

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Руденко Вячеслав Іванович

УДК 343.8 (477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
МОТИВИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПЕРСОНАЛОМ УСТАНОВ
ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇХ
РЕАЛІЗАЦІЇ НА ПРАКТИЦІ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Руденко В. І.

Науковий керівник: Колб Олександр Григорович, доктор юридичних наук, професор.

Запоріжжя – 2018

АНОТАЦІЯ

Руденко В. І. Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2018.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень, пов'язаних з визначенням сучасних проблем, пов'язаних із виникненням та реалізацією на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом УВП України. У роботі обгрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, вперше визначено зміст та сформульовано на цій підставі авторське визначення поняття «мотиви вчинення злочинів персоналом УВП», під якими слід розуміти сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого і професійного досвіду цих осіб наміри вчинити злочин у силу внутрішньої безпосередньої причини та які виражають їх особисте ставлення до того, на що спрямоване це суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння, що стало результатом дії на особу певних умов, способу життя та конкретної життєвої ситуації.

Крім цього, встановлено індивідуальні мотиви у змісті злочинної поведінки персоналу УВП та здійснена їх класифікація на: а) службові (формуються у сфері виконання покарань); б) загальні (загально-кримінальні) (характерні для всіх суб'єктів злочинів); в) змішані (включають елементи I та II груп та реалізуються на індивідуальному рівні). Зокрема, визначено зміст наступних індивідуальних мотивів вчинення злочинів персоналом УВП та здійснена їх класифікація, а також виведено типологію мотивації злочинної поведінки персоналу УВП за двома критеріями. За

суб'єктивною типовістю підстав їх формування виділено: а) мотивацію неординарної злочинності поведінки (первинна мотивація), за якої формування мотиву в певній ситуації відбувається вперше чи-то у зв'язку з новизною ситуації для особи, чи-то у зв'язку із виникненням нових рис її особистості (зокрема, під впливом специфічного досвіду, розвитком станів фрустрації, деривації, психологічного відчуження тощо); б) мотивацію ординарної злочинної поведінки (циклічна мотивація), що формується внаслідок багаторазового виникнення відповідного мотиву, потенційна реалізація якого суперечила б інтересам служби, або безпосереднього вчинення злочину у конкретних типових ситуаціях, з визначеним типовим набором стимулів, подразників тощо. За інтенсивністю формування виділено раптово сформовану (ситуативну) та поступово сформовану мотивацію злочинної поведінки. Встановлено, що для розгортання першого, ключову роль, поруч із сферою потреб, установок і диспозиції, відіграє криміногенна ситуація, одним із змістовних елементів якої є безпосередня та посткримінальна поведінка персоналу УВП.

Виходячи з цього, доведено, що реалізація прийнятого рішення, зокрема, про насильницьке перевищення влади або службових повноважень цими особами передбачає: 1) скорочення дистанції із жертвою (засудженим) в таких альтернативних формах: а) виклик засудженого до запланованого місця (службовий кабінет, інше приміщення); б) очікування засудженого у певному запланованому місці на території колонії; в) ситуативне скорочення дистанції, внаслідок збігу місця положення засудженого та персоналу УВП; 2) здійснення, як однієї з альтернативних форм насильства, фізичного впливу на тіло засудженого: а) безпосередній фізичний вплив – нанесення засудженому (утримуваному під вартою) ударів руками і ногами; б) опосередкований фізичний вплив, що здійснюється: із застосуванням спеціальних засобів чи інших предметів; дій інших засуджених; з використанням дій інших осіб з числа персоналу УВП; 3) здійснення, як однієї з альтернативних форм насильства, фізичного впливу на організм жертви, що виявляється в негативному

опосередкованому енергетичному впливі на засудженого (утримуваного під вартою) без порушення тілесної недоторканості; 4) здійснення, як однієї з альтернативних форм насильства, біологічного впливу на жертву, зокрема – поміщення завідомо здорових засуджених (утримуваних під вартою) до приміщень із хворими на туберкульоз; 5) застосування погроз, як однієї з альтернативних форм психічного насильства. Встановлено, що в 95% ці злочини вчиняються з метою реалізації своїх службових обов'язків щодо припинення правопорушення з боку засуджених, запобігання та розкриття злочинів, вчинених ними. Визначено також, що психологічна природа злочинів означеної категорії досить часто характеризується змішаними мотивами, включаючи домінування та помсту. Більш того, у зазначеному механізмі протиправної поведінки на формування злочинної мотивації персоналу УВП суттєвий вплив має зовнішнє середовище.

Враховуючи зазначене, та на підставі отриманих результатів дослідження, у даній дисертації здійснено типологію криміногенної ситуації, а саме - на підставі 4 критеріїв виділено 15 їх типів з відповідними підтипами. Доведено, що більшість з цих ситуацій мають стимулюючий та провокуючий характер. Поряд з цим, виявлено такі ситуації-перепони злочинній поведінці персоналу УВП, як: 1) прибуття засуджених на спілкування з особою з числа персоналу УВП наодинці; 2) про час відвідування засудженим конкретного службового приміщення персоналу УВП було відомо іншим засудженим; 3) спілкування відбувалось на території, за якою здійснювалось відеоспостереження; 4) організація належного контролю за несенням служби персоналом УВП.

Також встановлено зміст впливу зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП, який проявляється у виді протиріч, що: а) сформувались у сімейно-побутовій сфері особи; б) склались у трудовому колективі; в) пов'язані із втягненням цих осіб у злочинну діяльність з боку засуджених.

Крім того, удосконалено: теоретичні напрацювання щодо змісту та засобів реалізації загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів по запобіганню злочинам, що вчиняються персоналом УВП (зокрема, розроблено порівняльну таблицю з цих питань, яку спрямовано у відповідний Комітет Верховної Ради України); зміст поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП», під яким у цій роботі розуміється специфічний різновид суспільної діяльності, що здійснюється відповідними суб'єктами, функціональний зміст якої полягає у перешкоджанні дії детермінант зазначеної злочинності та її проявів через обмеження, нейтралізацію, блокування тощо, їх впливів на формування у цих осіб злочинної мотивації і поведінки, а також у здійсненні інших заходів, спрямованих на випередження, обмеження, усунення, захист та відвернення або припинення злочинів з боку вказаних суб'єктів протиправної діяльності; теоретико-прикладні підходи щодо змісту та посткримінальної поведінки персоналу УВП (зокрема, визначені особливості механізму вчинення корупційних злочинів цими особами, а також застосування ними насильства щодо засуджених).

У даній дисертації, крім цього, встановлено сучасний стан (1991-2017 р. р.) дослідження в науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП України, а саме: не дивлячись на численні наукові розробки, що були пов'язані із змістом злочинної діяльності зазначених суб'єктів, досі на дисертаційному рівні питання щодо змісту мотивів їх протиправної поведінки та їх реалізації на практиці не вивчались. А це, у свою чергу, впливає на рівень ефективності запобіжної діяльності, а також в цілому – на результативність процесу виконання – відбування покарань. Зазначені обставини, в кінцевому результаті, й обумовили вибір об'єкта та предмета даного дослідження і визначили його мету і завдання. Додатковим аргументом з цього приводу стали статистичні дані про стан злочинів, що вчиняються персоналом УВП. Так, у 1991-1998 р. р. (період перебування органів та УВП в системі МВС України) кількість таких діянь не перевищувала десяти випадків щорічно, у 1999-2010 р. р.

(період самостійного функціонування ДКВС України у системі органів державної виконавчої влади) кількість злочинів, що вчинялись персоналом УВП, сягала щорічно у межах 14 – 57 злочинів, а в 2011-2016 р. р. (період часткового підпорядкування ДКВС Міністерству юстиції України) їх кількість зросла до 100 і більше випадків. У 2017-2018 р. р. (період повного підпорядкування органів та УВП Міністерству юстиції України) тенденції кількісно-якісного характеру з означених питань залишились незмінними. Встановлено, що основними мотивами вчинення злочинів персоналом УВП були: користь (66 % у структурі всіх злочинів) і схиблене почуття кар'єризму (11 %), а також хуліганський мотив (9 %), викривлене почуття власної гідності (7 %) та інші мотиви, у тому числі ті, що не встановлені по кримінальній справі (провадженню) (7%).

У роботі також визначено міжнародно-правові засади мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб, а також здійснена їх класифікація. У першу чергу, зазначене питання регулюють ті міжнародно-правові джерела, що регламентують порядок добору, підготовки та підвищення професійної кваліфікації персоналу УВП, а також встановлюють вимоги до цих осіб. Другу групу міжнародно-правових джерел складають ті із них, що пов'язані із фінансовим, соціальним, матеріально-технічним та іншим ресурсним забезпеченням кримінально-виконавчої діяльності цих осіб. Третя група зазначених нормативно-правових актів регулює питання, що стосуються громадського контролю за діяльністю персоналу УВП у сфері виконання покарань. На підставі цього, в роботі виведені наступні вимоги, що пред'являються до зазначених осіб та здійснюються відповідні заходи по запобіганню злочинам з їх участю, а саме: а) наявність у них таких особистісних ознак, як: гуманність, чесність, комунікативність та здатність працювати у сфері виконання покарань; б) заборона для цих осіб при будь-яких обставинах застосовувати тортури до засуджених або ув'язнених під варту; в) знання у повному об'ємі змісту міжнародно-правових актів, які регулюють сферу виконання

покарань; г) обов'язок проходження спеціалізованої підготовки для тих осіб, які працюють з особливими групами засуджених (іноземці; неповнолітні; жінки; т. ін.); г) обов'язок для персоналу УВП постійно підвищувати рівень своїх знань і професійних навичок.

Виведені також головні напрями діяльності, пов'язаної із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом УВП, які мають передбачати:

1) змістовну видозміну встановленого порядку добору, підготовки, використання на службі (роботі) та підвищення кваліфікації зазначених осіб;

2) альтернативні, крім коштів державного бюджету, законні джерела фінансування сфери виконання покарань з тим, щоб забезпечити 100 % покриття витрат, пов'язаних з процесом виконання – відбування покарань в Україні;

3) підвищення ефективності громадського контролю за кримінально-виконавчою діяльністю;

4) гармонізацію чинного кримінально-виконавчого законодавства до стандартів, що визначені у нормах міжнародного права.

При цьому доведено, що зазначені напрями запобіжної діяльності у сфері виконання покарань мають бути юридично значущими та співвідноситись по змісту з функціональним зв'язком Стратегії запобігання злочинам з боку цих осіб зі Стратегією сталого розвитку «Україна -2020», Стратегією реформування державного управління на 2016-2020 роки, Антикорупційною стратегією та ін. На підставі цього, сформульовано теоретичний триєдиний комплекс системно-правових зв'язків, що визначають стратегічні підстави державного управління у сфері запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП. Виходячи з означеного, обґрунтована необхідність підтримання зворотного зв'язку стратегії запобігання злочинам з боку персоналу УВП з положеннями інших стратегій запобігання злочинам і реформування сфери виконання покарань.

Виходячи з отриманих у ході дослідження результатів, в дисертації обґрунтована необхідність створення Центру стратегічного управління при Міністерстві юстиції України, який має забезпечити: 1) втілення доктринальних напрацювань у нормативну форму (проекти) реалізації Стратегії; 2) налагодження зв'язків між суб'єктами даної категорії; 3) координацію їх діяльності; 4) прийняття поточних управлінських рішень; 5) контроль за їх виконанням. Доведена також доцільність виділення в структурі досліджуваного механізму п'яти етапів, а саме: а) активізації, б) системної трансформації, в) системної адаптації, г) нарощування запобіжного потенціалу, г) закріплення і пролонгації.

Ключові слова: мотив злочину; персонал УВП; засуджений; механізм злочинної поведінки; сфера виконання покарань; запобігання злочинам; жертва злочину; віктимологічна поведінка; громадський вплив.

SUMMARY

Rudenko V. I. Motives for the commission of crimes by the personnel of penitentiary institutions of Ukraine: the concept and prevention of their implementation in practice. - Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.08 - Criminal Law and Criminology; criminal enforcement law. - Classic Private University, Zaporizhzhia, 2018.

The dissertation is one of the first comprehensive monographic researches in Ukraine related to the definition of contemporary problems associated with the emergence and implementation in practice of the motives for committing crimes by the staff of the Ministry of Health of Ukraine. The paper substantiates a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations of important theoretical and practical significance. In particular, for the first time, the content was defined and the author's definition of the "motives of committing crimes by the personnel of the police department" was formulated on this basis, which should be understood as the intention to commit a crime based on the internal direct cause and expressing them, influenced by the relevant social environment and the life and professional experience of these persons. a personal attitude towards what is directed at this socially dangerous, illegal and punishable act, which was the result of actions on the person's certain conditions, a way of life and a particular life situation her.

In addition, individual motives in the content of the criminal behavior of the staff of the PIs are established and their classification is made for: a) service (formed in the field of execution of sentences); b) general (general-criminal) (characteristic for all subjects of crime); c) mixed (include items I and II groups and implemented on an individual level). In particular, the content of the following individual motives for committing crimes by the personnel of the PI is defined and their classification is determined, as well as the typology of the motivation of criminal behavior of the staff of the PI according to two criteria is derived. According to the subjective type of grounds for their formation, it is highlighted: a) the

motivation of extraordinary crime of behavior (primary motivation), in which the formation of a motive in a given situation occurs for the first time somehow in connection with the novelty of the situation for a person, with the emergence of new features of her personality (in particular, under the influence of specific experience, the development of frustration, derivation, psychological alienation, etc.); b) motivation of ordinary criminal behavior (cyclic motivation), which is formed as a result of multiple occurrence of the corresponding motive, the potential implementation of which would be contrary to the interests of the service, or the direct commission of a crime in specific typical situations, with a certain type of set of incentives, stimuli, etc. According to the intensity of the formation, a suddenly formed (situational) and gradually formed motivation for criminal behavior is highlighted. It has been established that for the deployment of the first, a key role, along with the sphere of needs, settings and disposition, is played by a criminal situation, one of the content of which is the direct and post-criminal behavior of the staff of the PI.

Proceeding from this, it is proved that the implementation of the adopted decision, in particular, on the violent excess of power or official authority by these persons, implies: 1) reduction of the distance with the victim (convicted person) in the following alternative forms: a) the conviction of the convicted person to the planned place (office, other rooms); b) the expectations of the convicted person in a certain planned place on the territory of the colony; c) situational reduction of the distance, due to the coincidence of the location of the sentenced person and the staff of the PI; 2) implementation of one of the alternative forms of violence, physical influence on the body of the convicted person: a) direct physical influence - the punishment of the convict (held in custody) by the hands and feet; b) mediated physical impact, carried out: with the use of special means or other objects; actions of other convicts; using the actions of other personnel from the staff of the PI; 3) implementation as one of the alternative forms of violence, physical impact on the organism of the victim, which is manifested in the negative indirect influence of energy on the convict (held in custody) without violating bodily integrity; 4) implementation as one of the alternative forms of

violence, biological influence on the victim, in particular - placing well-informed healthy convicts (detained) in rooms with tuberculosis patients; 5) the use of threats, as one of the alternative forms of mental violence. It is established that in 95% of these crimes are committed in order to fulfill their official duties to stop the convicted offenses, prevent and reveal crimes committed by them. It is also determined that the psychological nature of the crimes of a given category is often characterized by mixed motives, including domination and revenge. Moreover, in the said mechanism of unlawful conduct on the formation of criminal motivation of the personnel of the PI, the external environment has a significant influence.

Taking into account the above and on the basis of the results of the research, in this dissertation the typology of the criminogenic situation was carried out, namely, on the basis of 4 criteria, 15 types of them were allocated with the corresponding subtypes. It has been proved that most of these situations have a stimulating and provocative character. Along with this, the following situations were identified: obstacles to the criminal behavior of the staff of the police department, as: 1) the arrival of convicts for communication with a person from the staff of the PI alone; 2) other prisoners were informed about the time spent visiting the prisoners in a specific office space of the personnel of the PI; 3) communication took place on the territory where video surveillance was carried out; 4) organization of proper control over the service by the staff of the PI.

It also establishes the content of the influence of the environment on the formation of criminal motivation of staff of the PI, which manifests itself in the form of contradictions that: a) were formed in the family-household sphere of the person; b) formed in the labor collective; c) associated with the involvement of these persons in the criminal activities of the convicts.

In addition, the theoretical work on the content and means of realization of general-social, special-criminological and individual measures for the prevention of crimes committed by the staff of the Ministry of Social Security and Labor (in particular, a comparative table on these issues was developed, which was directed to the relevant

Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine); the content of the concept of "prevention of crimes committed by staff of the PI", under which in this work refers to a specific kind of social activity carried out by the relevant actors, the functional content of which is to prevent the actions of the determinants of the said crime and its manifestations due to restrictions, neutralization, blocking, etc., their influence on the formation of criminal motivation and behavior among these persons, as well as in the implementation of other measures aimed at preventing, limiting, eliminating, protecting and preventing or stopping crimes from the indicated subjects of illegal activity; theoretical and applied approaches to the content and post-criminal behavior of the personnel of the PIs (in particular, the peculiarities of the mechanism of committing corruptive crimes by these persons are determined, as well as the use of violence against convicted persons).

In this dissertation, in addition to this, a state of the art (1991-2017 pp.) Research in science of the problems concerning the motives of committing crimes by the personnel of the SPU of Ukraine was established, namely: despite numerous scientific developments that were related to the content criminal activity of these subjects, the questions on the content of the motives of their illegal behavior and their implementation have not been studied in practice at the dissertational level. And this, in turn, affects the level of effectiveness of preventive activities, as well as in general - on the effectiveness of the execution process - the serving of sentences. These circumstances, in the final result, predetermined the choice of the object and subject of this study and determined its purpose and objectives. An additional argument in this regard was the statistics on the state of crimes committed by staff of the Department of Social Security. Thus, in 1991-1998, during the period of the stay of the authorities and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the number of such acts did not exceed ten cases annually, in 1999-2010 (the period of independent functioning of the State Internal Affairs Committee of Ukraine in the system of state executive bodies) the number of crimes committed by the personnel of the Ministry of Justice, reached annually within the limits of 14 - 57 crimes, and in 2011-2016 (the period of partial subordination of the Internal Affairs

Department to the Ministry of Justice of Ukraine) their number increased to 100 and more cases. In 2017-2018 (the period of full subordination of the authorities and the Ministry of Justice to the Ministry of Justice of Ukraine), the quantitative and qualitative tendencies of the indicated issues remained unchanged. It was established that the main reasons for committing crimes by the staff of the PI were: the benefit (66% in the structure of all crimes) and the perceived sense of careerism (11%), and the hooligan motive (9%), distorted self-esteem (7%), and others motives, including those not established in the criminal case (proceeding) (7%).

The paper also defines the international legal framework for motivating the work of the personnel of the PI and preventing the commission of crimes by these persons, as well as their classification. In the first place, the issue is regulated by those international legal sources that regulate the procedure for selection, training and enhancement of the professional qualification of the staff of the Department of Human Resource Development, as well as establish the requirements for these persons. The second group of international legal sources consists of those relating to the financial, social, material, technical and other resources of the criminal-executive activity of these persons. The third group of these regulatory acts regulates issues related to the public control over the activities of the personnel of the penal system in the area of execution of penalties. On the basis of this, in the work the following requirements are imposed on the indicated persons and appropriate measures are taken to prevent the crime with their participation, namely: a) the presence of such personality traits as humanity, honesty, communicative and ability to work in the field of execution of sentences; b) the prohibition on torture of convicted or imprisoned persons under these circumstances under any circumstances; c) knowledge in the full scope of the content of international legal acts regulating the sphere of execution of sentences; d) the obligation to undergo specialized training for those persons who work with special groups of convicts (foreigners, minors, women, etc.); e) the obligation for PI personnel to constantly increase their level of knowledge and professional skills.

The main directions of activity related to the prevention of crimes committed by the personnel of the PIs, which should include:

- 1) a meaningful modification of the established procedure for the selection, preparation, use in the service (work) and training of the abovementioned persons;
- 2) alternative sources of financing for the execution of penalties, in addition to the state budget, in order to ensure 100% coverage of expenses related to the execution process - serving sentences in Ukraine;
- 3) increasing the effectiveness of public control over criminal-executive activities;
- 4) harmonization of the current criminal-executive legislation with the standards defined in the norms of international law.

It is proved that these areas of preventive activities in the field of execution of sentences should be legally significant and correlate with the functional links of the Strategies for prevention of crimes by these individuals with the Strategy of Ukraine's Sustainable Development -2020, the Strategy for the Reform of Public Administration for 2016- 2020, Anticorruption Strategy, etc. On the basis of this, the theoretical three-way system of systemic legal relationships that defines the strategic grounds for public administration in the area of prevention of crimes committed by staff of the Department of Humanitarian Affairs is formulated. Proceeding from the above, the necessity of maintaining feedback from the strategy of preventing crimes from the staff of the PI with the provisions of other strategies for the prevention of crime and reforming the scope of punishment is justified.

Based on the results obtained in the course of the research, the necessity of establishing a Center for Strategic Management at the Ministry of Justice of Ukraine is substantiated in the dissertation, which should ensure: 1) the implementation of doctrinal developments in the normative form (project) of the Strategy implementation; 2) establishing connections between the entities of this category; 3) coordination of their activities; 4) adoption of current managerial decisions; 5) control over their implementation. It is also proved that it is expedient to allocate in the structure of the investigated mechanism of the five stages,

namely: a) activation, b) system transformation, c) system adaptation, d) increase of safety potential, e) consolidation and extension.

Key words: the motive of the crime; penitentiary personnel; condemned; mechanism of criminal behavior; scope of punishment; crime prevention; victim of crime; victimological behavior; public influence.

Список публікацій здобувача:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Руденко В. І. Щодо змісту кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом кримінально-виконавчих установ України. *Kelm.* 2017. № 4 (20). С. 278–293.
2. Руденко В. І., Коваленко В. В. Про роль і місце основних засобів виправлення і ре соціалізації засуджених у змісті сучасної кримінально-виконавчої політики України. *Kelm.* 2017. № 3(19). С. 106–114.
3. Руденко В. І., Колб О. Г. Про деякі проблемні питання діяльності персоналу колоній, пов'язаної з гарантіями забезпечення прав засуджених в Україні. *Kelm.* 2018. № 2 (18). С. 167–178. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання порушенням прав засуджених персоналом установ виконання покарань України*)
4. Руденко В. І. Про деякі детермінанти мотиваційного характеру, що сприяють вчиненню злочинів персоналом виправних і виховних колоній України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету “Право”.* 2018. № 48. С. 95–98.
5. Руденко В. І. Про деякі змістовні елементи поняття “мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань”. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки.* Херсон, 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 123–126.
6. Руденко В. І. Про стан та деякі результати наукових досліджень мотивів вчинення злочинів у сфері виконання покарань. *Право і суспільство.* Дніпро, 2018. № 4. С. 84–88.
7. Руденко В. І. Щодо змісту мотивів вчинення злочинів деякими суб'єктами у сфері виконання покарань України. *Приватне та публічне право.* Суми : Гельветика, 2018. № 3/2018. С. 76–79.

Монографії, навчальні посібники

8. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань : монографія / А. В. Савченко, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський та

ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрУ Коваленка В. В. Луцьк : ПрАТ “Волинська обласна друкарня”, 2017. 526 с. *(Особистий внесок здобувача: підрозділи 2.3, 2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1).*

9. Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами: теорія і практика : навч. посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Кондор, 2017. 250 с. *(Особистий внесок здобувача в підрозділ 3.2 (у співавторстві): теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України).*

10. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах : навч. посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Савченка. Київ : Кондор, 2018. 240 с. *(Особистий внесок здобувача: підрозділ 3.4).*

Матеріали конференцій

11. Руденко В. І., Копотун І. М. Персонал органів та установ виконання покарань як суб’єкт кримінально-виконавчої діяльності в Україні. *Кримінальне право: традиції та новації* : матеріали III Міжнар. круглого столу, присвяч. пам’яті видат. вченого, Героя України, академіка В. В. Сташиса (м. Чернігів, 5 вересня 2017 р.). Чернігів : Десна Поліграф, 2017. С. 61–62. *(Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України).*

12. Руденко В. І., Коваленко В. В. Щодо визначення ефективності діяльності органів та установ виконання покарань. *Безпека людини, суспільства, держави* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 жовтня 2017 р.). Київ : Київ. кооп. ін-т бізнесу і права, 2017. С. 111–113. *(Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади оцінювання ефективності діяльності органів та установ виконання покарань).*

13. Руденко В. І., Колб О. Г. Щодо соціально-правової природи персоналу органів та установ виконання покарань як об’єкта запобігання злочинам. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ* : зб.

матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017). Київ : Ін-т крим.-викон. Служби; ФОП Кандиба Т. П., 2017. С. 43–45. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

14. Руденко В. І., Колб О. Г. Про деякі критерії оцінки ефективності застосування до засуджених основних засобів виправлення та ресоціалізації. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності* (м. Одеса, 24 листоп. 2017 р.). Одеса : ОДУВС, 2017. С. 102–104. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

15. Руденко В. І., Колб О. Г. Методологія досліджень практики застосування до засуджених основних засобів. *Публічне та приватне право у формуванні компетентності юриста та фахівця в галузі інтелектуальної власності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 грудня 2017 р.). Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. С. 323–324. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

16. Руденко В. І., Колб О. Г. Про порушення конституційних засад при реалізації норм, що стосуються боротьби із корупційними злочинами в Україні. *Актуальні проблеми запобігання корупції в органах публічної влади в Україні в умовах євроінтеграції* : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10–11 квітня 2018 р.). / за заг. ред. Т. О. Коломoeць. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 264 с. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання вчиненню корупційних правопорушень персоналом установ виконання покарань України*).

17. Руденко В. І. Щодо поняття персоналу органів та установ виконання покарань як суб'єкта запобігання злочинам. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали круглого столу (м. Київ,

21 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 19–22.

18. Руденко В. І., Колб О. Г. Злочинність персоналу установ виконання покарань як обставина, що дестабілізує правопорядок та порушує права засуджених. *Актуальні проблеми публічного та приватного права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 травня 2018 р.). Запоріжжя: КПУ, 2018. С. 115-117. *(Особистий внесок здобувача: актуалізація наукового дослідження злочинності персоналу установ виконання покарань)*.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	22
ВСТУП	23
Розділ 1. Теоретичні та методологічні засади дослідження мотивів вчинення злочинів персоналом УВП України	32
1.1. Стан дослідження в науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП	32
1.2. Поняття мотивів вчинення злочинів персоналом УВП	56
1.3. Міжнародно-правові засади мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб	71
Висновки до розділу 1	100
Розділ 2. Соціально-правовий зміст злочинної поведінки персоналу УВП України	103
2.1. Індивідуальні мотиви у змісті злочинної поведінки персоналу УВП	103
2.2. Зміст безпосередньої та посткримінальної поведінки персоналу УВП	124
2.3. Вплив зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП	140
Висновки до розділу 2	152
Розділ 3. Зміст та основні напрями удосконалення правового механізму запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП України	155
3.1. Поняття запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП	155
3.2. Головні напрями діяльності, пов'язані із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом УВП	177

3.3. Зміст та засоби реалізації загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів по запобіганню злочинам, що вчиняються персоналом УВП	192
Висновки до розділу 3	206
ВИСНОВКИ	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	218
ДОДАТКИ	263

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВТК	Виправно-трудоий кодекс України
ДДУПВП	Державний департамент України з питань виконання покарань
ДБР	Державне бюро розслідувань
ДІЗО	Дисциплінарний ізолятор
ДПтСУ	Державна пенітенціарна служба України
КВК	Кримінально-виконавчий кодекс
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
ОВС	Орган внутрішніх справ
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОРД	Оперативно-розшукова діяльність
ОРС	Оперативно-розшукова справа
ПКТ	Приміщення камерного типу
РЄ	Рада Європи
РФ	Російська Федерація
СІЗО	Слідчий ізолятор
УВП	Установа виконання покарань

ВСТУП

Актуальність теми. Як свідчить практика виконання кримінальних покарань в Україні, однією із суттєвих проблем, що впливає на ефективність кримінально-виконавчої діяльності та загалом на стан правопорядку, включаючи УВП (далі – УВП), є вчинення злочинів персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України. Зокрема, за результатами спеціальних наукових досліджень, з 1991 р. до сьогодні зазначені особи щорічно вчиняють від декількох до понад ста злочинів у сфері виконання покарань. Так, у 1991–1998 рр. (період перебування органів та УВП у системі МВС України) кількість таких суспільно небезпечних і карних діянь не перевищувала десяти випадків щороку; у 1999–2010 рр. (період самостійного функціонування ДКВС України в системі органів державної виконавчої влади) кількість злочинів, вчинених персоналом УВП, сягала щороку 14–57, а в 2011–2016 рр. (період часткового підпорядкування ДКВС Міністерству юстиції України) їх кількість зросла до 100 і більше випадків. У 2017–2018 рр. (період повного підпорядкування органів та УВП Міністерству юстиції України) тенденції кількісно-якісного характеру з окреслених питань залишились незмінними. При цьому, як виявлено в ході спеціальних наукових пошуків, основними мотивами вчинення злочинів персоналом УВП були користь (66 % у структурі всіх злочинів) і схиблене почуття кар'єризму (11 %), хуліганський мотив (9 %), викривлене почуття власної гідності (7 %) та інші мотиви, зокрема ті, що не встановлені в кримінальній справі (провадженню) (7 %).

Отже, існує складна прикладна проблема, що потребує вирішення на доктринальному, нормативно-правовому, організаційно-управлінському й інших рівнях. Основні напрями такої діяльності закріплені в Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., яка затверджена Указом Президента України від 20.05.2015 № 276/2015; у Постанові Кабінету Міністрів України “Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної

служби країни та утворення територіальних органів управління Міністерства юстиції” від 18.05.2016 № 348 та в Концепції реформування пенітенціарної системи, схваленій Кабінетом Міністрів України розпорядженням від 13.09.2017 № 654.

Як виявлено під час аналізу наукової літератури, персонал ДКВС України є постійним об’єктом спеціальних досліджень К. А. Автухова В. А. Бадири, О. М. Бандурки, Є. Ю. Бараша, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, Т. А. Денисової, О. М. Джужі, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, В. Я. Конопельського, В. А. Львовчкіна, С. Ю. Лукашевича, В. О. Меркулової, П. П. Михайленка, О. І. Осауленка, М. С. Пузирьова, Г. О. Радова, О. В. Романенка, М. В. Романова, В. М. Синьова, О. П. Сєверова, А. Х. Степанюка, В. М. Трубникова, С. Я. Фаренюка, І. С. Яковець, О. Н. Ярмиша, М. М. Яцишина та ін.

Досить потужну наукову й навчально-методичну базу із зазначеної теми створили науковці радянської доби, такі як: І. Л. Авербах, Ю. М. Антонян, В. П. Артамонов, М. М. Бабаєв, Ю. К. Бабанський, Г. П. Байдаков, Г. П. Батуров, І. Л. Бачило, Ю. І. Бехтерєв, Е. Т. Борисов, Ю. Д. Блувштейн, І. В. Бризгалов, І. М. Гальперин, А. Д. Глотчкін, Е. А. Говорухін, А. І. Гуров, В. О. Елеонський, Г. О. Злобін, А. І. Зубков, Л. А. Ігнатєв, К. Е. Ігошев, І. І. Карпець, В. М. Кудрявцев, А. І. Марцев, М. П. Мелентєв, А. Е. Наташев, С. В. Полубінська, О. Ф. Сизий, М. О. Стручков, Ф. Р. Сундуков, Ю. М. Ткачевський, Б. С. Утевський, М. Д. Шаргородський, І. В. Шмаров, П. Г. Шуруханов, А. М. Яковлєв та інші, – праці яких становлять методологічну основу цієї дисертації.

Методологічним підґрунтям дослідження з окресленої проблематики стали також результати наукових пошуків вітчизняних кримінологів, а саме: Л. В. Багрій-Шахматова, В. С. Батиргарєєвої, В. І. Борисова, М. Г. Вербенського, В. В. Голіни, В. К. Грищука, Б. М. Головкіна, Л. М. Давиденка, І. М. Даньшина, В. М. Дрьоміна, А. П. Закалюка, О. Г. Кальмана, М. В. Корнієнко, О. М. Костенко, О. Є. Користіна, О. Г. Кулика, І. П. Лановенко, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, Я. О. Ліховіцького,

О. М. Мартиненко, А. А. Музики, Ю. В. Орла, Ю. В. Орлова, Є. Л. Стрельцова, В. О. Тулякова, П. Л. Фріса, В. Б. Харченко, В. І. Шакуна, О. О. Юхно та ін. Водночас досі на науковому рівні, включаючи дисертації, питання щодо мотивів вчинення злочинів персоналом УВП є недостатньо розробленими, а це, у свою чергу, впливає на рівень і результативність запобігання злочинам з боку зазначених осіб, що й зумовило актуальність, мету та завдання цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 № 266/2015; Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України від 13.09.2017 № 654-п, а також відповідних Планів дій Кабінету Міністрів України щодо їх реалізації. Тема дисертації пов'язана з науково-дослідною роботою Класичного приватного університету «Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчі системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203).

Тема дисертації затверджена рішенням вченої ради Класичного приватного Університету (протокол № 4 від 23 грудня 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих засад і напрямів удосконалення правового механізму запобігання злочинам, які вчиняє персонал установ виконання покарань, на підставі з'ясування та аналізу найбільш поширених мотивів їх вчинення.*

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

– здійснити аналіз стану наукових досліджень проблематики мотивації злочинів, які вчиняє персонал УВП України;

– з'ясувати зміст поняття “мотиви вчинення злочинів персоналом УВП”;

– проаналізувати міжнародно-правові засади щодо мотивації правомірної службової діяльності персоналу УВП та діяльності щодо запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб;

– з’ясувати місце й роль мотивації індивідуальної злочинної поведінки в змісті злочинної поведінки персоналу УВП;

– розкрити зміст безпосередньої та посткримінальної поведінки персоналу УВП України;

– виявити вплив зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП;

– з’ясувати зміст поняття “запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП”;

– визначити головні напрями запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП, з боку спеціалізованих та неспеціалізованих суб’єктів;

– розкрити сутність і зміст існуючих загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів щодо запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП, визначити запобіжний потенціал кожного з них, на підставі чого запропонувати шляхи їх удосконалення з метою підвищення ефективності запобіжної діяльності.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини в сфері запобігання злочинності персоналу установ виконання покарань.

Предмет дослідження – мотиви вчинення злочинів персоналом УВП України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці.

Методи дослідження. У ході дослідження для вирішення поставлених завдань у комплексі використано загальнонаукові та спеціально-правові методи наукового пізнання, а саме: *діалектичний* – для виявлення сутності й змісту мотивів вчинення злочинів персоналом УВП та запобігання їх реалізації на практиці (всі розділи дисертації); *логіко-нормативний* – для з’ясування змісту поняття мотивів вчинення злочинів персоналом УВП (підрозділ 1.2); *історико-правовий* – для визначення стану й

методології досліджень, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – для вивчення міжнародно-правової практики мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб (підрозділ 1.3); *системний метод* (системно-структурний метод; метод структурного аналізу) – для формулювання авторського визначення “запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП” (підрозділ 3.1), з’ясування індивідуальних мотивів у змісті злочинної поведінки персоналу УВП (підрозділ 2.1), а також визначення змісту, напрямів та засобів запобігання злочинам з їх участю (підрозділи 3.2, 3.3); *метод аналізу* – для з’ясування змісту безпосередньої та посткримінальної поведінки персоналу УВП (підрозділ 2.2); *структурно-логічний* – для встановлення впливу зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації зазначених осіб (підрозділ 2.3); *логіко-правовий* – для обґрунтування особливостей запобіжної діяльності щодо персоналу УВП та засобів з їх реалізації (підрозділи 3.2, 3.3); *соціологічні методи* – для анкетування цільових груп з проблемних питань дослідження (усі розділи дисертації); *статистичні методи* – для визначення кількісно-якісних показників злочинності у сфері виконання покарань (усі розділи роботи).

Емпіричну базу дослідження становлять дані державної статистики: Єдиного реєстру досудових розслідувань, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України, архівні матеріали ДКВС України за 1991–2017 рр. про стан і структуру вчинення злочинів персоналом УВП, а також результати анонімного опитування 396 засуджених до позбавлення волі та 388 осіб із числа персоналу ДКВС України в п’яти регіонах нашої держави (Волинська, Київська, Чернігівська, Харківська, Запорізька області), матеріали вивчення 196 кримінальних проваджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні сучасних проблем вироблення та застосування ефективних і доцільних заходів запобігання злочинам з боку персоналу установ виконання покарань на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях на

підставі поглибленого аналізу ролі мотиваційної сфери в механізмі злочинної поведінки осіб із числа персоналу установ виконання покарань. У дисертації обґрунтовано у зв'язку із цим низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– мотивами вчинення злочинів персоналом УВП запропоновано розуміти сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого й професійного досвіду цих осіб наміри вчинити злочин у силу внутрішньої безпосередньої причини, що відбивають їх особисте ставлення до злочину, продиктоване певними умовами, способом життя та конкретною життєвою ситуацією;

– встановлено індивідуальні мотиви в змісті злочинної поведінки персоналу УВП та здійснено їх класифікацію на: а) загальні (загальнокримінальні, характерні для всіх суб'єктів злочинів); б) службові (формується у сфері виконання покарань); в) змішані (включають елементи I та II груп і реалізуються на індивідуальному рівні);

– розроблено головні напрями діяльності, пов'язаної із запобіганням формуванню мотивів протиправної поведінки персоналу УВП, які мають урахувати: 1) змістовну видозміну встановленого порядку добору, підготовки, використання на службі (роботі) і підвищення кваліфікації зазначених осіб; 2) альтернативні, крім коштів державного бюджету, законні джерела фінансування сфери виконання покарань з тим, щоб забезпечити 100 % покриття витрат, пов'язаних з процесом виконання/відбування покарань в Україні; 3) підвищення ефективності громадського контролю за кримінально-виконавчою діяльністю; 4) гармонізацію чинного кримінально-виконавчого законодавства України зі стандартами, визначеними в нормах міжнародного права;

– визначено зміст впливу зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП, який виявляється у вигляді суперечностей, що: а) сформувались у сімейно-побутовій сфері особи; б) склались у трудовому колективі;

в) пов'язані з втягненням цих осіб у злочинну діяльність з боку засуджених;

удосконалено:

– теоретичні напрацювання щодо змісту й засобів реалізації на практиці загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів із запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП (зокрема, розроблено порівняльну таблицю із цих питань, яку направлено до відповідного Комітету Верховної Ради України 04.06.2018 за вих. № 031/106);

– зміст поняття “запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП”, під яким у цій роботі розуміється специфічний різновид суспільної діяльності відповідних суб'єктів, функціональний зміст якої полягає в перешкоджанні дії детермінант зазначеної злочинності та її проявів через обмеження, нейтралізацію, блокування тощо їх впливів на формування в цих осіб злочинної мотивації й поведінки, а також у здійсненні інших заходів, спрямованих на випередження, обмеження, усунення, захист і відвернення або припинення злочинів з боку вказаних суб'єктів протиправної діяльності;

– теоретико-прикладні підходи щодо змісту та посткримінальної поведінки персоналу УВП (зокрема, визначено особливості механізму вчинення корупційних злочинів цими особами, а також застосування ними насильства щодо засуджених);

набули подальшого розвитку:

– питання щодо міжнародно-правових засад мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб;

– теоретичні напрацювання щодо стану досліджень у науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки, науково обґрунтовані пропозиції та положення, викладені в дисертації, використовують у:

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення правового механізму запобігання

злочинам, що вчиняє персонал УВП (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 02 серпня 2018 р. № 04-18/12-1437);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення змісту спеціально-криміналістичного запобігання злочинам, що вчиняє персонал УВП (акт впровадження Державної установи “Білоцерківська виправна колонія” № 35 від 09 липня 2018 р. № 2759);

– *освітньому процесі* – для забезпечення викладання навчальних дисциплін для студентів юридичного профілю (акт впровадження Волинського інституту імені В’ячеслава Липинського МАУП від 11 липня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що мають наукову новизну, розроблено автором особисто. Наукові ідеї співавторів у дисертації не використано, внесок здобувача конкретизовано в списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження оприлюднені на наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах, основними з яких є такі: “Кримінальне право: традиції та новації” (м. Чернігів, 5 вересня 2017 р.); “Безпека людини, суспільства, держави” (м. Київ, 28 жовтня 2017 р.); “Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ” (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); “Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності” (м. Одеса, 24 листопада 2017 р.); “Публічне та приватне право у формуванні компетентності юриста та фахівця в галузі інтелектуальної власності” (м. Київ, 15 грудня 2017 р.); “Актуальні проблеми запобігання корупції в органах публічної влади в Україні в умовах євроінтеграції” (м. Запоріжжя, 10–11 квітня 2018 р.); “Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення” (м. Київ, 21 квітня 2018 р.); “Актуальні проблеми публічного та приватного права” (м. Запоріжжя, 25 травня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 19 наукових

публікаціях, з яких: 1 – монографія (у співавторстві), 4 – статті в наукових фахових виданнях України, 3 – статті в журналах, що індексуються міжнародною реферативною базою даних Index Copernicus (Республіка Польща), 8 – матеріали конференцій, 3 – навчальні посібники з грифом МОН України (у співавторстві).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПЕРСОНАЛОМ УВП УКРАЇНИ

1.1. Стан дослідження в науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП

Як показали результати аналізу наукової літератури, на доктринальному рівні мотиви вчинення злочинів персоналом ДКВС України досліджувались у сучасній історії України (1991-2018 р. р.) на протязі декількох періодів, кожен із яких мав свої особливості та обсяг змістовного відображення означених проблем у працях учених, а саме:

1. Перший період наукових розвідок припадає на 1991-1998 р. р., коли органи та УВП входили у систему МВС України. При цьому, не дивлячись на те, що у структурі Головного управління виконання покарань МВС України функціонував Київський інститут внутрішніх справ, фахівці якого досліджували різноманітні аспекти кримінально-виконавчої діяльності, а також публікували свої наукові розробки у спеціальному бюлетені «Проблеми пенітенціарної теорії і практики» [9], все таки питаннями запобігання злочинам, що вчиняються персоналом органів та УВП, займались як практичні працівники органів внутрішніх справ (кадрові апарати територіальних ОВС та УВС (інспекції по особовому складу, зокрема), а також у цілому МВС України), так і науковці у більшій мірі міліцейського профілю [10, с. 44-56]. Не залишились осторонь цього процесу й науковці інших наукових та навчальних закладів України [11, с. 306-365]. У цілому, як встановлено в ході даного дослідження, теоретико-методологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються, у тому числі й з боку працівників ОВС України, до складу яких входив й персонал органів та УВП, були сформульовані та науково обґрунтовані у дисертаціях на здобуття наукового

ступеня доктора юридичних наук по спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право таких учених-кримінологів, як: а) В. В. Голіна, який у своїй роботі «Спеціально-кримінологічне попередження злочинів: теорія і практика» (1994 р.) з'ясував зміст і сформулював теоретичні та практичні засади спеціально-кримінологічного запобігання злочинам [4], що мало велике прикладне значення в контексті організації та реалізації заходів запобігання злочинам, суб'єктами яких були й особи, у певній мірі обізнані із змістом оперативно-розшукової та слідчо-судової діяльності, а також з тактичними і стратегічними методами розслідування цих злочинів, спрямованими, у тому числі, на виявлення мотивів злочинної діяльності винних осіб; б) О. М. Костенко, який у своїй дисертації «Воля і свідомість злочинця (дослідження з застосування принципу натуралізму)» дослідив волю і свідомість злочинця (як природні та невід'ємні компоненти суб'єктивного ставлення особи до вчиненого суспільно-небезпечного діяння), застосувавши при цьому принцип натуралізму (1995 р.) та довівши таким чином необхідність більш всебічного та повного вивчення мотивів і мотивації злочинної поведінки винної у вчиненні злочину особи [13]; в) В. Г. Лихолоб, який у своїй дисертації «Проблеми ефективності правозастосовної діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю (кримінологічний і теоретико-правовий аспект)» через вивчення кримінологічних та теоретико-правових аспектів проблем ефективності правозастосовної діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі із злочинністю визначив та обґрунтував доктринальні засади запобігання злочинам, у тому числі й ті, що вчиняються працівниками ОВС, включаючи персонал органів та установ виконання покарань (1992 р.) [14].

Значне теоретико-методологічне підґрунтя для розробки проблем запобігання злочинам, що вчиняються персоналом, зокрема, УВП, створили науковці в галузі кримінального права, а саме: Ю. В. Баулін, який у своїй роботі «Кримінально-правові проблеми вчення обставин, що виключають злочинність (суспільну безпеку і

протиправність)» дослідив кримінально-правові проблеми вчень про обставини, що викликають злочинні (суспільну небезпеку, злочинність) діяння (1991 р.), у тому числі й ті, що пов'язані з діяльністю правоохоронних органів (зокрема, затримання злочинця та крайню необхідність) [15], створивши таким чином відповідні прикладні засади правомірної поведінки зазначених осіб у відповідних ситуаціях, що чітко визначені в законі. Не менш значимі теоретико-прикладні засади у цьому сенсі створили й науковці інших суміжних галузей права. Так, В. К. Шкарупа (спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) у докторській дисертації «Доказування та докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції)» акцентував увагу на недопустимості отримання останніх незаконними формами, методами та засобами (1996 р.), що має важливе значення у контексті змісту запобігання злочинам, які вчиняються, у тому числі персоналом УВП [16]. Аналогічні застереження обґрунтували у своїх докторських дисертаціях (спеціальність 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) А. В. Іщенко «Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень» (1996 р.) [17] та В. Ю. Шепітько «Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці» (1996 р.) [18].

Поряд з цим, варто констатувати, що найбільш наближеними до розв'язання проблем, пов'язаних із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом УВП, у першому періоді наукових досліджень (1991-1998 р. р.) були результати кандидатських розробок у цьому напрямі, а саме – по спеціальності 12.00.08. – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, зокрема: 1) О. М. Гуміна «Проблеми боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудових колоніях» (1997 р.), однією з яких він визнав протиправну діяльність персоналу цих установ у вчиненні зазначених злочинів [19]; 2) О. Г. Колба «Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України» (1997 р.), який однією з обставин,

що сприяє вчиненню протиправних вчинків з боку цих суб'єктів, назвав неналежне виконання (халатність) службових обов'язків персоналом СІЗО [20]; 3) О. М. Литвака «Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992-1995 роки)» (1997 р.), який у тому числі дослідив й протиправну (злочинну) діяльність осіб з числа працівників правоохоронних органів [21]; 4) О. М. Мартиненка «Кримінологічні проблеми мотивів та мотивації хуліганства» (1997 р.), який вивів основні змістовні елементи мотивів та мотивації злочинної діяльності у кримінологічному аспекті, що має велике значення й для вирішення означених у цій дисертації завдань [22]; 5) О. М. Тарасенка «Ефективність попередження злочинності органами внутрішніх справ» (1996 р.), який вивів деякі критерії оцінювання результатів запобіжної діяльності [23], що використано в даному дослідженні при виведенні критеріїв ефективності запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП; 6) В. Б. Васильця «Правові та кримінологічні проблеми попередження втеч засуджених з виправно-трудових установ» (1996 р.), який однією з детермінант, що сприяє вчиненню цих злочинів, визнав протиправну недбалість персоналу цих установ [24]; 7) О. О. Дудорова «Проблемні питання кримінальної відповідальності за одержання хабара» (1994 р.), робота якого має безпосереднє відношення до досліджуваної у цій дисертації проблематики – мотивів вчинення злочинів персоналом УВП [25]; 8) В. С. Лукомського «Кримінальна відповідальність за дачу хабара та посередництво в хабарі» (1996 р.), який дослідив, у тому числі й мотиви вчинення даного злочину [26]; 9) В. І. Осадчого «Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (стаття 189-4 КК України)» (1994 р.), який також всебічно вивчив мотивацію злочинної поведінки осіб, які вчиняли зазначені посягання на здоров'я зазначених категорій потерпілих [27].

Певні теоретично-прикладні засади запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП, створили у цей період (1991-1998 р. р.) науковці й інших напрямів і спеціальностей. Зокрема, М. А. Погорецький у своїй кандидатській дисертації

«Кримінально-процесуальні правовідносини слідчого з органами дізнання, начальником слідчого відділу та прокурором» (1997 р.) (спеціальність 12.00.09) довів необхідність дотримання у зазначених відносинах принципу законності, який є визначальним при запобіганні злочинам, що вчиняються працівниками органів, включаючи й персонал УВП [28]. У свою чергу, Ю. С. Сушко у кандидатській дисертації «Актуальні проблеми профілактичної діяльності при проведенні судово-економічних експертиз» (1994 р.) (спеціальність 12.00.09) акцентував увагу на потребі дослідження при здійсненні будь-яких експертиз питань, що стосуються запобіганню злочинам [29], що важливо з огляду вирішення завдань даного дослідження.

Цікаві науково обґрунтовані пропозиції з означеної тематики дослідження розробили також науковці спеціальності 12.00.07. Так, П. М. Білий у кандидатській дисертації «Правова культура в адміністративній діяльності працівника міліції громадської безпеки» (1998 р.) обґрунтував необхідність її дотримання, як одного з антикриміногенних факторів у роботі будь-якого правоохоронця [30], а Д. П. Калайнов у кандидатській дисертації «Адміністративні проступки, підвідомчі міліції та їх профілактика» (1998 р.) розробив питання, що мають важливе значення для діяльності адміністрації УВП при запобіганні зловживань у ході застосування до засуджених заходів дисциплінарного характеру [31]. А в контексті створення адміністративно-правових, організаційних та запобіжних засад діяльності ДКВС України, як самостійного органу в системі органів державної виконавчої влади, досить актуальною на той час була кандидатська дисертація Ю. В. Кідрука «Проблеми створення і діяльності місцевої міліції в Україні» (1996 р.) [32]. Цінними та практично значущими у сенсі запобігання злочинам, що вчиняються працівниками ОВС, включаючи персонал УВП, стали результати кандидатської дисертації Ю. Ф. Кравченка «Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання)» (1998 р.) [33]. Таку ж теоретико-прикладну цінність має й кандидатська дисертація М. В. Парасюка «Адміністративно-правове регулювання службової дисципліни

працівників органів внутрішніх справ» (1995 р.) [34]. Деякі зовнішні елементи запобіжної діяльності, яка здійснюється відносно персоналу правоохоронних органів, викладені також у кандидатській дисертації С. Д. Подлінева «Діяльність міліції по здійсненню дозвільної системи в умовах формування ринкових відносин в Україні» (1996 р.) [35]. Окремі аспекти, що стосуються досліджуваної в цій роботі проблематики, висвітлені також в кандидатській дисертації Л. А. Сидорчука «Правові та організаційні питання створення і функціонування кримінальної міліції в Україні» (1998 р.) [36]. Важливе значення у запобіганні злочинам, що вчиняються працівниками правоохоронних органів, включаючи персонал УВП, має кандидатська дисертація Л. Г. Чистоклетова «Адміністративно-правові основи застосування міліцією вогнепальної зброї» (1997 р.) [37]. Деякі аспекти зазначеної запобіжної діяльності досліджені також у кандидатській дисертації Х. П. Ярмачі «Організаційно-правові основи паспортної системи в Україні» (1995 р.) [38], а також у кандидатській дисертації Є. О. Безсмертного «Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ» (1997 р.) [39].

Поряд з цим, варто констатувати, що у цей період (1991-1998 р. р.) питання, що стосувались запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП, лише фрагментарно досліджувалися ученими кримінально-виконавчого профілю, зокрема, у сенсі розробки проблематики, пов'язаної з удосконаленням процесу виконання – відбування покарань, а також підвищення ефективності цієї діяльності. Так, окремі аспекти цієї тематики у своїх наукових публікаціях розробив Г. О. Радов («Формування духовності засуджених у контексті пенітенціарного процесу» [40]; «Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України» [41]; «Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України» [42] та ін.). Змістовні елементи запобіжної діяльності щодо персоналу УВП розкрив у своїх роботах й В. С. Медведєв, зокрема у науковій статті «Шляхи попередження та подолання професійної деформації працівників УВП» [43, с. 42-47]. Пізнавально-

методологічний матеріал з означеної проблематики викладено також у наукових статтях В. М. Синьова [44]; С. Я. Фаренюка [45]; М. О. Супруна [46]; В. Г. Поважнюка [47] та інших виданнях 1996 року. У 1997 році, поряд з попередніми публікаціями, таку ж змістовну спрямованість мали наукові статті М. В. Клімова [48]; А. А. Лукашенка [49]; Т. В. Кушнірової [50]; Г. Й. Давиденко [51]; В. І. Кривуші [52] та інших учених. У 1998 році до дослідників попередніх років приєдналися учені кримінально-виконавчого профілю, а саме: Ю. В. Чакубаш [53]; Д. О. Ніколенко [54]; О. В. Романенко [55] та інші фахівці. Проте, як у дисертаційних дослідженнях усіх наукових спеціальностей, так і в окремих статтях, тезах тощо того періоду (1991-1998 р. р.) у прямій постановці питання про мотиви вчинення злочинів персоналом УВП не ставилось.

Як встановлено в ході даної наукової розробки, суттєво не змінилась ситуація з означеної проблематики й у другому періоді (1999-2010 р. р.), хоча кількість дотичних досліджень у цьому напрямі значно збільшилась. При цьому, на особливості зазначеного періоду вплинуло декілька обставин, а саме: 1) часткове виведення ДДУПВП з підпорядкування МВС України у квітні 1998 р. [56]; затвердження Указом Президента України у липні 1998 р. Положення про ДДУПВП [57] та надання самостійного статусу зазначеному відомству у системі центральних органів державної виконавчої влади у березні 1999 року [58]; 2) прийняття у липні 2003 року замість Виправно-трудоного кодексу України [59] Кримінально-виконавчого кодексу України [60]; 3) прийняття у червні 2005 року Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61]; 4) затвердження загальнодержавної Програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [62] та інших нормативно-правових актів у сфері виконання покарань [63, с. 10-15].

Все це й обумовило необхідність наукового супроводу цих та інших правових джерел, а також активізацію наукових розробок у цьому сенсі. Поряд з цим, і в зазначеному періоді (1999-2010 р. р.) дисертаційних досліджень щодо мотивації злочинної поведінки персоналу УВП у прямій постановці даного питання здійснено не

було. Проте, окремі аспекти цієї проблематики склали один із елементів їх предмета у докторських дисертаціях по спеціальності 12.00.08 О. М. Литвака «Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект)» [64]; О. М. Мартиненка «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження» [65] та М. І. Мельника «Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції» [66]. У кандидатських дисертаціях кримінологічного напрямку певні елементи запобіжної діяльності щодо персоналу УВП були створені такими ученими, як: С. Ю. Лукашевич «Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі» [67]; І. Б. Медицький «Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави» [68]; В. О. Негодченко «Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах» [69]; О. С. Новаков «Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності» [70]; В. Ф. Оболенцев «Актуальні проблеми латентної злочинності» [71]; О. М. Подільчака «Мотиви та мотивація злочинів, учинених жінками» [72]; Л. В. Терещенко «Попередження органами внутрішніх справ посягань на життя та здоров'я працівників міліції у зв'язку з їх службовою діяльністю» [73].

Серед наукових розробок кримінально-виконавчого профілю, у цей період (1999-2010 р. р.), окремі змістовні елементи, що мають відношення до змісту запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП, особливе місце займають докторські дисертації, зокрема А. Х. Степанюка «Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження)» [74]; І. Г. Богатирьова «Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією)» [75] та О. Г. Колба «Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам» [76]. Значне теоретико-методологічне та практичне підґрунтя з означеної тематики дослідження у цей період було створено також і в кандидатських

дослідженнях учених кримінально-виконавчого права. Зокрема, у 2005 р. Є. М. Бодюл захистив дисертацію «Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу», в якій дослідив у тому числі деякі аспекти, що стосуються запобігання злочинам, які вчиняються персоналом цих установ [77]. У свою чергу, В. А. Львовчкін розглянув це питання у контексті змісту нормативно-правових та організаційних засад забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі (2002 р.) [78], а О. Б. Пташинський – через правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні (2002 р.) [79].

Деякі аспекти запобіжної діяльності, пов'язаної із злочинністю персоналу УВП у зазначений період (1999-2010 р. р.), дослідили у своїх дисертаціях й учені кримінального права. Мова, в першу чергу, ведеться про докторські дисертації таких учених, як: О. В. Навроцький, який розробив теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації (2000 р.), що важливо з огляду визначення правомірності дій або бездіяльності персоналу УВП у сфері їх службової діяльності [80]; В. І. Осадчий, який обґрунтував шляхи вирішення проблем кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності (2004 р.), у тому числі й ті, що стосуються змісту запобігання злочинам з боку працівників ОВС та УВП [81]; А. В. Савченко, який здійснив порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки (2007 р.), що має значення у контексті вивчення та застосування у національній кримінально-виконавчій практиці зарубіжного досвіду [82]; П. Л. Фріс, який з'ясував зміст кримінально-правової політики України та довів їх діалектичний зв'язок і взаємодію з іншими видами політики у сфері боротьби із злочинністю (кримінально-процесуальною, кримінально-виконавчою та кримінологічною (2005 р.)), що вкрай важливо з огляду вирішення питань запобігання злочинам з боку, зокрема, персоналу УВП [83]; М. І. Хавронюка, який здійснив всебічний аналіз кримінального законодавства України та інших держав

континентальної Європи (2007 р.), створивши таким чином теоретично-прикладне підґрунтя для удосконалення національної кримінально-виконавчої практики з урахуванням позитивного європейського досвіду [84] та Н. М. Ярмиш, яка на доктринальному рівні вирішила питання, що стосуються теоретичних проблем причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві, застосувавши при цьому метод філософсько-правового аналізу (2003 р.), включаючи у тому числі кримінологічні аспекти даного дослідження [85].

Певні напрацювання з питань запобіжної діяльності, яка здійснюється щодо працівників правоохоронних органів, включаючи персонал УВП, у зазначений період (1999-2010 р. р.) були відображені й в кандидатських дисертаціях учених кримінального права, а саме – в розробках: М. В. Анчукової, яка дослідила зміст виправданого ризику як обставини, що виключає злочинність діяння, яка у тому числі характерна й для службової поведінки персоналу УВП [86]; С. Г. Блинської, яка науково обґрунтувала кримінально-правову природу затримання особи, що вчинила злочин, як обставини, що виключає злочинність діяння [87]; Ю. А. Вапсви, який з'ясував сутність помилки у змісті суб'єктивної сторони складу злочину, що має важливе значення для дослідження предмета даної дисертації [88]; Р. В. Вереші, який дослідив зміст вини як елемента змісту кримінального права України, що має безпосереднє відношення до об'єкта даної наукової розробки [89]; В. О. Гацелюка, який розробив загальні засади концепції реалізації принципу законності у кримінальному праві України, що, у свою чергу, є пріоритетним у діяльності працівників правоохоронних органів, включаючи персонал УВП [90]; І. М. Горбачової, яка з'ясувала сутність заходів безпеки в кримінальному праві, що теж є вкрай цінним у контексті з'ясування злочинної поведінки персоналу УВП [91]; І. І. Давидович, яка дослідила зміст кримінально-правової охорони представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок, що теж має безпосереднє відношення до предмета даної дисертаційної розробки [92]; С. І. Дячука, який визначив юридичну природу виконання наказу, а також здійснив

кримінально-правову оцінку діяння особи, яка віддала чи виконала протиправний наказ, що є, як свідчить практика, досить характерним явищем для персоналу УВП [93]; І. М. Заялової, яка розробила теоретичні аспекти кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, що важливо при з'ясуванні питань віктимологічної поведінки персоналу УВП [94]; М. М. Ключова, який дослідив кримінологічні засади програмування запобігання злочинності, що має прикладне значення і для сфери виконання покарань та, зокрема, протиправної поведінки персоналу УВП [95]; Д. І. Крупко, який здійснив порівняльно-правовий аналіз відповідальності за хабарництво за кримінальним правом Німеччини, Швейцарії та України, що також має безпосереднє відношення до змісту запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП [96]; Н. В. Лісової, яка встановила сутність крайньої необхідності як обставини, що виключає злочинність діяння, яка теж, як показує практика, нерідко має місце в діяльності персоналу УВП [97]; О. М. Лупіносової, яка дослідила соціально-правову природу умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони, що важливо при визначенні змісту правомірної поведінки у тому числі й персоналу УВП [98]; Р. Л. Максимовича, який з'ясував зміст поняття службової особи у кримінальному праві України, що важливо з огляду визначення належності персоналу УВП до даного виду суб'єктів злочину [99]; Н. А. Орловської, яка визначила зміст осудності та її видів шляхом порівняльно-правового аналізу законодавства України та інших держав, що, без сумніву, має теоретико-прикладне значення для розробки заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму запобігання злочинам, включаючи й ті, що вчиняються персоналом УВП [100]; М. Г. Сорочинського, який дослідив зміст попередження злочинності засобами кримінального права, що теж має прикладне значення для підвищення рівня ефективності запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП [101]; С. О. Харитонова, який здійснив кримінально-правову оцінку застосування вогнепальної зброї працівником міліції, що важливо також при з'ясуванні у таких ситуаціях

правомірності поведінки персоналу УВП [102]; В. Г. Хашева, який дослідив зміст кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, які є характерними й для персоналу УВП [103]; Н. Б. Хлистової, яка довела кримінально-правові та кримінологічні аспекти необхідності заохочення суспільно корисної мотивації, що має безпосереднє значення для визначення змісту мотивів злочинної діяльності персоналом УВП [104]; С. А. Шалгунової, яка розкрила кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ, що має важливе значення для удосконалення правового механізму запобігання цим злочинам з боку персоналу УВП [105] та ін. Поряд з цим, і у цих дисертаційних роботах у прямій постановці питання щодо мотивів вчинення злочинів персоналом УВП ні в якості об'єкта, ні як предмет дослідження не ставились.

Як показали результати зазначеної наукової розробки, деякі елементи досліджуваної проблематики у даний період (1999-2010 р. р.) розглядались також в окремих наукових статтях учених кримінально-виконавчого права. Так, А. О. Галай у 1999 році запропонував у своїй статті науково обгрунтовані шляхи реформування пенітенціарної політики України у сфері діяльності персоналу пенітенціарних установ [106, с. 6-8]; О. О. Грейліх у цьому ж році обгрунтував необхідність розвитку в майбутніх вихователів виховно-трудова установ професійної міжособистісної взаємодії [107, с. 103-111]; Є. В. Шадрін – деякі аспекти адаптації молодих спеціалістів до умов роботи в УВП [108, с. 151-158]; М. В. Клімов – вивів концептуальну модель системи пенітенціарної освіти [109, с. 177-189]; О. М. Рева та О. В. Михайлов – визначили критерії оцінки небезпечних властивостей поведінки, оперативного рішення та прийняття рішень у майбутніх юристів [110, с. 193-196] та інші, які фактично оприлюднили наміри та сформулювали формальні ознаки запобіжної діяльності, пов'язаної із вчиненням злочинів персоналом УВП. Аналогічні розробки та підходи були пріоритетними й у наукових статтях у 2000 та і в інші роки досліджуваного періоду (1999-2010 р. р.). Зокрема, Р. А. Калюжний та І. Є. Сергеев науково

обґрунтували актуальні засади побудови пенітенціарної доктрини та пенітенціарної політики [111, с. 6-10]; О. С. Христюк акцентував увагу на проблемах спілкування персоналу УВП та засуджених, які є однією з умов, що сприяє вчиненню злочинів [112, с. 158-162]; І. І. Пампура – на життєвій кризі в умовах професійної діяльності працівників кримінально-виконавчої системи та органів внутрішніх справ, яка, як свідчить практика, спричинює у тому числі й вчинення злочинів з боку персоналу УВП [113, с. 210-215]; І. П. Закорко, у свою чергу визначив особливості відпрацювання психологічної стійкості у співробітників правоохоронних органів, включаючи персонал УВП, у процесі підготовки до ведення рукопашного поєдинку з озброєним злочинцем [114, с. 225-227]; В. Ю. Котляр та Ю. В. Котляр обґрунтували сучасні напрями математичного аналізу показників злочинності, що, зокрема важливо з огляду встановлення рівня ефективності запобіжної діяльності у сфері виконання покарань [115, с. 60-67]; К. В. Муравйов акцентував увагу на деяких правових аспектах попередження ухилення злочинців від дізнання, слідства, суду та відбування покарання, що має значення у контексті удосконалення правового механізму запобігання злочинам, які вчиняються у тому числі персоналом УВП [116, с. 68-72]; Ю. В. Чакубаш довів необхідність застосування системного підходу як основного методу розбудови теорії еволюції кримінально-виконавчих систем, що досить важливо у контексті з'ясування змісту запобігання злочинам, які вчиняються у сфері виконання покарань [117, с. 177-184]; О. М. Литвак – необхідність врахування віктимологічного аспекту в процесі застосування кримінально-правових норм, що є органічною складовою механізму вчинення будь-якого злочину, у тому числі й з боку персоналу УВП [118, с. 208-211]; С. К. Делікатний та Ж. Ю. Половнікова звернули увагу на більш активній участі психолога у збереженні особистої безпеки працівників ОВС, що важливо при розробці заходів віктимологічного запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП [119, с. 212-225]; І. І. Пампура – на необхідності підвищення діяльності, пов'язаної з професійним становленням особистості в правоохоронній

сфері, що виступає одним із антикриміногенних факторів діяльності у тому числі й персоналу УВП [120, с. 292-298]; С. М. Легуша – на завданнях подолання правового нігілізму в середовищі слухачів та курсантів, який у подальшому виступає однією з умов вчинення злочинів у сфері виконання покарань [121, с. 347-354]; В. І. Плиско – на проблемах регулювання станів напруги персоналу у стресогенних ситуаціях, що важливо в контексті реалізації заходів ранньої профілактики злочинів у сфері виконання покарань [122, с. 376-380], а Р. О. Калініченко розробив деякі елементи методологічних основ підвищення якості професійної підготовки співробітників ОВС, включаючи персонал УВП, як один із найбільш ефективних заходів запобіжної діяльності щодо зазначених об'єктів профілактичного впливу [123, с. 392-398].

Як показали результати даного дослідження, у 1999-2010 р. р. певні системоутворюючі ознаки змісту запобігання злочинам, що вчиняються у тому числі персоналом УВП, розробили також учені й інших наукових спеціальностей (12.00.07 [11, с. 235-297] та 12.00.10 [11, с. 372-412]). Поряд з цим, найбільш наближеною по меті, завданнях, предмету та об'єкту наукового пошуку до даної дисертації у цей період стала дисертація О. А. Мартиненко [65]. Зокрема, у зазначеній науковій розробці визначено: а) загальний стан в міліції України у 1991-2005 р. р. (підрозділ 2.3 розділу 2 «Історико-кримінологічний аналіз стану дисципліни і законності в правоохоронних органах на території України»); б) кількісно-якісні показники злочинів та інших правопорушень у підрозділах ОВС України (п. 3.2 р. 3 «Кримінологічна характеристика злочинів та інших правопорушень у підрозділах ОВС»); в) характеристика особистості працівників ОВС, які вчинили злочини та інші правопорушення (п. 3.3 р. 3); г) фактори, причини та умови, що сприяють існуванню та розвитку злочинності та інших правопорушень серед персоналу ОВС України (розділ 4); г) запобігання злочинності та інших правопорушень в ОВС України (розділ 5).

Особливе теоретичне та практичне значення результатів цієї наукової розробки, які відображені у відповідній монографії, полягає у тому, що в ній О. А. Мартиненко

значну увагу приділив встановленню мотивів вчинення злочинів працівниками ОВС, що було використано у цій дисертації при визначенні мотивації та мотивів злочинної поведінки персоналу УВП [2 (447), с. 214-219]. Зокрема, зазначеним дослідником встановлено, що серед життєво важливих цінностей у працівників ОВС, включаючи персонал УВП, які вчиняли злочини у сфері їх службової діяльності, провідне місце займають переважно категорії користі. Це, перш за все, «благополуччя сім'ї» (48 % опитаних респондентів); «гроші» (38,3 %); «влада» (31,8 %); «власне благополуччя» (29,2 %); «корисні зв'язки, кар'єрний ріст» (24,7 %) [2, с. 215]. При цьому, серед найбільш розповсюджених мотивів «професійних» злочинів, вчинених працівниками ОВС, включаючи персонал УВП, були встановлені так звані «службістські» (кар'єристські мотиви; бажання виглядати професіоналом; небажання зіпсувати відношення з колегами) та корисні мотиви, які мали питому вагу у їх загальній структурі відповідно 43,7% та 20,3% [2, с. 218-219]. Далі з невеликою питомою вагою за ними йшли насильницькі мотиви (помста, бажання показати почуття переваги) та конформістські мотиви (приклад колег по роботі), які у структурі мотивів мали відповідно від 4,7% до 8,5% [2, с. 219]. У той самий час, і у цій роботі, як, власне, і в інших попередніх, опублікованих у 1991-2010 р. р., персонал УВП так і не став окремим об'єктом дисертаційних досліджень.

Як показали результати даного дослідження, вперше зазначену проблему було обрано в якості об'єкта та предмета окремої дисертаційної розробки у третьому періоді наукових розвідок у сфері виконання покарань (2010-2016 р. р.). При цьому, на їх зміст і всебічність також мали вплив ряд обставин, а саме: 1) часткове підпорядкування, на підставі Указу Президента України від 9 грудня 2010 р. «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади в Україні» ДКВС України Міністру юстиції [397], який, замість координації діяльності новоствореної ДПтС України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, яким до цього був ДДУПВП, створив відповідні

підрозділи по повному підпорядкуванню органів та УВП зазначеному відомству; 2) затвердження у квітні 2011 р. Положення про Державну пенітенціарну службу України, відповідно до якого єдиним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань, залишалась ДПтС України [124] при тому, що паралельно у цьому ж напрямі діяли відповідні структурні підрозділи Міністерства юстиції України, а отже було створено своєрідне «двовладдя» у системі ДКВС України, яке вкрай негативно впливало як в цілому на рівень оперативно-службової діяльності органів та УВП, так і на зміст та спрямованість наукових досліджень у зазначеній сфері суспільних відносин; 3) передання у жовтні 2012 року повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань, від ДПтС України до Міністерства юстиції України на підставі Закону України «Про внесення змін і доповнень у деякі нормативно-правові акти з питань виконання кримінальних покарань» [125], що також змінило векторність та змістовну спрямованість наукових розробок у зазначеній сфері суспільної діяльності; 4) ліквідацію у травні 2016 р. територіальних органів управління ДПтС України та створення замість їх 5-ти міжтериторіальних управлінь Міністерства юстиції України на підставі відповідної постанови Кабінету Міністрів України [7; 126], тобто фактичне підпорядкування ДКВС України зазначеному відомству – і це при тому, що дотепер діють нормативно-правові акти, які не кореспондуються з цим рішенням, а саме: Положення про Державну пенітенціарну службу України (2011 р.) [124]; Закон України від 23.06.2005 «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61] і, насамкінець, п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до вимог якого виключно законами регулюється діяльність органів та УВП.

Все це, звичайно, не могло не відобразитись як на стані правопорядку в ДКВС України, особливо на стані службової дисципліни персоналу органів та УВП (кількість злочинів, зокрема, у 2016 р. зросла по зрівнянню з 2010 р. на 50% [4], а також вплинуло (у деякій мірі, позитивно) на рівень і змістовність наукових розробок, пов'язаних із

запобіганням злочинам, які вчиняються персоналом ДКВС України. Так, у 2011 році Т. А. Денисова захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук по спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, четвертий розділ якої був присвячений змісту запобіжної функції покарання, за результатами дослідження у якому був зроблений висновок про те, що на практиці відсутні вертикальні заходи (правового, організаційно-управлінського та економічного характеру) щодо запобігання злочинам у місцях позбавлення волі, а також доведена необхідність створення на кожному рівні управлінської діяльності власної системи профілактики. Саме відсутність такої системи, як встановила Т. А. Денисова, є однією з причин вчинення злочинів та правопорушень в УВП [127, с. 18-19]. У цьому ж році вийшла у науковий світ колективна монографія «Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній» (за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України В. В. Коваленко), у якій вперше, не рахуючи закритих видань з обмеженим доступом, була здійснена кримінологічна характеристика злочинів і правопорушень, що вчинялись у зазначених колоніях у 2005-2010 р. р. Особливе значення цієї наукової розробки полягає у тому, що її автори вчинили також спробу визначити основні детермінанти, що породжують та обумовлюють вчинення злочинів і правопорушень персоналом виправних колоній [128, с. 61-93]. Поряд з цим, варто констатувати, що питання мотивів та мотивації злочинної поведінки зазначених осіб у цій монографії розглянуті не були, а їх сутність була досліджена у контексті змісту тільки детермінації протиправної діяльності персоналу виправних колоній. Значне методологічне підґрунтя у цьому контексті створив у 2011-2013 р. р. О. Г. Кулик, який визначив сучасні методи пізнання тенденції та закономірності злочинності в Україні з 1992 по 2013 р. р. включно [129]. Зокрема, у монографії «Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання» (2011 р.) він здійснив кримінологічний аналіз вчинених у 2002-2009 р. р. злочинів,

присвятивши підрозділ 3.6. злочинам у сфері службової діяльності, зокрема й тим, суб'єктами яких були особи з числа персоналу органів та УВП [129, с. 113-120]. Разом з тим, мотиви вчинення злочинів у цей період зазначеною категорією осіб О. Г. Кулик також не дослідив [130]. Не здійснив він це і в іншій своїй монографії «Злочинність в Україні на початку XXI століття» (2013 р.) [131].

Як показали результати даного дослідження, деякі елементи запобіжної діяльності розглянуті у докторській дисертації (спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) С. К. Гречанюка «Теорія та практика взаємодії органів та установ Державної пенітенціарної служби України з державними та неурядовими інституціями» (2011 р.), у підрозділі 4.3. якої розглянуті питання, що стосуються удосконалення правового забезпечення проведення органами та установами ДПтС України спільних заходів з судами та правоохоронними органами [132, с. 21]. По такому ж шляху, розглянувши фрагментально питання взаємодії ДКВС України з іншими правоохоронними органами у боротьбі із злочинністю, пішов у своїй докторській дисертації (спеціальність 12.00.07) й Є. Ю. Бараш [133]. Окремі аспекти запобігання злочинам у сфері виконання покарань дослідив у своїй кандидатській дисертації (спеціальність 12.00.07) «Депеналізація як елемент пенальної політики України» (2011 р.) Є. С. Назимко, зокрема у підрозділі 2.3. цієї роботи «Взаємозв'язок депеналізації з кримінально-виконавчою та кримінологічною сферами пенальної політики України» [134, с. 11-12]. Більш предметно до цього питання підійшов у своїй дисертації «Реалізація принципу законності при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк» (2011 р.) О. О. Стулов, який у підрозділі 3.1. дослідив основні фактори впливу на забезпечення законності в установах виконання покарань, включаючи мотивацію службової діяльності персоналу [135, с. 10-11]. Та, все-таки, дещо ґрунтовніше, всебічно та переконливо у 2011 році підійшли до вирішення проблем запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП в Україні, автори підручника

«Профілактика злочинів» (загальна редакція доктора юридичних наук, професора О. М. Джужі), які цьому питанню присвятили розділ 19, та зокрема, підрозділ 19.2. «Причини та умови злочинів в установах виконання покарань» [136, с. 561-612]. Поряд з цим, варто констатувати, що, і в даному виданні мотиви і мотивація злочинної поведінки персоналу УВП достатнім чином також не висвітлені.

Формальні засади загального характеру запобіжної діяльності у сфері виконання покарань були створені ученими також і в 2012 році. У цьому контексті звертають на себе увагу такі публікації та видання, як: «Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі» [137]; «Особливості діяльності окремих підрозділів кримінально-виконавчої системи» [138]; «Реалізація права на правову допомогу засудженими до позбавлення волі» [139]; «Загальноосвітнє та професійно-технічне навчання засуджених до позбавлення волі» [140]; ін.

Як встановлено в ході даного дослідження, дещо активізувались наукові дослідження, що мають відношення до проблем запобігання злочинів, які вчиняються персоналом УВП у 2013 році. Так, І. М. Копотун у монографії «Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях», не тільки здійснив кримінологічну характеристику злочинів, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях (розділ 3), у тому числі визначив причини та умови цих злочинів (підрозділ 3.2.), але й розробив науково обґрунтовані заходи щодо їх запобігання (розділ 5) [141]. Проте, і в цій роботі, як, власне, й у докторській дисертації І. М. Копотуна питання мотивів вчинення злочинів персоналом виправних колоній не досліджувалось [142]. У більш загальному вигляді проблеми запобіжної діяльності розглянуті у монографії О. І. Богатирьової «Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні» (2013 р.), яка до одних із завдань діяльності служб пробації віднесла те із них, що пов'язано із запобігання злочинам (підрозділи 1.3., 3.2., 4.1.) [143]. У той самий час, у докторській дисертації О. П. Рябчинської «Теоретико-правові засади функціонування системи покарань в Україні», поряд із зазначеними питаннями,

визначена й ефективність системи покарань та окремі напрями їх оптимізації, включаючи такий із них, як запобігання злочинам (розділ 5), а також встановлено, що на показник ефективності впливає кожна із цілей покарання, що визначена в законі, незалежно від того, яке покарання застосовується: від штрафу до довічного позбавлення волі [144, с. 29]. Питання оптимізації процесу виконання кримінальних покарань в Україні, у тому числі запобіжного характеру, склали зміст предмету дослідження й у докторській дисертації І. С. Яковець [145]. Поряд з цим, як показали результати даного дослідження, у 2013 році найбільш наближеними до завдань даної наукової розробки, були матеріали, що викладені в посібнику «Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія)» (загальна редакція доктора юридичних наук, професора О. М. Джужі) [146]. Особливе теоретико-прикладне значення, у зв'язку з цим, має інформація, яка викладена в розділі 2 «Злочинність в установах виконання покарань України», р. 5 «Віктимологічні засади в установах виконання покарань» та р. 6 «Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам у кримінально-виконавчих (пенітенціарних) установах», у яких розроблені конкретні науково обґрунтовані заходи по запобіганню злочинам в УВП, включаючи й з боку персоналу ДКВС України.

У такому ж контексті продовжувались наукові дослідження у сфері виконання покарань у 2014 році. Зокрема, у цьому році за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. Г. Колба був опублікований навчальний посібник «Кримінологічні засади запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України», в якому здійснена кримінологічна характеристика цих злочинів (розділ 2: кількісно-якісні показники (підрозділ 2.1.); їх причини і умови (п. 2.2.) та характеристика особи злочинця (п. 2.3.), а також р. 3 «Заходи запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України» (загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні), які у тому числі склали емпіричне підґрунтя й даної дисертаційної розробки [147]. Велике значення для

вирішення означених у цій роботі завдань мала також опублікована у 2014 році монографія І. О. Колба «Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України», у якій одним із негативних чинників, що пов'язаний з цією діяльністю, визначено зловживання службовим становищем персоналом цих УВП (підрозділ 2.4.), а серед основних шляхів удосконалення правового механізму з означених питань – заходи контролю та нагляду за діяльністю останніх (п. 3.2.) [148]. Значне методологічне підґрунтя для досягнення мети даної дисертаційної розробки мала також опублікована у цьому ж році монографія В. Я. Конопельського «Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі: поняття, зміст, реалізація у кримінально-виховній діяльності України», особливо її розділ 4 «Роль і місце принципу диференціації та індивідуалізації у правовому механізмі реалізації мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України», у якому обґрунтована необхідність підвищення ефективності запобіжної діяльності у сфері виконання покарань [149]. Таку ж позицію В. Я. Конопельський обґрунтував й у своїй докторській дисертації [150].

Досить якісні теоретично-прикладні результати з означеної проблематики дослідження були отримані науковцями й у 2015 році. У цьому сенсі особливу увагу звертають на себе такі із них, як: 1) пропозиції, розроблені щодо Пріоритетів діяльності ДПтС України на 2015 рік, зокрема Пріоритет 2 «Підвищення ефективності протидії злочинності, удосконалення охорони та організації нагляду за поведінкою засуджених і осіб, узятих під варту, в органах і установах, що належать до сфери управління ДПтС України», а також Пріоритет 7 «Підвищення ефективності діяльності персоналу органів та УВП і слідчих ізоляторів» [151]; 2) кандидатська дисертація В. Г. Павлова «Кримінально-виконавчі засади забезпечення персоналом Державної пенітенціарної служби України виконання покарань у виді позбавлення волі», у якій з'ясовано соціально-правову сутність персоналу ДПтС України як суб'єкта кримінально-виконавчих відносин (підрозділ 1.2.), а також розроблено науково обґрунтовані

кримінально-виконавчі напрями, що зумовлюють удосконалення кримінально-виконавчої служби України, враховуючи фактори, що негативно впливають на її діяльність (низький професіоналізм, некомпетентність частини персоналу УВП, поширеність його професійної деформації, т. ін.) (п. 3.2.) [152]; 3) кандидатська дисертація Ю. П. Степанової «Кримінально-виконавчі засади виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк щодо раніше судимих осіб», у якій розроблені шляхи удосконалення правового механізму з цих питань, включаючи зміни у зміст політики у сфері виконання покарань (підрозділ 3.1.) та підвищення ефективності режиму виконання даного покарання (підрозділ 3.3.) [153]; 4) кандидатська дисертація О. М. Крука «Правове регулювання короткострокових виїздів за межі колоній в Україні», підрозділ 3.2. якої присвячений основним заходам щодо підвищення рівня ефективності контролю за поведінкою засуджених під час короткострокового виїзду за межі колоній [154]; 5) кандидатська дисертація О. В. Охман «Правове регулювання застосування заходів фізичного впливу, спеціальних заходів і зброї щодо засуджених у місцях позбавлення волі в Україні», у якій основний акцент зроблено на правових засадах діяльності персоналу УВП (підрозділ 2.3.), а також на шляхах удосконалення існуючої практики з цих питань (підрозділ 3.2.) [155]; 6) монографія О. М. Джужи «Запобігання злочинам і кримінологічна віктимологічна парадигма», у якій визначено зміст віктимологічної детермінації в механізмі вчинення злочину (підрозділ 2.3.), а також професійної віктимності (підрозділ 3.3.), встановлені головні віктимологічні фактори у змісті криміногенній ситуації та здійснена науково обґрунтована класифікація заходів впливу на неї з боку правоохоронних органів, включаючи УВП (підрозділ 4.1.) [156]; 7) інші наукові розробки (наприклад, інформаційно-аналітичні матеріали «Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні», підготовлені М. В. Карчевським [157]).

Як встановлено в ході даного дослідження, результати напрацювань науковців у попередніх періодах (1991-2016 р. р.) знайшли своє логічне відображення у наукових

дослідженнях у 2016 році та в четвертому періоді реформ у сфері виконання покарань, який охоплює 2017 та подальші роки. У першу чергу, мова ведеться про дисертаційні дослідження В. В. Лопохи «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України», у якому здійснено аналіз злочинів, що мали місце у 2005-2014 р. р. (підрозділ 2.2.), визначені основні детермінанти, що сприяли їх вчиненню (підрозділ 2.3.) та розроблені головні напрями удосконалення змісту запобігання цим злочинам (розділ 3) [158]. Поряд з цим, у зазначеній роботі поза увагою залишились декілька суттєвих моментів, а саме: а) по-перше, не відображено зміст сучасного періоду реформ у сфері виконання покарань, який розпочався з повного підпорядкування ДКВС України у травні 2016 року на підставі відповідної постанови Кабінету Міністрів України [7] та який фактично обумовив зміст нових наукових розробок з питань виконання та відбування покарань, а також суттєво вплинув на ефективність запобіжної діяльності в УВП; б) по-друге, в дисертації здійснено аналіз протиправної діяльності персоналу лише виправних колоній, у той самий час, коли злочини у сфері виконання покарань вчиняють особи цієї категорії й інших УВП, мова про які ведеться у ст. 11 КВК України (арештних домів, виправних установ, виховних колоній та СІЗО); в) по-третє, в цій науковій праці недостатнім чином досліджені мотиви та мотивація злочинної поведінки персоналу УВП – це питання у загальних рисах проаналізовано лише у сенсі змісту основних детермінант, що породжують та обумовлюють вчинення злочинів зазначеними особами (підрозділ 2.3.), що у свою чергу, обумовлює необхідність активізації наукових досліджень з означеної проблематики та актуалізує і, одночасно, визначає зміст теоретичного та практичного значення даної дисертації. Серед інших наукових напрацювань, які здійснювались у 2016-2017 р. р. особливе місце займають також роботи Я. О. Ліховіцького, який систематично займається розробкою питань, пов'язаних із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом ДКВС України, а саме – це такі його наукові здобутки: 1) наукові статті по цій тематиці дослідження («Про деякі змістовні елементи запобіжної

діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України» [159]; «Про деякі міжнародно-правові та вітчизняні підходи щодо реалізації у діяльності персоналу колоній принципу гуманізму» [160]; «Про деякі організаційно-правові засади запобігання прокуратурою злочинам, що здійснюються у сфері виконання покарань» [161]; «Про деякі кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до персоналу органів та УВП України» [162] та ін.); 2) монографія «Персонал органів та установ виконання покарань як суб'єкт виконання покарань в Україні» [163]; 3) монографія «Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України : кримінологічна характеристика та запобігання» [164]; ін. Поряд з цим, і в цих наукових публікаціях їх автор недостатнім чином дослідив зміст мотивів вчинення злочинів персоналом УВП, розглянувши це питання лише у контексті детермінант, що сприяють цьому явищу. Винятком з цього є декілька статей і тез, які підготував Я. О. Ліховіцький, зокрема: «Характеристика мотивів злочинної поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у сфері службової діяльності» [165]; «Про зміст індивідуального запобігання корупційним злочинам» [166]; «Застосування інтегративного підходу до аналізу мотивів злочинної поведінки персоналу ДКВС України у сфері службової діяльності» [167] та ін. Деякі змістовні елементи мотивів та мотивацій злочинної поведінки персоналу УВП визначені також у колективній монографії «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби в Україні у сфері виконання покарань» (2017 р.) (загальна редакція доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України В. В. Коваленка) (підрозділ 2.2.) [168], які у даній дисертації використано як теоретико-методологічне підґрунтя для розв'язання завдань цього дослідження і досягнення її мети.

Про наявність зазначеної проблематики свідчать також результати проведеного в ході даного дослідження анонімного опитування. Так, на питання «Чи забезпечує персонал колоній безпечні умови відбування покарання у виді позбавлення волі?»

персонал УВП відповів таким чином: «так» відповіли 163 респонденти, або 42% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 66 респондентів (17%); «частково» - 159 осіб (41%). У свою чергу, засуджені на це питання дали наступні відповіді: «так» відповіли 55 респондентів, або 14% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 182 респонденти (46%); «частково» - 159 осіб (40%) (Додатки Б, В, Г, І).

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу стану дослідження в науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП, варто констатувати, що у всі визначені у цій роботі 4 періоди реформ у сфері виконання покарань та обумовлених у зв'язку з цим наукових пошуків (1) 1991-1998 р. р.; 2) 1999-2010 р. р.; 3) 2011-2016 р. р.; 4) 2017 р. – по даний час) зазначена проблематика ні об'єкт, ні предмет захищених дисертацій не складала, що й стало вирішальним при виборі теми даного наукової розробки, а також при визначенні її мети і завдань.

1.2. Поняття мотивів вчинення злочинів персоналом УВП

У наукових джерелах під мотивом розуміють підставу, привід, для якої-небудь дії, вчинку і причини [170, с. 354]. Таке ж саме тлумачення дано і у Великому словнику іноземних слів [171, с. 376]. У кримінально-правовому аспекті мотив розглядається як ознака суб'єктивної сторони злочину [172, с. 8], під яким розуміють усвідомлення спонукання особи, що викликало в неї рішучість вчинити злочин, це інтегральне психічне утворення, що спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою [173, с. 17]. Аналогічний підхід до визначення мотиву злочину застосовано й в Юридичній енциклопедії [174, с. 778-779]. В. К. Грищук, визначаючи зміст філософсько-правового розуміння відповідальності людини, мотив злочину тісно пов'язує із змістом складу злочину, який, у свою чергу, є однією з підстав негативної (ретроспективної) кримінально-правової відповідальності людини [175, с. 513-568]. У

кримінологічних довідниках мотивом злочину вважають викликане зовнішніми або внутрішніми стимулами, детерміноване властивостями особистості, інтегроване психічне утворення, що спонукає до поведінки, спрямованої на зняття психічної напруги усвідомленої актуалізованої потреби біологічного або соціального характеру шляхом порушення кримінально-правової заборони [176, с. 245]. У цілому таке визначення у повній мірі кореспондується із загальнотеоретичним змістом поняття мотиву правопорушення [177, с. 248]. У вузькому та широкому аспектах розглядається це поняття й у навчально-методичних виданнях по курсу «Кримінологія». Так, О. М. Джужа мотив злочину передає через мотивацію злочинної поведінки, вважаючи, що перша є важливою внутрішньою детермінантою поведінки злочинця [178, с. 84]. При цьому, на його думку, ні сам по собі мотив, ні мотивація, ні формальна спроможність до вибірковості, не визначають змісту прийнятого рішення, контрольованого свідомістю і волею суб'єкта [178, с. 85]. С. І. Нежурбіда, у свою чергу, мотиви протиправної поведінки включає у механізм злочинної установки особи [179, с. 411-418]. На підставі аналізу наукових праць з означеної проблематики, цей науковець встановив, що у світлі загальнопсихологічної теорії установки важливе значення відіграє мотиваційний процес, оскільки він: 1) визначає психологічно прийнятний вид поведінки, яка обирається з поміж інших поведінок; 2) наділяє цей вид поведінки більшою вагою з точки зору ціннісних орієнтацій; 3) створює її психічно значимою поведінкою; 4) забезпечує умови для формування відповідної їй установки [179, с. 416]. Аналогічний підхід можна зустріти й у роботах А. М. Бойка, який переконаний, що у бутті та діяльності соціального індивіда не тільки перетинаються, сходяться різні лінії й мотиви соціального процесу, - в них відбувається синтезування нових соціальних якостей за збереження чи модифікації старих [180, с. 111]. У свою чергу, Н. В. Сметаніна мотивацію злочинної поведінки пропонує визнати критерієм кримінологічної класифікації злочинів, доводячи, що жоден інший критерій такої класифікації не відображає так повно внутрішню цілісну сукупність причин злочинів, як мотивація

[181, с. 93-94]. Виходячи з отриманих результатів дослідження, зазначена вчена запропонувала п'ять груп кримінальної мотивації: а) політична; б) насильницько-огоїстична; в) корислива; г) анархістсько-індивідуалістична; г) легковажно-безвідповідальна [181, с. 94]. Враховуючи зазначене, О. М. Литвинов у всіх трьох виокремлених ним аспектах соціально-правового механізму протидії злочинності в Україні пріоритетним вважає діяльність по нейтралізації мотивації злочинної поведінки особи [182, с. 144-149]. О. О. Житний, з'ясовуючи сутність і зміст детермінант злочинності, встановив, що до суспільних сфер, які детермінують формування кримінальної мотивації особи при вчиненні злочинів, слід віднести політичну, економічну, морально-психологічну, організаційно-управлінську, правову, ідеологічну та сімейно-побутову (освіта, дозвілля) [183, с. 51]. О. Г. Кальман до об'єктів протидії та запобігання злочинності також відніс мотиви злочинної поведінки особи [184, с. 27-30]. По такому ж шляху пішла й Н. В. Кулакова, яка переконана, що суб'єктивні причини правопорушень – це певні елементи соціальної психології, що знаходять своє відображення у тому числі у спотворених мотивах особи, які, у свою чергу, мають бути об'єктом профілактики злочинів [191, с. 54]. У контексті змісту детермінант злочинності пропонує досліджувати мотиви злочинної поведінки особи й С. Ф. Денисов [185, с. 238-259], розглядаючи їх при цьому як один із невід'ємних елементів структури механізму злочинного прояву [185, с. 289-299]. Через зміст механізму злочинної поведінки розглядають сутність мотивів і мотивації особи автори підручника «Кримінологія» (2014 р.) (за редакцією професорів В. В. Голіни та Б. М. Головкина) [186, с. 117-119]. При цьому, під мотивом злочинної поведінки вони розуміють сформований під впливом соціального середовища та життєвого досвіду особи намір, який є внутрішньою безпосередньою причиною вчинення злочину та виражає особисте ставлення до того, на що спрямоване це діяння [186, с. 104]. При цьому, на переконання Б. М. Головкина, мотив складається з двох взаємопов'язаних частин: а) змістовної; б) динамічної (енергетичної) [186, с. 104]. Змістовна сторона мотиву, на його думку,

вказує на задум, яким насправді керувалася особа при постановці конкретної мети та виборі протиправного шляху її досягнення [186, с. 104]. Саме через змістовну сторону мотиву виражається спрямованість особистості, її інтереси, схильність мислити і готовність діяти у певний спосіб. У свою чергу, енергетичну сторону мотиву, як доводить Б. М. Головкін, утворюють емоції і почуття, що збуджують вольову активність та підтримують стан готовності до цілеспрямованих дій. При цьому, емоційне переживання злочинного наміру рухає вольовим процесом у певному напрямі [186, с. 104]. Саме мотиви, як обґрунтовано вважає цей учений, одночасно виступають підставою (причиною) і рушійною силою цілеспрямованої поведінкової активності, а отже, є безпосередньою причиною вчинення конкретного злочину [186, с. 104]. Аналогічний висновок щодо ролі та місця мотивів у механізмі індивідуальної віктимної поведінки особи зробили й автори навчального посібника «Кримінологічна віктимологія» (2006 р.) (загальна редакція професора О. М. Джужі) [187, с. 87-99]. Таку ж позицію з питань формування механізму віктимної поведінки займає й О. Ю. Юрченко [188, с. 142-146]. В. В. Голіна за природою їх походження криміногенні об'єкти, які є наслідком виникнення кримінальної мотивації, поділяє на: а) соціальні (алкоголізм, бідність, безробіття, т. ін.); б) правові (правові прогалини, недосконалість, грубі помилки тощо); в) психогенні (фанатизм, вандалізм, агресія тощо) [189, с. 52]. Як у зв'язку з цим у свій час зауважив А. І. Алексєєв, кожен окремий злочин детермінується, з одного боку, індивідуальними особливостями даної особи – її потребами, інтересами, мотивами, цілями, а, в кінцевому результаті, поглядами та відношенням до різних соціальних цінностей і установок, а з іншої, - сукупністю зовнішніх об'єктивних обставин, які, взаємодіючи з особистісними особливостями, викликає намір і рішучість вчинити навмисний злочин або дію (бездіяльність), яка приводить до злочинного результату по необережності [190, с. 118]. Центральною ланкою в механізмі злочинної поведінки та в процесі формування мотиву О. О. Левченко вважає також мотивацію особи [191, с. 40]. Мотивацію особи деякі науковці

відносять і до причин формування конкретного злочину [192, с. 54-55], а також до формування механізму злочинної поведінки [193, с. 35-36].

Як показали результати даного дослідження, при розгляді питання про детермінанти та механізм вчинення злочину велику увагу приділяють мотиву та мотивації й зарубіжні кримінологи. Так, німецький учений Г. Й. Шнайдер, вивчаючи злочинні «кар'єри», зокрема, виокремив чотири фази виникнення та розвитку злочинної мотивації і в цілому становлення злочинця неповнолітнього, а саме: а) деліквентність – не як ізольована дія, а життєвий процес, вмонтований у злочинну кар'єру; б) група підштовхує особу до злочинної кар'єри та утримує її в ній; в) велике значення для створення особою власного злочинного іміджу і розвитку її кар'єри має реакція на її протиправність з боку осіб її найближчого соціального оточення; г) у кінцевому результаті підліток затверджується в ролі протиправного суб'єкта [194, с. 274-275]. У свою чергу, казахський кримінолог Е. О. Алауханов у соціально-психологічному механізмі конкретного злочину, одним із суттєвих елементів, поряд з моральними властивостями особи, називає також її потреби, інтереси та мотиви [195, с. 94]. Російська учена А. І. Долгова, досліджуючи потреби та інтереси особи, доводить, що останні здійснюють сильний вплив на мотиваційну сферу особи, під якою вона розуміє всю сукупність її мотивів, що формуються та розвиваються на протязі її життя [196, с. 288]. При цьому, вона виокремила наступні основні мотиви злочинної поведінки: 1) суспільно-політичні: механізм управління державою і суспільством, участь у цьому управлінні, вплив на нього, т. ін.; 2) соціально-економічні: а) задоволення абсолютних, тобто самих необхідних, життєво важливих потреб; б) задоволення «відносних потреб», що виникають в умовах соціально-економічної диференціації населення та порівняння людьми свого положення з положенням оточуючих осіб; в) досягнення свого ідеалу – якогось матеріального стандарту (надбагатства) або соціального стандарту (проникнення у вищі прошарки суспільства), на які зорієнтована дана особа; 3) насильницько-егоїстичні (агресивні у фізичному або

психологічному планам): а) абсолютизація ідеї самоствердження, реалізація тих потреб та інтересів, що вже є, у будь-яких формах; б) самоствердження у тих формах, які можливі для особи у конкретних ситуаціях (невихована, нецивілізована людина), як правило, відповідає образу на зауваження, або перешкоди чи труднощі у використанні судового порядку захисту честі та гідності веде до фізичної розправи над особою, яка нанесла образу. Сюди ж А. І. Долгова віднесла й випадки, коли особа, що знаходиться у нелюдських умовах, і самостверджується в житті не по-людськи; 4) легковажно-безвідповідальні: а) відсутня потреба та зацікавленість у співвідношенні своїх поступків з існуючими нормами поведінки, законом; б) вибірковість такого співвідношення (оцінки) (наприклад, тільки в умовах суворого зовнішнього контролю або у спілкуванні з можновладцями, але не підлеглими та безвідповідальними людьми, т. п.) [196, с. 289]. При цьому, на переконання А. І. Долгової, у злочинній поведінці зазначені види мотивів можуть проявлятися у різних співвідношеннях [196, с. 289]. Цікавим у зв'язку з цим є висновок, до якого прийшли французькі кримінологи Ж.-Ф. Гейро та Ф. Тюсаль, пояснюючи, зокрема, зв'язок між бідністю та злочинністю, а саме: якщо бідність пояснює виникнення злочинності, то чому «багаті» також вчиняють злочини? [197, с. 218]. На їх думку, існує також другий логічний глухий кут у цій соціально-економічній теорії: чому всі бідняки або хоча б більша їх частина не стає на шлях злочинності? [197, с. 219]. Не менш важливим є й інший висновок, який зробили зазначені науковці: людина – злочинець не тому, що вона бідна, а бідна тому, що вона злочинець. Стиль життя злочинців не передбачає постійних доходів від тяжкої праці [197, с. 220]. Як з цього приводу слушно зауважив російський кримінолог Д. А. Шестаков, злочинність є прихованою, її неможливо пізнати простим уявленням вчинюваних і тим більше реєстрованих у суспільстві злочинів, позаяк вона виражає те головне, що характеризує процес відтворення злочинів, його внутрішню, глибинну закономірність, яка уособлює в собі приватний випадок більш загальної закономірності багатоваріантної, конфліктної поведінки людей, що об'єктивно знаходяться у взаємних

протиріччях один з одним [198, с. 17]. На його думку, злочинність опосередковується складною ієрархією причин масової злочинної поведінки (соціальних протиріч, негативних соціальних процесів), в основі яких лежить неможливість погодження інтересів суспільства, які завжди спрямовані не тільки і не стільки до рівності, скільки до створення своєї переваги [198, с. 19-20]. Аналогічну позицію займає й російський кримінолог В. Д. Малков, який вважає, що саме потреби, інтереси та бажання в акумульованому виді складають основу мотиву. При цьому, вибір шляхів і засобів задоволення мотиву здійснюється лише стосовно до конкретної життєвої ситуації, яка дає можливість суб'єкту вчинити мотиваційний вибір, який проявляється у формуванні конкретної мети. Більш того, мета вибирається у результаті взаємодії, по меншій мірі, трьох факторів: мотиву, життєвої установки особи та образу конкретної ситуації, у якій відбувається подія [199, с. 102].

Узагальнивши існуючі теоретичні підходи щодо ролі мотиву у механізмі індивідуальної злочинної поведінки особи, український кримінолог А. П. Закалюк виокремив три підходи до визначення його сутності: а) функціональний; б) гносеологічно-детермінаційний; в) загальноособистісний (при цьому другий і третій тісно пов'язані через особу, але мають свої специфічні призначення) [200, с. 287]. На його переконання, щодо функції, яку відіграє мотив, майже немає сумнівів, що він є збудником, спонуканням особи до діяння і у широкому розумінні останнього – до діяльності. Тим самим, очевидно, безспірною є належність мотиву до детермінаційного процесу [200, с. 287]. Гносеологічно-детермінаційна сутність мотиву, на думку А. П. Закалюка полягає в тому, що мотив – це специфічне ставлення до предмета, що полягає у сприйнятті здатності останнього слугувати задоволенню потреби, визначенні способів виконання ним цієї ролі, збуджені потягу (нахилу) до дії, що реалізує потребу через цей предмет. Ще більш широко: мотив визначає споживацьке ставлення до предмета [200, с. 288]. Загальноособистісний підхід до визначення поняття мотиву, як обґрунтовано вважає А. П. Закалюк, насамперед, це з'ясування співвідношення між

ним і поняттями особи та особистості, місця, яке займають мотиви у структурі особистості [200, с. 289]. У широкому значенні, у такому випадку, мотив розуміється як стала особистісна властивість, що тривалий період, а можливо й усе життя, визначає спрямованість діяльності особи у певних напрямках, певних сферах життєдіяльності. Такі мотиви часто називають головними або генеральними, вважається, що вони формуються з дитинства [200, с. 289-290]. Як доводить у своїх роботах А. П. Закалюк, подібне розуміння мотиву більш прийнятне для змісту та спрямування мотивації. Воно близьке за своєю сутністю до категорій «ставлення», «установка», «ціннісна орієнтація» та майже не розмежовується з ними, крім того, що у мотиву більш виразно спонукальна функція. При цьому, зазначені відмінності знаходяться більше у сфері термінології, ніж у сутності [200, с. 290]. Зокрема, не дивлячись на деякі розбіжності у визначенні поняття мотивації, воно А. П. Закалюком зведено до двох основних варіантів, згідно з якими мотивація – це: 1) сукупність або система психологічних детермінант, що виконують роль внутрішньої причини злочину; 2) процес виникнення, формування, розвитку, зміни мотивів, прийняття рішення вчинити злочин [200, с. 290]. У даному випадку мотивація – це процес формування, розвитку та становлення особистої психологічної готовності та мотивів діяльності певної спрямованості та соціальної значущості [200, с. 291]. Саме вона, як вірно вважає А. П. Закалюк, формує мотиви, що є внутрішньою причиною злочинного прояву [200, с. 291]. Останні він поділив на три групи: а) суспільні та особисті (особистісні) мотиви; б) політичні, корисливі, насильницько-егоїстичні, анархістсько-індивідуалістичні, легковажно-безвідповідальні, ляжливо-малодушні; в) ідейні, матеріальної заінтересованості, яка включає корисливі, у тому числі з деформованими матеріальними потребами; мотиви обумовлені міжособовим спілкуванням, серед яких виділяють особисту неприязнь, самоутвердження, егоцентризм, зневажливе ставлення до інших людей, суспільну байдужість, пасивність тощо [200, с. 293-294]. При цьому, як злочинна мотивація, так і мотиви формуються в особі під впливом умов та способу життя.

До умов, що безпосередньо впливають на криміногенну мотивацію, зокрема в сім'ї, науковці відносять наступні: 1) приклади злочинної або подібної до неї правопорушної (протиправної) поведінки: крадіжки, хуліганство, побої тощо; 2) приклади звичок антисуспільної спрямованості (пияцтва, наркоманії, аморальності, т. ін.); 3) байдуже ставлення до злочинних проявів членів сім'ї, спроби допомогти уникнути відповідальності, обманути потерпілих тощо; 4) конфліктність, напруга, озлобленість у стосунках між членами сім'ї, скандали, загалом атмосфера, якої хочеться позбутися будь-яким шляхом, у тому числі через злочинне заволодіння коштами, майном, що надають можливість змінити цю атмосферу [200, с. 295-296]. Аналогічні умови формування криміногенної мотивації мають місце і в інших соціальних групах побутового та дозвільного середовища, включаючи вплив злочинної групи [200, с. 296-301]. На формування криміногенної мотивації, крім різних форм та проявів способу життя, у тому числі різних соціальних груп та соціальних ролей, вплив справляють і деякі інші явища соціальної дійсності, які не охоплюються названими поняттями. До таких явищ А. П. Закалюк цілком обґрунтовано відносить конкретну життєву ситуацію, в якій у кожний період відбувалося формування антисуспільної спрямованості особистості, її поглиблення, набуття нею суспільно небезпечних ознак, криміногенної орієнтації та мотивації, перетворення останньої на кримінальну та, зрештою, у мотив вчинення злочину [200, с. 301].

У науці конкретну життєву ситуацію поділяють на такі різновиди: а) сприяюча, яка містить умови, що полегшують формування криміногенної мотивації та мотиву злочину, а далі – реалізацію злочинного наміру; б) проблемна, що перешкоджає (утруднює) формування та розвиток криміногенних якостей особи, ставить перед нею завдання стосовно долавання цих перешкод, витрачання додаткових зусиль, пошуку та використання відповідних засобів тощо; в) конфліктна, в якій зіштовхуються різні за інтересами та спрямуванням впливи, що нерідко тягнуть за собою конфлікт між ними, вимагають від особи більшої розважливості та проникнення у причини конфлікту [200,

с. 304]. Існують й інші варіанти класифікації конкретної життєвої ситуації. Зокрема, за джерелами, що впливають на її створення, А. П. Закалюк їх поділяє на пов'язані: а) з особою, на яку чиниться вплив середовища під час її формування у криміногенному напрямі та в процесі реалізації нею мотиву і наміру вчинити злочин; б) із середовищем, включаючи його окремі елементи впливу, в тому числі з об'єктом, що впливає на опредмечування мотиву; в) з обома сторонами, особою та елементами середовища (цю ситуацію називають змішаною) [200, с. 304].

Саме зазначені теоретико-методологічні підходи й використані у даному дисертаційному дослідженні при з'ясуванні соціально-правової природи мотивів і мотивації вчинення злочинів персоналом УВП.

Отже, виходячи з отриманих у ході цього наукового пошуку результатів, можна сформулювати наступне визначення поняття «мотиви вчинення злочинів персоналом УВП», а саме – це сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого і професійного досвіду цих осіб наміри вчинити злочин у силу внутрішньої безпосередньої причини та які виражають їх особисте ставлення до того, на що спрямоване це суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння, що стало результатом дії на особу певних негативних умов, способу життя та конкретної життєвої ситуації.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст зазначеного поняття, слід віднести наступні:

1. Це протиправні наміри особи. У науці під наміром розуміють задум, бажання щось зробити [170, с. 372]. Кримінологи називають намір безпосереднім спонуканням [200, с. 289]. При цьому, наполягають, що не можна вважати мотив «вихідним моментом злочину», «початковою спонукальною причиною», тому що перед мотивом у спонукальному процесі стоять потреби, інтереси, ставлення, які опредмечуються через мотив. Більш того, важливим у цьому процесі є й сенс, тобто мета, яка визначає для чого відбувається спонукання. Отже, як констатують кримінологи, спонукання (намір)

просто неможливе без участі сенсу, який не слід ототожнювати з мотивом, позаяк у кожного з них своя роль і призначення у спонукальному та загалом детермінаційному процесі [200, с. 289].

2. Зазначені наміри особи сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого і професійного досвіду зазначених суб'єктів суспільних відносин. Формувати означає буквально надавати чому-небудь певної форми, вигляду тощо; виробляти в кому-небудь певні риси характеру, т. ін. [170, с. 714]. У контексті формування криміногенної мотивації, а згодом і кримінальної, є результатом поглиблення антисуспільної спрямованості, набуттям нею більшої виразності, інтенсивності, стійкості, головне – суспільної небезпечності, яка у свою чергу, визначається антисуспільним ставленням до головних умов життєдіяльності суспільства, тобто суспільно небезпечними проявами, формуванням мотивів їх злочинного вчинення [200, с. 292].

Вплив у наукових джерелах розуміють як дію, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи, чи предмета [170, с. 101]. Як свідчить практика, обумовлюючими злочинну мотивацію впливами, які формують антисуспільну поведінку злочинця, є різні явища соціальної дійсності (сім'я, школа, інші навчальні заклади та трудові колективи) та особистого життя [200, с. 294]. Як встановлено також в ході даного дослідження, найбільш складними кримінологічними об'єктами з числа персоналу УВП є особи, які мають незначний життєвий досвід, вік яких складає від 20 до 25 років, а також практичний професійний стаж роботи (служби) в ДКВС України (від 1-го до 3-х років), питома вага яких у структурі злочинів, вчинених персоналом органів та УВП України, складає майже 70% [128, с. 156-171].

3. Суб'єктом реалізації злочинних намірів є особи з числа персоналу УВП, які, у свою чергу, є органічною частиною у цілому персоналу ДКВС України. Відповідно до вимог ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» до персоналу ДКВС України відносяться наступні особи: а) рядового і начальницького

складу; б) спеціалісти, які не мають спеціальних звань; в) державні службовці; г) інші особи, які працюють за трудовими договорами. При цьому, на момент вчинення злочину, зазначені суб'єкти мають мати статус персоналу ДКВС України (зокрема, має бути наказ уповноваженої особи про зарахування їх на службу (роботу)). Як з цього приводу зазначено в п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 №15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень», суди зобов'язані вимагати від органів досудового розслідування долучення матеріалів кримінальних справ про перевищення влади або службових повноважень, копій нормативно-правових актів, положень, інструкцій, інших документів, що розкривають характер повноважень службової особи [201, с. 254]. У широкому розумінні, до персоналу УВП, як це витікає із змісту ч. ч. 2, 3. ст. 11 КВК України, відносяться особи, які працюють (служать) в: а) арештних домах; б) виправних центрах; в) виховних колоніях; г) виправних колоніях; г) слідчих ізоляторах, у випадках, коли ці особи виконують кримінальні покарання щодо засуджених (осіб, залишених в СІЗО згідно ст. ст. 89, 90 КВК).

4. Протиправний намір у зазначених осіб спрямований на вчинення злочину. Поняття злочину дано в ст. 11 КК України, а класифікація злочинів (невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі) – у ст. 12 цього ж Кодексу. У свою чергу, стадії вчинення злочину визначені в ст. ст. 13–15 КК, за кожною з яких передбачена кримінальна відповідальність (ст. 16 КК), якщо при цьому не відбулась добровільна відмова винної від вчинення злочину особи на стадії його готування або замаху (ст. 17 КК). З цього випливає, що навіть при сформованому намірі (спонуканні) вчинити злочин, особа може його не реалізувати чи то з причини, що не залежали від неї (ст. 15 КК), чи то з власної волі (ст. 17 КК).

5. Протиправний намір вчинити злочин став результатом дії внутрішньої безпосередньої причини винної особи. Такою причиною є злочинна мотивація особи, тобто психічна діяльність предметом якої є мотиви: їх виникнення, формування,

реалізація у намірі та рішенні вчинити злочин [200, с. 291]. При цьому, як показує практика та результати спеціальних кримінологічних досліджень [168], кримінальна мотивація (власне, намір) формується не одразу. У принципі антисуспільної та суспільно небезпечної (некримінальної) мотивації через виникнення в особи мотивів, що зачіпають предмети, які належать до головних умов життєдіяльності суспільства, та головним чином – через наміри й високу ймовірність застосувати кримінально-заборонені засоби та форми діяльності щодо реалізації цих мотивів, мотивація останньої ніби проходить перед кримінальний етап, коли ще не сформована кримінальна мотивація, а лише відбувається орієнтація у кримінальному відношенні. Таку орієнтацію та мотивацію, на відміну від кримінальної, науковці називають криміногенною [200, с. 291]. Саме й вона складає зміст безпосередньої причини вчинення злочинів будь-якої особи, включаючи й персонал УВП.

6. Протиправний намір особи вчинити злочин виражає її особисте ставлення до того, на що спрямоване це суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння. Знову ж таки, як свідчить практика, кримінальна мотивація може бути різною або навіть зовсім відсутньою у різних видів злочинів [200, с. 29]. При цьому, мотиви мають різну ступінь сформованості, інтенсивності, стійкості, різну міру їх усвідомлення особою та міру впливу, який мотиви справляють на неї бажання до їх реалізації. Ці особистісні елементи процесу формування мотиву вчинення конкретного злочину разом із суспільною значущістю обраного для цього предмета і способу задоволення мотиву визначають його суспільну небезпечність, ймовірність набуття мотивацією саме кримінального характеру [200, с. 29]. Зокрема, повною мірою кримінальною є мотивація, що продукує вчинення умисних злочинів, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності); передбачала його суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання (ч. 2. ст. 24 КК – прямий умисел), або, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки, хоча не бажала, але

свідомо припускала їх настання (непрямий умисел (ч. 3 ст. 24 КК)). У свою чергу, у злочинах, вчинених з необережності (ст. 25 КК), кримінальна мотивація (намір) є звуженою (винна особа не бажала настання суспільно небезпечних наслідків, але свідомо їх допускала або мала їх допустити) [200, с. 292]. Крім цього, майже цілком відсутня криміногенна мотивація (злочинний намір), як, власне, й усвідомлений мотив їх вчинення, в так званих імпульсивних злочинах, коли поведінка під впливом різних обставин (алкогольне, наркотичне сп'яніння, сильне душевне хвилювання або інший емоційний розлад, психічні аномалії у межах осудності (ст. 19 КК) та обмеженої осудності (ст. 20 КК), т. ін.) виходить з-під контролю людини та її свідомості [200, с. 292-293]. При цьому, варто пам'ятати, що психічне ставлення особи при реалізації протиправного наміру має відноситись до оцінки суспільної небезпеки, протиправності та караності вчинюваного нею діяння (дії чи бездіяльності), які є головними та необхідними ознаками будь-якого злочину (ст. 11 КК). Під суспільною небезпекою в теорії кримінального права розуміють об'єктивну здатність злочину завдати шкоду чи створювати реальну загрозу завдання такої шкоди об'єктам кримінально-правової охорони [202, с. 133-134]. Протиправність полягає в тому, що суспільно небезпечне діяння визнається злочином лише за умови, що воно передбачене законом про кримінальну відповідальність, суперечить нормі кримінального права і порушує її заборони чи приписи [202, с. 135]. Караність – це визначена в Законі про кримінальну відповідальність кримінально-правова репресія за вчинений злочин [202, с. 140].

7. Протиправний намір вчинити злочин у винної особи сформувався в результаті впливу на неї певних зовнішніх негативних умов, способу життя та конкретної життєвої ситуації. Як встановив А. П. Закалюк, коли йдеться про вплив умов способу життя, то розділяють: а) вплив способу життя суспільства загалом; б) вплив його злочинних соціальних спільнот; в) вплив невеликих груп (мікро-середовища); г) вплив окремих індивідів [200, с. 294]. На його переконання, спосіб життя суспільства загалом може здійснювати вплив на формування криміногенної орієнтації та мотивації

безпосередньо або опосередковано через спосіб життя виокремлених у ньому соціальних груп [200, с. 294]. Щодо умов, пов'язаних із способом життя соціальної групи, то мова про них велась у цій роботі вище [200, с. 295-296], як, власне, й про впливи на формування криміногенної мотивації й інших елементів способу життя (сім'ї, соціальних груп, побутового, дозвільного середовища, злочинних груп, ін.). Ці умови, як зауважив А. П. Закалюк, реалізуються через вчинки, поведінку окремих осіб відповідного середовища, особливо впливових, «бувалих», неформальних авторитетів, які часто виокремлюються з раніше судимих осіб. При цьому, сильний криміногенний вплив чинить факти примирливого ставлення до таких осіб, пасування перед ними, підтримки «традицій», що зазвичай панують у злочинному середовищі, т. ін. [200, с. 296]. Більш того, спілкування з такими особами, слідування їх звичкам та традиціям нерідко створює ситуацію, що значно прискорює криміногенну орієнтацію і мотивацію, формування мотиву конкретного злочину [200, с. 296]. Як показує практика, на формування криміногенної мотивації, крім різних форм та проявів умов способу життя, у тому числі різних соціальних груп та соціальних ролей, вплив справляють і деякі інші явища соціальної дійсності, до яких відноситься й конкретна життєва ситуація. Як у зв'язку з цим зробив висновок А. П. Закалюк, для кримінолога становить інтерес конкретна життєва ситуація, в якій у кожний період відбувалося формування антисуспільної спрямованості особистості, її поглиблення, набуття нею суспільно небезпечних ознак, криміногенної орієнтації та мотивації, перетворення останньої на кримінальну та, зрештою, у мотив вчинення злочину [200, с. 301].

Так, у цілому виглядає зміст поняття «мотиву вчинення злочинів персоналом УВП», яке склало основу даного дисертаційного дослідження. Теоретичне значення сформульованого у цій роботі поняття полягає в тому, що таким чином розширені межі наукових знань про мотиви злочинної поведінки певних соціальних груп (у даному випадку – персоналу УВП), а також виведенні доктринальні засади формування та класифікації злочинної мотивації і мотивів протиправної діяльності зазначених

категорій суб'єктів. У свою чергу, практичне значення виведеного у цій дисертації поняття виражається тим, що таким чином визначені вузькі не врегульовані в законі та існуючі на практиці проблемні питання, які варто враховувати при організації запобіжної діяльності, пов'язаної із вчиненням злочинів персоналом УВП з тих чи інших мотивів, а також з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо як безпосередніх, так і опосередкованих детермінант зазначеного виду злочинів.

Про наявність зазначеної проблематики свідчать також результати проведеного в ході даного дослідження результати анонімного опитування. Так, на питання «Чи були Ви жертвами злочинів, які вчиняли особи з числа персоналу колоній?» «так» відповіли 15 респондентів з числа персоналу УВП, або 4% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 346 респондентів (89%); «частково» - 27 осіб (7%). Засуджені на це ж питання дали наступні відповіді: «так» відповіли 25 респондентів, або 7% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 264 респонденти (66%); «частково» - 107 осіб (27%). (Додатки Б, В, Г, І).

1.3. Міжнародно-правові засади мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб

Як встановлено в ході даного дослідження, при з'ясуванні змісту міжнародно-правових актів, що стосуються мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб, варто було враховувати ряд особливостей, які впливали на вивчення предмета цієї наукової розробки, а саме: 1) як і в Україні, у цілому, в міжнародному праві, включаючи сферу виконання покарань, відсутній спеціалізований нормативно-правовий акт, в якому були б закріплені основні засади, об'єкти, суб'єкти та напрями запобігання вчинення злочинам з боку персоналу УВП. Як правило, такі питання регулюються окремими спеціалізованими міжнародно-правовими джерелами, що стосуються тієї чи іншої галузі суспільних відносин

(Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою даних особистого характеру від 28 січня 1981 р.; Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх від 14 грудня 1990 р.; Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення; ін. [203, с. 230-261]); 2) у кожному із спеціальних міжнародно-правових актів, що регулюють встановлений порядок виконання та відбування покарань, особливо у виді позбавлення волі, є ряд норм, які у тій чи іншій мірі відносяться до змісту запобіжної діяльності. Так, у п. 7 ч. 1 Європейських пенітенціарних правил зазначено, що варто заохочувати співробітництво із зовнішніми соціальними службами та, наскільки це можливо, залучення громадянського суспільства до участі у питаннях кримінально-виконавчої діяльності (в'язничного життя), а в п. 9 ч. 1 ЄПП – про те, що пенітенціарні установи повинні регулярно інспектуватися державними органами та піддаватися незалежному моніторингу [204]; 3) на відміну від КВК України, в міжнародно-правових актах, що стосуються сфери виконання покарань, закріплені спеціальні норми, в яких визначені вимоги, що пред'являються до персоналу УВП, а також порядок інспектування та моніторингу діяльності цих осіб, що виступає одним із заходів кримінологічного спрямування та запобігання злочинам з боку зазначених суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (зокрема, в ЄПП такі положення знайшли своє відображення в частинах V та VI [204]); 4) як і в Україні, у міжнародно-правових актах, які регулюють порядок виконання та відбування кримінальних покарань, є низка джерел, що відносяться до діяльності окремих категорій персоналу УВП та в яких закріплені певні змістовні елементи запобіжного спрямування (Принципи медичної етики [205]; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку [206]; Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження із засудженими [207], ін.).

Саме у такому контексті і піддано аналізу у цій дисертації міжнародно-правові акти, що мають відношення до запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зазначене положення у повній мірі стосується й сфери виконання покарань, саме тому одним із складових джерел кримінально-виконавчого законодавства України є й визнані у такій формі (ратифіковані (від лат. *ratus* – вирішені, затверджені [171, с. 488]) міжнародно-правові акти. При цьому, як з цього приводу зазначено в ч. 1 ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 р. «Про міжнародні договори України», чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і вони застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства [208]. Разом з тим, укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції, можливе лише після внесення відповідних змін до неї. Тобто, іншими словами, укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, забороняється. Тут важливо наголосити на тому, що зміна положень Конституції, якщо вони суперечать міжнародним договорам України, тепер можлива лише при вирішенні надзвичайно важливих питань життєдіяльності держави і суспільства і якщо при цьому не виникає загрози національним інтересам та безпеці України. Цей, законодавчо визначений принцип обумовлений та повністю відображає положення ст. 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р., у якій зазначено, що учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору [209]. При цьому, слід мати на увазі, як вірно зауважив С. П. Погребняк, що співвідношення норм міжнародного і національного права залежить, насамперед, від того, в якому джерелі закріплено ту чи іншу норму міжнародного права – міжнародному договору, міжнародному звичаї, обов'язкових міжнародних організаціях. Крім того, допоміжним джерелом міжнародного права визнаються судові рішення та міжнародно-правова доктрина [176, с. 186]. У цьому контексті слушним є висновок, який зробив М. В. Буроменський, а

саме: порядок і правила національної імплементації норм міжнародного права знаходяться в Україні на рівні наукових доктринальних явищ та переконань. Її види і засоби також мають доктринальне тлумачення. Саме з національною імплементацією норм міжнародного права пов'язана практика так званого «галузевого механізму» в українському законодавстві, а також інкорпорація норм міжнародних договорів України в акти українського законодавства [210, с. 661-662]. Певні особливості, як встановили фахівці, має й співвідношення норм національного і міжнародного права, що визначені в інших правових джерелах [176, с. 186-187]. Так, у деяких випадках згода на обов'язковість міжнародного договору для України надається не Верховною Радою, а іншими органами державної влади України (Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Головою Верховного Суду України, ін.). Такі договори, на переконання С. П. Погребняка, і це не викликає заперечень, не можуть вважатися частиною національного законодавства, однак вони є обов'язковими для України в частині, що не суперечить Конституції України та законам України [176, с. 187].

Як показали результати даного дослідження, у наукових колах активно розробляються дві основні концепції співвідношення міжнародного і національного права: моністична та дуалістична [176, с. 185]. Зокрема, зміст першої із них полягає у визнанні існування єдиної системи права, складовими якої є міжнародне і національне право. При такому підході відсутня потреба у закріпленні спеціальних юридичних механізмів застосування міжнародного права на національному рівні, але при цьому пріоритет має або міжнародне, або національне право, на підставі чого в науці виділяють два різновиди моністичної теорії: а) доктринальну примату міжнародного права; б) доктрину внутрішньодержавного права [176, с. 185]. При цьому, однією з обставин розвитку цих та інших доктринальних поглядів є, як доводять у своїх працях М. М. Мікієвич та О. Я. Траганюк, зміни цілісних орієнтирів у суспільстві, які, у свою чергу, виступають чи не найпотужнішим чинником створення нових та удосконалення існуючих правових теорій, які покликані забезпечувати й адекватно відображати

реальний стан розвитку суспільства [211, с. 69]. У сучасних умовах в Україні домінуючою, включаючи й сферу виконання покарань, є все-таки дуалістична теорія, яка визнає самостійний характер цих двох систем, наявність у кожної із них власних джерел і механізмів реалізації права. Відповідно до змісту даної теорії необхідною умовою трансформації (від лат. *transformatio* – перетворення виду, форми, особливостей чого-небудь [171, с. 588]) норми міжнародного права у внутрішньодержавну систему та її введення в дію на національному рівні зазвичай є видання відповідного правового акта [176, с. 185]. Показовим у цьому сенсі є й прийняття 8 квітня 2014 року «Закону України «Про приведення умов відбування покарання засудженими до позбавлення волі до Європейських стандартів» [212] та, одночасна, не ратифікація досі Європейських в'язничних правил [204], в основу якого й були закладені основні положення останніх. Така позиція вітчизняного законодавця ґрунтується на вимогах ч. 3 ст. X Декларації про державний суверенітет України, згідно з якою Україна визнає пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [213], а також ст. 18 Конституції України, у якій визнано, що зовнішньополітична діяльність України здійснюється за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. У зв'язку з цим, як дослідив М. І. Хавронюк, у вітчизняних наукових колах правників період протягом двох тисячоліть ознаменувався активними дискусіями з приводу можливості та інтеграції об'єднання з метою координації дій України з іншими державами Європи та пов'язаними з цим гармонізацією, зближенням (апроксимацію) імплементацією, трансформацією, тощо у сфері законодавства [203, с. 4]. Саме тому, серед завдань, які у сьогоденні стоять перед українськими компаративістами, пріоритетними є ті, що стосуються визнання місця української правової системи на правовій карті світу, характеру та мети її трансформації [203, с. 6]. Аналогічні проблеми вирішуються й ученими у сфері виконання покарань, у першу чергу, ті із них, які пов'язані з реалізацією на законодавчому та практичному рівнях в Україні міжнародних стандартів поводження із засудженими, під якими розуміють

прийняті на міжнародному рівні норми, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань і діяльності УВП [214, с. 51]. При цьому, як і в інших галузях права, у кримінально-виконавчому праві міжнародно-правові акти класифікуються за такими критеріями: а) масштабом дії; б) спеціалізацією; в) ступенем обов'язковості для держав-учасниць [215, с. 345-346].

За масштабом дії всі міжнародно-правові договори (угоди, норми, положення, тощо) поділяються на дві основні групи: 1) універсальні - норми, які встановлюються ООН; 2) регіональні – Радою Європи та іншими регіональними об'єднаннями [214, с. 52]. За спеціалізацією міжнародно-правові джерела у сфері виконання покарань класифікуються на акти: а) загального характеру, тобто такі, що не містять спеціальних норм, що регламентують порядок і умови поводження із засудженими, проте містять і положення щодо прав людини взагалі, які стосуються у тому числі й засуджених (Загальна декларація прав людини [216, с. 9-12]; Декларація про права та обов'язки окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права та основні свободи [217, с. 29-33]; Конвенція про права дитини [218, с. 83-95]; ін.); б) спеціальні – безпосередньо регламентують суспільні відносини у сфері виконання покарань (Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими [219]; Європейські в'язничні правила [204]; Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку [206, с. 17-81]; ін.) [214, с. 52]. За ступенем обов'язковості міжнародно-правові акти у сфері поводження із засудженими поділяють на: 1) акти, які є обов'язковими для застосування національними системами виконання покарань (Конвенція проти катувань та інших жорстких нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [220]; факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання [221]; Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [222, с. 191-198]; ін.); 2) акти, які носять рекомендаційний характер (звід принципів захисту

всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненому у якій би то не було формі [223, с. 33-40]; Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку [224, с. 40-45]; Мінімальні стандартні правила ООН по відношенню поводження із засудженими («Правила Мандели») [207, с. 53-61]; ін.) [214, с. 52]. У науковій літературі можна зустріти й інші точки зору щодо критеріїв класифікації міжнародно-правових актів у сфері запобіжної діяльності [225, с. 161]. Цікавою, у зв'язку з вирішенням завдань даного наукового дослідження, є позиція О. В. Лисодеда, який пропонує поділити зазначені джерела на: а) стандарти, що стосуються поводження з особами, позбавленими волі; б) правила застосування заходів, не пов'язаних із позбавленням волі [226, с. 44-46]. У свою чергу, В.В. Стаднік поділив міжнародно-правові акти у сфері виконання покарань за: 1) ступенем спільності (загальні та спеціальні); 2) ступенем обов'язковості (обов'язкові та рекомендаційні); 3) джерелом походження; 4) широтою (територіальний масштаб) дії; 5) ставленням до окремих правопорушників або стосовно певних професійних груп з числа персоналу УВП, стосовно видів покарань [227, с. 318].

Узагальнивши існуючі в науці кримінально-виконавчого права підходи, можна вивести наступну класифікацію міжнародно-правових актів, що регулюють запобіжну діяльність персоналу УВП з урахуванням мотивів протиправної поведінки цих осіб: 1) за масштабом дії (універсальні; регіональні; ті, що регулюють певну сферу суспільних відносин); 2) за спеціалізацією (загального характеру; спеціального характеру; видового характеру, тобто ті, що стосуються певних суб'єктів чи учасників правових відносин); 3) за ступенем обов'язковості (обов'язкові; ті, що носять рекомендаційних характер; акти, які не мають обов'язкового та рекомендаційного характеру, але використовуються як джерела наукового і практичного пізнання); 4) за формою вираження (ратифіковані у повному об'ємі; ті, що ратифіковані із застереженнями; акти, ратифікація окремих положень яких відтермінована у часі); 5) за рівнем ефективності (ті, що після ратифікації якісно змінили зміст діяльності; ті, які з тих чи

інших обставин не приносять бажаних результатів; акти, що не можуть бути впровадженні у встановлені строки у силу об'єктивних перешкод (відсутність системних законів; неналежне фінансування та матеріально-технічне забезпечення; т. ін.); б) за рівнем політичної властивості держави (ті, що витікають із зобов'язань держави як члена певної міжнародної організації, об'єднання, структури; акти, які приймаються на користь домінуючої політики сили у парламенті; ті, що є результатом референдуму, плебісциту та інших волевиявлень народу).

Саме у такому контексті у даному дисертаційному дослідженні, з урахуванням існуючих у науці розробок, розглянуто зміст і з'ясовано сутність спрямованості міжнародних правових актів, що стосуються мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб. У зв'язку з цим, у першу чергу, звертають на себе увагу та представляють теоретико-прикладне значення ті міжнародно-правові джерела, що регламентують порядок добору, підготовки та підвищення професійної кваліфікації зазначених суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, а також встановлюють вимоги до цих осіб. Разом з тим, варто зауважити, що у більшості з проаналізованих міжнародних правових джерел основною є наступна ідея, яка, зокрема, знайшла своє відображення у п. 1 «Попередніх зауважень» Мінімальних стандартних правил поведження із засудженими, а саме: правила не мають на меті детально описувати взірцеву систему пенітенціарних установ, а призначені лише для того, щоб на основі загально визнаних досягнень сучасної думки і з урахуванням найзадовільніших у наш час систем викласти те, що зазвичай вважається правильним з принципового і практичного поглядів у галузі поведження із засудженими та в управлінні установами [219], що досить важливо з огляду тих реформ, які проводяться сьогодні в Україні.

У цілому, загальні вимоги до персоналу УВП викладені у розділі «Персонал установ» ч. 1 «Загальні правила» Мінімальних стандартних правил поведження із засудженими (п. п. 46-54). Так, у п. 46 цих Правил зазначено, що органи тюремного

управління повинні піклуватися про ретельний вибір персоналу всіх категорій, оскільки добра робота в'язничних установ залежить від добросовісності, гуманності, компетентності і особистих якостей цих співробітників (підпункт 1). У свою чергу, в'язнична адміністрація повинна постійно прищеплювати своїм працівникам та громадськості думку про те, що вона виконує роботу великого суспільного значення (підпункт 2 п. 46). Крім цього, досить важливими у сенсі удосконалення правового механізму мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з їх боку є наступні положення, що зазначені у цих Правилах: а) заробітна платня цих осіб повинна встановлюватися з таким розрахунком, щоб приваблювати і втримувати на цій роботі тих чоловіків і жінок, які здатні займатися нею. При цьому, беручи до уваги винятково важкі умови цієї роботи, таким особам слід забезпечувати відповідні пільги й умови для праці (підпункт 3 п. 46); б) усі працівники місць ув'язнення повинні так себе поводити і так виконувати свої обов'язки, щоб бути прикладом для засуджених і завоювати їхню повагу (п. 48); в) штати персоналу повинні включати достатню кількість спеціалістів, а саме – таких, як: психіатри, психологи, соціальні працівники, вчителі та викладачі ремісничих дисциплін (підпункт 1 п. 49); г) у своїх стосунках із засудженими персонал установ має право вдаватися до насильства тільки для самозахисту або при спробі втечі, а також у випадку активної та пасивної протидії наказам, що ґрунтуються на чинних законах чи правилах (підпункт 1 п. 54); г) співробітники, які виконують свої функції в безпосередньому контакті із засудженими, повинні носити зброю лише у виняткових випадках (підпункт 3 п. 54); д) після прийняття на роботу і в ході їхньої подальшої діяльності ці працівники повинні підтримувати і підвищувати свою кваліфікацію, проходячи без відриву від роботи курси підготовки, що організовуються у відповідні проміжки часу (підпункт 3 п. 47). Аналогічними по змісту є й вимоги, що пред'являються до персоналу УВП, які викладені в Європейських пенітенціарних (в'язничних) правилах [204]. Зокрема, у п. 4 ч. 1 ЄПП зазначено, що утримання засуджених в умовах, які порушують їхні права

людини, не може бути виправдано нестачею ресурсів, а в п. 8 ч. 1 – положення про те, що персонал установ виконує важливу суспільну функцію, і тому порядок їх набору, професійної підготовки та умови роботи повинні забезпечувати їм можливість підтримувати високі стандарти поведіння із засудженими. Особливу цінність, у контексті їх відсутності у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України, мають ті вимоги, що зазначені у п. 13 ч. 1 ЄПП, а саме: ці правила повинні застосовуватися неупереджено, без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, приналежності до національних меншостей, майнового статусу, народження або іншого статусу, що повністю співпадає із змістом ст. 24 Конституції України, але не реалізовано досі в повній мірі на галузевому правовому рівні та у кримінально-виконавчій діяльності персоналу органів та УВП, хоча й частково відображено в ст. 5 КВК України у виді принципів гуманізму та рівності засуджених перед законом. Щодо інших вимог, до зазначених суб'єктів, що викладені в ЄПП, то серед них важливими у теоретичному та прикладному аспектах цієї наукової розробки є наступні: 1) персонал має демонструвати чітке усвідомлення мети пенітенціарної системи (п. 72.2.); 2) особлива увага повинна приділятися організації стосунків між засудженими та персоналом пенітенціарної установи, який працює в безпосередньому контакті з ними (п. 74); 3) при підборі нового персоналу адміністрація пенітенціарної установи мусить приділяти підвищену увагу вимогам чесності, гуманності, володінню, професійними навичками та особистої здатності до виконання складної роботи, яка від нього вимагатиметься (п. 77); 4) персонал, який працює з особливими групами засуджених, як от: з іноземними громадянами, жінками, малолітніми або психічно хворими засудженими, має проходити спеціалізовану підготовку, яка відповідає особливому характеру роботи (п. 81.1.3); 5) курс підготовки всіх працівників має включати вивчення міжнародних і регіональних документів і норм в сфері прав людини, особливо Європейської конвенції з прав людини [228] та

Європейської Конвенції по запобіганню катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання [220], а також вивчення застосування Європейських пенітенціарних правил (п. 81.1.4) [221]; 6) персонал має бути відібраний та призначений на рівноправній основі, без дискримінації за будь-якою ознакою, чи то статі, раси, кольору, шкіри, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, приналежності до національних меншостей, народження або іншого статусу (п. 82); 7) пенітенціарне керівництво має вводити системи організації та управління, які полегшують надійний зв'язок між пенітенціарними установами та між різними категоріями персоналу в окремих пенітенціарних установах, а також належну координацію всіх підрозділів як у пенітенціарній установі, так і за її межами, які надають послуги засудженим, зокрема щодо забезпечення їхнього побуту та соціальної реабілітації (п. 83); 8) чоловіки і жінки повинні бути збалансовано представлені у штатному розкладі пенітенціарної установи (п. 82); 9) потрібно вжити заходів, або передбачити консультації з асоціацією персоналу із загальних питань та особливо з питань, які стосуються умов наймання (п. 86); 10) пенітенціарне керівництво повинно постійно інформувати громадськість про цілі пенітенціарної системи та про роботу, виконувану персоналом пенітенціарних установ, аби сприяти кращому розумінню громадськістю ролі пенітенціарних установ у суспільстві (п. 90.1); 11) пенітенціарне керівництво мусить підтримувати програми досліджень та оцінки призначення пенітенціарної системи, її ролі в демократичному суспільстві та тому, якою мірою вона реалізує своє призначення (п. 91) [204].

Враховуючи особливу практичну цінність викладених у Мінімальних стандартних правилах із засудженими та в ЄПП зазначених положень, а також їх відсутність у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України, слід доповнити та видозмінити зміст деяких вітчизняних нормативно-правових актів, привівши їх таким чином до кращих міжнародних стандартів, а саме:

1. Статтю 2 «Основні принципи діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити такими принципами, як: компетентність, добросовісність, неупередженість та постійної професійної готовності до виконання завдань у сфері виконання покарань. Такий підхід ґрунтується на положеннях п. 46 Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими, п.п. 8 ч. 1, 13, 81.3, 83 та 90.1 ЄВП, а також на результатах сучасних наукових досліджень з означеної проблематики [229, с. 396-398], а також ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61].

2. Статтю 3 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою такого змісту: «У своїй діяльності персонал органів та УВП вправі використовувати й ті міжнародно-правові акти, що по змісту не суперечать Конституції України та законами України». Зазначена позиція ґрунтується на положеннях п. 3 «Попередніх зауважень» до Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими, у якому зазначено, що Правила не мають на меті перешкоджати проведенню експериментів і введенню нової практики, які були б сумісні з викладеними в них принципами і спрямовані на досягнення окремої мети [219], а також витікає із змісту вимог, що викладені в п. 81.3, п. 81.4 та п. 83 ЄПП, відповідно до яких пенітенціарне керівництво має вводити системи організації та управління, які гарантують, що робота із засудженими відповідає високим стандартам, які ґрунтуються на міжнародних та регіональних документах у сфері прав людини [204].

3. Статтю 17 «Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою такого змісту: «Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України в обов'язковому порядку має передбачати спеціалізовану підготовку, яка відповідає особливому характеру роботи; пов'язаної з

різними групами ув'язнених під варту та засуджених, а також вивчення міжнародних правових документів і норм у сфері прав людини». Необхідність такої видозміни витікає із змісту п. п. 81.3, 81.4 ЄПП [204] та принципу поваги та дотримання прав і свобод людини та громадянина, який закріплений у п. 22.1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61].

4. Статтю 24 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною третьою наступного змісту: «Держава гарантує встановлення належної заробітної плати персоналу органів та УВП з урахуванням винятково важливих суспільних функцій, які виконують ці особи та особливо відповідального характеру їх діяльності». Зазначена видозміна цієї норми Закону у такому випадку повністю відобразить положення п. п. 76, 79.1, 79.2 ЄПП, відповідно до яких заробітна плата персоналу органів та УВП повинна бути достатньою для залучення і утримання належного персоналу [204].

5. Розділ VII «Контроль і нагляд за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити ст. 27-1 «Громадський контроль за діяльністю ДКВС України» та викласти її в такій редакції: «У визначеному чинним законодавством України порядку контроль за діяльністю органів та УВП вправі здійснювати громадські організації або уповноважені ними особи. Керівництво органів та УВП зобов'язані постійно інформувати громадськість про результати своєї діяльності у межах захисту інформації, що носить конфіденційний та особистий характер, а також звітувати з цих питань у друкованих та інших засобах інформації. Керівництво Державної кримінально-виконавчої служби України, органів та УВП мають створювати належні умови для залучення до роботи із засудженими громадян на добровільних засадах, у тому числі для проведення у межах закону досліджень та оцінки результатів діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України». Відповідні аргументи з цього приводу викладені в частині V ЄПП, у якій визначені умови роботи

адміністрації та персоналу органів і УВП та сформульовані основні вимоги до цих осіб (п. п. 71-91) [204].

6. В установленому законом порядку (Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [62]; Закон України «Про міжнародні договори України» [208]; Статут Ради Європи [230]; «Про дію міжнародних договорів на території України» [231]; ін.) ратифікувати в Україні Європейські пенітенціарні правила [204]. Така позиція ґрунтується на міжнародно-правових зобов'язаннях України, як члена відповідних міжнародних організацій (ООН, Ради Європи, Інтерполу, т. ін.), а також при затвердженні умов вступу України у Європейський Союз у перспективі [232]. Як показало вивчення змісту інших нормативно-правових актів, що відносяться до регулювання сфери виконання покарань, у них є також низка апробованих на практиці позитивних моментів, які можна було б застосувати при удосконаленні правового механізму мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб. Зокрема, у п. 4 додатку до Основних принципів поводження із засудженими зазначено, що тюрми несуть відповідальність за утримання засуджених і захист суспільства від правопорушень у відповідності з іншими соціальними завданнями будь-якої держави і її основними обов'язками у сприянні добробуту і розвитку всіх членів суспільства [233, с. 77], що виступає одним із додаткових аргументів того, яку увагу приділяють норми міжнародного права сутності та суспільній значущості діяльності персоналу УВП, а також фокусують зусилля держави на цій, досить важливій функції. Аналогічні положення знайшли своє відображення й в Кодексі поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку [206, с. 77-81]. Так, у ст. 1 цього Кодексу визначено, що посадові особи у підтриманні правопорядку (а, до таких відноситься також персонал УВП) постійно виконують покладені на них законом обов'язки, служачи громаді та захищаючи всіх осіб від протиправних актів у відповідності до високого рівня відповідальності, що вимагає їхня професія. Та найбільш наближеною до вимог, що,

пред'являються до персоналу УВП, є ст. 5 даного Кодексу, у якій зазначено, що жодна посадова особа у підтриманні правопорядку не може здійснювати, підбурювати чи терпимо ставитися до будь-якої дії, що являє собою тортури або інші жорсткі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поведження та покарання, і жодна посадова особа у дотриманні правопорядку не може посилатись на розпорядження вищих осіб чи інші виняткові обставини, такі як стан війни чи загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішня політична нестабільність або будь-яке інше надзвичайне становище, для виправдання тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання. Не менш актуальними та важливими є положення ст. 7 Кодексу, в якій йдеться про недопустимість корупційних діянь з боку зазначених посадових осіб, а також ст. 8 цього ж Кодексу, що вказує на те, що посадові особи у дотриманні правопорядку поважають закон та цей Кодекс. При цьому, використовуючи всі свої можливості, вони також запобігають і всебічно перешкоджають усім їх порушенням.

Певні вимоги концептуального характеру, що пред'являються до персоналу УВП, викладені, також у Зводі принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі [223]. Зокрема, у принципі 6 зазначено, що ні одна затримана або ув'язнена особа не повинна піддаватись тортурам або жорсткому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню. Ніякі обставини не можуть слугувати виправданням тортур або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поведження та покарання. Цікавим також є зміст принципу 22, де говориться про те, що ні одна затримана чи ув'язнена особа не повинна навіть з її згоди піддаватися будь-яким медичним або науковим дослідженням, які можуть нашкодити її здоров'ю. Не менш важливим, у контексті існуючих на сьогодні проблем кримінально-виконавчої діяльності персоналу УВП [234, с. 58-62], є й зміст принципу 35, у якому зазначено, що шкода, яка завдана у результаті дій або бездіяльності державної посадової особи по

порушенню прав, визначених у цих принципах, підлягає відшкодуванню відповідно до норм про відповідальність, які передбачені внутрішнім законодавством [223]. Враховуючи, що у чинному законодавстві України, включаючи Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61], відсутні норми, які стосуються правового захисту персоналу УВП, цінними у зв'язку з цим є положення ст. 9 Декларації про права і обов'язки окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати і захищати загальноприйняті права людини та основні свободи, у ч. 1 якого говориться про те, що при здійсненні прав людини і основних свобод, включаючи заохочення та захист прав людини, кожна особа, індивідуально та спільно з іншими, має право використовувати ефективні засоби правового захисту і бути під захистом у випадку порушення цих прав [217]. Важливою у цьому контексті є ч. 2 ст. 12 цієї Декларації, у якій зазначено, що держава приймає всі необхідні заходи з метою забезпечення захисту компетентних органів будь-якої людини, індивідуально та спільно з іншими, від будь-якого насильства, погроз, помсти, негативної дискримінації де-факто або де-юре, тиску чи будь-якої іншої свавільної дії у зв'язку із законним здійсненням її або його прав, зазначених у цій Декларації [217].

З точки зору реалізації прав, що визначені для персоналу УВП у ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61], певне значення мають положення, які закріплені в Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку [224]. Зокрема, цінними у цьому контексті є положення, що визначені у п. 4 «Загальних положень» цих принципів, а саме: посадові особи по підтриманню правопорядку при здійсненні своїх функцій, наскільки це можливо, використовують насильницькі засоби до вимушеного застосування сили або вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу та вогнепальну зброю тільки у тих випадках, коли інші засоби є неефективними чи не дають будь-яких надій для досягнення запланованого результату [224]. Концептуальні положення, які можна було б використати при видозміні правового механізму мотивації

службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб, закріплені також у Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [220]. Так, у ч. 3 ст. 2 Конвенції зазначено, що наказ начальника вищого рівня або державної влади не може слугувати виправданням катувань, а в ст. 14 – про те, що кожна держава забезпечує в своїй правовій системі, щоб жертва катувань одержала відшкодування і мала підкріплене правовою санкцією право на справедливу й адекватну компенсацію, включаючи заходи для можливо більш повної реабілітації. У випадку ж смерті жертви внаслідок катування право на компенсацію надається її утриманцям.

Як показали результати даного дисертаційного дослідження у такому ж напрямі сформульовано зміст й інших міжнародно-правових актів, що стосуються мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб. При цьому, в контексті вирішення завдань цієї наукової розробки, звертають на себе увагу наступні із них: 1) розділ VI «Персонал» Мінімальних стандартних правил ООН по відношенню осіб, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила») [207], у якому визначені кваліфікаційні вимоги, що мають застосовуватись до персоналу органів пробації та які, зокрема, відсутні у Законі України «Про пробацію»; 2) принцип 5 Принципів медичної етики, у якому визначено, що участь працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у будь-якій процедурі гамівного характеру по відношенню до засудженого чи ув'язненого під варту є порушенням медичної етики, якщо тільки воно не продиктовано чисто медичними критеріями як необхідне для охорони фізичного чи психічного здоров'я або безпеки цих осіб, інших засуджених або ув'язнених під варту чи персоналу охорони і не створюють загрози його фізичному чи психічному здоров'ю [205, с. 81-83]; 3) ст. 6 Конвенції про права дитини, у якій зазначено, що кожна дитина має невід'ємне право на життя [218], а також ст. 37, мова у якій ведеться про те, щоб кожна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поводження чи

покарання; 4) розділ V «Персонал» Правил ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, у якому визначені кваліфікаційні вимоги, які пред'являються до персоналу органів та УВП, що забезпечують виконання даного покарання щодо неповнолітніх [235, с. 114-125]; 5) ст. 3 Європейської конвенції з прав людини, у якій говориться про те, що жодна людина не може бути піддана катуванням, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню [228, с. 147-174]; 6) ст. 3-1 Конвенції про захист прав і основних свобод людини із поправками, внесеними відповідно до положень протоколу № 11, у якій також закріплено положення про заборону катування [236, с. 174-191]; 5) інші міжнародно-правові акти [237].

Якщо узагальнити зміст загальних і спеціалізованих міжнародно-правових джерел, що стосуються сфери виконання покарань, то можна виокремити наступні основні вимоги, які пред'являються до персоналу УВП: а) наявність у цих осіб таких особистісних ознак, як: гуманність, чесність, комунікативність та здатність працювати у сфері виконання покарань; б) заборона для зазначених суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності при будь-яких обставинах, включаючи накази вищестоящих керівників, застосовувати тортури до засуджених або ув'язнених під варту, а також вчинення інших дій, що принижують їх гідність; в) знання у повному об'ємі змісту міжнародно-правових актів, які регулюють сферу виконання покарань; г) обов'язок проходження спеціалізованої підготовки для тих представників персоналу органів та УВП, які працюють з особливими групами засуджених (іноземці; неповнолітні; жінки; т. ін.); г) обов'язок для персоналу УВП постійно підвищувати рівень своїх знань і професійних навичок, у тому числі й за рахунок держави. Виходячи з цього та з метою удосконалення правового механізму кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України варто здійснити наступні заходи:

1. Внести зміни та доповнення у Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», а саме :

1.1. Ст. 1 «Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України» доповнити словосполученням «а також щодо реалізації інших завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України» та викласти у такій редакції: «На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, а також щодо реалізації інших завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України». Зазначений підхід ґрунтується: а) по-перше, на теоретичних висновках про те, що будь-який вид політики, включаючи кримінально-виконавчу, реалізується у двох формах: на законодавчому та практичному рівнях (шляхом правотворчої та правореалізаційної діяльності) [238, с. 22]. При цьому, слід зазначити, що завдання будь-якого виду політики, галузі законодавства та практичної діяльності не співпадають по об'єму і співвідносяться, відповідно, як: загальне, особливе та конкретне [239, с. 74-75]; б) по-друге, на тому, що будучи одним із джерел кримінально-виконавчого законодавства України, Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61] своїм завданням має мати не тільки здійснення завдань кримінально-виконавчої політики, але й законодавства, позаяк ці явища є нерозривні та діалектично взаємообумовлені; в) по-третє, вимогами проаналізованих вище нормативно-правових актів (ст. 1 Кодексу поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку [206]; ст. 6 Конвенції про права дитини [218]; ч. 3 ст. 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [220]; ін.).

1.2. Доповнити розділ VI «Фінансування і забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» ст. 26-1 «Відшкодування шкоди, завданої персоналом органів та УВП» такого змісту: «Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією або бездіяльністю органу або установи виконання покарань. Відшкодування шкоди здійснюється з винних осіб з числа персоналу Державної кримінально-виконавчої

служби України у регресивному порядку в добровільному або судовому порядку». Зазначена позиція базується на наступних аргументах по суті: а) сучасних підходах законодавця до вирішення цих проблем при регулюванні діяльності правоохоронних органів (зокрема, ч. 3 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» [240]; б) вимогах норм міжнародного права (принцип 35 зводу принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі) [223]; в) положеннях Цивільного кодексу України у якому визначений порядок відшкодування шкоди, завданої державою (глава 82) [241]; г) змісті ст. 56 Конституції України, у якій говориться про те, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [242].

1.3. Доповнити ст. 22 «Правовий захист осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби» частиною четвертою такого змісту: «При порушенні своїх прав і законних інтересів, персонал вправі здійснити їх захист у судовому порядку на загальних підставах». Така позиція ґрунтується на: а) необхідності усунення прогалин, що мають місце з цих питань у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61]; б) положенні ст. 55 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1). Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [242]; в) ч. 1 ст. 9 Декларації про права і обов'язки окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати за захищати загальновизнані права людини і основні свободи, у якій право на захист визнано на міжнародному рівні [217].

1.4. Викласти у новій редакції п. 7 ч. 2 даного Закону, а саме: «Посадові і службові особи органів та УВП, слідчих ізоляторів мають право застосовувати і

використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю тільки у виключних випадках, коли інші засоби виявились неефективними або не дали будь-яких надій на досягнення запланованого результату, на підставах і в порядку, визначеному чинним кримінально-виконавчим законодавством України». Зазначений підхід базується на: а) положеннях ст. 27-29 Конституції України, згідно яких кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. При цьому ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, у тому числі у ході арешту та триманні під вартою [242]; б) ст. 106 КВК України, у якій чітко визначені правові та фактичні підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї; в) сучасних підходах законодавця при регламентації дій правоохоронців у таких ситуаціях (ст. ст. 43-46 Закону України «Про Національну поліцію») [240]; г) п. 9 Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку, у якому визначені міжнародно-правові підстави, що стосуються зазначеної діяльності, у тому числі персоналу органів та УВП [224]; г) вимогах ст. 6 Конвенції про права дитини, відповідно до якої кожна дитина має невід'ємне право на життя [218]. При цьому п. 7 ч. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61], що запропонований у новій редакції, варто також доповнити реченням наступного змісту: «Участь персоналу органів та УВП, який обіймає посади медичних працівників, у будь-якій процедурі гамівного характеру не допускається, за винятком, якщо такі дії пов'язані із забезпеченням особистої безпеки цих осіб чи інших засуджених або ув'язнених під варту, а також персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та інших учасників кримінально-виконавчої діяльності». Така позиція ґрунтується на: а) змісті принципу 5 Принципів медичної етики, що стосуються ролі працівників охорони здоров'я, а особливо лікарів, у захисті ув'язнених чи затриманих осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання [205]; б) положеннях ч. 3 ст.

28 Конституції України, згідно якої жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням [242]; в) вимогах п. 72.1 ЄПП, у якому мова ведеться про те, що керування пенітенціарними закладами мусить здійснюватися в етичному контексті, у рамках якого визнається, що до засуджених необхідно ставитися гуманно та з повагою до невід'ємної гідності людини [204]; г) змісті Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», у якому зазначені у тому числі етичні аспекти діяльності медиків в Україні [243].

2. Частину 1 ст. 19 Закону України «Про пробацію» необхідно доповнити реченням такого змісту: «Вимоги до персоналу органу пробації визначаються Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», міжнародними договорами, згоду на які надала Верховна Рада України, а також цим Законом». Зазначена позиція ґрунтується на: 1) відсутності у ч. 1 ст. 19 цього Закону словосполучення та й взагалі норми, як це передбачено в ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61], «вимоги, що пред'являються до персоналу органів пробації»; 2) положеннях п. п. 15.2, 15.3. додатку до Мінімальних стандартних правил ООН по відношенню до заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила») [207].

З метою запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом ДКВС України, необхідно здійснити наступні заходи:

1. Доповнити ст. 7 «Основи правового статусу засуджених» КВК України частиною 6 такого змісту: «Утримання засуджених до позбавлення волі в умовах, які порушують їхні права, свободи і законні інтереси, не може бути виправдано нестачею державних ресурсів». Цей підхід ґрунтується на загальновизнаних положеннях міжнародних правових актів у сфері виконання покарань, зокрема на вимогах п. 4 с. 1 Європейських пенітенціарних правил [204] та є одним із найефективніших загальносоціальних заходів запобігання злочинам і правопорушенням з боку персоналу органів та УВП.

2. Статтю 23 «Соціальний захист ДКВС України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною дев'ятою такого змісту: «З метою запобігання професійної деформації персоналу в органах та установах виконання покарань здійснюється комплекс заходів у порядку, визначеному у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України». Цей підхід є загальновизнаним у всіх цивілізованих державах світу (США, Великобританії, ФРН, Швеції ін.) [244] та виступає одним із анти-криміногенних заходів нейтралізації детермінант злочинів, що вчиняються персоналом органів та УВП.

5. Статтю 17 «Підготовка кадрів для ДКВС України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою наступного змісту: «З метою підтримання належної готовності персоналу органів та УВП до виконання службових повноважень у Державній кримінально-виконавчій службі України можуть створюватись інститут наставників та залучатись можливості інших громадських формувань, які діють відповідно затверджених положень і статутів». Зазначена пропозиція витікає із результатів вивчення кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності персоналу органів та УВП за кордоном [244], а також ґрунтується на загальновизнаних положеннях нормативно-правових актів у сфері виконання покарань та запобігання злочинам (ЄПП [204], Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими [219]; ін.).

Так, у цілому, враховуючи зміст як загальних, так і спеціалізованих міжнародно-правових актів, що стосуються сфери виконання покарань, можна уявити теоретико-прикладну модель мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб, яку варто впровадити у кримінально-виконавчу діяльність УВП у сучасних умовах, враховуючи складні проблеми та, одночасно завдання, які підлягають реалізації при реформуванні зазначеної сфери суспільних відносин у нашій державі [245, с. 145-146]. При цьому, варто зауважити, що зміст запропонованої у цій дисертації «моделі» охоплює не тільки міжнародні стандарти, які

є предметом наукових розробок вітчизняних учених [214, с. 51-57], але й інших нормативних правових актів, класифікація яких наведена, у тому числі й в авторському варіанті, у даній роботі. Такий підхід не тільки дає можливість розширити предмет наукових розвідок з означеної проблематики [246], але видозмінити, у цілому, правовий механізм мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб на нових концептуальних засадах [247]. Саме на цих аспектах акцентують увагу й зарубіжні фахівці. При цьому, як вірно у зв'язку з цим зауважив С. Ковальов, мудре та мужнє громадське суспільство усвідомлює себе роботодавцем, розуміє свій обов'язок контролювати владу, вимагати від неї звіту та вчиняти на неї тиск. У той самий час, таке суспільство повинно бути достатньо терпеливим для того, щоб входити у труднощі влади. Зрозуміло, що вимоги наближення до ідеалу завжди будуть зіштовхуватися з практичними гальмами та перешкодами. Ідеал на те і ідеал, що не може бути впроваджений відразу та повністю [248, с. 42]. Цікавим є висновок, до якого прийшла А. Покрас, а саме: приємно бачити, що деякі, здавалось би далекі від тюремних проблем організації, звертають свою увагу на місця позбавлення волі та пробують якимось чином сприяти їх видозміні у кращий бік [249, с. 43]. На переконання Д. Мак-Мануса, тюремні працівники, кадрове забезпечення пенітенціарної системи – хоч би де він не побував у світі, хоч би коли не розмовляв з міністром юстиції і головою департаменту, скрізь вони усі твердять, що саме кадри є найбільшою цінністю в їхній системі. Кадри дозволяють досягти цілей, які ставляться перед пенітенціарною системою. Говорять про це і політики, і керівники держави, проте практика часто буває зовсім іншою – відмінною від декларацій. Дуже часто вони ігнорують зазначений персонал та його потреби, і немає підтверджень, що його насправді цінують [250, с. 5]. Аналогічну позицію підкреслює у своїх роботах й М. Келлі, зазначаючи, зокрема, наступне: ми вивчали досвід у багатьох країнах Європи і побачили, що тюремні працівники можуть досить потужно впливати на реформи і на зміни. Це стосується, і умов тримання засуджених і умов роботи персоналу установ, і

того, що ці особи самі можуть вчинити для вирішення проблем як їх роботи, так і переповнення УВП, яке заважає і засудженим, і персоналу [251, с. 20]. Вагоме значення, з огляду вирішення існуючих у цьому дослідженні проблем, має й позиція О. Грязнової, яка доводить, що функції правоохоронних органів (до яких відносяться й установи виконання покарань) залежить від соціально-політичної та ідеологічної ситуації в суспільстві, зокрема, й від того, яким чином і ким визначається мета і завдання, які директивно або опосередковано ставляться перед правоохоронними органами [252, с. 52]. При цьому, звертає на себе увагу й той факт, що, як і в Україні, [112, с. 158-163], так і за кордоном однією з ключових проблем запобіжної діяльності, є проблеми комунікації із засудженими [253, с. 58]. Більш того, саме ця детермінанта є визначальною при обумовленні конфліктів між персоналом УВП та засудженими, а також у середовищі останніх [254, с. 120-121]. Як у зв'язку з цим, як зауважив Е. Сванідзе, в основі існуючої сьогодні схвильованості фактами безкарності лежать багаточисельні скарги, отримані в останній час міжнародними правозахисними структурами з приводу бездіяльності держав по відношенню притягнення до відповідальності осіб, винуватих у жорстокому поводженні [255, с. 4]. Саме тому, як вірно зробив висновок Д. Мардох, право на свободу від катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, ставлення або покарання є імперативною нормою міжнародного права [256, с. 5]. Виходячи з цього, питання навчання тюремного персоналу розглядаються Радою Європи як головні та першочергові. При цьому, спроби підготовки фахівців для ДКВС України, на думку вітчизняних експертів, у цивільних вищих навчальних закладах позитивних результатів не дають, перш за все тому, що під час підготовки спеціалістів не враховується специфіка роботи з особами, позбавленими волі [257, с. 5]. У той самий час, тільки висококваліфікований персонал, як слушно вважає Н. Г. Калашник, який чітко засвоїв міжнародні та національні правові норми, нову філософію виконання покарань, в змозі здійснювати свої повноваження з суворим дотриманням прав ув'язнених та засуджених громадян [258, с. 13].

Цікавою у цьому контексті є підготовка персоналу УВП, яка існує у Польщі [259, с. 273-275]. Зокрема, з огляду на застосування новітніх методик в навчальному процесі підвищення кваліфікації атестованих співробітників Служби ув'язнення вирішує велике коло проблем, пов'язаних із зменшенням затрат на організацію навчального процесу і надає можливості підвищувати кваліфікацію без відриву від виконання службових обов'язків [259, с. 275]. Аналогічні елементи в системі підготовки персоналу Служби в'язниць застосовуються також у Швеції, Норвегії та Німеччині [229, с. 396-398]. Поряд з цим, фахівці в Латвії вважають, що в цій державі політика виконання покарань все ще знаходиться на перехідному періоді від радянської системи до міжнародних стандартів і норм, а тому зазначена країна визначає систему, в основі якої на першому місці – дотримання прав людини [260, с. 10], що, з огляду існуючих в Україні проблем, тільки підтверджує факт і необхідність видозміни запобіжної діяльності персоналу УВП та обумовлює зміст реформ зазначеної сфери суспільних відносин. При цьому, як з цього приводу влучно зробили висновок деякі дослідники, населення країни наче було впевнено, що за вчинені злочини відповідно до засуджених проводилися незалежні розслідування та існувала ймовірність бути покараним, а неправомірні дії могли значним чином зменшитися. Саме тому позитивний зарубіжний досвід дозволить у більшій мірі забезпечити дотримання законних прав та інтересів засуджених і ув'язнених, надасть змогу контролювати процес виконання та відбування кримінальних покарань суспільством і зробить його більш прозорим і відкритим [261, с. 186]. Більш того, на думку зарубіжних експертів, ми повинні розуміти, що всі засуджені колись звільняться і житимуть серед нас у суспільстві. Тому установи повинні відповідати вимогам суспільства, а не вимагати системи виконання покарань. І, треба дивитись на місця позбавлення волі, як на складові частини суспільства, як на певну його структуру [250, с. 8]. Виходячи з цього, в УВП потрібно брати людей розумних, відданих, чесних і цілісних, людей фізично міцних, таких, на яких можуть покластися інші. При цьому, слід переконатися, що на роботу приймаються саме ті

люди, хто правильно розуміє покладені на них функції. Мова йде, як слушно зауважив Д. Мак-Манус, не про охорону батьківщини або виконання якихось бойових завдань. Мова йде, насамперед, про вміння працювати з іншими людьми, про навички комунікації, про вміння створювати атмосферу, яка буде позитивно впливати на засуджених. Кожна людина, що працює в пенітенціарній системі – і охоронці, і молодший командний склад, і старші офіцери, і соціальні працівники, і вчителі – усі несуть відповідальність і за себе, і за своїх колег. Тоді в пенітенціарних установах можна буде перенести акценти з фізичного контролю і фізичної безпеки на безпеку, що тримається на стосунках персоналу та засуджених [250, с. 6]. Крім цього, на переконання М. Келлі, якщо ви постійно будете говорити про проблеми у сфері виконання покарань суспільству, то зверне увагу на ці проблеми і громадськість, і політики прислухаються, і різні інші керівники. Якщо подасть голос тюремний персонал, що при цьому вище цих проблем, то тоді зміни відбудуться. Якщо ви – люди в погонах – розпочнете говорити про необхідність змінити ситуацію, змінити закони, то законодавці будуть вимушені прислухатися до вас і піти на зустріч [251, с. 20]. На ще один аспект означеної проблематики звертають увагу зарубіжні фахівці, а саме: працівники правоохоронних органів, включаючи персонал УВП, повинні завжди поважати закон. Якщо ці особи самі будуть його порушувати, то яким чином вони зможуть засуджувати будь-кого за його порушення? Знання законів робить всіх нас кращими. Більш того, це дозволяє нам краще виправляти тих засуджених, які стали нашими об'єктами опіки [262, с. 18]. Як з цього приводу зазначено в п. 72.3 ЄПП, обов'язки персоналу ширші за обов'язки простих охоронців і повинні враховувати необхідність сприяти поверненню засуджених до суспільства після відбуття покарання на основі програми позитивної мотивації та допомоги. При цьому, заробітна плата та умови праці персоналу повинні відображати відповідальний характер роботи цих осіб у правоохоронному відомстві (п. 79.2 ЄПП) [204].

Так, у цілому виглядає, зміст та сутнісна спрямованість міжнародних правових актів, що стосуються мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб, які вдалось встановити у ході даного дисертаційного дослідження із застосуванням, у першу чергу, порівняльно-правового методу пізнання соціально-правових явищ і процесів зазначеного характеру. Тим більше, що інтеграція України у європейські структури ставить питання зближення українського національного і європейського права, зокрема Ради Європи та Європейського Союзу [257, с. 26]. Саме тому зближення правових систем Європейських держав нині є найважливішою тенденцією формування галузей національного права і галузей національного законодавства, а тому, як аргументовано доводять у своїх працях В. Я. Тацій та Ю. М. Грошевий, перспективним напрямом розвитку наукових досліджень в Україні є така галузь наукового знання, як порівняльно-правові дослідження, що виражають інтегративну функцію правової науки, особливо це стосується романо-германської Європейської континентальної системи права [263, с. 53-54], враховуючи той факт, що ми, як слушно зауважив Ю. С. Шемшученко, іноді не надаємо належної уваги перевіреному століттями зарубіжному досвіду з тих чи інших питань [264, с. 13]. Особливо актуальним це питання є для сфери виконання покарань України. При цьому, як у зв'язку з цим вірно зробили висновок А. Х. Степанюк та І. С. Яковець, подальший виклад накопиченого у ході проведеного моніторингу матеріалу має зводитися не тільки до порівняльного аналізу міжнародного й національного законодавства, що регулює виконання покарань і поводження із засудженими, але і повинен відображати, наскільки на практиці умови поводження та тримання засуджених до позбавлення волі відповідають чинному кримінально-виконавчому законодавству України і міжнародним нормам та принципам [214, с. 148]. Враховуючи зазначене та інші проблемні аспекти, одним із завдань дослідження у цій дисертації стали питання порівняльно-правового характеру змісту норм вітчизняного та міжнародного права у сфері виконання покарань, а також шляхи

удосконалення, у зв'язку з цим, правових механізмів мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з боку цих осіб.

У цілому, підводячи підсумки по даному підрозділу зазначеного дослідження, необхідно констатувати, що сутнісна спрямованість міжнародно-правових актів у сфері виконання покарань виражається у наступних змістовних аспектах: 1) персонал УВП виконує важливу суспільну функцію, і тому порядок добору цих осіб, професійної підготовки, умови роботи, оплати їх праці та інші соціальні пільги і гарантії повинні забезпечувати їм можливість підтримувати високі стандарти поведження із засудженими; 2) при доборі персоналу та подальшій професійній підготовці цих осіб варто приділяти підвищену увагу вимогам чесності, гуманності, володінню професійними навиками та особистої здатності до виконання складної роботи, яка від них вимагатиметься; 3) в обов'язковому порядку персонал УВП, який працює з особливими групами засуджених (іноземцями, жінками, неповнолітніми, т. ін.), має проходити спеціалізовану підготовку, яка відповідає особливому характеру роботи; 4) курс підготовки цих осіб з числа персоналу УВП має включати вивчення міжнародних і регіональних документів і норм у сфері прав людини, особливо Європейської конвенції з прав людини та Європейської конвенції по запобіганню катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження або покарання [222], а також вивчення застосування ЄПП [204]; 5) ні при яких обставинах, включаючи накази вищестоящих керівників системи виконання покарань, персонал УВП не вправі застосовувати до засуджених тортури та інше нелюдське та таке, що принижує гідність, поведження та покарання. При цьому, посадові та службові особи, що вчинили такі діяння, підлягають негайному звільненню з роботи (служби) в УВП, та притягненню до передбачених законом видів юридичної відповідальності; 6) тільки у виняткових випадках, чітко визначених у законі, персонал УВП вправі застосовувати до засуджених фізичну силу, спеціальні засоби і зброю, враховуючи, що головним у спілкуванні з останніми є комунікативність персоналу та повага прав, законних інтересів і людської

гідності засуджених. при цьому, як засуджені, так і персонал УВП вправі захистити свої порушені права у судовому порядку та за рахунок держави відшкодувати завдану для них матеріальну і моральну шкоду у результаті незаконних рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, а також протиправних кримінально караних діянь.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено чотири періоди, на протязі яких проводились наукові дослідження з проблем, що стосувались вчинення злочинів персоналом УВП України та які обумовлювались змістом і характером реформ, що проводились у сфері виконання покарань, а саме: а) перший період припадає на 1991-1998 р. р., коли органи та установи виконання покарань входили в систему МВС України. У цей час найбільш активно займалися цією проблематикою у загальних рисах вчені-кримінологи (В. В. Голіна, О. М. Костенко, В. Г. Лихолоб та ін.), а також фрагментально – вчені кримінально-виконавчого права (Г. О. Радов, В. М. Трубников, С. Я. Фаренюк та ін.); б) II період відноситься до 1999-2010 р. р. – часу самостійного функціонування ДКВС України у системі центральних органів державної виконавчої влади. У цей період цілеспрямовано розробляли зазначені питання як і кримінологи (О. М. Литвак, О. А. Мартиненко, М. І. Мельник та ін.), так і учені кримінально-виконавчого профілю (А. Х. Степанюк, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.); в) III період охоплює 2011-2016 р. р., коли ДКВС України від часткового (2011-2014 р. р.) перейшла до повного підпорядкування Міністерству юстиції України. У цей час найбільш продуктивно над питаннями запобігання злочинам у сфері виконання покарань займалися такі кримінологи, як: О. М. Джужа, І. М. Копотун, Т. А. Денисова та ін., а також учені кримінально-виконавчого напрямку: В. М. Конопельський, І. С. Яковець, О. І. Богатирьова та ін. Саме у цей період була захищена дисертація В. В. Лопохи «Запобігання злочинам, що вчиняються

персоналом виправних колоній України», у якій вперше фрагментарно були досліджені й мотиви протиправної поведінки цих осіб [3]; г) IV період розпочався з 2017 року та триває по даний час. У цей час, поряд з ученими, мова про яких велась вище, зазначеною проблематикою на рівні докторської проблематики займається Я. О. Ліховіцький [1]. Проте, як встановлено в ході даного дослідження, в жодному із визначених періодів (1991-2017 р. р.) мотиви вчинення злочинів персоналом УВП ні об'єктом, ні предметом дисертаційних досліджень не були, що й обумовило вибір теми, мети і завдань цієї наукової розробки.

2. Сформульовано поняття «мотиви вчинення злочинів персоналом УВП» під яким слід розуміти сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого і професійного досвіду цих осіб наміри вчинити злочин у силу внутрішньої безпосередньої причини та які виражають їх особисте ставлення до того, на що спрямоване це суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння, що стало результатом дії на особу певних негативних умов, способу життя та конкретної життєвої ситуації. Теоретичне значення сформульованого у цій роботі поняття полягає в тому, що таким чином розширені межі наукових знань про мотиви злочинної поведінки певних соціальних груп (у даному випадку – персоналу УВП), а також виведенні доктринальні засади формування та класифікації злочинної мотивації і мотивів протиправної діяльності зазначених категорій суб'єктів. У свою чергу, практичне значення виведеного у цій дисертації поняття виражається тим, що таким чином визначені вузькі неврегульовані в законі та існуючі на практиці проблемні питання, які варто враховувати при організації запобіжної діяльності, пов'язаної із вчиненням злочинів персоналом виконання покарань з тих чи інших мотивів, а також з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо як безпосередніх, так і опосередкованих детермінант зазначеного виду злочинів.

3. Встановлені міжнародно-правові особливості нормативного регулювання мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчинення злочинів з

боку цих осіб, а саме: а) як і в Україні, в цілому в міжнародному праві, включаючи сферу виконання покарань, відсутній спеціалізований нормативно-правовий акт, в якому були б закріплені основні засади, об'єкти, суб'єкти та напрями запобігання злочинам; б) у кожному із спеціальних міжнародно-правових актів, що регулюють порядок виконання та відбування покарань, особливо у виді позбавлення волі, є ряд норм, які у тій чи іншій мірі відносяться до змісту запобіжної діяльності; в) на відміну від КВК України, в міжнародно-правових актах, що стосуються сфери виконання покарань, закріплені спеціальні норми, в яких визначені вимоги запобіжного змісту, які пред'являються до персоналу УВП; г) як і в Україні, у міжнародно-правових актах, які регулюють порядок виконання та відбування покарань є низка джерел, що відносяться до діяльності окремих категорій персоналу, в яких закріплені змістовні елементи запобіжного спрямування (Принципи медичної етики; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку; Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням) [237].

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ ПЕРСОНАЛУ УВП УКРАЇНИ

2.1. Індивідуальні мотиви у змісті злочинної поведінки персоналу УВП

Категорія «механізм», зазвичай не викликає в науці особливих дискусій. Під ним, як правило, розуміють систему взаємопов'язаних елементів, в якій рух (зміна) одного або декількох викликає рух (зміну) інших елементів системи [265, с. 62]. Разом з тим, не можна вважати такою ж бездискусійною сферу наукового пошуку природи механізму індивідуальної злочинної поведінки. У зв'язку з цим, варто зазначити, що в кримінологічній науці склалося три основні підходи до її розуміння. У межах першого, мотиваційного, підходу (Б. С. Волков, А. Б. Сахаров, Б. В. Харазішвілі та ін.) обґрунтовується домінанта особистісного в генезі кримінальної активності. У межах другого, біхевіористського (Л. Берковіц, Я. М. Брайнін, Х. Хекхаузен та ін.), – домінанта зовнішніх стимулів, ситуації. Третій же (В. В. Голіна, О. М. Джужа, В. М. Кудрявцев, А. К. Щербакова, В. А. Щербаков та ін.) – формує інтегративне розуміння процесу розгортання злочинної поведінки, в якому на паритетних засадах сполучаються і особистісні властивості, і ситуаційні фактори. Саме останній підхід видається найбільш обґрунтованим та гносеологічно-плідним, коректним, адже дозволяє комплексно підійти до аналізу механізму індивідуальної злочинної поведінки, не применшуючи і не перебільшуючи значення окремих його складників. Так, О. М. Литвинов та А. К. Щербакова під механізмом індивідуальної злочинної поведінки розуміють ідеальну модель активної взаємодії особистості і зовнішнього середовища, що реалізуються у вчиненні конкретного злочину [266, с. 14]. Підтримуючи, в цілому, це бачення необхідно додати, що механізм індивідуальної злочинної поведінки відображає не просто взаємодію особистості і середовища. Це – аналітичний конструкт,

елементи якого формують динамічну систему психофізичної активності людини у взаємодії із зовнішнім середовищем до, під час, після вчинення злочину та у зв'язку із його вчиненням. До складових механізму індивідуальної злочинної поведінки прийнято відносити: а) структурні компоненти: особистість злочинця, обставини зовнішнього середовища, криміногенну ситуацію; б) функціональні (динамічні) компоненти – етапи: актуалізація потреби і формування мотиву, прийняття рішення про вчинення злочину, його планування, реалізація, посткримінальна поведінка [265, с. 138]. Їх дослідження має не лише теоретичне, а й практичне значення, зокрема, для ефективної запобіжної діяльності, визначення у ній конкретних об'єктів профілактичного впливу, його засобів, виміру результатів проведеної роботи [267, с. 286]. Саме через це, як видається, і сучасна психологія (в меншій мірі), і юриспруденція (в більшій) рясніє теоріями, концепціями, підходами й просто науковими позиціями щодо мотиву й мотивації поведінки, загалом, та злочинної, зокрема. Ця обставина, в свою чергу, диктує необхідність внести певну ясність до термінології, яка, використовується в цій роботі. Насамперед, слід акцентувати увагу на тому, що найбільш виваженою видається позиція тих вчених (серед психологів – В. К. Вілюнас, К. Левін, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов, серед кримінологів – Г. А. Аванесов, Б. С. Волков, А. П. Закалюк, К. Є. Ігошев, Е. Ф. Побегайло та ін.), які відводять категорії «мотив» функціонально-аналітичну роль. Мова йде про те, що мотив визначається чинником детермінації поведінки, що не має самостійної психічної природи, а формує об'єднаний комплекс психічних процесів, явищ і станів, який і забезпечує детермінуючий діяльність людини вплив. Так, А. П. Закалюк, досліджуючи місце мотиву у спонукальному процесі, переконливо довів, що він, на відміну від потреби, інтересу, цілі, ставлення та інших його елементів не постає самостійним елементом цього процесу [267, с. 288]. Мотивом, як – зауважив К. К. Платонов, стають потреби, що набули функцію збудження поведінки [268, с. 152]. Потреба ж, являє собою стан об'єктивної необхідності людини в чомусь, що знаходиться поза нею [269, с. 44]. Вона

стає мотивом в міру того, як переживається та усвідомлюється індивідумом через пов'язування потреби з певним предметом й формуванням цілі [270, с. 110–111]. Аналогічна думка висловлюється й у працях Ю. В. Орлова, який зазначає, що категорія мотиву є неонтологічною, адже не відповідає реально існуючим нервово-психологічним процесам, консолідує, в особливій конфігурації, функціонально-автономні стани, процеси психіки. Разом з цим, визнається доцільність в оперуванні означеною категорією, відводячи їй синтетичну функцію: об'єднуючи потребнісно-динамічну сферу, волю, вольову діяльність та цілепокладання, мотив визначає загальну спрямованість поведінки на основі специфічного емоційного цілеспрямованого стану, обумовленого дією волі. Мотив, таким чином, розглядається вченими радше як функція психіки – її здатність до врівноваження динамічно нерівноважних станів незадоволених (актуалізованих) потреб через активізацію вольової, предметної діяльності [271, с. 116-117].

Викладене бачення мотиву, звісно ж, не є бездоганим. Воно не в повній мірі враховує багатогранність людської особистості, зокрема, неусвідомлені засади детермінації поведінки, роль інстинктів, рефлексів. Але слід визнати, що універсальна та всеохоплююча теорія мотивації навряд чи можлива [267, с. 291]. Таким чином, звертаючись безпосередньо до аналізу мотивації індивідуальної злочинної поведінки персоналу УВП, у підсумку необхідно відповісти на такі питання: 1) чи мають мотиви вчинення цих злочинів відмінності від мотивів злочинної поведінки поза вказаною сферою, з боку загального суб'єкту? 2) якщо так, то чи впливає (і як саме) систематично відтворювана та/або постійно наявна (генерована) мотивація на злочинну поведінку персоналу УВП на особистість злочинця?

Як встановлено в ході даного дослідження, приймаючи до уваги викладені позиції щодо сутності мотивації та мотиву, слід зазначити, що відповідь на перше питання залежать від: а) розуміння специфіки службової діяльності у системі УВП України, як комплексного фактору зовнішнього середовища в контексті механізму

індивідуальної злочинної поведінки; б) знання особливих рис особистості злочинця. І якщо останні охарактеризовані в попередній частині цього дослідження, то кримінологічно-значущі властивості службової діяльності необхідно позначити хоча б у найбільш загальних контурах: а) по-перше, варто звернути увагу на те, що окремий сектор зазначеної діяльності традиційно відноситься до правоохоронної, тобто передбачає владні повноваження та спрямованість на досягнення загальносоціального корисного результату в площині охорони прав, свобод та законних інтересів суб'єктів правовідносин. Особливістю ж цього різновиду правоохоронної діяльності є те, що вона реалізується в межах кримінально-виконавчих відносин; б) по-друге, невід'ємним елементом службової діяльності у системі УВП України є внутрішньо-управлінські відносини – щодо управління підпорядкованим особовим складом, а також майном УВП, що втілюється у господарській діяльності.

Аналіз праць вчених, з відповідної проблематики, дозволяє виділити три підходи. Перший підхід репрезентований позиціями тих науковців, які за основу опису мотивів злочинів відповідних спеціальних суб'єктів беруть традиційні кримінологічні класифікації. Так, наприклад, О. А. Мартиненко, серед мотивів злочинів працівників ОВС у свій час виділив наступні із них: корисливі, насильницькі, «ідейні», конформістські, легковажно-безвідповідальні [2, с. 222–227]. Аналогічної позиції висловлюються й у працях О. О. Купленського [272, с. 14], В. О. Самотієвич [273, с. 101–104], а також Ю. В. Андрєєва [274, с. 185–188], В. М. Дьоміна [275, с. 18], О. В. Салатіна [276, с. 15–16]. Зазначений підхід, загалом є виваженим, спирається на теоретично обґрунтовані та верифіковані положення кримінологічної доктрини загального значення. Але в цьому ж виявляється і його слабкість: на рівні загального, вочевидь, не достатньо чітко відображаються риси особливого, специфічного. І хоча, звісно ж, не йдеться про пошук особливих мотивів злочинної поведінки персоналу УВП України, все ж їх характеристика має враховувати і особливості особистості злочинця, і сфери службової діяльності, яка в низці випадків відіграє роль стимулу,

подразника мотиваційного процесу, а тому не може на ньому не відбиватися. Як слушно з цього приводу зазначає А. В. Савченко, множинність мотивів злочинів – наслідок розвитку складових компонентів їхньої структури, а також самих мотивів [277 с. 112]. І, якщо предметна сфера діяльності має специфічні відмінності, то цілком логічно припустити, що відмінності матиме й мотивація. Ця теза підтверджується й результатами дослідження В. М. Дьоміна, який в результаті опитувань персоналу УВП РФ, який допустив правопорушення, а також засуджених – колишніх працівників вказаної системи, дійшов висновку, що мотиваційна сфера правопорушників відрізнялася від мотиваційної сфери законослухняних працівників певними зрушеннями: від культурних і духовних потреб до вітальних і матеріальних; від належної поведінки до споживацтва; від стійкого до ситуативного; від перспективних устремлінь до нагальних [275, с. 18]. При цьому, слід звернути увагу на те, що констатується відмінність мотиваційної сфери злочинців – персоналу УВП не від законослухняних громадян загалом, а від їхніх же колег, які злочини не вчиняли. До останніх висуваються підвищені, специфічні вимоги до рівня й змісту їх правосвідомості, інших якостей, з огляду на приналежність служби до правоохоронної діяльності з особливими цільовими установками. Саме в цій площині, без сумніву, варто шукати особливості мотивації індивідуальної злочинної поведінки персоналу УВП України. Зокрема, дещо відійшовши від гносеологічно-узвичаєного розподілу мотивів в їх дослідженні, Л. В. Кондратюк та В. С. Овчинський запропонували та обґрунтували тричленну диференціацію злочинів, в основі якої знаходяться агресія, експансія та обман [278]. На цій підставі виділяються і відповідні мотиви, пов'язані з агресією, експансією та обманом [279, с. 117–126]. Проте, вельми проблематичним видається використання не до кінця розробленої концепції «внутрішніх підстав злочинної поведінки», як дослідницької платформи. Зокрема, у працях Л. В. Кондратюка та В. С. Овчинського спостерігається відсутність концептуальної єдності термінології та розуміння відповідних явищ і процесів психічної та транссоціальної

природи [278]. Отже, зазначені вчені, по-перше, фактично ототожнюють значення вектору (напрямку) та «пристрастей», як деякого джерела поведінки, що видається недостатньо обґрунтованим. По-друге, залишається незрозумілим зміст, сутність пристрастей, їх співвідношення з потребами, інстинктами, мотивами тощо. Саме тому, ці обставини не дозволяють використати означений підхід у даному дослідженні.

Другий підхід характеризується намаганням віднайти специфічні мотиви злочинів у сфері службової діяльності, притаманні працівникам правоохоронних органів, в тому числі й персоналу УВП. Так, Ю. А. Мерзлов веде мову про такі з них, як: 1) кар'єристські; 2) відомчо-корпоративні, в основі яких знаходиться відносина «колектив – працівник»; 3) статусно-виконавські, що об'єднують в собі недбале відношення до службових обов'язків, а також зумовлені відносинами «керівник – підлеглий»; 4) службово-корисливі, що спонукають до корупційних правопорушень; 5) ідейні, що зумовлюють вчинення правопорушення задля забезпечення реалізації інтересів служби [280, с. 15]. Схожу класифікацію пропонує й О. М. Варигін, який серед «професійних» мотивів злочинної діяльності осіб вказаної категорії виділив чотири групи: «службістські», корисливі, прагнення продемонструвати владу над іншими, конформістські [281, с. 110–112]. Подібні точки зору з незначними варіаціями можна виявити й у роботах інших авторів, в яких додатково йдеться про, так звані, морально-деформовані, ситуативні, «проблеми сімейно-побутового характеру», «бажання накопичити гроші» та подібні їм мотиви [282, с. 192–196]. Аналогічний підхід щодо «набору мотивів» запропонував і М. В. Тарасов при оцінці правопорушень працівників ОВС, який виглядає таким чином: приклад друзів, колег (39,8 % випадків); впевненість в безкарності (27,4 %); відсутність належного контролю (18,6 %); незнання законів (3,6 %); необхідність забезпечення прожиткового мінімуму родини (2,7 %); корисливість (2,7 %); прагнення здобути авторитет (1,8 %); відсутність «іншого виходу» (1,8 %); помста, ревності (0,9 %); нігілізм, заперечення необхідності дотримання законів, їх важливості (0,9%) [283, с. 15].

Третій підхід сформувався як наукова реакція на недоліки перших двох і став своєрідною спробою їх усунення. На думку Ю. М. Антоняна, це можливо зробити за рахунок розрізнення двох сутнісно-різних, однак масштабних груп мотивів: «службістських» та загальнокримінальних [284, с. 175]. Перша група формується як результат невірного розуміння службових інтересів, варіативність яких тягне за собою й неоднорідність мотивів правопорушень. Так, одна частина йде на порушення законності заради «відновлення справедливості», керуючись при цьому принципом «ціль виправдовує засоби». Інша частина персоналу - зорієнтована на просування по службі, отримання заохочень, що прямо залежать від показників, стану оперативної обстановки тощо. При цьому, друга група мотивів є притаманною для діяльності так званих «перевертнів у погонах», тобто працівників правоохоронних органів, які вчиняють злочини виключно із егоцентричних спонукань, особистої вигоди. Характерологічні риси таких осіб не відрізняються від рис вимагачів, крадіїв, розбійників тощо. Таку ж наукову позицію поділяє В. Є. Емінов [285, с. 248–252]. Отже, третій підхід можна вважати найбільш обґрунтованим з тих, що викладені вище, позаяк він виходить з універсальності мотивації людської поведінки та, разом з тим, передбачає специфічність окремих її різновидів в залежності, зокрема, від сфери службової діяльності. За слушним зауваженням самого ж Ю. М. Антоняна, при дослідженні мотивації злочинної поведінки слід враховувати те, що злочину притаманна множинність мотивів, що є наслідком розвитку складових компонентів їх структури, а також самих мотивів [286, с. 111–112]. В цьому сенсі, слід підтримати О. М. Литвинова та А. К. Щербакову, які аргументовано відстоюють раніше сформовану в науці позицію щодо співіснування на основі взаємодоповнюваності та структурного взаємопроникнення мотивів різного гатунку [266, с. 106]. На виконання цього завдання, можна запропонувати інтегративну класифікацію мотивів індивідуальної злочинної поведінки персоналу УВП у сфері їх службової діяльності.

1. Службові мотиви:

1.1. «Ідейні» мотиви, полягають у вчиненні злочину персоналом УВП заради деякої «благої мети», що формуються у сфері: 1) кримінально-виконавчих відносин; 2) службових (субординаційних) відносин серед персоналу; 3) оперативного управління, розпорядження майном відповідного органу чи УВП. По суті, йдеться про викривлене, хибне розуміння злочинцем інтересів служби у відповідній її функціональній частині. Особа щиросердно прагне до якомога ефективнішого здійснення своїх службових обов'язків щодо: а) забезпечення виконання покарання, що проявляється, зазвичай, у неправомірних діях по відношенню до засуджених. Так, наприклад, 14.06.2011 року близько 08 години 30 хвилин старший інспектор соціально-виховної та психологічної роботи Березанської виправної колонії № 95, будучи службовою особою, перевищуючи свої службові повноваження, які супроводжувались насильством, у приміщенні кабінету заступника начальника із соціально-виховної та психологічної роботи, який розташований в охоронюваній зоні установи, проводячи виховну роботу із засудженим, умисно наніс йому відрізком резинового шлангу червоного кольору, довжиною приблизно 1,5 метра чисельні удари у ділянки обох ніг та сідниць, чисельні удари руками по голові та обличчю, ударив коліном в живіт, у результаті чого той отримав легкі тілесні ушкодження [398]; б) управління персоналом у відповідній УВП, завдяки чому має забезпечуватись ефективність служби. Потерпілими, в цьому разі, є підлегли по службі, поведінка (службова діяльність) яких не відповідає особистим уявленням керівника (начальника) про її еталон; в) оперативного управління майном ДКВС України. Так, наприклад, в період з 01.01.2010 року по 01.09.2011 року директор виробничого підприємства Коростенської ВК № 71, діючи умисно, всупереч інтересам служби, будучи зобов'язаним і маючи реальну можливість спрямувати грошові кошти, відраховані із заробітної плати засуджених, а також ті, які надійшли в результаті виробничої діяльності та знаходились на розрахункових рахунках та у касі підприємства, на виконання рішень судів про стягнення шкоди, заподіяної громадянам, юридичним особам і державі, стягнуті, у вказаний період, із заробітної плати

засуджених грошові кошти спрямував на забезпечення господарських потреб керованого підприємства, чим вчинив злочин, передбачений ч. 3 ст. 364 КК [399]; г) запобігання, припинення, розкриття злочинів, які вчиняються (готуються) на території УВП. Як встановлено в ході даного дослідження, як правило, злочини із вказаною цільовою настановою вчиняються персоналом оперативних підрозділів виправних колоній. Показовими, в цьому аспекті, є дії працівників Березанської ВК № 95, які винили злочини за наступних обставин: 29.08.2011 року начальник оперативного відділу Березанської ВК № 95 у зв'язку з отриманням оперативної інформації про спробу передачі невідомими особами на територію ВК наркотичної речовини, попередньо залучив своїх підлеглих і чергових зміни – одного старшого оперуповноваженого та трьох оперуповноважених оперативного відділу, якими заздалегідь не обліковано отримано спеціальні засоби (гумові кийки ПР-73 і балони «Терен-4М», «Кобра-1Н» з газом сльозогінної і дратівливої дії) з метою виявлення та затримання ймовірних правопорушників. На виконання запланованих заходів вказані особи вийшли з охоронюваної зони Березанської ВК № 95, де розташувались у створену засідку. Внаслідок створеної засідки, вони затримали мешканця м. Києва, який намагався передати на територію колонії заборонену в обігу наркотичну речовину. Здійснюючи активне затримання зазначеної особи, при зв'язуванні її рук та при перебуванні її в положенні лежачи лицем вниз, натискали на її тіло руками, коліньми та власним тілом, з метою подолання опору, внаслідок чого їй було заподіяно смерть. Надалі, з метою приховати злочин, вказані працівники колонії умисно, спільно та узгоджено, загорнули тіло загиблого в ковдру, помістили його до багажного відділення автомобіля ВАЗ-2106 одного з представників персоналу колонії, вивезли тіло до лісового насадження, де за допомогою лопат викопали яму, куди сховали тіло, прикидавши його ґрунтом [398]. В даному випадку, як показало вивчення архівних кримінальних проваджень, заподіяння смерті з необережності було вчинено саме з «ідейних» мотивів, що виразились у прагненні належно виконати свої службові

обов'язки, запобігти вчиненню злочину. Як з цього приводу зробив висновок А. Маслоу, вивчення мотивації має представляти собою вивчення потреб людини [287, с. 48].

1.2. Мотиви кар'єрного зростання є одним з різновидів мотивів самоствердження, формування та реалізація якого пов'язується зі сферою службової діяльності. Просування про службі, в цьому випадку, є чинником схвального відношення особи до самої себе, чим і забезпечується екзистенційна рівновага людини виробничої діяльності. Це – одна з базових умов нормальної життєдіяльності та, власне, соціалізації особистості у функціональних структурах виробничих відносин. Так, наприклад, старший інспектор з професійної підготовки сектору по роботі з особовим складом Качанівської виправної колонії, діючи умисно та протиправно, із кар'єристських спонукань справити враження сумлінного та дисциплінованого працівника, спільно та узгоджено за попередньою змовою з першим заступником начальника установи з нагляду і безпеки та оперативної роботи Качанівської ВК та із заступником начальника установи з охорони, явно виходячи за межі наданих йому прав та владних повноважень, не маючи будь-яких законних підстав в період з 21 години 30 хвилин до 21 години 55 хвилин 20.04.2012 у приміщенні кімнати №1, розташованому на 2-му поверсі відділення №10 ресоціалізації Качанівської ВК, при відсутності медичних показань екстреної госпіталізації, а також для примусового транспортування до лікувального закладу, незаконно та протиправно застосував до потерпілої особи фізичне насильство [400].

1.3. Нігілістичні мотиви, в кримінологічній літературі, також відомі як легковажно-безвідповідальні [285]. Разом з тим, необхідно зауважити, що в площині службової діяльності персоналу УВП України доречно вести мову саме про нігілістичні спонуки, які за змістом є ширшими за легковажно-безвідповідальні та охоплюють не лише необережні злочини, а й умисні, що мають демонстративно-зневажливі прояви. Саме тому, з цих мотивів службові особи вчиняють, як правило, службове підроблення

або допускають службову недбалість. Ці ж злочини є властивими і для персоналу УВП України, які, таким чином, або імітують належне виконання вказаних обов'язків, або задовольняються легковажним розрахунком на відвернення суспільно-небезпечних наслідків відповідної бездіяльності з їх боку. В останньому випадку мотиви злочинів в кримінології іменуються, також, і як ляжливо-малодушні [287]. Так, наприклад, черговий помічник начальника відділу нагляду і безпеки Комісарівської виправної колонії № 22 безвідповідально, не передбачаючи можливості настання суспільно-небезпечних наслідків, допустив службову недбалість, не забезпечивши додержання в колонії встановленого внутрішнього розпорядку дня, виконання засудженими режиму локалізації та режиму відбування покарання, не організував роботу чергової зміни, не володів оперативною обстановкою в колонії, своєчасно не доповів керівництву колонії про її зміни та не довів до відома про це особовому складу чергової зміни, чим допустив безконтрольний вихід засуджених за межі ізолюваних локальних ділянок та не забезпечив безпеку засуджених шляхом їх ізоляції, внаслідок чого в період часу з 23 години 19.12.2013 року до 05 години 20.12.2013 року, в приміщенні виховної роботи відділення № 7 засудженими колонії було спричинено одному із засуджених тяжкі тілесні ушкодження, від яких він помер в медичній частині установи; ще двом – середньої тяжкості та легкі тілесні ушкодження [401]. Вочевидь, черговий помічник начальника відділу нагляду і безпеки допустив злочинну недбалість, чи-то самовпевненість, внаслідок чого й настали суспільно-небезпечні наслідки. Подібні злочини, як вірно стверджується у науковій літературі, детерміновані прагненням особи полегшити свої обов'язки, не докладати додаткових зусиль для їх якісного виконання, або ж, помилково сприйнятими службовими інтересами, невірним уявленням про пріоритети та умови виконання службових обов'язків [402, с. 66–67].

В цьому контексті, як видається, звертає на себе увагу не в повній мірі обґрунтована, позиція Ю. А. Мерзлова, який відносить випадки службового підроблення задля створення благополучної статистичної картини результатів

професійної діяльності, до так званих відомчо-корпоративних мотивів [280, с. 15]. Як показали результати даного дослідження, що в основі таких діянь може бути два, різних за природою, мотиви: а) нігілістичний, як зневага до інтересів служби, за якої, подібне викривлення інформації про показники діяльності виступає радше способом маскуванню негативного стану справ, а інколи – й відвертого саботажу; б) кар'єризму, за якого, подання неправдивої звітної інформації є своєрідним засобом створення видимості успішної професійної діяльності, в тому числі й задля подальшого просування по службі, отримання схвального відгуку вищого керівництва, громадськості тощо.

2. Загальні (загально-кримінальні):

2.1 Корисливі мотиви є загальновідомим в науці та не потребують додаткового пояснення в цьому дослідженні. Їх сутність лишається незмінною як у змісті, так і у соціально-значущій властивості продукованої ними поведінки, що виражається у прагненні до отримання переваг майнового характеру. Користь знаходиться в основі переважної більшості корупційних злочинів персоналу УВП.

2.2 Мотиви самоствердження ґрунтуються на особистісних потребах у самоактуалізації й повазі (за аналітичною схемою А. Маслоу) [287]. В залежності від конкретних особистісних рис персоналу УВП, комплексу його службових повноважень, інших мікросоціальних умов та, зрештою, криміногенної ситуації, зазначені мотиви здатні продукувати різні, за своїми проявами види злочинної поведінки: від агресивно-насильницької - до корупційної. Проміжною ланкою мотиваційного процесу злочинної діяльності як першого, так і другого різновидів є особливий психологічний стан підвищеної тривожності [288, с. 138–139]. Тривожність має захисну (передбачення небезпеки і підготовка до неї) та мотиваційну функції. Нормальний (оптимальний) рівень тривожності розглядається як необхідний для ефективного пристосування до дійсності (адаптивна, мобілізуюча тривога). Надмірно високий рівень розглядається як дезадаптивна реакція, що виявляється у загальній дезорганізації поведінки і діяльності

[289, с. 123]. Так, наприклад, 20.01.2012 року молодший інспектор відділу нагляду та безпеки Цуманської виправної колонії № 84 при відсутності підстав для застосування фізичної сили щодо засудженого, який виконував усі вимоги персоналу установи і руки якого були опущені, протидії він не чинив, у присутності інших засуджених, на ґрунті особистих неприязних відносин, що виникли раптово, діючи умисно, зухвало, керуючись мотивом зневажливого та зверхнього ставлення до засудженого, діючи з метою образи особистої гідності останнього та власного хибного самоствердження, наніс йому один удар кулаком в обличчя та два удари ногою по тазовій частині тіла, заподіявши фізичний біль і спричинивши легке тілесне ушкодження [403].

2.3 Захисні мотиви, що є універсальними для значного сегменту людської активності, в тому числі і злочинної. Як зауважував Ю. М. Антонян, базою захисних мотивів виступає необхідність захисту свого біологічного та/або соціального буття, його підтвердження, набуття впевненості та зниження, таким чином, неспокою й тривожності [285, с. 93]. Не є винятком, в цьому аспекті, й персонал УВП: діяльність у сфері службових відносин ґрунтується родовими підставами розгортання соціально-значущих практик, підкорюється загально-видовим біопсихологічним закономірностям. Як засвідчили результати даного дослідження в структурі зазначених факторів із числа тих, що відтворені у службовій діяльності персоналу УВП, заслуговують на увагу такі, як: а) конфлікти із колегами по службі, керівництвом; б) погрози з боку засуджених, їх втручання у службову діяльність персоналу УВП; в) загроза (імовірність) звільнення, у зв'язку зі змінами у штатному розкладі, скороченням штатів тощо; г) загрози викриття попередньо вчиненого персоналом УВП злочину або злочинної діяльності.

2.4. Мотиви заміщення, які в науці, зазвичай, пов'язуються із зсувом об'єкту впливу, перенесенням дії з недоступного об'єкту на доступний, з трансформацією первинної недосяжної мети в іншу, досягнення якої здатне задовольнити відповідну потребу [290, с. 67]. Приводом для злочинних дій, як правило, агресивно-насильницьких, стають незначні приводи з боку потерпілої особи. Так, наприклад,

20.01.2012 року молодший інспектор відділу нагляду та безпеки Цуманської ВК № 84 при відсутності підстав для застосування фізичної сили, у відповідь на зауваження одного із засуджених щодо неетичності висловів цього працівника, наніс останньому один удар кулаком в обличчя та два удари ногою по тазовій частині тіла, заподіявши фізичний біль і спричинивши легке тілесне ушкодження [403]. Як правило, мотивування подібних злочинів зводиться до особистої неприязні, яка раптово виникла. Дійсні ж причини (фактори актуалізації потреби) мотивації агресивно-насильницьких дій зазначеного штибу мають знаходитися зовсім в іншій площині, аніж відносини між злочинцем та потерпілим.

2.5. Насильницько-патологічні (садистські), зустрічаються вкрай рідко та мають місце в окремих випадках перевищення влади, поєднані з насильством, зловживанням службовим становищем щодо накладання дисциплінарних стягнень. Так, наприклад, заступник начальника установи з нагляду і безпеки та оперативної роботи Штерівського виправного центру № 137 УДПтС в Луганській області тричі – 14, 15 та 17 грудня 2012 року здійснював по відношенню до одного із засуджених тотожні насильницькі дії. Зокрема, 14 грудня, у період утримання засудженого у ДІЗО, наказав йому підійти до столу, який знаходиться в приміщенні чергової частини навпроти входу в ДІЗО і опертися об нього руками. Після чого, продовжуючи свої умисні дії, спрямовані на перевищення службових повноважень, підійшов до засудженого ззаду і завдав йому гумовою палицею, яку він взяв у приміщенні чергової частини, три удари в область задньої поверхні стегна правої ноги, від яких останній впав на підлогу. Після цього, він наказав піднятися засудженому та прийняти попередню позу біля столу, що той і зробив. Далі, зазначений працівник виправного центру знову завдав три удари гумовою палицею у ту ж частину тіла засудженого. 15 та 17 грудня того ж року, злочинні дії повторилися: засудженому в різних службових приміщеннях виправного центру, куди він прибував за викликом заступника начальника установи з нагляду і безпеки та оперативної роботи, двічі було нанесено по три удари гумовою палкою в

область задньої поверхні стегна правої ноги, заподіявши йому тим самим значних фізичних страждань [404].

Серед загальнокримінальних мотивів злочинів, в науці, виділяють і так звані ігрові [287, с. 294]. Втім, як засвідчили результати вивчення матеріалів кримінальних справ та проваджень, для злочинної поведінки персоналу УВП вони не властиві. Це зумовлено самою специфікою вказаної сфери, наявністю владних повноважень у персоналу УВП, складовими криміногенних ситуацій, в яких активізація відповідних внутрішніх спонук щодо демонстративного протистояння з кимсь (чимось), що властиво для ігрових мотивів, виявляється об'єктивно та суб'єктивно недоречним, незаконним. Як встановлено в ході даного дослідження, більшість злочинів у сфері службової діяльності, які вчиняються персоналом УВП, мають в своїй основі корисливі мотиви.

3. Змішані мотиви:

3.1. Конформістські мотиви, в основі яких знаходиться комплекс потреб у забезпеченні соціальної безпеки та приналежності, зокрема, групової інклюзивності в колі співробітників конкретної УВП. Не виключається, проте, й острах бути звільненим, що фундується потребою у безпеці. Іноді поєднується з груповим нарцисизмом (приналежність до «команди» керівника), почуттям особистої відданості начальникові, за вказівкою (дорученням) якого й вчинюється злочин або їх серія.

3.2. Мотиви адаптації, що мають в своїй основі потребу в забезпеченні безпеки, нерідко поєднану з користю або ж нігілізмом. Такі мотиви, наприклад, мають місце у випадку вчинення персоналом УВП злочину в умовах шантажу з боку засуджених. Змістом останнього, є вимога вчинити певні неправомірні дії на їх користь, що поєднані з: а) погрозами викриття попередньої злочинної діяльності персоналу УВП; б) наданням (обіцянкою надання) неправомірної вигоди за вчинення або не вчинення відповідних дій, з використанням службового становища.

3.3. Мотиви домінування, в яких відбувається поєднання агресивно-насильницьких спонукань та прагнення до самоствердження, самоактуалізації. Не рідко на раціональному рівні, тобто в основі мотивування, відбувається фіксація соціально-корисних цілей. Предметна зона процесу цілепокладання відіграє в таких випадках, як правило, роль своєрідного каталізатора, зовнішнього подразника – складової криміногенної ситуації, наявність якої зумовлює прийняття персоналом УВП остаточного рішення про вчинення злочину, за наявності попередньо сформованої, неконкретизованої готовності до кримінальної активності. Так, у неробочий для себе час, начальник Торезької ВК № 28, у присутності інших засуджених та персоналу Торезької ВК № 28, на ґрунті особистих неприязних відносин, що виникли раптово, діючи умисно, зухвало, керуючись мотивом зневажливого та зверхнього ставлення до засудженого, діючи з метою покарати його за порушення режиму в установі виконання покарань та власного хибного самоствердження, перевищив свої службові повноваження, наніс приблизно 15 ударів потерпілому і спричинив йому легкі тілесні ушкодження. Своїми діями він вчинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 365 КК [405].

1.4. Помста, як мотив, має складну природу, яка поєднує в собі прагнення до самоактуалізації, забезпечення поваги, кар'єрного зростання, безпеки і т.п. Спектр злочинів (в тому числі й у сфері службової діяльності), мотивованих помстою, – досить широкий. Зміст, спрямованість, конкретні способи, час кримінальної активності обираються персоналом УВП з урахуванням характеру та інтенсивності віктимної поведінки (об'єкту помсти), обсягу службових повноважень винного, реальних можливостей цілеспрямованого зловживання ними, його вольових та інших психологічних якостей.

Звичайно, що викладений перелік мотивів злочинної поведінки персоналу УВП України не є вичерпним. Так само, як і не є вичерпними, в науці, класифікації мотивів поведінки загалом, і злочинів, зокрема. І справа тут полягає не тільки і не стільки у багатогранності, полідетермінованості феномену людської поведінки (це – апріорне

судження), скільки у наявній термінологічній плутанині в сучасній психологічній, а слідом за нею і кримінально-правовій, кримінологічній, доктрині [291]. У зв'язку з цим, запропонований в даній дисертації поділ мотивів злочинної поведінки персоналу УВП має сприйматися як спроба удосконалення, уточнення існуючих наукових поглядів на генезу кримінальної активності, що відштовхується саме від особливостей вказаної сфери. Але не лише аналіз мотивів злочинної поведінки виявляє теоретичну та прикладну кримінологічну значущість. Мотив – статичне утворення. Натомість діяльність людини такою, як відомо, не є та бути не може. Динамізм людської активності, як її іманентна якість, має складну природу, з'ясування якої передбачає синтез наукових знань про мотив та мотивацію. Остання, як зазначив А. Маслоу, – безперервна; вона не припиняється, є складно організованою та нестабільною, мінливою [287, с. 48, 50]. Як видається, класичним у вітчизняній академічній психології є розуміння мотивації, запропоноване С. Л. Рубінштейном, згідно з яким, вона є суб'єктивною детермінацією людиною дійсності через психіку в процесі її відображення. Через свою мотивацію людина вплетена в контекст дійсності [292, с. 370]. В цьому контексті, варто підтримати думку О. М. Подільчак, яка вважає мотивацію злочинної поведінки процесом виникнення мотиву на ґрунті актуалізованої потреби, його оформлення й розвитку, вибору протиправного шляху, активації та коригування злочинної діяльності, спрямованої на досягнення поставленої мети. Відтак, зазначає науковець, зміна фізіологічного стану організму, активності вищої нервової системи, емоційна значущість задоволення певних потреб, засвоєні принципи та зразки поведінки є необхідними супутниками мотиваційних процесів, адже саме вони впливають на розбудову ієрархії потреб та мотивів, обрання мотиву, мети і способу діяльності [293, с. 111]. Визнаючи, в цілому, думку О. М. Подільчак обґрунтованою, слід, все ж, зауважити на тому, що мотиваційний процес не обмежується активізацією та дією одного якогось мотиву. З цього приводу вартою уваги є визначення мотивації, запропоноване А. П. Закалюком, а саме: мотивація – це

процес формування, розвитку та становлення особистої психологічної готовності та мотивів діяльності певної спрямованості та соціальної значущості» [267, с. 291]. Дійсно, навіть в межах умовно-єдиного, цілісного механізму злочинної поведінки, мотиваційні стани передбачають динамізм, рухливість мотивів; одні з них, у визначені проміжки часу, в конкретній обстановці стають домінуючими, інші – вторинними. Очевидно, що мінливість останніх не дає гносеологічно-надійних підстав для визначення кримінологічно-значущих якостей мотивації. Більше того, як слушно в цьому контексті стверджував А. Маслоу, не можуть слугувати належними підґрунтям для класифікації мотивації ані цілі поведінки, ані її зовнішні прояви, спрямованість. Одні й ті самі об'єктивні характеристики можуть свідчити про різний суб'єктивний зміст поведінки [287, с. 52–53]. Враховуючи викладені теоретичні положення, а також результати вивчених у ході даного дослідження матеріалів кримінальних справ і проваджень про злочини у сфері службової діяльності персоналу УВП, можна запропонувати декілька умовних типів їх мотивації:

1. За суб'єктивною типовістю підстав формування: а) мотивація неординарної злочинної поведінки (первинна мотивація), за якої формування мотиву, в певній ситуації, відбувається вперше чи-то у зв'язку з новизною ситуації для особи, чи-то у зв'язку із виникненням нових рис її особистості (зокрема, під впливом специфічного досвіду, розвитком станів фрустрації, деривації, психологічного відчуження тощо). Йдеться про первинну криміналізацію особистості, тобто вчинення персоналом УВП злочину вперше; б) мотивація ординарної злочинної поведінки (циклічна мотивація) формується внаслідок багаторазового виникнення відповідного мотиву, потенційна реалізація якого суперечила б інтересам служби, або безпосереднього вчинення злочину у конкретних типових ситуаціях, з визначеним типовим набором стимулів, подразників.

Ця типологія дещо, як показують результати даного дослідження, перекликається з науковими висновками А. В. Савченка про мотивацію вольових та звичних злочинів

[277, с. 58]. Разом з тим, вона має суттєві відмінності. Зокрема, не йдеться про звичні злочини у традиційному для кримінології їх розумінні, які формуються на підставі того-таки динамічного стереотипу й тягнуть за собою звуження стадії прийняття рішення про вчинення злочину, завдяки чому останній набуває реактивних рис. У випадку з мотивацією ординарних злочинів, сам злочин може вчинюватись вперше. Не вперше лише формується відповідний мотив у визначеній ситуації, який раніше не реалізовувався у злочинний спосіб або через механізми саморегуляції персоналу УВП, або через зовнішні перепони. Однак, самі внутрішні спонукання, переживання, специфічні емоційні, психофізіологічні стани виявляються для злочинця не новими, виникають доволі швидко у певній ситуації, певним чином звужують волюву альтернативу. В цьому контексті, звертають на себе увагу судження А. П. Закалюка. Вчений зазначав, що через мотив у процесі мотивації здійснюється оцінка предмета реалізації мотиву та, пов'язаної з цим дії особи через соціальний зміст, що став здобутком особи у процесі засвоєння суспільних відносин. Звідси, А. П. Закалюк зробив висновок про те, що мотиви, займаючи важливе конструктивне місце у спонукальному механізмі, не можуть бути інтегративним показником особистості, «її ядром», оскільки самі знаходяться під значним впливом змісту особистості, її внутрішнього духовного світу [267, с. 290]. Погоджуючись в цілому з тим, що мотив навряд чи може бути узагальнено типовим показником особистості, слід, тим не менш, акцентувати на недоречності цілковитої елімінації функціонального значення мотивації у генезі особистості. Звідси – логічними видаються висновки А. Маслоу про те, що мотивацію слід розглядати з позицій холістичного підходу, який забезпечує цілісне уявлення, як про особистісну детермінацію діяльності, так про зворотній її вплив. Людина вмотивована, в цілому, а не окрема її частина [287, с. 46–47]. А якщо це так, то очевидним видається зворотний зв'язок типу «мотив – особистість». І цілком зрозуміло, що систематична стимуляція (як усвідомлена, так і неусвідомлена, підсвідома) особистістю у поєднанні із зовнішнім середовищем однотипних мотивів

здатна чинити суттєвий вплив і на саму особистість, закріплюючи установки на певний тип поведінки, формуючи, зрештою динамічний стереотип.

Мотивована поведінка може слугувати також свого роду каналом, через який можуть проявлятися й інші наміри [287, с. 49]. Таким чином, певний тип мотивації здатен не лише до самозакріплення й до саморозвитку, продукуючи нові спонукальні відгалуження. Як слушно з цього приводу акцентував сам же А. П. Закалюк, криміногенна мотивація відповідає і є ознакою особистості суспільно-небезпечного типу [267, с. 292]. Але, варто додатково підкреслити також і те, що мотивація є не лише ознакою особистості, а й чинником зворотного впливу. В подібних ситуаціях, як слушно вказує О. В. Сахнік, – на глибинному рівні деформаційні зміни вражають всю особистість, що призводить до зникнення внутрішніх бар'єрів, які перешкоджають суб'єктивному тлумаченню змісту нормослухняної поведінки [294, с. 110]. Співробітник починає оцінювати себе як неперевершеного професіонала, поблажливо і зневажливо ставитися до думок, що не збігаються з його власною позицією. За таких умов, деформовані риси та якості особистості функціонують у переважно автономному режимі, вони не просто чекають сприятливих для актуалізації умов, а шукають та спеціально створюють ситуації для власного прояву [294, с. 110–111]. Через це, виняткової важливості набуває блок запобіжних задач тактичного порядку щодо посилення службової дисципліни серед персоналу УВП, удосконалення системи вчасного реагування на дисциплінарні правопорушення з їх боку, а також ті правопорушення, що вчиняються ними поза сферою службової діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що мотивація ординарної злочинної поведінки (циклічна мотивація) персоналу УВП, вплетена в механізм криміногенної самодетермінації. Вона складає підґрунтя для закріплення та загострення антисуспільних рис особистості злочинця, кримінальна активність якого набуває усталених форм, в тому числі й злочинних промислів. При цьому, варто погодитись з позицією І. М. Даньшина, згідно з якою індивід, який став на шлях злочинного

промислу, відмовляється від усталених позитивних соціальних норм поведінки та набуває нових, властивих певній асоціальній групі [295, с. 24]. Але при цьому, дисфункційна (щодо дисфункції соціальних інститутів і господарсько-управлінських ланок) та корупційна поведінка не створюють психологічної й соціальної відчуженості від суспільства тією мірою, яка характерна для злочинців-професіоналів [296, с. 28]. Натомість, як показують результати даного дослідження, доречно вести мову про конструювання особливих корпоративних нормативів – узвичаєних корупційних та забезпечувальних (в тому числі й у безпековому значенні) комунікаційних практик, тобто того, що В. М. Рейсмен назвав операційними кодексами [297, с. 50].

2. За інтенсивністю формування: а) раптово сформована (ситуативна) мотивація злочинної поведінки, ключову роль в якій, поруч зі сферою потреб, установок й диспозицій відіграє криміногенна ситуація. Подібний мотиваційний стан зумовлює вчинення злочину за скороченим «сценарієм»: подальші стадії прийняття рішення про вчинення злочину та його реалізацію обмежені поверхневими, побіжними обмірковуваннями. Також, така мотивація притаманна для прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди в тих випадках, коли: а) ініціатором корупційної угоди виступає її друга сторона, а не сам персонал УВП; б) ініціатором виступає персонал УВП, але умисел формується раптово, під впливом поведінки потенційного чи реального надавача неправомірної вигоди; в) поступово сформована мотивація, генеза якої обтяжена умовно-тривалими станами тривожності і комплексами зовнішніх факторів, дія яких спонукає до ініціації злочину персоналом УВП. На відміну від попередньо описаного типу, поступово сформована мотивація не виникає під дією ситуативних, швидкоплинних чинників, а є відтермінованою реакцією на перманентні подразники в життєдіяльності (професійній діяльності, побуті); вирізняється пролонгованим характером дії, ретельною підготовкою, плануванням заходів безпеки, посткримінальної поведінки.

Таким чином, підсумовуючи отримані результати по даному підрозділу дисертації, слід зауважити, що об'єктом запобіжного впливу на індивідуальному рівні мають бути як мотиви, так і мотивація, мотиваційні стани особистості (особи з числа персоналу УВП). При цьому, стратегічна мета підсистеми індивідуальних запобіжних заходів має виходити з необхідності переривання мотивації злочинної поведінки, упередження її появи, в тому числі через специфіковані методики особистісної діагностики (за комплексом прогностичних критеріїв), відомчого контролю й сприяння в усуненні зовнішніх предметів-стимулів кримінальної активності.

2.2. Зміст безпосередньої та посткримінальної поведінки персоналу УВП

Як встановлено в ході даного дослідження, безпосередня кримінальна та посткримінальна поведінка, з точки зору предметної діяльності, є основними ланками механізму індивідуальної злочинної поведінки. Саме в них проявляється основна соціально-значуща, заборонена законом про кримінальну відповідальність, реакція особистості на комплекс зовнішніх факторів. Безпосередня кримінальна активність (поведінка) – умовна синтетична категорія, яка змістовно об'єднує два усталені елементи механізму індивідуальної злочинної поведінки, а саме: 1) прийняття рішення про вчинення злочину, його планування, готування; 2) реалізація прийнятого рішення. В численних наукових працях, які прямо чи побічно порушують досліджувану, у даній дисертації проблематику, про посткримінальну поведінку не згадується взагалі; вона «випадає» з механізму окремого злочину [298, с. 236–237; 266, с. 14–18; 299, с. 111–118 та ін.]. На думку прихильників такого підходу, неможливість включення посткримінальної поведінки до структури вказаного механізму виходить із самої її назви та змісту, які не охоплюються безпосередньою злочинною діяльністю, а тому не становлять кримінологічного інтересу, принаймні, в контексті дослідження індивідуального злочинного прояву. У кримінологічному ж значенні, безумовний

теоретичний та практичний інтерес представляє також і посткримінальна поведінка, що є своєрідною зоною первинної «обробки» кримінального досвіду, його осмислення, емоційного переживання; вона насичена специфічними психологічними станами й процесами, характер та спрямованість розвитку яких може мати як криміногенне, так і антикримінальне значення. Свідченням тому є звернення до проблематики посткримінальної поведінки (до її змістовної розробки та використання наукових знань в індивідуальній профілактиці) у працях А. І. Долгової [196, с. 63–66], Г. Х. Єфремової [300, с. 44–62], В. М. Кудрявцева [301, с. 197–202], К. О. Лагоди [302, с. 71–94], В. В. Шкуро [303, с. 67–71] та багатьох інших вчених. В цьому контексті, слушною видається думка А. І. Долгової, яка зазначає, що часто зміст посткримінальної поведінки складають дії, які заздалегідь плануються злочинцем при прийнятті рішення про вчинення злочину. Але не менше значення має і система психологічного захисту, вироблення психологічних мотивів [301, с. 64]. Таким чином, злочинна поведінка підлягає розгляду не лише в межах взаємовідносин злочинця та конкретного потерпілого, але і як результат більш широкого конфлікту злочинця із середовищем [301, с. 66]. Цей конфлікт, у часовому просторі, не обмежений безпосереднім злочинним діянням, формується до нього та зберігається, змінюється протягом певного часу після нього. У зв'язку з цим, видається за доцільне забезпечити диференційований підхід у дослідженні відповідних елементів механізму злочинної поведінки, опис і пояснення яких можна специфікувати, щонайменше за трьома категоріями злочинів: 1) корупційними; 2) насильницькими, у сфері службової діяльності; 3) інші злочини у сфері службової діяльності (службове підроблення, службова недбалість та ін.).

Отже, зміст злочинної мотивації можна сформулювати, по такій «формулі»:

1. Безпосередня кримінальна активність персоналу УВП при вчиненні, зокрема корупційних злочинів. Корупційна злочинність серед персоналу УВП є достатньо складним феноменом, який, з точки зору особливостей механізму індивідуальної злочинної поведінки, можливо умовно диференціювати на два блоки кримінальних

практик: 1) функціональні корупційні злочини (перелік цих злочинів, суб'єктами яких є службові особи публічного права визначений в ст. ст. 368 та 369 КК); 2) позафункціональні корупційні та інші корисливі злочини у сфері службової діяльності – ті, ознаки складу яких передбачені ст. 364, ч. ч. 1, 3 ст. 365, ст. ст. 366-1, 368-2, 369-2 КК. Врахування цих обставин дозволяє виділити такі особливості зазначеного елементу (стадії) механізму корупційної злочинної поведінки персоналу УВП, пов'язаної з отриманням неправомірної вигоди, на відповідних його етапах:

1) Прийняття рішення про вчинення злочину, його планування. В науковій літературі прийняття рішення розглядається як процес, що залежить від: а) обсягу інформації про об'єкт дії, про виконавців та умови, в яких буде відбуватися дія; б) мотивів суб'єкта; в) рис характеру суб'єкта, а у випадку колективного прийняття рішення – від характеру взаємовідносин в групі [304, с. 112]. В цьому контексті, слід погодитись із О. М. Бандуркою та О. М. Литвиновим, які зазначають, що прийняттю рішення про вчинення акту поведінки відводиться прогностична і спонукальна функції, що мають вирішальний вплив на обрану модель поведінки [299, с. 115]. На цьому етапі можна виділити кілька функціонально-однорідних стадій: а) прийняття рішення про вчинення злочину на підставі актуалізованої потреби, особистісних якостей персоналу УВП та конкретних зовнішніх умов, криміногенної ситуації; б) узгодження потреб, інтересів потенційного надавача неправомірної вигоди із власними службовими повноваженнями. На цій стадії абстрактна модель злочинно-корупційного використання службових повноважень набуває більш конкретизованих рис та обумовлюється: 1) повноваженнями персоналу УВП; 2) організаційно-розпорядчими обов'язками щодо управління персоналом УВП (просування по службі, у черзі на отримання відомчого житла заохочення тощо); в) адміністративно-господарськими обов'язками щодо оперативного управління майном УВП (під час державних закупівель, розпорядження наявними фондами – приміщеннями, транспортними засобами державних підприємств, які структурно входять до УВП тощо).

2) Реалізація прийнятого рішення – основна стадія в механізмі індивідуальної злочинної поведінки. Ситуації вчинення корупційних злочинів персоналом УВП виявляє такі її особливості: а) первинний контакт із надавачем неправомірної вигоди – засудженим, утримуваним під вартою або особою, яка представляє його інтереси, чи іншою особою, яка зацікавлена у неправомірному використанні персоналом УВП своїх службових повноважень (наприклад, щодо оперативного управління майном, майновими комплексами). Так, наприкінці березня 2014 року виконуючий обов'язки начальника Маріупольського виправного центру № 138, дізнавшись про бажання одного із засуджених достроково звільнитися від відбування покарання та усвідомлюючи наявність у нього достатніх повноважень для впливу на прийняття необхідного для цього рішення, шляхом збору, підготовки та затвердження відповідних документів, вирішив одержати від нього неправомірну вигоду в сумі 500 доларів США, для чого запропонував засудженому оскаржити прокурору рішення адміністративної комісії МВЦ-138 з розгляду матеріалів про умовного-дострокове звільнення від 30.12.2013 року, про відмову в поданні до суду матеріалів про його дострокове звільнення [406]; б) безпосереднє отримання неправомірної вигоди, що, як правило, передує вчиненню дій з використанням службових повноважень.

3) Вчинення дій, з використанням службового становища, згідно до умов угоди з надавачем неправомірної вигоди, а саме: а) пронесення (сприяння пронесенню) засудженим предметів, заборонених до обігу в установі виконання покарань закритого типу – наркотичних засобів, психотропних речовин, алкогольних напоїв, мобільних телефонів тощо – 70 %; б) прийняття рішень з використанням службових повноважень на користь засуджених, утримуваних під вартою, інших осіб, які не є учасниками кримінально-виконавчих відносин – 15 %; в) службове підроблення (складання неправдивих довідок, висновків і т. п.) – 10 %; надання вказівок підлеглим, зловживання впливом – 4 %, інше – 1 відсоток (Додаток Д). Так, наприклад, вранці 27.04.2012 року до начальника відділення соціально-психологічної служби відділу з

соціально-виховної та психологічної роботи Керченської ВК № 126 звернувся засуджений із проханням занести на територію, що охороняється мобільний телефон і наркотичні засоби з метою подальшого збуту. Після отримання згоди, засуджений вказав на місце розташування схованки в адміністративній будівлі колонії, куди невстановлені досудовим розслідуванням особи поклали згортки з наркотичним засобом і мобільним телефоном. На виконання досягнутої домовленості, в цей же день, близько 14 год. 15 хв. начальник відділення соціально-психологічної служби відділу взяв зі схованки два згортки з особливо небезпечним наркотичним засобом канабіс, масою 13,88 г і 3,05 г (в перерахунку на суху речовину), мобільним телефоном і здійснив перенесення даних предметів в режимний охоронюваний будинок колонії, де був затриманий [407].

Щодо ненасильницького перевищення влади або службових повноважень (ч. ч. 1, 3 ст. 365 КК України), то в основі цих злочинів, вчинюваних персоналом УВП, знаходиться корисливий мотив, що і дає підстави для їх аналізу як корупційних. Так само, як і при зловживанні владою або службовими повноваженнями, рішення про вчинення злочину, здебільшого приймається персоналом УВП не за власною ініціативою, а внаслідок отримуваної пропозиції як з боку засуджених (утримуваних під вартою), так і інших осіб, що представляють інтереси останніх. Так, наприклад, 08.10.2013 року інспектор відділу нагляду і безпеки Бердичівського виправного центру № 108 УДПтС України в Житомирській області, здійснюючи нагляд за засудженими, які на підставі договору працювали поза межами виправного центру на контрагентському об'єкті у с. Борщів Радомишльського району Житомирської області, у вільний від роботи час, без дозволу адміністрації Бердичівського виправного центру № 108, відпустив двох з них за межі охоронюваної території. В подальшому, ці засуджені, скориставшись тим, що залишилися без нагляду зі сторони працівників Бердичівського виправного центру № 108, викликали таксі та поїхали в м. Радомишль Житомирської області, де в ночі 09.10.2013 року двічі вчинили відкрите викрадення чужого майна,

тобто вчинили тяжкі злочини, передбачені ч.2 ст. 186 КК [408]. Аналіз судової практики щодо розгляду справ про зловживання впливом персоналом УВП дозволяє стверджувати, що в більшості своїй вони пов'язані з неправомірним (всупереч встановленому порядку, за відсутності належних та достатніх підстав) втручанням в процес оперативного управління майном, яке перебуває на балансі УВП та є власністю держави. Показовим, в цьому, аспекті є зловживання владою начальником Перевальської ВК № 15 в Луганській області, що відбулося за таких обставин. 11.03.2011 року до нього звернувся приватний підприємець з проханням надати йому в оренду автокран, який перебував на балансі державного підприємства «Перевальська виправна колонія (№ 15)». Начальник колонії дав згоду приватному підприємцю вплинути на директора цього підприємства, який був його підлеглим по службі та перебував на посаді заступника начальника колонії, на умовах отримання щомісячної готівкової оплати, особисто йому, у розмірі 2000 грн. Для доведення свого умислу до кінця, начальник колонії дав вказівку директору вказаного підприємства отримати в обласному Управлінні держгірпромнагляду дозвіл на початок експлуатації устаткування підвищеної небезпеки та укласти з приватним підприємцем відповідний договір про надання послуг автокраном. При отриманні грошової винагороди від підприємця начальник виправної колонії був затриманий [409].

Таким чином, стадія реалізації прийнятого рішення про зловживання владою характеризується: по-перше, безпосереднім контактом персоналу УВП зі своїм підлеглим по службі, висуненням йому відповідних вимог, постановкою задач; по-друге, контактом з особою, на користь якої має діяти його підлеглий. Такий контакт відбувається, як правило, у службовому приміщенні УВП та передбачає отримання неправомірної винагороди за своєрідне посередництво. Іншим різновидом корупційних злочинів, які вчиняються персоналом УВП є привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК). Втім, аналіз його механізму в цій роботі видається недоцільним з

огляду на те, що він, по-перше, не входить до переліку злочинів у сфері службової діяльності (а тому виходить за межі предмету даного дослідження) та, по-друге, не виявляє жодної специфіки, яка могла б бути пов'язана зі службовим становищем саме персоналу УВП. Механізм цих злочинів є типовим для будь-якої сфери службової діяльності. Натомість нетиповим виявляється механізм насильницьких злочинів, які вчиняються персоналом УВП.

2. Безпосередня кримінальна активність персоналу УВП при вчиненні насильницьких злочинів у сфері службової діяльності, а саме:

2.1. Прийняття рішення про застосування насильства та планування відповідного злочину у сфері службової діяльності з боку персоналу УВП, виявляє залежність від кількох чинників: 1) особистості потенційної жертви злочину, її взаємин зі злочинцем; 2) наявного обсягу владних, службових повноважень взагалі, які визначаються, виходячи із загального статусу як працівниками правоохоронного органу, а також функціональних обов'язків, конкретної зони відповідальності по службі; 3) службових повноважень по відношенню до потенційної жертви у конкретній ситуації; 4) наявності чи відсутності спеціальних засобів чи інших предметів, як знаряддя злочину; 5) наявності чи відсутності імовірних свідків можливого злочину як з боку інших засуджених (утримуваних під вартою), так і з боку колег по службі.

2.2. Реалізація прийнятого рішення передбачає:

- а) скорочення дистанції (у фізичному значенні) із жертвою (засудженим);
- б) здійснення, як однієї з альтернативних форм насильства фізичного (енергетичного) впливу на тіло жертви.

На цій підставі, можна підтримати думку Р. Д. Шарапова про те, що насильство може бути вчинене шляхом бездіяльності. Вчений, зокрема, наголошує на тому, що бездіяльність при фізичному насильстві носить змішаний характер і в наявності лише тоді, коли небезпечний стан, який призвів до фактичної шкоди був породжений самою бездіяльністю [305, с. 88]. Аналогічну думку висловлюють також М. І. Панов [306, с.

45], О. М. Храмцов [307, с. 73] та деякі інші вчені. Саме тому, випадки умисного створення персоналом УВП умов для безпосередніх насильницьких дій одними засудженими щодо інших можуть слугувати додатковим аргументом на користь наведеної доктринальної позиції; із використанням дій колег по службі. В цьому аспекті, певною специфікою і тяжкістю наслідків вирізняються такі випадки перевищення влади, коли для застосування насильства над засудженими використовуються спеціальні підрозділи територіальних (міжрегіональних) воєнізованих формувань УВП, а також груп швидкого реагування. Як слушно з цього приводу зауважує І. С. Яковець, найбільшим цинізмом відрізняються ті випадки звернення до «допомоги» таких підрозділів, у випадках «приборкання» засуджених, які виказують незадоволення умовами тримання або намагаються відстоювати свої права [308, с. 14]. Це є прямим порушенням не тільки національного законодавства, а й міжнародних зобов'язань України, а також невиконанням рекомендацій міжнародних експертів, зокрема, Комітету ООН проти катувань, який у своїх Рекомендаціях з підсумків розгляду П'ятого періодичного звіту уряду України, указав, що Комітет стурбований відомими фактами використання антитерористичного підрозділу в масках усередині в'язниць, що призводить до залякування ув'язнених і поганого ставлення до них [309, с. 106]. При цьому, варто зауважити, що жодного злочину, який би було вчинено із застосуванням спецпідрозділів ДКВС, офіційно не зареєстровано. Сам механізм реалізації прийнятого рішення про вчинення подібного злочину відбувається, таким чином, опосередковано через залучення значної кількості інших осіб з числа персоналу УВП, в тому числі й тих, хто не є безпосередньо підпорядкованим керівникові конкретної УВП.

Таким чином, механізм злочинної поведінки виявляється складноструктурованим, передбачає розрахунок (усвідомлення, передбачення) на злочинні дії інших осіб. Сам же злочин, вчиняється для отримання тотального контролю над певним контингентом засуджених через сіяння відчуття страху, завдання

фізичних страждань. При цьому, мотивація таких дій, як ми вже зазначали, передбачає, як правило, прагнення до виконання своїх службових обов'язків (посилення дисципліни серед засуджених, забезпечення неухильного виконання ними вимог режиму тощо), але у протиправний спосіб; коли стимулом до злочину виступає злочинний наказ керівника (начальника) по службі;

в) коли персонал УВП є співвиконавцем зі своїми колегами. В такому разі, дії кількох осіб з числа персоналу УВП є узгодженими, хоча і не характеризуються ретельним плануванням, в процесі вчинення злочину можуть варіювати. Так, наприклад, 11.05.2012 старший оперуповноважений оперативного відділу Херсонського СІЗО, встановивши, що один із ув'язнених був активним учасників одного з конфліктів, який стався напередодні, під час конвоювання до судового засідання, запропонував двом оперуповноваженим того ж відділу покарати ув'язненого за порушення дисципліни, на що отримав від них згоду. З цієї метою, зазначені працівники у період з 13-00 год. по 16-00 год., завели вказаного ув'язненого до приміщення оперативної частини цієї установи, де діючи умисно, шляхом нанесення ударів в потиличну частину голови, збили ув'язненого з ніг. Поваливши його на підлогу, викрутили праву руку за спину та, прижимаючи його до підлоги і не даючи можливості піднятися, нанесли декілька ударів руками та ногами по голові, тулубу, кінцівкам. При цьому, один з оперуповноважених СІЗО, тримаючи у руці черевик, наніс його підошвою декілька ударів по обличчю ув'язненого. В результаті таких дій, останньому було заподіяно легкі тілесні ушкодження [410].

Як встановлено в ході даного дослідження, непоодинокими є випадки вчинення насильницького перевищення влади або службових повноважень персоналом УВП через незаконний фізичний вплив, який має характер катувань. Для стадії реалізації прийнятого рішення про вчинення таких злочинів характерна демонстративність насильницьких дій, що обумовлено присутністю інших засуджених та специфічною метою, передбаченою в диспозиції ч. 1 ст. 127 КК (примусити потерпілого чи іншу

особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі, отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або, з метою покарати його чи іншу особу за дії, вчинені ним або іншою особою, чи у вчиненні яких він, або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб [310]). Насильство, в таких випадках, не є самоціллю; воно формує своєрідну сигнальну систему залякування, сіяння страху серед засуджених. Такі дії, як свідчить судова та слідча практика, кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 127 та ч. 2 ст. 365 КК. Так, наприклад, 03.10.2012 року начальник Ширяївського виправного центру УДПтС України в Одеській області після відмови засудженого виконувати гімнастичні вправи, у зв'язку із погіршенням стану здоров'я, діючи умисно, явно виходячи за межі наданих йому прав та повноважень, без наявних правових підстав, з метою покарати останнього, примусити його виконувати фізичні вправи, а також, з метою залякати його та інших засуджених, наніс йому декілька ударів спецзасобом ПР-73 (гумовий кийок) в область ніг, спини та голови, спричинивши сильний фізичний біль та легкі тілесні ушкодження [411].

2.3. Здійснення, як однієї з альтернативних форм насильства, фізичного впливу на організм жертви, що виявляється в негативному опосередкованому енергетичному впливові на засудженого (утримуваного під вартою) без порушення тілесної недоторканості, а саме: створення умов для тривалої дії низьких температур на людину, за відсутності належних умов для обігріву; позбавлення або обмеження в отриманні питної води, їжі, освітлення; умисне позбавлення можливостей в отриманні медичних препаратів, зокрема тих, якими мають забезпечуватися наркозалежні засуджені, в порядку здійснення наркозамісної терапії тощо. Подібні форми злочинного перевищення влади залишаються абсолютно латентними. Інформацію про них можна отримати лише через віктимологічне опитування засуджених, а також з нечисленних джерел у засобах масової інформації та звітів моніторингової групи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, яка вивчає умови утримання засуджених, в

рамках реалізації національного превентивного механізму. Так, під час її візиту до Полтавської установи виконання покарань (№ 23) виявлено, що засуджених тримають майже без води, обмежують у світлі. В камерах недостатньо природного і штучного освітлення, відсутні баки з питною водою. У самих камерах збірного відділення відсутні вікна і доступ до свіжого повітря. Крім того, виявлено порушення відносно температури. Зокрема, денна температура повітря в карцерах, де утримуються затримані без верхнього одягу і відповідного взуття, складає лише 15 градусів [311];

2.4. Здійснення, як однієї з альтернативних форм насильства, біологічного впливу на засудженого (утримуваного під вартою). Під таким впливом, у науковій літературі, розуміється зараження потерпілого різного роду шкідливими мікробами та бактеріями [307, с. 72]. Для вітчизняних УВП проблемою № 1 в цьому сенсі, є поширення захворюваності на туберкульоз. В цьому контексті, доцільним буде виділити також і психічне насильство з боку персоналу УВП, як різновид насильницької злочинної діяльності у сфері їх службових відносин.

2.5. Застосування погроз, як однієї з альтернативних форм психічного насильства. Як показує дослідження, слушною є позиція, яка раніше висловлювалась і відстоювалась у науковій літературі, згідно з якою, психічне насильство не обмежується лише погрозами, а включає в себе також і шантаж, образи, наклеп, цькування, гіпноз й інші способи впливу на психіку людини з метою придушення та підкорення її волі [312, с. 38; 307, с. 90–91; 313, с. 32–33; 314, с. 93 та ін.]. Але, в контексті предмету даного дослідження та існуючих вимог щодо його обсягу, воно обмежується лише тим проявом психічного насильства, який полягає у погрозі (фізичним насильством), в його розумінні, як суспільно-небезпечного діяння, що є ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК. Втім, у вітчизняній судовій практиці не має жодного вироку у справах (провадженнях) про вчинення подібного злочину у сфері виконання покарань.

Аналіз та узагальнення судової практики про насильницькі злочини, які вчиняються персоналом УВП, дає можливість дійти висновку: при прийнятті рішення про застосування насильства до потерпілого, в більшості випадків, винним беруться до уваги власні юридичні обов'язки, як керівне начало, як основа мотивування в конкретній ситуації. Зокрема, у 95 % ці злочини вчиняються з метою реалізації своїх службових обов'язків щодо припинення правопорушення (зокрема, порушень режиму) з боку засуджених, запобігання та розкриття злочинів, вчинених ними (Додаток Д). Разом з тим, психологічна природа злочинів, означеної категорії, досить часто характеризується змішаними мотивами, включаючи домінування та помсти. Показовим, в цьому контексті, є випадок, що стався 20.04.2011 року у Маневицькій ВК № 42. В цей день, старший оперуповноважений сектору організації оперативної роботи управління у Волинській області, в період часу з 20 год. 15 хв. до 20 год. 40 хв., перебуваючи в службовому кабінеті начальника Маневицької ВК № 42, явно виходячи за межі наданих йому повноважень щодо застосування фізичної сили до засудженого, при відсутності для цього будь-яких підстав, оскільки засуджений виконував всі вимоги персоналу установи, будь-якого опору не чинив, його руки були заведені назад за спину і на них були одягнені наручники, при з'ясуванні причин та обставин його втечі з місця відбування покарання, умисно наніс останньому один удар лівою ногою в область живота, чим заподіяв закриту тупу травму живота, у вигляді забою підшлункової залози. Після цього начальник Маневицької ВК № 42, у вищевказаному кабінеті, з метою принизити особисту гідність зазначеного засудженого, примусив його стати на коліна та просити вибачення за вчинену ним 15.03.2011 року втечу з установи виконання покарань. Крім того, начальник колонії, діючи з вищевказаною метою, а також, щоб завдати фізичного болю засудженому, примусив останнього рухатися перед працівниками Маневицької ВК № 42 на колінах, з власними кросівками в зубах, із свого службового кабінету, що розташований на другому поверсі, по бетонній підлозі та сходишковому маршу на перший поверх у приміщення № 2, внаслідок чого той

отримав тілесні ушкодження. 21.04.2011 року о 06 год. 30 хв., внаслідок отриманого забою підшлункової залози засуджений помер [412].

Таким чином, спеціальний правовий статус персоналу УВП, який стає на шлях вчинення злочину, є одним із визначальних чинників змішаної, об'єктивно-суб'єктивної природи, що на індивідуальному рівні детермінує злочинну поведінку. Саме цим і визначається специфіка механізму насильницьких злочинів, які вчиняються персоналом УВП. Разом з тим, вказані особливості генези кримінальної активності персоналу УВП не властиві (або ж властиві, але у суттєво меншій мірі) злочинній поведінці, що не має корупційної чи-то насильницької спрямованості. Мова, зокрема, йде про службове підроблення та службову недбалість.

3. Безпосередня кримінальна активність персоналу УВП, який вчиняє інші злочини. Як встановлено в ході даного дослідження, службове підроблення (ст. 366 КК) не є надто поширеним злочином серед персоналу УВП (у загальній структурі їх злочинності складає не більш як 0,5 %) (Додаток Д). Крім того, сама сфера службової кримінально-виконавчої діяльності не дає підстав для виділення специфіки механізму вказаного злочину. Йому притаманні загальні характеристики, властиві елементам механізму підроблення документів з єдиною відмінністю щодо приналежності останніх до сфери внутрішнього документообігу УВП. У цьому контексті, звертає на себе увагу механізм бездіяльності при вчиненні персоналом УВП службової недбалості. По-перше, за конструкцією, склад злочинів, які передбачені ч. ч. 1, 2 ст. 367 КК – матеріальні, передбачають настання суспільно-небезпечних наслідків, ставлення винного до яких характеризується необережністю. В цьому контексті, слушною видається думка В. В. Василевича, який зазначає, що за таких обставин відсутні умисел та планування злочинних дій щодо досягнення злочинного результату, але присутні певні мотиваційні та дійові елементи, спрямовані на порушення інших соціальних (правових) норм [298, с. 236–237]. Додаткові уявлення про механізм порушення конкретних службових обов'язків, формуються завдяки структуруванню інформації про

осіб злочинців за посадами в УВП. Так, зокрема, серед злочинців – осіб з числа персоналу УВП переважають інспектори (молодші інспектори) відділів нагляду та безпеки, режиму та охорони установ (48 %), чергові помічники начальників установ (18 %), інспектори-кінологи (12 %), інспектори відомчої пожежної охорони (10 %), начальники, старші майстри та майстри виробничих цехів (9 %), начальники (виконуючі обов'язки начальників) виправних колоній (2 %), інші (1 %) (Додаток Д). Функціональні обов'язки, зазначених категорій персоналу УВП, якими останні нехтують у своїй службовій діяльності, корелюють із даними судової практики. Аналіз останньої, про злочини, передбачені ст. 367 КК, дозволяє стверджувати, що службова недбалість з боку персоналу УВП, реалізується у таких видах бездіяльності: а) не здійснення нагляду за засудженими під час виконання ними робіт на контрагентських об'єктах – 38 %. Наприклад, 15.10.2013 року, молодший інспектор-кінолог відділу охорони Черкаської ВК № 62 УДПтС України в Черкаській області, близько 16.30 год. поїхав з території контрагентського об'єкту, у результаті чого послабив контроль та залишив без нагляду трьох засуджених, які, скориставшись його відсутністю, вчинили втечу з дільниці соціальної реабілітації колонії [413]; б) не здійснення нагляду за засудженими (контролю за їх місцем перебування) під час їх відпочинку – 23 % (Додаток Д). Так, молодший інспектор відділу нагляду і безпеки Миколаївської ВК № 50 УДПтСУ у Львівській області не здійснив нічної перевірки з 29.12.2012 року на 30.12.2012 року та ранішньої перевірки 30.12.2012 року на спальних місцях дільниці соціальної реабілітації Миколаївської ВК № 50, всупереч розпорядку дня для засуджених, внаслідок чого двоє з них здійснили втечу з місць позбавлення волі, їх відсутність була виявлена лише о 08 год. 50 хв., що унеможливило їх затримання по «гарячих» слідах [414]; в) не здійснення, або неналежне здійснення нагляду за засудженими під час виконання ними робіт у відповідних дільницях виробничих зон УВП – 18 % (Додаток Д). Наприклад, 29.05.2012 року старший майстер виробничої майстерні Вознесенської ВК № 72 УДПтС в Миколаївській області неналежно

контролював перебування засуджених на робочих місцях, не перевіряв щогодини наявність засуджених на робочих місцях, не стежив за тим, щоб не допускати пересування засуджених на території виробничої майстерні без дозволу адміністрації, після закінчення роботи в цехах не перевіряв наявність засуджених та не виявив відсутність одного з них перед доставлянням до міжзонного КПП. В результаті, один із засуджених, під час робочої зміни, в період з 22 год. до 23 год., будучи наодинці та вільно пересуваючись по виробничій зоні Вознесенської ВК №72, самовільно залишив локальну дільницю майстерні та вільно пересуваючись по території виробничої зони установи, відшукав мотузку, виліз на дерево, що росте поблизу цеху деревообробки, і на висоті близько 4 метрів покінчив життя самогубством через повішання [415]; г) не здійснення патрулювання по маршруту несення служби – 5 %, що має місце у випадках необхідності припинення втечі з УВП, яка вже розпочалася (Додаток Д). Патрулювання здійснюється в районі дислокації установи, у складі групи персоналу УВП чергової зміни; г) не здійснення контрольних повноважень по відношенню до підлеглих по службі, що зумовлює невиконання чи неналежне виконання останніми своїх службових обов'язків – 15 % (Додаток Д). В основному, такі дії притаманні начальникам змін, караулів, черговим помічникам начальників колоній, керівникам установ тощо; д) не здійснення чи неналежне здійснення нагляду за засудженими або утримуваними під вартою під час перебування їх в позавідомчих медичних закладах – 1 % (Додаток Д). Так, наприклад, 26.12.2012 року молодший інспектор відділу режиму і охорони Харківського слідчого ізолятора УДПтС України в Харківській області, у нічний час, перебував біля ліжка утримуваного під вартою, у палаті № 10 проктологічного відділення КЗОЗ «Харківська міська клінічна лікарня № 2» та, всупереч вимогам, неналежно виконуючи свої службові обов'язки, заснув. Біля 4 год. 00 хв. він прокинувся і виявив відсутність ув'язненого, про що одразу повідомив начальника варти, другого чатового варти, які також спали. Вжитими заходами, встановити місцезнаходження ув'язненого не виявилось можливим [416].

Щодо посткримінальної поведінки персоналу УВП, то слід зауважити, що вона характеризується, передусім, формуванням психологічних механізмів самозахисту. Суть останніх, описується дією мотивів самовиправдання. Мотиваційний процес, за логікою самовиправдання, розгортається на підставі відновлення порушеної фактом вчинення злочину особистісної самоактуалізації. В цьому аспекті можна погодитись із Д. А. Дрилем, який зауважує, що відчувати та реагувати – ось два великі важелі життя [315, с. 557]. Влучно, з цього приводу, висловлювався і Г. де Тард, а саме - кожна людина, яка носить в пам'яті особливий спогад, якого, як вона вважає, не існує у пам'яті її співгромадян, відчуває в собі і зростаючу відчуженість та, зрештою, відчуття власної переваги. Чим більше людина відчуває себе відділеною від собі подібних, внаслідок свого падіння чи моральної смерті, тим в більшій мірі вона небезпечна [316, с. 62]. Власне, саме завдяки активізації екзистенційного конфлікту, появі окремих елементів, так званого «феномену Раскольнікова», тобто суб'єктивно зумовленого тягаря, і відбувається пошук «точок опору» – раціональних та узгоджених з моральними приписами аргументів на користь прийнятого рішення про вчинення злочину [288, с. 39-40]. Чим більше останні наближені до особистісних імперативів, тим більш тяжким, «болісним» виявляється процес самовиправдання. У тих випадках, коли персонал УВП, який характеризується, в цілому, позитивною спрямованістю, став на шлях вчинення злочину в умовах збігу тяжких життєвих обставин, браку матеріальних ресурсів для їх вирішення (виходу з них), зазвичай відбувається підвищення його тривожності, агресивності на фоні фрустрації. В такій ситуації, вторинна криміналізація особистості, як правило, не розгортається. У подальшому, утверджується комплекс сваволі та ілюзій (у термінології академіка О. М. Костенка), що продукує стійкі антисупільні стратегії використання службових повноважень задля особистого збагачення, самоствердження, захисту [317, с. 14-15].

Отже, як показали результати даного дослідження, важливу роль у закріплення таких стратегій, як власне і в генезі всього акту кримінальної активності, відіграють

зовнішні, по відношенню до персоналу УВП, умови. Вони є досить різноманітними, по-різному діють на мотиваційну сферу, етап прийняття рішення про вчинення злочину та його реалізацію. У зв'язку з цим, виникає потреба у їх науковому описі, аналізі та узагальненні, результати якого обов'язково мають враховуватись при виробленні заходів запобігання злочинам в УВП.

2.3. Вплив зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП

Як свідчить практика боротьби із злочинністю, індивідуальна злочинна поведінка є цілісним актом людської активності, інтегративні якості та властивості якої визначаються єдністю суб'єктивного та об'єктивного [267, с. 2825]. Злочин є відкритою, динамічною системою, яка не лише вносить фізичні, інформаційні зміни до зовнішнього, по відношенню до особистості середовища, а й «відчуває» вплив останнього на собі. Зазначені обставини, за рівнем їх відтворення в кримінологічній доктрині, прийнято поділяти на макросоціальні, мезосоціальні (в тому числі й правові – складові правового регулювання у сфері службової діяльності персоналу УВП) та мікросоціальні. І, якщо перші дві групи традиційно вивчаються в блоці проблем детермінації злочинності, то остання – при дослідженні особистості злочинця у її генезі, а також механізму індивідуальної злочинної поведінки. Як слушно зауважив А. П. Закалюк, і на стадії формування мотиву, і на стадіях прийняття рішення про вчинення злочину, його реалізації, належне місце у забезпеченні здійснення функцій кожної з них, займають умови навколишнього середовища, умови, які визначають можливість особи реалізувати мотиви і які вона бере до уваги, опрацьовуючи план реалізації своїх дій [267, с. 283–285]. Власне кажучи, мотиви злочинної поведінки, як слушно зазначає Ю. М. Антонян, неможливо зрозуміти поза зв'язком із прожитим людиною життям, із тим впливом, якому вона піддавалась і які визначили її особистісні

особливості. Проблема мотивів – це, багато в чому, проблема їх походження, їх обумовленості зовнішніми та внутрішніми факторами в ході індивідуальної історії особистості [285, с. 88]. Аналогічну позицію займає і О. С. Новаков, який у розрізі спеціального кримінологічного дослідження злочинності працівників міліції, вказував на те, що для кримінальної активності останніх, ситуація частіше усього не просто несе в собі риси суперечливості між суцим і належним, але й відбиває виникнення гостро-конфліктних стосунків особистості із оточуючим середовищем [282, с. 194–195]. Тож, вочевидь, є сенс поставити питання про роль факторів зовнішнього середовища в генезі індивідуальної злочинної поведінки персоналу УВП. Надаючи на нього відповідь, слід бути свідомим того, що вказані фактори не є однорідними. Вони виявляють розмаїття, як за змістом, так й часом, місцем виникнення, дії, інтенсивністю впливу, комбінаторикою із внутрішніми (психічними) процесами і явищами особи злочинця. Аналіз особливостей службової діяльності персоналу УВП, а також існуючих в науці напрацювань щодо змісту механізму індивідуальної злочинної поведінки, дає підстави для виділення 3-х умовних груп факторів зовнішнього середовища, що впливають на її розгортання. До I групи можна віднести чинники мікросоціального характеру, що формуються в процесі життєдіяльності персоналу УВП, загалом, та професійної діяльності, зокрема. До II – обставини, які впливають на злочинну поведінку та досліджуються в кримінології, як криміногенна ситуація. До III – поведінку жертви злочину, тобто віктимогенні фактори, що також зумовлюють перебіг подій та взаємовплив чинників в механізмі індивідуальної злочинної поведінки.

Як свідчить практика, фактори мікросоціального характеру впливають на кожен ланку кримінальної активності – від актуалізації потреби, формування мотиву й до посткримінальної поведінки. Більш того, фактори мікросоціального характеру на фінальному етапі свого розгортання, у поєднанні із поведінкою жертви злочину, особливостями інфраструктури оточуючого середовища, природничих чинників тощо формують криміногенну ситуацію. У цьому сенсі, мікросоціальні фактори є базовими

умовами, які у динамічній інтеграції з якостями особистості, наділяють конкретну життєву ситуацію криміногенною властивістю. Як складові механізму індивідуальної злочинної поведінки, фактори зовнішнього середовища традиційно, в кримінології, групуються у чотири блоки: сім'я, навчальний заклад, трудовий колектив, найближче побутове оточення [318, с. 103; 319, с. 69; 320, с. 98 та ін.]. Така ж їх диференціація, з огляду на її, до певної міри, універсальний характер (що підтверджено як судовою практикою, так і кримінологічними дослідженнями), у загальному вигляді виявляється доцільною і при аналізі злочинної поведінки персоналу УВП.

Загальновідомо, що сім'я є первинним та найбільш впливовим осередком соціалізації особистості, її життєдіяльності загалом. Але ця впливовість може мати як позитивне значення, так і цілком негативне, продукуючи тривалі стресові ситуації, тривожність та інші суб'єктивно-несприятливі процеси і стани. Не акцентуючи на проблемах дискусійності [321, с. 338–370; 322, с. 147–153] такої позиції науковців, можна звернути увагу на інше: у сьогоденні відмічається тенденційність в аналізі впливу чинників сімейного середовища на формування особи злочинця та механізм вчинення окремих злочинів, яка, втім, далеко на завжди спирається на належну емпіричну базу. Причин такого стану речей багато. Головна з них полягає як в об'єктивних, так і суб'єктивних обмеженнях у доступі до інформації про конкретні сім'ї. В науковій літературі небезпідставно зауважують, що основними чинниками криміналізації сімейно-побутових відносин є: 1) вікові та статеві невідповідності подружжя; 2) незадовільні умови його життя та суттєва різниця соціальних ролей і статусів; 3) порушення нормальної структури сім'ї та ведення домогосподарства; 4) стан психічного та фізичного здоров'я; 5) недоліки соціально-психологічної комунікації подружжя, у тому числі різниця у ціннісних орієнтаціях, рівнях емоційності; 6) зловживання алкоголем або наркотиками тощо [323, с. 102].

При цьому, службова діяльність, в низці випадків виступає як:

а) інструментальна сфера задоволення приватних інтересів. Здебільшого, ці інтереси візуалізуються у спектрі прагнень до отримання переваг майнового характеру, які, серед іншого, продиктовані необхідністю вирішення тих сімейних конфліктів, що детерміновані незадовільним матеріальним забезпеченням родини. Симптоматичними, в цьому аспекті, виявляються результати опитування персоналу УВП, проведеного Центром компетентності Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу УВП у 2010 році. Зокрема, майже 40 % респондентів вказали на свою соціальну незахищеність [324, с. 41-45]. Експертні ж оцінки щодо стану грошового забезпечення, засвідчують його незадовільні показники, що також впливає на не престижність праці в УВП України [325, с. 465, 326, с. 157–160]. На це ж вказують і результати проведеного зазначеним Центром, опитування працівників УВП, 80 % з яких визнали рівень оплати праці вкрай низьким [327, с. 58]. В цьому контексті, слушною видається думка Дж. Стігліца, який зазначає, що в умовах соціальної нерівності, майнова незабезпеченість набуває формату соціовітальної загрози [328, с. 112]. Особливо гостро вона відчувається у синтезі із перманентними сімейними конфліктами, що виникають на ґрунті нездатності забезпечити належний ступінь родинних статків. При цьому, важливо зауважити, що вказана нездатність формується як інтегроване відчуття, образ невідповідності існуючому соціально-інформаційному контекстові, сповненому уречевлених атрибутів соціальної безпеки (симулякрів – у термінології Ж. Бордїяра [329]);

б) генералізована зона розгортання агресивних реакцій заміщення. Їх дія описується в категоріях механізму компенсації екзистенційно-нерівноважних (тривожних, депресивних та інших дезадаптаційних) станів, детермінованих сімейними конфліктами. Відсутність можливості, з тих чи інших причин, сформувавши відповідь на дійсне чи удаване джерело особистісної загрози, яке існує в сімейному середовищі, зумовлює перенесення фокусу реакції на інші, позасімейні, об'єкти. У випадку злочинності персоналу УВП, – такими об'єктами виступають, здебільшого, засуджені,

щодо яких вчиняються насильницькі злочини (перевищення влади). Таким чином, відбувається заміщення суб'єктивно неприйнятної на прийнятний об'єкт деструктивного впливу, реалізація якого тягне за собою тимчасове психологічне затишшя, що змінюється новими фазами тривожності при збереженні зовнішнього подразника. Результати даного дослідження показують, що параметри (характер, спрямованість, причини) такого впливу є досить строкатими та можуть бути згруповані у такі блоки:

1. Вплив негативних корпоративних звичаїв (традицій), що сприяє розвитку у персоналу УВП правового нігілізму, зневажливого ставлення до інтересів служби, корисливості тощо. До таких узвичаєнь можна віднести: а) традиції вживання алкоголю на службі, що визнали 21 % опитаних, з персоналу УВП [327, с. 59]; б) кругова порука, що забезпечує приховування дисциплінарних та інших правопорушень, в тому числі й злочинів, потурання їх вчиненню [330, с. 20]. Досліджуючи проблеми штучної латентності, І. П. Руценко влучно відмічає, що вона є значно складнішою, ніж може здатися на перший погляд. Тут перехрещуються історичні традиції, способи організації службової діяльності правоохоронців, стереотипи свідомості та мислення. Укриття злочинів – це стійкий стиль роботи, який багатьма практичними працівниками розглядається як єдиний можливий стиль поведінки [331, с. 168]. Саме тому, стратегія запобігання злочинам з боку персоналу УВП обов'язковою своєю складовою має передбачати зусилля, спрямовані на підриг фундаментальних засад відтворення деструктивних внутрішньо-системних традицій.

2. Негативний мікроклімат в колективі, мобінг та зневажливе ставлення керівництва до працівників. Про існування цієї проблеми, зокрема, свідчать результати опитування персоналу УВП, здійсненого Центром компетентності Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу УВП у 2010 році за темою: «Професійна деформація персоналу УВП». Так, близько 22 % респондентів визнали її, як одну з найбільш суттєвих причин професійної деформації [327, с. 58]. Але, гостроти проблеми

додає й та обставина, що професійна деформація, зумовлена дією вказаних чинників, є по суті проміжною ланкою в механізмі детермінації злочинної поведінки персоналу УВП. В цьому аспекті, звертають на себе увагу також і результати дослідження, проведеного в США спеціалізованою організацією The Workplace Bullying & Trauma Institute, що вивчає проблему пригноблення працівників на робочому місці. Встановлено, що мобінг викликає значні зміни у трудовій поведінці, оскільки впливає на здоров'я персоналу. Охоплені опитуванням респонденти відмітили наступні реакції на мобінг: стрес (76%), параноя (60%), головні болі (55%), почуття відсторонення (41%), сумніви, сором й почуття провини (38%). У 35% випадках, опитані вказували на значні зміни у вазі тіла, в 28% – на провокування надмірного вживання алкоголю, сигарет, медикаментів, їжі. У кожного четвертого респондента (25%) з'явилися думки про самогубство, або про здійснення насильства щодо інших осіб [332, с. 46–47; 333, с. 128–130]. Проекція цих даних на площину службової діяльності персоналу УВП дозволяє дійти висновку, що негативний мікроклімат в колективі цих установ, авторитарний, пригнічуючий стиль управління, мобінг є суттєвими факторами зовнішнього середовища, що впливають на прийняття та реалізацію рішення про злочинне перевищення влади або службових повноважень по відношенню до засуджених [333, с. 130].

3. Цілеспрямоване втягнення у злочинну діяльність з боку колег по службі. Наявність цієї обставини фіксується щодо молодих, недосвідчених осіб з числа персоналу УВП. При цьому, таке втягнення, як правило, відбувається на фоні залучення останніх до негативних практик, вказаних вище деструктивних узвичаєнь, традицій, що формуються та підтримуються у середовищі персоналу УВП. В цьому аспекті, слухними видаються міркування Ю. М. Антоняна щодо окремих психологічних особливостей механізму злочинної поведінки особи, яка перебуває під впливом комплексу зовнішніх деструктивних мікросоціальних факторів [285]. Злочинці майже не здатні «піднятись» над ситуацією, подивитись на неї з боку, обрати інший, окрім

протиправного, спосіб поведінки [285, с. 92–93]. За такою аналітичною схемою Ю. М. Антонян описує формування та діяльність, так званого, залежного злочинця [285]. Разом з тим, втягнення персоналу УВП у злочинну діяльність його ж колегами, як встановлено в ході даного дослідження, має схожий, але не ідентичний механізм. Тут йдеться радше про конформну особистість, аніж про залежну. У теорії та практиці кримінального судочинства, як зазначає В. С. Медведєв, відомі два види втягнення посадових осіб правоохоронних органів у протиправну (злочинну) діяльність: перший – неконкретизований, коли дії іншої особи являють собою пропаганду злочинного способу життя, вербування нових прихильників злочинного світу, що забезпечує свідоме поповнення злочинних рядів, формування самостійного мотиву, умислу посадової особи щодо вчинення певного протиправного (злочинного) діяння; другий – конкретизований, що полягає у примушуванні (активному схиланні) до участі у злочині, як співвиконавця чи пособника внаслідок наявності правової некомпетентності, необізнаності, малого життєвого досвіду, а також низки психологічних характеристик, що не дозволяють у повному обсязі оцінити всю небезпеку майбутніх протиправних дій, або впевнено протистояти негативному зовнішньому впливу [334, с. 109]. При цьому, у випадку втягнення правоохоронця у неправомірну, злочинну діяльність, притуплюються його ситуативні реакції, що призводить до переоцінки (недооцінки) власних можливостей. Важливим є те, що, виникаючи нишком, такі негативні зміни, у цілому, носять тенденційно-стійкий характер [294, с. 110]. Суб'єктивно, цей феномен пов'язується зі вступом в дію механізму психологічного захисту, початком домінування ілюзорного бачення дійсності та самого себе, тотального самовиправдання [294, с. 110–111]. Відтак, первинне втягнення персоналу УВП у злочинну діяльність з боку його більш досвідчених, впливових колег зумовлює подальше утвердження та зміцнення антисупільних характеристик особистості цих суб'єктів. У зв'язку з цим, в розрізі порушеної в цьому підрозділі дисертації проблематики, актуальності набувають питання криміногенного

впливу засуджених на персонал УВП. Зокрема, згідно результатів опитування, проведеного Центром компетентності Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу УВП, близько 15 % персоналу УВП визнають наявність такого впливу, який має яскраво виражений негативний характер [327, с. 58–59]. У зв'язку з цим, слід виділити два типи криміногенного впливу засуджених на персонал УВП:

а) перманентний вплив кримінальної субкультури, так зване кримінальне зараження: сприйняття персоналом УВП цінностей та антисуспільних установок, що поширені та є стійкими у використанні в окремих складових середовища засуджених – так званих «блатних». Аналогічних висновків дійшов у своєму дослідженні В. М. Дьомін, який зауважує, що середовище засуджених чинить негативний вплив на особистість працівника кримінально-виконавчої системи, збільшуючи ступінь його десоціалізації, криміналізації [275, с. 19]. Це підтверджується й оцінками Ю. М. Антоняна про те, що вплив на будь-яку особистість з боку злочинців в умовах позбавлення волі – вельми специфічний, так як є концентрованим негативним впливом [335, с. 112]. Як слушно, в цьому контексті, зазначає О. Г. Крикушенко, кримінальна субкультура, звичайно, маргінальна, оскільки окремі її елементи неминуче переплітаються із сучасною цивілізацією і її нормами, але це проникнення є одночасно полем боротьби з цивілізацією [336, с. 71]. Дійсно, кримінальна субкультура є симбіозом громадянської та маргінально-злочинної (зокрема, й тюремної) нормативності. Але синтез нормо-систем є умовним; якщо для кримінальної субкультури загальна (громадянська) культура є своєрідним полем адаптації, то для останньої – вказана субкультура виявляється чинником деструкції інститутів неформального соціального контролю;

б) втягнення персоналу УВП у злочинну діяльність з боку засуджених. З цього приводу доречними видаються спостереження О. В. Сахніка, який вказує, що персонал УВП, у процесі виконання щоденних службових обов'язків, як правило, відчуває відкритий або прихований опір з боку представників засуджених, які не лише

намагаються реалізувати неправомірні наміри, ввести посадову особу в оману, але й примусити її стати відданим пособником, співучасником виконання злочинних посягань, членом злочинного угруповання, нерідко нехтуючи усіма соціальними нормами, застосовуючи грубий психологічний та фізичний тиск [294, с. 108]. Як встановлено в ході даного дослідження, в окремих випадках, відносини криміногенного характеру між персоналом УВП та засудженими виявляються досить стійкими та можуть навіть набувати характеру спадковості при змінюваності контингенту засуджених. Втім, в більшості своїй вони, все ж, є нетривалими, обмежуються кількома «взаємовигідними» злочинними угодами, після чого засуджені, співпрацюючи з персоналом оперативних підрозділів УВП, вдаються до викриття своїх пособників з числа персоналу УВП.

Отже, можна констатувати, що персонал УВП здійснює свою службову діяльність у специфічних зовнішніх мікросоціальних умовах. Останні, часто здатні набувати особистісно-деструктивного, криміногенного характеру, мати як кримінально-виконавче (пов'язане зі службовою діяльністю), так і поза кримінально-виконавче джерело формування. Разом з тим, вказані чинники детермінують злочинну поведінку не безпосередньо, а опосередковано. Суттєвим проміжним елементом між ними та конкретним злочинним актом є криміногенна ситуація. Як слушно зауважив А. П. Закалюк, в низці випадків, реалізуючи злочинний намір, особа ніби стикається з умовами і обставинами, які не були передбачені. Залежно від них, та пристосовуючись до них, особа змінює заплановану схему, а інколи й відмовляється від реалізації наміру, принаймні за цих конкретних обставин. По суті, механізм злочинного прояву поєднує в собі особистість та зовнішнє середовище [267, с. 283–285]. Варто також погодитись і з К. Є. Ігошевим, який вказує, що мотив злочину набуває конкретизовану визначеність у соціально-правовій формі й значенні тільки у зв'язку з конкретними умовами життєдіяльності, конкретними ситуаціями [337, с. 68]. Як зазначав В. М. Кудрявцев, і варто з цим погодитись, - можна стверджувати, що відхилення від соціальної норми

відбувається тоді, коли з позицій конкретного суб'єкта утворюється нерозв'язне протиріччя між конкретною життєвою ситуацією та соціальною нормою, яка зобов'язує чи забороняє певну поведінку. Інакше кажучи, конкретна життєва ситуація відіграє роль фактора, що порушує (призупиняє) дію соціальної норми [301, с. 173]. Таким чином, криміногенна ситуація виступає в якості своєрідного приводу, каталізатора кримінальної активності, внутрішня готовність до якої сформувалася у суб'єкта, як правило, з незалежних від комбінації ситуативних обставин причин. Застосування методу типології щодо криміногенних ситуацій при вчиненні персоналом УВП злочинів на підставі обробленого та проаналізованого масиву даних, отриманих з кримінальних справ та проваджень, дає можливість виокремити такі типи вказаних ситуацій:

1. За характером квазіправової діяльності персоналу УВП:

1) ситуації, зумовлені можливістю застосування (зловживання) суб'єктивного права зі структури спеціального правового статусу персоналу УВП: а) наявність зовнішніх умов, що можуть тлумачитись персоналом УВП на вільний розсуд (правозастосовний), у зв'язку з наявними в нього дискреційними повноваженнями. Слушними, в цьому контексті, видаються й міркування Ю. В. Орлова, який, досліджуючи криміногенні аспекти правового регулювання зазначає, що дискреційність, властива людині як розумній істоті, і відчуття соціальних властивостей (якостей) норм права багато в чому індивідуалізовано, в залежності від рівня освіти, сприйняття чи не сприйняття політичного курсу чинної влади тощо [338, с. 120]. Сама ж безпідставна, надмірна дискреційність повноважень цілком обґрунтовано відноситься до критеріїв корупціогенності нормативно-правових актів (п.п. 1.4, 2.1, 2.2 Методології проведення антикорупційної експертизи) [339]. Як показує дане дослідження, система законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, на яких ґрунтується службова діяльність персоналу УВП, має бути піддана ретельній науковій ревізії, з метою зниження криміногенних властивостей дискреційних повноважень, які,

зокрема, детермінують злочини корупційної спрямованості; б) наявність зовнішніх умов, які можуть хибно (умисно чи з необережності) тлумачитись персоналом УВП, як підстави для застосування фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї;

2) ситуації, зумовлені виконанням юридичних обов'язків зі структури спеціального правового статусу персоналу УВП. В свою чергу, такі ситуації, в залежності від інтенсивності виникнення, зміни юридичних фактів, що зобов'язують персонал УВП до певного виду діяльності, можуть бути поділені на дві групи: а) ситуації нормальної (звичайної) інтенсивності виконання службових обов'язків, що вимагають від персоналу УВП вчинення ординарних, прогнозованих, передбачених посадовою інструкцією дій; б) ситуації підвищеної інтенсивності виконання службових обов'язків персоналу УВП. Як зауважував А. П. Закалюк, до дефектності оцінювання ситуації призводить її складність, швидкоплинність. Механізм злочинного прояву тоді ніби починається з останньої ланки: прийняття та здійснення рішення [267, с. 312]. Такі ситуації можуть виникати у зв'язку із втечею засудженого з місць позбавлення волі або з-під варти, масовими заворушеннями, діями засуджених, що дезорганізують роботу виправної колонії, проявами групової непокори засуджених, пожежами в установах виконання покарань закритого типу і т.п. В подібних випадках, як свідчить судова практика, також йдеться про вчинення персоналом УВП службової недбалості.

2. За сферою реалізації службових повноважень персоналу УВП: 1) ситуації, пов'язані з необхідністю нормалізації кримінально-виконавчих відносин при їх порушенні з боку засуджених; 2) ситуації, пов'язані з оперативним управлінням майном органу чи УВП; 3) ситуації, пов'язані зі службовою діяльністю персоналу УВП, спрямованої на запобігання, припинення та розкриття злочинів, вчинюваних засудженими; 4) ситуації реалізації персоналу УВП організаційно-розпорядчих повноважень щодо управління персоналом.

3. За джерелом формування: а) ситуації, створені засудженим: 1) пов'язані з їх неправомірною поведінкою: щодо інших засуджених; щодо персоналу УВП; щодо

встановленого порядку відбування покарання; 2) пов'язані з правомірною поведінкою – спробами реалізації суб'єктивних прав, яким кореспондує юридичний обов'язок персоналу УВП; б) ситуації, створені самим персоналом УВП, в тому числі й доведення себе до стану алкогольного сп'яніння; в) ситуації, що виникли внаслідок збігу неординарних, патологічних обставин на боці винного – персоналу УВП: психофізіологічна перевтома, хворобливий стан організму і т.п.; г) ситуації, що виникли внаслідок комбінації об'єктивних чинників природничого чи соціального характеру.

4. За місцем виникнення криміногенні ситуації можуть бути поділені на ті, що виникають: 1) у службовому кабінеті персоналу УВП; 2) в житлових приміщеннях; 3) приміщеннях камерного типу; 4) приміщеннях виробничої зони; 5) навчальних та інших приміщеннях УВП закритого типу. Як слушно зауважив А. Маслоу, що з психологічної точки зору немає такого поняття, як перепона взагалі, є лише перепона для конкретної людини, яка намагається отримати те, що бажає [287, с. 55]. Як встановлено в ході даного дослідження, на даний же час, можна виділити такі кримінологічно-значущі ситуації-перепони на шляху до вчинення злочину персоналом УВП: 1) засуджені прибувають на спілкування із персоналом УВП не поодинці; 2) про час відвідування засудженим конкретного службового приміщення персоналу УВП відомо іншим засудженим; 3) спілкування відбувається на території, за якою здійснюється відеоспостереження; 4) організація належного контролю за несенням служби персоналом УВП, зокрема, у нічний час.

Таким чином, здійснене дослідження факторів зовнішнього середовища в механізмі індивідуальної злочинної поведінки персоналу УВП засвідчило їх розгалужений, поліваріативний характер. Водночас, інформація про них поглиблює розуміння генези кримінальної активності аналізованої категорії, дозволяє сформулювати уявлення про більш широкий спектр чинників її детермінації, що має значення для підвищення ефективності запобіжної діяльності. На досягнення цієї ж мети

зорієнтований і аналіз віктимогенних факторів злочинної поведінки персоналу УВП, що доповнює знання про закономірності її відтворення.

Висновки до розділу 2

1. Доведено доцільність оперування інтегративним підходом до аналізу мотивів злочинної поведінки персоналу УВП. Згідно з цим підходом, запропоновано виділити три групи мотивів: «службістські», загально-кримінальні та змішані. Зокрема, встановлено, що специфікою, обумовленою службовою діяльністю у системі УВП, характеризується перша та остання групи. У свою чергу, «службістські» включають такі мотиви, як: 1) «ідейні» (полягають у вчиненні злочину персоналом УВП заради певної «благої мети», що формуються у сфері: а) кримінально-виконавчих відносин; б) службових (субординаційних) відносин серед персоналу; в) оперативного управління, розпорядження майном відповідного органу чи установи виконання покарань; г) запобігання, припинення, розкриття злочинів, які вчиняються (готуються) на території установи виконання покарань); 2) кар'єрного зростання; 3) нігілістичні як синтез легковажно-безвідповідальних та лякливо-малодушних мотивів. Встановлено також, що серед загально-кримінальних мотивів злочинів у сфері службової діяльності персоналу УВП переважає корисливий мотив, а також самоствердження, заміщення та захисні мотиви. Джерела їх формування перебувають, здебільшого, поза вказаною сферою, а їх дія генерує широкий спектр корупційних та інших корисливих, а також насильницьких злочинів. Доведено, що, як змішані, слід розглядати конформістські мотиви, мотиви адаптації, домінування та помсти.

2. Встановлено, що безпосередня кримінальна поведінка персоналу УВП має відмінності в залежності від характеру кримінальної активності. Визначено, що особливості механізму корупційних злочинів, окрім корисливої мотивації,

визначаються: а) специфічними службовими повноваженнями зазначеної особи з числа персоналу УВП, як суб'єкта кримінально-виконавчих відносин та/або пов'язаними з ними фактичними можливостями щодо доступу до режимних об'єктів, пронесення до засуджених заборонених предметів, можливостями безпосереднього контакту із засудженими тощо; б) організаційно-розпорядчими обов'язками у сфері управління персоналом УВП (просування по службі і т.п.); в) адміністративно-господарськими обов'язками щодо управління майном УВП, яке є предметом корупційних угод з особами, зацікавленими у його використанні.

Встановлено, що прийняття рішення про застосування насильства та планування відповідного злочину у сфері службової діяльності з боку персоналу УВП, виявляє його залежність від кількох чинників: 1) особистості потенційної жертви злочину, її взаємин зі злочинцем; 2) наявного обсягу службових повноважень персоналу; 3) службових повноважень цих осіб по відношенню до потенційної жертви у конкретній життєвій ситуації; 4) наявності чи відсутності спеціальних засобів чи інших предметів як знарядь злочину; 5) наявності чи відсутності ймовірних свідків можливого злочину як з боку інших засуджених (ув'язнених під варту), так і з боку інших осіб з числа персоналу УВП.

3. Встановлено, що до зовнішніх мікросоціальних факторів, як елементів механізму індивідуальної злочинної поведінки персоналу УВП, відносяться наступні 1) протиріччя, що формуються у сімейно-побутовій сфері, та які здатні генерувати фактори злочинної активності позасімейного спектру прояву (визначено, що вони не є специфічними для злочинів у сфері службової діяльності персоналу УВП та розглядаються як: а) інструментальна сфера задоволення приватних інтересів; б) генералізована зона розгортання агресивних реакцій заміщення); 2) протиріччя у трудовому колективі, а саме: а) вплив негативних корпоративних звичаїв (вживання алкоголю на службі, кругова порука тощо); б) негативний мікроклімат в колективі, мобінг та зневажливе ставлення керівництва до персоналу органів та УВП ; в)

цілеспрямоване втягнення у злочинну діяльність з боку колег по службі; 3) криміногенний впливу засуджених на персонал УВП: а) перманентний вплив кримінальної субкультури (так зване кримінальне зараження); б) втягнення персоналу УВП у злочинну діяльність з боку засуджених.

РОЗДІЛ 3
ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО
МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ
ПЕРСОНАЛОМ УВП УКРАЇНИ

3.1. Поняття запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП

Як встановлено в ході даного дослідження, про таку суспільну діяльність, як запобігання злочинам, мова ведеться на декількох рівнях: а) нормативно-правовому (Конституції України, законах та підзаконних нормативно-правовому рівні); б) доктринальному (у наукових теоріях, стратегіях, доктринах тощо); в) правозастосовному (у діяльності судів, правоохоронних і правозастосовних органів, а також громадян); г) правоохоронному (діяльності органів, які здійснюють правоохоронну діяльність); ґ) побутовому (у діяльності та спілкуванні громадян). При цьому, варто зазначити, що на всіх зазначених рівнях термін, що стосується змісту запобіжної діяльності, використовується та вживається по-різному (запобігання, профілактика, попередження, боротьба, протидія, т. ін.). У цілому, не вдаючись до глибокого аналізу щодо змістовних відмінностей чи тотожності цих термінів, позаяк це не входило до завдань цієї дисертації, хотілося б у зв'язку з цим зробити декілька зауважень з цього приводу, а саме:

1. У сфері боротьби із злочинністю в Україні пріоритетними є норми кримінального права, на підставі яких формуються та діють норми інших кримінально-правових галузей права (кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, кримінології, оперативно-розшукової діяльності), у яких, зокрема в ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 КК України, мова ведеться лише про «запобігання злочинам». Виходячи з цього та керуючись теоретичними положеннями щодо змісту правової культури [340, с. 57]

варто констатувати, що саме у такому контексті мають використовуватись у суміжних галузях законодавства України саме ті терміни, що є ключовими у законі про кримінальну відповідальність. Поряд з цим, у деяких законах України, що прийняті останнім часом (зокрема, в Законі України «Про Національну поліцію України» [240], мова ведеться не про запобігання, а про протидію злочинності та превентивну діяльність. Аналогічні недоречності мають місце й у кримінально-виконавчому законодавстві України. Так, у ч. 2 ст. 1 КВК використано термін «профілактика», а в ч. 1 ст. 104 цього Кодексу – «попередження» [60]. Такі ж терміни, крім того, що визначений в КК (запобігання), використано й у ПВР УВП [341]. Звичайно, що така «безкультурність» законодавця свідчить не тільки про низьку його правову свідомість та авторів цих законопроектів [177, с. 147-154], але й створює правові умови для нерационального використання потенційних можливостей суб'єктів запобіжної діяльності, а також впливає в цілому на ефективність запобігання злочинам, що просто безглуздо та недопустимо в сучасній криміногенній ситуації, що створилась в Україні та, зокрема в УВП [4].

2. На теоретичному рівні виведено науково обґрунтоване поняття «система законодавства», під яким слід розуміти цілісну, внутрішньо узгоджену сукупність чинних нормативно-правових актів [177, с. 188]. Виходячи з цього та із змісту слова «система» (порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь [170, с. 592]), слід визнати, що й у нормативно-правових актах, зокрема кримінально-правового спрямування, має панувати така упорядкованість термінів і понять, тобто пануючим у них має бути словосполучення (як мета, і як завдання законодавства) «запобігання злочинам». Проблема ця і для практиків, і для науковців є не новою. Про її наявність та, одночасно, актуальність вирішення у свій час констатувала у кандидатській дисертації З. А. Тростюк «Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України» [342], проте,

як свідчить сучасна правова реальність, досі її на нормативно-правовому рівні не подолано.

3. На сьогодні в кримінології здійснено ряд спеціальних досліджень та отримані досить аргументовані висновки і результати щодо співвідношення зазначених вище понять (запобігання, попередження, профілактика тощо). І, здавалось би, у цьому питанні має стояти крапка, позаяк від наукової аргументації залежить і нормативне закріплення тих чи інших термінів і понять. Зокрема, ще в 2003 році О. М. Бандурка та Л. М. Давиденко зауважили, що коли мова йде про протидію злочинності, зменшення її суспільної небезпеки, вживається багато термінів: «боротьба із злочинністю», «протидія злочинності», «попередження», «профілактика», «соціальний контроль». Всі вони мають певну схожість, але за кожним із них стоїть різний зміст [343, с. 86]. Поряд з цим, на їх переконання, з урахуванням змістовного навантаження, ці терміни можна вживати як взаємозамінні [343, с. 87]. У свою чергу, А. П. Закалюк, підтримуючи тезу цих науковців про загальну змістовну діяльнісну основу, яка полягає у вчиненні дій для недопущення якогось явища, події, вчинку, зауважив, що разом з тим, деякі з цих термінів мають різне функціональне та отримали на практиці окреме смислове навантаження [191, с. 319]. При цьому, якщо О. М. Бандурка та Л. М. Давиденко у співвідношенні зазначених термінів віддають перевагу «протидії злочинності», так як діяльність, спрямована на злочинність з метою здійснити на неї стримуючий вплив, і є, на їх думку, по суті протидією цьому явищу [267, с. 86], то А. П. Закалюк, навпаки, доводить, що термін «запобігання злочинам» є більш сутнісним по змісту тієї суспільної діяльності, що спрямована на перешкоджання вчиненню злочинів [267, с. 318]. На його переконання, термін «протидія» може бути використаний для відтворення загального впливу на злочинність, але він лише однобічно («супротив») відображає останній та не містить однозначного відображення поняття запобігання злочинності, тобто не може вживатися як такий, що за сутністю тотожний поняттю «запобігання», навіть коли він вживається у широкому сенсі [267, с. 322].

Підсумовуючи аналіз цих двох ключових підходів, що склались в кримінології, необхідно зазначити, що їх прихильниками наукові дебати та спори продовжують розвиватися, та, як результат, реалізовувались на нормативно-правовому рівні, а це, у свою чергу, як свідчить практика, знижує ефективність запобіжної діяльності в нашій державі. При цьому, підсумовуючи діяльність А. П. Закалюка та використовуючи у цій дисертації термін «запобігання», основним аргументом з цього приводу стала науково обґрунтована теорія запобігання злочинності, яку у сучасній історії України розробив також В. В. Голіна [189]. Особливу увагу у цьому контексті привертає запропонована цим кримінологом структура запобіжної діяльності, в основу якої він поклав основні змістовні елементи поняття «запобігання злочинності», під якою слід розуміти соціальну політику держави, що спрямована на подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах з метою їх позитивного вирішення і поступового витіснення (так зване загальносоціальне запобігання), а також спеціальна випереджальна практика протидії формуванню і реалізації на стадіях злочинних проявів (спеціально-кримінологічне запобігання) [189, с. 16]. При цьому, перший напрям запобігання злочинам (загальносоціальне запобігання) він пропонує вважати комплексом перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію разом з тим причин та умов злочинності [186, с. 143]. У свою чергу, другий напрям запобіжної діяльності (соціально-кримінологічне запобігання), В. В. Голіна пропонує розглядати у виді трьох взаємодіючих та взаємообумовлених елементів, а саме: а) відвернення; б) припинення злочинів [189, с. 22]. Третім напрямом запобіжної діяльності В. В. Голіна називає індивідуальне запобігання злочинам, як різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи [186, с. 146].

Саме у такому сенсі й використані в цій дисертації теоретико-методологічні засади, що вироблені у сучасній кримінології провідними вченими. При цьому, головний акцент при з'ясуванні змісту поняття «запобігання злочинам, що вчиняються

персоналом УВП» було зроблено на тих елементах, що складають сутність соціально-кримінологічного запобігання злочинам. У першу чергу, мова ведеться про кримінологічну профілактику, як про сукупність заходів щодо завчасного виявлення та усунення негативних явищ, які виникли чи можуть виникнути і детермінувати злочинність або її окремі види [186, с. 144]. Знову ж таки, залежно від того, на які криміногенні явища і процеси спрямовані профілактичні заходи, їх за принципом професіоналізації і спеціалізації в кримінології поділяють на такі види: 1) профілактика випередження; 2) профілактика обмеження; 3) профілактика усунення; 4) профілактика захисту [189, с. 23]. При цьому, під профілактикою випередження розуміють такий вид профілактичної діяльності спеціалізованих суб'єктів, яка спрямована на недопущення виникнення і поширення криміногенних явищ і процесів у суспільному житті [189, с. 24]. При такому підході профілактика випередження заздалегідь інформує владу про суспільно небезпечні явища, що можуть виникнути в разі здійснення тих чи інших соціально-економічних заходів і безпосередньо або опосередковано детермінувати певні злочинні прояви, наприклад, своєчасне врегулювання суспільних відносин з метою усунення в такий спосіб причин й умов майбутніх (можливих) злочинів [189, с. 24]. Прикладом впровадження профілактики випередження на практиці, як слушно зауважив В. В. Голіна [189, с. 25], є реалізація ідеї кримінологічної експертизи в Україні [344], цінність якої, на переконання А. П. Закалюка, вбачається саме в тому, що вона дає обґрунтування для своєчасної, як правило, до прийняття останніх у формі закону, суспільно доцільної фахової корективи їх змісту, спрямованої на усунення сумнівних або суперечливих норм, і тим самим запобігає негативним наслідкам впровадження законів у життя у вигляді створення сприятливих умов для вчинення злочинів [345, с. 191-192].

Якщо розглядати це питання у контексті сучасної кримінально-виконавчої політики України та змісту реформ у сфері виконання покарань, активна фаза яких розпочалась у травні 2016 року [7], то слід визнати, що жоден з їх авторів і ініціаторів

так і не усвідомив змісту профілактики випередження та тих негативних результатів такої волонтаристської (від лат. voluntarius – вольовий – суб’єктивне довільне рішення без обліку умов суспільного життя, економіки, т. ін. [171, с. 125]) діяльності. Зокрема, тільки у 2016 році кількість вчинених персоналом УВП злочинів по зрівнянню з іншими періодами функціонування ДКВС України (1991-2015 р. р.) зросла у десятки разів [4]. Так, по зрівнянню з 1991-1998 р. р. у 2016-2017 р. р. кількість таких злочинів зросла у майже 20 разів (з 3-5 випадків до майже 100 щорічно) [5, с. 10-11]; а з 1999-2010 р. р. (у 5 разів), з 2011-2015 р. р. (часу часткового підпорядкування органів та УВП Міністерству юстиції України) – майже у 2 рази [4, с. 12-14]. Ще більш «непрорахований» у сенсі змісту профілактики випередження результат реформ у сфері виконання покарань України, які проводяться у сьогоднішній день, пов’язаний з низьким рівнем заробітної плати персоналу УВП, незадовільним соціальним захистом цих осіб, а також іншим забезпеченням державою найбільш важливих потреб зазначених об’єктів кримінологічної профілактики, тобто з детермінантами злочинів, що вчиняються даними суб’єктами кримінально-виконавчої діяльності, які не тільки не блокуються, нейтралізуються, усуваються тощо, а, навпаки, ніби отримали своєрідне «друге» дихання та шаленими темпами продукують як злочинність персоналу УВП, так і засуджених [346, с. 3-11]. Як з цього приводу слушно зауважив В. В. Голіна, у той час, коли в регіонах несприятливою кримінологічною обстановкою основні ресурси витрачаються на «реагування», переробку «валу» правопорушень, тоді як випереджальний профілактичний напрям став менш активним і ефективним [189, с. 26].

Наступним видом кримінологічної профілактики є профілактика обмеження, яка передбачає вжиття таких запобіжних заходів, що перешкоджають поширенню в країні, регіоні, місті криміногенних явищ, детермінації окремих видів злочинності та формування типових рис різних категорій злочинців [189, с. 26]. Обмежуючі заходи застосовуються тоді, коли йдеться про явища і процеси, існування яких неминуче в

силу певних історичних умов і які не можуть бути усунені за короткі строки. Єдиний можливий засіб запобіжного впливу на такі явища – обмеження їх криміногенної дії, наприклад, заходи щодо обмеження незаконного обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; обмеження віктимізації населення; вживання спиртних напоїв в громадських місцях, їх реклами, продажу алкогольних напоїв неповнолітнім тощо; заходи щодо обмеження незаконного обігу вогнепальної зброї, вибухових пристроїв, т. ін. [189, с. 27]. При цьому, якщо заходи профілактики обмеження екстраполювати (розповсюдити ці висновки) [171, с. 678] на діяльність персоналу УВП, то мова в даному випадку має йти про обмеження використання на роботі (службі) у ДКВС України осіб, які зловживають алкоголем, проявляють негуманне ставлення до засуджених, схильні до неслужбових зв'язків з останніми тощо. Так, тільки у 2016 році в УВП і СІЗО мало місце 10 випадків вживання спиртних напоїв у службовий час персоналом цих установ (зокрема, у Волинській області – 4; Донецькій – 3; Київській – 2 та Одеській – 1 випадок) [4, с. 31]. Крім цього, у 2016 р. у силу власного рівня віктимності (підвищеної здатності особи стати жертвою злочину [186, с. 125]) об'єктами нападу з боку засуджених 13 осіб з числа персоналу УВП [4, с. 16]. На ще одну обставину у сфері виконання покарань варто звернути увагу, а саме: у структурі злочинів, що вчиняються персоналом УВП, 45% складають ті, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів (ст. ст. 307, 309 КК) [4, с. 13]. Ці ж види злочинів також є пріоритетними й у структурі суспільно небезпечних діянь, які вчиняють засуджені під час відбування покарання у виді позбавлення волі [4, с. 1]. Це свідчить про те, що заходи профілактики обмеження в УВП діють неефективно, а отже, система пропуску персоналу УВП на охороняємі об'єкти має бути переглянута та посилена технічними засобами виявлення зазначених заборонених предметів і речовин для засуджених. У цьому ж контексті потребує видозміни й існуюча практика використання на роботі (службі) осіб, які вчинили одиничний випадок, що принижує людську гідність

засуджених. Зокрема, у ч. 3 ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» зазначено, що особа рядового чи начальницького складу або працівник кримінально-виконавчої служби підлягає звільненню зі служби (роботи), якщо до неї постановлено обвинувальний вирок суду, який набрав законної сили, або якщо протягом року за такі ж дії до неї вже було застосовано дисциплінарне стягнення [61]. У той самий час, у ч. 1 цієї ж ст. 16 даного закону визначено, що такі дії є несумісними зі службою і роботою в органах, УВП і СІЗО. З цього випливає, що навіть одиничний такий випадок є підставою для звільнення з роботи (служби) в ДКВС України – це був би дієвий та ефективний захід профілактики обмеження у сфері виконання покарань. Тим більше, що як свідчить статистика, випадки жорстокого, нелюдського та такого, що принижують людську гідність засуджених, є непоодинокими у діях персоналу УВП (7% у структурі всіх злочинів, вчинених цими особами) [4, с. 13].

Як показує практика, велику роль та значення у змісті кримінологічної профілактики відіграє й профілактика усунення, яка визначає таку діяльність суб'єктів, що послабляє або ліквідує негативні явища та процеси, які активізують прояви злочинності [189, с. 27]. Останні розрізняються поміж собою залежно від соціального рівня суспільних відносин: від недоліків, зумовлених порушеннями функцій державних органів, господарських суб'єктів, громадських організацій, службових осіб і поведінкою громадян, до криміногенних явищ та процесів, які охоплюють значну частину населення [189, с. 27]. При цьому, профілактика усунення має три завдання, вирішення кожного з яких повинно привести до ліквідації об'єкта, - усунення, а саме: а) існування і функціонування криміногенних об'єктів; б) зв'язків між ними і особистістю; в) зв'язків між особистістю і ситуацією вчинення злочинів [189, с. 28]. У той самий час, вирішення зазначених завдань, як доводить у своїх роботах В. В. Голіна, можливе за умови досконального знання криміногенних об'єктів, їх джерел і зв'язків, механізму дії, «уразливих точок», методів і часу запобіжного впливу, оцінки реально

досягнутих результатів тощо. Більш того, компетентні органи повинні максимально конкретизувати суб'єктам профілактики поле їх діяльності, пам'ятаючи про реальні можливості усунення тих чи інших негативних явищ у даний час та строки їх усунення, які, у свою чергу, повинні визначатися, виходячи з характеристики об'єкта та рівня його криміногенності [189, с. 28]. Як показує практика, строки бувають: 1) оперативні – ті, що обчислюються, як правило, моментом застосування чи коротким проміжком часу; 2) лікувально-профілактичні – ті, що визначаються часом лікування індивіда, яке спрямоване на усунення його криміногенних властивостей, аномалій, суспільної небезпечності; 3) адаптаційні – ті, що встановлюються для конкретних осіб (групи осіб) для полегшення реалізації профілактичних заходів і подальшого контролю; 4) соціально-тактичні – ті, що розраховані на такі криміногенні об'єкти, які можуть (за прогнозами) бути усунені протягом виконання комплексного плану (3-5 років); 5) соціально-стратегічні – ті, які припускають усунення криміногенних явищ у перспективі [189, с. 28].

Якщо розглянути зміст заходів профілактики усунення через призму запобіжної діяльності, що здійснюється відносно персоналу УВП, то показовою у цьому сенсі є постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 [7], на підставі якої були ліквідовані територіальні органи управління Державної пенітенціарної служби України та, натомість створені міжтериторіальні органи управління (відповідно 5 замість 25 регіональних управлінь виконання покарань) Міністерства юстиції України. Здавалось би, оптимістична та раціональна ідея. Проте, поспішність (діяльність всупереч адаптованих на практиці строків реалізації заходів профілактики усунення і відсутність взагалі стратегії реформ та науково обґрунтованої концепції видозміни сфери виконання покарань) та політичний авантюризм (наприклад, прийняття Верховною Радою України 06.09.2016 року безглузлого закону «Савченко» [347], відповідно до якого з місць позбавлення волі (СІЗО, виправних і виховних колоній та арештних домів) у 2016-2017 р. р. було звільнено десятки тисяч засуджених до

позбавлення волі, які не довели свого виправлення, а також для яких не було створено будь-яких умов для ресоціалізації, у результаті чого значна частина яких у цей самий період вчинила повторні злочини, за які знову була засуджена до позбавлення волі на певний строк [4]. Інший аспект цієї проблематики полягає у тому, що у результаті так званих «реформ» у сфері кримінально-виконавчої діяльності різко зросла кількість вакансій та виник дефіцит «робочої сили», яка повинна працювати (служити) в УВП, а що саме негативне – персонал ДКВС України вперше в сучасній історії України (1991-2017 р. р.) вдався до страйку, у зв'язку з різким погіршенням свого соціально-правового, фінансового, матеріально-технічного та інших видів забезпечення [348] – і це при тому, що відповідно до вимог ч. 3 ст. 15 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» персоналу ДКВС України проведення та участь у страйках заборонено [61]. Показовим у цьому контексті є й страйк керівників територіальних органів управління, який організував та особисто взяв у ньому участь голова ДПтС України у 2014 році [349]. У той самий час, у сучасних умовах створені й оптимістичні та науково обгрунтовані програми, що у тій чи іншій мірі стосуються сфери виконання покарань та, зокрема, діяльності персоналу УВП, а також змістовно відображають сутність профілактики усунення, а саме: «Національна стратегія у сфері прав людини» (2015 р.) [350]; «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р. р.» (2015 р.) [6]; «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» (2015 р.) [351]; ін.

Свій ефект та відповідні результати у змісті кримінологічної профілактики, як показують результати запобігання злочинам, мають також заходи профілактики захисту, яку розглядають як сукупність заходів що здійснюються з метою ліквідації умов, які сприяють виникненню злочинних проявів, та (опосередковано) антигромадських поглядів [189, с. 3-29]. При цьому, на відміну від профілактики усунення чи обмеження, профілактика захисту має на меті створення достатнього захисту і безпеки людей та речей, а також зовнішні перешкоди на шляху посягання на

суспільні цінності [189, с. 29]. До об'єктів профілактичного захисту відносяться: а) з одного боку, засоби захисту та збереження держаного та приватного майна; засоби особистого захисту (зброя; спеціальний одяг; технічні пристрої; новітні технології тощо); б) з другого боку, правосвідомість потенційних злочинців [189, с. 29]. Як слушно зауважив з цього приводу В. В. Голіна, форми реалізації заходів профілактики захисту відомі та широко використовуються практично з давніх-давен (віконні ґрати; металеві двері; хитроумні замки; прилади спостереження; т. ін.) [189, с. 29]. Але головне, на переконання даного кримінолога, не в цьому: профілактика захисту як світова стратегія зменшення практичних можливостей злочинних проявів потребує наукового обґрунтування запобіжного впливу на свідомість потенційних злочинців, технічної охорони озброєності суспільства, а також практика уразливості та можливості захисту тих чи інших матеріальних і духовних цінностей від злочинних посягань, використання новітніх засобів їх захисту в різних сферах життя, заінтересованість держави в залученні та впровадженні різних ноу-хау, дослідження доцільності запозичення зарубіжного досвіду профілактики захисту в національному просторі, т. ін. [189, с. 29-30]. Зміст заходів профілактики захисту в контексті запобіжної діяльності, що здійснюється відносно персоналу УВП, можна продемонструвати на прикладі деяких статистичних даних і результатів спеціальних наукових досліджень з означеної проблематики [1]. Так, на сьогодні однією із суттєвих умов, що сприяють вчиненню злочинів як персоналом УВП, так і засудженими, є неналежне використання технічних засобів нагляду і контролю (наприклад, відеокамер) за засудженими (ст. 103 КВК України), зношеність яких складає по всіх установах покарань майже 50%, а на деяких відкритих територіях охороняємих зон вони взагалі відсутні [352, с. 388]. Це, у свою чергу, дає змогу персоналу УВП встановлювати позаслужбові зв'язки з засудженими, а також передавати для них заборонені предмети і речовини та вчиняти з ними спільно різні злочини [4, с. 12-14]. Інші прорахунки та недоліки матеріально-технічного забезпечення сфери виконання покарань (понад 90% наявних в експлуатації систем

охорони периметрів та 49,6% інших інженерно-технічних засобів охорони СІЗО та УВП перебувають у незадовільному стані; в установах виконання покарань експлуатується тільки 30% сучасних засобів телекомунікації та зв'язку: із 96 спеціальних автомобілів, які використовуються для переміщення засуджених (ст. 88 КВК України) 90% перебувають в експлуатації понад 20 років та потребують капітального ремонту, а деякі підлягають списанню й терміновій заміні [352, с. 113]), створюють умови для вчинення таких злочинів з боку персоналу УВП, як: службова недбалість (ст. 367 КК); перевищення влади або службовий повноважень (ст. 365 КК); злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (розділ XIII особливої частини КК України); ін. [4, с. 12-14].

Так в цілому виглядає зміст кримінологічної профілактики у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом УВП. Поряд з цим, як вірно у зв'язку з цим зробив висновок В. В. Голіна, кримінологічна профілактика злочинності є найбільш складним і разом з тим тонким по розробці і виконанню наступальним запобіжним діям. При цьому, незважаючи на значний інтерес учених і практиків до проблеми запобігання злочинам, багато питань її теорії потребують розробки [189, с. 22], що й було враховано при підготовці цієї дисертації.

Як встановлено в ході даного дослідження свою роль, місце та особливості реалізації при здійсненні заходів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам має й діяльність по відверненню злочинів, що вчиняються персоналом УВП, під якою в науці розуміють специфічний напрям спеціально-кримінологічного запобігання, що складаються із сукупності заходів, спрямованих на окремі групи та конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитування злочинної поведінки, добровільної відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності [186, с. 144]. При цьому, усередині зазначеного напрямку запобіжної діяльності науковці констатують відмінність між: а) заходами спрямованими на

усунення більш-менш позбавлених індивідуальності криміногенних об'єктів; б) заходами, що вживаються до конкретних осіб, у яких виник та психологічно сформувався злочинний намір (мотив), і він реально почав матеріалізуватися, проявлятися [189, с. 31].

Першу групу заходів по відверненню злочинів умовно можна назвати загальними, тобто такими, що спрямовані на певне коло або групу щодо усунення або нейтралізації їх злочинних намірів, добровільної відмови від злочинної поведінки [189, с. 32]. Друга група – індивідуальне відвернення злочинів – являє собою специфічний комплекс заходів, які здійснюються різними суб'єктами запобіжної діяльності, щодо осіб, про яких достовірно відомо, що вони замислюють вчинення злочинів з метою активного втручання і впливу на свідомість, волю, поведінку, спосіб життя [189, с. 32]. Як у зв'язку з цим зауважив В. В. Голіна, відвернення злочинів має місце тоді, коли злочинна поведінка проходить етап від моменту формування злочинного мотиву до початку виконання злочину [186, с. 144-145]. Виходячи з цього він заходи запобігання злочинній мотивації розділив на дві групи:

1. Заходи переорієнтації антисуспільної настанови. До таких заходів, зокрема, відносяться: а) спеціальні економічні та соціально-психологічні програми, які розраховані на те, щоб людина в суспільстві отримувала більш-менш повне задоволення своїх потреб і відмовлялась від злочинних намірів; б) заходи, спрямовані на формування у громадян антикримінальної культури; в) кримінологічна поінформованість населення для його більш тісного співробітництва з правоохоронними органами; г) організаційно-правові заходи, які підвищують у людей почуття відповідальності та виробляють у них уявлення про допустимі засоби досягнення своїх потреб [186, с. 145].

2. До активних контрзаходів запобігання злочинної мотивації належать: а) заходи переконання; б) заходи різних форм примусу; в) заходи застереження; г) заходи допомоги особам, звільненим з місць позбавлення волі [186, с. 145].

Як показало вивчення юридичної літератури, за відверненням злочинів як одним з напрямів запобіжної діяльності у сфері боротьби із злочинністю визнається самостійність і специфічність, оскільки центр цієї роботи переноситься на стадію, коли з'являється умисел та приймається рішення на вчинення злочину [267, с. 329]. Крім цього, під відведенням злочинів науковці розуміють сукупність видів діяльності, що здійснюється колом суб'єктів запобігання злочинам шляхом розробки і реалізації цілеспрямованих професійних заходів [189, с. 31]. Якщо розглянути це питання через зміст запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП, то варто продемонструвати у зв'язку з цим декілька статистичних викладок. Так, тільки у 2016 році персоналом УВП було допущено 63 випадки сну на постах, що не тільки носить у собі ознаки злочину, передбаченого ст. 367 КК «Службова недбалість», але й створює умови для вчинення злочинів щодо персоналу УВП з боку засуджених [4, с. 31]. Зокрема, у цьому ж році мало місце 23 випадки нападу засуджених (13 випадків) та інших осіб на персонал УВП [4, с. 16]. Крім цього, у 2016 році персоналом УВП допущено 37 випадків неприбуття на службу [4, с. 31], що також у певній мірі знижувало потенціал цих сил у забезпеченні правопорядку в УВП. Усього ж у 2016 році така недбалість у виконанні службових обов'язків з боку персоналу УВП привела до вчинення цими особами 102 злочинів (у 2015 р. – 111) та 5 (2015 р. – 16) корупційних правопорушень, а також до 58 інших надзвичайних подій з участю цих осіб (24 дорожньо-транспортні пригоди; 2-х смертей, 38 випадків отримання травм і поранень, т. ін.) [4, с. 12-16]. Все це свідчить про низький рівень реалізації у діяльності відповідних суб'єктів запобігання злочинам заходів по відверненню злочинів, як на загальному так і індивідуальному рівні. Зокрема, у 2016 році (як, власне у попередні роки (1991-2015 р. р. та у 2017 р. [5, с. 2-3]) через прорахунки у роботі тих чи інших служб та посадових осіб УВП засудженими було допущено 298 злочинів (2015 р. – 458), у тому числі ті, що мають пряме відношення до службової недбалості персоналу УВП, а саме: 4 втечі з місць позбавлення волі (ст. 393 КК) та 16 – з виправних колоній

мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами (ст. 18, 138 КВК), а також з дільниць соціальної реабілітації (адаптації) (ст. 98,99 КВК) [4, с. 1-2]. При цьому, до кримінальної відповідальності за службову недбалість, що створила умови для вчинення засудженими зазначених злочинів було притягнуто менше 10 осіб [4, с. 13]. Отже, і в даному випадку заходи по відверненню злочинів з боку персоналу УВП мали досить низьку ефективність та результативність. Аналогічна невідповідність у цьому співвідношенні прослідковується й по інших злочинах, що були вчинені у 2016 р. засудженими, зокрема: а) якщо за злочини у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин та їх аналогів і прекурсорів до кримінальної відповідальності було притягнуто 101 засудженого, то за їх вчинення тільки 46 осіб з числа персоналу УВП [4, с. 1-13]; б) якщо за ухилення від відбування покарання (ст. 390 КК) було притягнуто до кримінальної відповідальності 47 засуджених, то за службову недбалість персоналу УВП, який створив відповідні умови для цього, - жодної особи [4, с. 1-13].

Досить важливим та, одночасно, складним напрямом спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, як показує практика, є діяльність відповідних суб'єктів по припиненню злочинів. У науці під припиненням злочинних проявів розуміється сукупність видів діяльності, спрямованих на недопущення завершення розпочатого злочину шляхом розроблення і здійснення спеціальних заходів [186, с. 145]. По суті та змісту зазначена діяльність пов'язана з виявленням осіб, які готують вчинення злочину (ст. 14 КК) або намагаються безпосередньо його здійснити у формі замаху на злочин (ст. 15 КК) та прийняття до таких осіб відповідних заходів. Як з цього приводу зауважив В. В. Голіна, кримінологічний аспект припинення злочинів полягає також у вивченні різних ситуацій, коли, наприклад, готування або незакінчений замах призводять зі значним ступенем вірогідності до вчинення злочинів [189, с. 36]. На його думку, з теоретичної і практичної точки зору важливо якнайбільше знати про стереотипи дій злочинців при готуванні та вчиненні замахів на різні злочини [189, с.

36]. Виходячи з цього, в кримінології розрізняють наступні заходи, що спрямовані на припинення злочинів:

1. Заходи спонукання, які здійснюються з метою досягнення відмови криміногенної особи (осіб) від продовження злочинної діяльності. При цьому, як вірно зазначають науковці, вплив зазначених заходів повинен мати «поштовхний» характер, який примушує особу (осіб) заново оцінити обстановку та ризик притягнення до кримінальної відповідальності [189, с. 38]. До таких в кримінології відносять: а) своєчасне виявлення розпочатої злочинної діяльності («тактика переляку»); б) спонукання особи (осіб) до добровільної відмови; в) проведення різних оперативно-розшукових заходів відповідними оперативними підрозділами (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») по виявленню криміногенно небезпечних осіб; г) усунення умов, що сприяють переростанню готування на замах на вчинення злочину [189, с. 38].

2. Заходи перестереження (обережності), які застосовуються для того, щоб створити умови, які виключають можливість чи перешкоджають продовженню розпочатої злочинної діяльності [189, с. 38-39]. Як доведено на науковому рівні, їх призначення зумовлюється випереджальними цілями, тобто, з одного боку, підвищення рівня пильності тих, хто часто стає об'єктом злочинного посягання (особи з підвищеним рівнем віктимності або схильні до віктимної поведінки [353, с. 35-70]), а з другого боку, - впровадженням тих чи інших заходів підвищення обережності, що стає додатковою перешкодою для вчинення злочину (обладнання сигналізації, відеоспостереження, вилучення зброї, т. ін.) [189, с. 39].

3. Заходи активного втручання здійснюються у формі реакції відповідних правоохоронних структур (Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», у якому визначено виключний перелік правоохоронних органів [354]) у разі, якщо зволікання тягне за собою безпосереднє посягання [189, с. 39]. У таких випадках здійснюються передбачені Законом України «Про оперативно-

розшукову діяльність» [355] та главою 21 КПК «Негласні слідчі (розшукові) дії», заходи активного втручання, що спрямовані на недопущення закінчення розпочатого злочину, настання більш тяжких його наслідків або рецидиву злочину (розділ II КПК «Заходи забезпечення кримінального провадження» [356]). Таким чином, зокрема, у 2016 році з боку персоналу УВП було припинено злочинну діяльність, яка носила систематичний характер (так звані продовжувальні злочини [357, с. 114-117]), а саме: а) 25 злочинів, пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК) (24% у загальній структурі всіх злочинів, вчинених персоналом УВП); б) привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК) (7%); в) злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин, їх аналогів і прекурсорів (ст. 307, 309 КК) (45%); ін. [4, с. 13].

Як показало вивчення наукової літератури, кримінологи пропонують й інші класифікації запобіжних заходів (за рівнем, за обсягом, спрямованістю та видом, т. ін.) [191, с. 51-62], що використано в даній дисертації як теоретико-методологічне підґрунтя для вирішення поставлених для дослідження завдань та досягнення його мети. У цілому, виходячи з проведеного аналізу доктринальних джерел та отриманих у ході даного наукового пошуку результатів, можна вивести наступне визначення поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП», а саме – це специфічний різновид суспільної діяльності, що здійснюється відповідними суб'єктами, функціональний зміст якої полягає у перешкоджанні дії детермінант зазначеної злочинності та її проявів через обмеження, нейтралізацію, блокування тощо їх впливів на формування у цих осіб злочинної мотивації і поведінки, а також здійсненні інших запобіжних заходів, спрямованих на випередження, обмеження, усунення, захист та відвернення або припинення злочинів з боку вказаних суб'єктів протиправної діяльності.

Отже, системоутворюючими ознаками, що складають зміст даного поняття, варто визнати наступні із них:

1. Запобігання злочинам – це специфічний різновид суспільної діяльності. Як з цього приводу слушно зауважив А. П. Закалюк, запобігання злочинності як різновид суспільної діяльності належить до таких напрямів останньої, як соціальний контроль та соціальна профілактика. При цьому, остання розуміється як цілеспрямована діяльність щодо запобігання порушенням будь-яких суспільних норм, усунення причин, що породжують ці порушення [267, с. 323]. Як різновид соціально-профілактичної діяльності запобігання злочинам має свій специфічний предмет (діяльність щодо перешкоджання дії детермінантів злочинності) та свою конкретну мету – обмеження, нейтралізація, а за можливості – й усунення їх дії. Саме цим визначається, як вірно вважають кримінологи, функціональна спільність та змістовний зв'язок усіх елементів запобіжної діяльності: її сфер, предмета, цілей, суб'єктів, об'єктів та ін. [267, с. 323]. У контексті змісту даного дослідження спеціальний контроль здійснюється відповідними суб'єктами запобігання злочинам, а саме ті, що визначені, зокрема в ст. 24 КВК «Відвідування УВП»: а) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини або спеціально уповноважені ним представники (Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [358]; б) члени Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижують гідність, поводженню чи покаранню [222]; в) помічники-консультанти народних депутатів; г) депутати місцевих рад та Верховної Ради Автономної Республіки Крим; ґ) голова, заступник голови та члени спостережної комісії; д) інші суб'єкти громадського (соціального контролю), мова про які ведеться в ст. ст. 24, 25 КВК. Знову ж таки, і в даному випадку, як, власне, й в інших сферах суспільної діяльності, особливе значення для визначення предмета (у досліджуваному аспекті цієї роботи – це кримінально-виконавча діяльність персоналу УВП) і об'єкта запобігання злочинам (персонал УВП) має їх зв'язок («принцип відповідності» [267, с. 324] (детермінанти останньої).

Отже, специфічність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, що здійснюється відносно персоналу УВП, полягає у тому, що вона здійснюється щодо обмеження дії причин і умов, а також інших детермінант антисуспільної поведінки зазначених об'єктів запобігання злочинам.

2. Запобігання злочинам – це діяльність відповідних суб'єктів. До них, крім тих, що визначені в ст. ст. 24, 25 КВК та мова про які велась вище, відносяться наступні: а) прокурори, які здійснюють нагляд за додержанням законів в органах і установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (ст. 22 КВК; Закон України «Про прокуратуру» [359]; б) вищестоящі органи управління ДКВС України (ст. 23 КВК; Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») [61]; в) вищі посадові особи держави (Президент України; Прем'єр-міністр; Голова Верховної Ради України) та інші державні службовці та органи державної влади, які видають нормативно-правові акти, що стосуються сфери виконання покарань, та, зокрема, питань, пов'язаних з нейтралізацією, блокуванням, усуненням детермінант злочинності та правових прогалин з означеної проблематики (у виді змін і доповнень у чинне кримінально-виконавче законодавство України), мова про які також ведеться в ст. 24 КВК; г) оперативні підрозділи, що визначені в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [355] та в ст. 104 КВК; г) інші суб'єкти запобігання злочинам, перелік та вибір яких визначені на доктринальному рівні. За місцем у державній і суспільній системі суб'єкти запобігання злочинам, зокрема, класифіковані на: 1) державні (правоохоронні органи; суди; Кабінет Міністрів України; місцеві державні організації, т. ін., які задіяні у сфері виконання покарань з тих чи інших питань кримінально-виконавчої діяльності); 2) недержавні (неурядові), у томі числі підприємства, установи і організації, громадські об'єднання та спеціалізовані формування, які згідно своїх статутних положень вправі приймати участь у

кримінально-виховній діяльності (спостережні комісії, релігійні організації, приватні фірми та підприємства, т. ін.); 3) окремі громадяни (засуджені, їх близькі родичі, адвокати та інші фахівці в галузі права, які надають правову допомогу для засуджених) (ст. ст. 8, 107, 110, ін. КВК) [191, с. 64]. У свою чергу, за завданнями, компетенцією і змістом запобіжної діяльності її суб'єкти поділяються на: 1) органи державної влади загальної компетенції (Президент України; Кабінет Міністрів України, державні органи, підприємства та установи, що задіяні у сфері виконання покарань), а також їх структурні підрозділи (наприклад, комісія з питань помилування при адміністрації Президента України) [360]; 2) спеціалізовані суб'єкти запобігання злочинам у сфері виконання покарань – це правоохоронні органи та їх відповідні структури, для яких завдання та функції запобіжної діяльності належать до головних, пріоритетних завдань (у даному дослідженні – це органи Національної поліції України, прокуратури, СБУ, ін.); 3) частково спеціалізовані (напівспеціалізовані) суб'єкти запобігання злочинам: органи соціального забезпечення, які в тому числі займаються пенсійним забезпеченням засуджених (ст. 122 КВК), влаштуванням звільнених з місць позбавлення та обмеження волі осіб у будинки-притулки, будинки для пристарілих, т. ін.; установи освіти, які займаються організацією загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених (ст. ст. 125, 126 КВК); контрольно-ревізійні органи та інші контролюючі державні органи у сфері виконання покарань (по техніці безпеки, умовах праці, будівництву, т. ін.); 4) неспеціалізовані суб'єкти запобігання злочинам у сфері виконання покарань (адвокати) (ст. ст. 107, 110 КВК); Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; «Про надання безоплатної правової допомоги»; нотаріуси (Закон України «Про нотаріат»); суб'єкти господарювання, що мають кооперативні зв'язки з підприємствами УВП, установи культури і т. ін.) [191, с. 64-65].

Всі зазначені вище суб'єкти у межах своїх повноважень і потенційних можливостей й здійснюють діяльність по запобіганню злочинам, які вчиняються персоналом УВП.

3. Запобігання злочинам – це діяльність усіх визначених у законі суб'єктів, головним функціональним завданням та об'єднуючим змістовним елементом яких є перешкодження дії детермінант, що породжують та сприяють вчиненню злочинів персоналом УВП, та їх проявів. Саме по цій ознаці в кримінології виокремлюють такі рівні запобіжної діяльності, як: а) загальносуспільну – здійснюється щодо причин і умов вчинення злочинів персоналом всіх органів влади, які носять загальносуспільний рівень (вирішення сімейних проблем; питання житлового та іншого соціального забезпечення державних службовців та правоохоронців у цілому; ін.); б) групову – здійснюється щодо причин і умов, що стосуються безпосередньо персоналу УВП; в) індивідуальну – спрямовується щодо причин і умов конкретного злочину, вчиненого особою з числа персоналу УВП [267, с. 326].

4. Запобігання злочинам – ця діяльність щодо обмеження, нейтралізації, блокування тощо детермінант злочинів, що спричинили та сприяли їх виникненню з боку персоналу УВП. Як встановлено в ході даного дослідження, змістовні характеристики заходів обмеження, блокування, нейтралізації тощо, що здійснюються у сфері виконання покарань у повній мірі відповідають тим, що реалізуються й в інших сферах суспільної діяльності, мова про які велась вище.

5. Запобігання злочинам – це діяльність, що спрямована на перешкодження дії різноманітних впливів на формування злочинної мотивації і поведінки персоналу УВП, механізм виникнення та розвитку яких розкрито у цій роботі.

6. Запобігання злочинам – це діяльність по випередженню, усуненню, захисту та відверненню або припиненню злочинів, тобто це ті заходи кримінологічної профілактики та в цілому по запобіганню злочинам, що теж були проаналізовані у зазначеній дисертації.

7. Запобігання злочинам – це діяльність, що здійснюється лише щодо персоналу УВП, види та правовий статус якого визначено в ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [61].

8. Запобігання злочинам – це діяльність по кримінальній профілактиці, відверненню та припиненню дії чи бездіяльності персоналу УВП, які містять ознаки злочину, що визначені в ст. 11 КК. Це означає, що аморальні дії зазначених осіб, алкоголізм в побуті, т.п. фонові явища, які пов'язані з їх життєдіяльністю в інших сферах суспільної діяльності [361, с. 80-80], не є головним завданням і метою запобіжної діяльності, що здійснюється відносно персоналу УВП, який безпосередньо задіяний на службі (роботі) у сфері виконання покарань, тобто об'єктом запобігання злочинам з боку цих осіб є їх службова діяльність. Поряд з цим, фонові явища, які підвищують ймовірність вчинення злочинів персоналом УВП, без сумніву, теж складають один із елементів предмета запобіжної діяльності, її завдань і локальної (не стратегічної) цілі.

Так, у цілому, має виглядати зміст діяльності, пов'язаної із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом УВП, з урахуванням проаналізованих системоутворюючих ознак даного поняття. Теоретичне значення сформульовано у цій дисертації поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП» полягає в тому, що таким чином розширено межу знань про даний вид суспільної діяльності у певній сфері (сфері виконання покарань), а також визначені потенційні можливості, невикористані резерви та перспективи кримінологічної профілактики, відвернення та припинення дії впливів зовнішнього середовища та внутрішніх психологічних, психічних та інших ресурсів цих осіб на формування їх злочинної мотивації і мотивів. Про наявність зазначеної проблематики свідчать також результати проведеного в ході даного дослідження анонімного опитування. Так, на питання «Чи ефективними є на практиці заходи по запобіганню злочинам з боку персоналу колоній?» персонал УВП відповів таким чином: «так» відповіли 105 респондентів, або 27% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 70 респондентів (18%); «частково» - 213 осіб (55%). У свою чергу, засуджені на це питання дали наступні відповіді: «так» відповіли 39 респондентів, або 10% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 209

респондентів (53%); «частково» - 148 осіб (37%) (Додатки Б, В, Г, І). У свою чергу, практичне значення даного авторського поняття виражається в тому, що такий підхід дозволив розробити по результатах проведеного дослідження низку науково обґрунтованих заходів тактичного та стратегічного характеру, спрямованих на удосконалення правового механізму запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, а також правових гарантій його реалізації на практиці з урахуванням особливостей об'єкта (персоналу УВП), предмета (діяльність у сфері виконання покарань), завдань (загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального характеру) та меті цієї діяльності, (яка досягається у результаті реалізації заходів кримінологічної профілактики, відвернення та припинення злочинів, що вчиняються персоналом УВП).

3.2. Головні напрями діяльності, пов'язані із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом УВП

Будь-яка діяльність, що організовується та реалізується на вищому й центральному рівнях державного управління має відповідати базовим вимогам плановірності, спадковості, наступальності, доцільності й безпечності. В цьому аспекті, слушними видаються міркування Ю. В. Орлова, який зазначає, що все більш гострими стають ефекти аномії, які продукуються культурними дисонансами поколінь, а інтенсифіковані глобалізаційні тренди конфліктують з принциповими позиціями методологічного націоналізму у публічному управлінні, які все частіше виявляються неспроможними надати адекватну відповідь на активізовані загрози, в тому числі й криміногенного характеру [362, с. 21]. Очевидним, також, стає й низька ефективність існуючих гуманітарних теорій: політичних, соціологічних, кримінологічних, культурологічних тощо. Наростаюча фрагментарність їх змісту на фоні його глибини стає більш явною, що настільки ж явно засвідчує і зростаючий розрив між різними галузями наукового знання, появи так званих «контейнерних» теорій [362, с. 21]. Слід

зазначити, що вчений вірно підкреслює одну з найбільших проблем науки постмодерну загалом – деталізованість, високий ступінь галузевого розвитку та, водночас, неналагодженість міжгалузевих зв'язків. Але це є об'єктивним та неминучим наслідком ускладнення знання, його поглиблення. Цілісне сприйняття світу, за влучним зауваженням А. С. Гальчинського, – прерогатива Всевишнього [363, с. 49]. Це визнається та сприймається як методологічна константа, гносеологічна закономірність, якій підпорядковані всі без винятку дослідження. Втім, вочевидь, на скільки це можливо, варто прагнути до формування семіотичних мостів у науковій картині світу, до налагодження міждисциплінарної платформи пізнавального поступу. Ці обставини накладають відбиток на весь зміст, як генеральної стратегії запобігання злочинності, так і видових (за видами злочинності) її відгалужень, стратегій запобігання злочинам. Відтак, ведучи мову про стратегію запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП України, необхідно забезпечити коректне її співвідношення із суміжними сферами та галузями стратегічного управління. Переш за все, йдеться про її зв'язок та відповідність загальним положенням:

1. Стратегіям державного управління загалом, які, як правило, розробляються й реалізуються у середньостроковій перспективі та стосуються найбільш масштабних сфер публічного адміністрування. В ідеалі їх має єднати спільне ідеологічне (ціннісно-світоглядне) підґрунтя й зорієнтованість. Наразі, йдеться про 4 основні програмні документи з цих питань, а саме: а) Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалену Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015 [351]; б) Стратегію реформування державного управління на 2016–2020 роки, затверджену розпорядженням КМУ від 24.06.2016 року № 474-р [364]; в) Національну стратегію у сфері прав людини, затверджену Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015 [350]; г) Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схвалену Указом Президента України від 20.05.2015 року № 276/2015 [6]. Закріплені в перших трьох стратегіях положення є

наскрізними для всієї функціональної структури державного управління, мають пронизувати кожен її ланку, рівень, в тому числі й в аспекті запобігання злочинності. Так, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» визначено найбільш значущі маркери найближчого п'ятирічного руху українського суспільства. Всі вони, безумовно, на загально-соціальному рівні мають своє значення для запобігання злочинності, в цілому, і запобігання злочинам досліджуваної групи, зокрема. В узагальненому вигляді генеральна мета вказаної стратегії окреслена, як впровадження європейських стандартів життя [351]. Серед стратегічних напрямів і заходів її досягнення, що мають більш прикладне значення для формування стратегії запобігання злочинам, вчинюваним персоналом УВП варто відмітити такі: забезпечення структурних реформ у системі ДКВС України; впровадження ефективних механізмів запобігання корупції; реформування суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципів верховенства права, європейської системи цінностей та стандартів захисту прав людини; коригування завдань та функцій правоохоронних органів, впровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань [351]. Органічним продовженням, доповненням та деталізацією Стратегії «Україна – 2020» [351] є Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки [364], яка націлена, передусім, на зниження адміністративного навантаження державного регулювання, покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій. Вона виходить з таких європейських цінностей, як дотримання демократичних принципів, верховенстві права, належного врядування [364]. Важливо зауважити й на тому, що за змістом Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки має ліберально-гуманістичну спрямованість [364]. Тож цілком очевидно, що ідея антропоцентризму є ключовою для неї, що змушує також звернутися й до Національної стратегії у сфері прав людини, що

набуває ролі своєрідної «єднальної матерії» всього строкатого процесу державного реформування [350]. Національна стратегія у сфері прав людини спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та бездискримінації. Метою її реалізації є забезпечення пріоритетності прав і свобод людини, як визначального чинника під час визначення державної політики, прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Серед напрямів Національної стратегії, реалізація яких, в тому числі, має бути забезпечена й через стратегію запобігання вчинення злочинів персоналом УВП, слід виділити такі: а) запобігання непропорційному використанню сили та спеціальних засобів персоналом колоній; б) створення ефективної системи протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; в) створення умов для запобігання випадків неналежного поводження; г) утвердження у суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів неналежного поводження; [350].

Таким чином, заплановані у визначених вище стратегіях структурно-функціональні зрушення у сфері виконання покарань мають виходити з примату Людини як мети, сенсоутворюючого начала, стрижня державного управління. Саме тому, забезпечуючи зв'язок, розроблюваної в даному дослідженні кримінологічної стратегії зі Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки [6], дуже важливо сформулювати гносеологічні підстави для імплементації до системи кримінально-превентивної діяльності загалом, та виконання покарань, зокрема, таких її концептуальних дороговказів: верховенство права, ефективність, скоординованість, підзвітність громадянам України (йдеться, в тому числі і про підзвітність ДКВС), вільність від будь-якого політичного впливу та відповідність стандартам і передовим практикам Європейського Союзу.

2. Стратегії запобігання злочинності. Слід зазначити, що єдиної, цілісної, комплексної програми суто кримінологічної спрямованості, яка б чітко визначала

стратегічні пріоритети, цілі, задачі етапи і механізм їх реалізації у кримінально-превентивній сфері, наразі в Україні немає. Окремі елементи загальної кримінологічної стратегії розпорошені за кількома нормативними документами. Одним з них, що має характер базового та стратегічного, є Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України (далі – Концепція), затверджена Указом Президента України 14.03.2016 року № 92/2016, яка визначає перелік найбільш актуальних викликів українській державності, громадянам України, напрями щодо їх нейтралізації (стримування) [365]. Вона є своєрідним синтезом безпекових та окремих антикримінальних стратегічних настанов. Тож, цілком зрозумілим є те, що злочинність, суб'єктом яких є персонал УВП, у світлі цієї Концепції, може розглядатися лише як зона побічних (нехай і бажаних, соціально корисних) ефектів, яка потрапляє до орбіти кримінально-превентивного впливу опосередковано. Так, згідно з положеннями Концепції, ДКВС України взагалі не входить до кола суб'єктів сектору безпеки. Серед її завдань, які гіпотетично можуть стосуватися сфери діяльності ДКВС, визначено боротьбу з тероризмом та організованою злочинністю у сфері управління та економіки. З одного боку, це підтверджує наведені вище положення та загальну спрямованість Концепції, а з іншого, свідчить про вузькість розуміння безпекової складової соціодинаміки сучасної України. Інститут покарання завжди займав чільне місце у системі протидії злочинності, незважаючи на різні теоретичні концепти його інтерпретації як сучасної репресії. Доречно, в цьому контексті, також зауважити і на тому, що у 2016 році лише за даними офіційної державної статистичної звітності, злочинність досягла показників 1998 року [366], тобто зафіксовано найгірший її стан за останні майже як два десятиліття.

Таким чином, в цілому позитивно оцінюючи окремі аспекти Концепції, слід зауважити, що її, вочевидь, недостатньо аби забезпечити повномасштабний вплив на злочинність в ДКВСУ. Певною мірою ці запити на загальнодержавному рівні компенсують положення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [377], Концепція Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року [376] і Антикорупційної стратегії [369]. І якщо питання протидії торгівлі людьми і відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом практично не перетинаються з проблематикою відтворення злочинності персоналу УВП, то антикорупційні практики виявляють свою безпосередню дотичність до неї. Концептуальні питання та особливості реалізації Антикорупційної стратегії визначені Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14.10.2014 року № 1699-VII [369] та постановою КМУ «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки» від 29.04.2015 року № 265 [370]. У розрізі проблематики даного дослідження, положення Антикорупційної стратегії мають слугувати підґрунтям для специфікації протидії корупційній злочинності серед персоналу УВП. Хоча, слід зазначити, що строк її дії спливала у 2017 році, так само як і Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю [371]. Як встановлено в ході даного дослідження, корупційні практики серед персоналу УВП, в окремих випадках, мають організований характер, передбачають, в мережі багаторівневих субординаційних зв'язків, убезпечення та контролю [4, с. 13-14]. Тому, до стратегії запобігання вказаним злочинам, необхідно залучити й відповідні, передбачені чинними програмними документами, елементи протидії їх організованим формам відтворення. Окремо, слід вказати й на те, що задачі запобігання та протидії злочинності в Україні не є цілковито автономними. В цьому аспекті, звертають на себе увагу й стратегічні підходи до антикримінальної діяльності, усталені в зарубіжних країнах, на міжнародному рівні. Основні з них, в узагальненому вигляді, відображаються у деклараціях Конгресів ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, які проводяться кожні п'ять

років. Зокрема, головною темою 13-го Конгресу, що відбувся 12–19 квітня 2015 року у м. Доха (Катар) була «Інтеграція питань запобігання злочинності й кримінального правосуддя в широкий порядок денний ООН для розгляду соціальних та економічних викликів, сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжнародному рівнях і розширенню участі громадськості» [372, с. 93]. До корінних причин злочинності Конгресом віднесено глобалізацію, соціальну нерівність, розбалансованість правоохоронної системи, розвиток сучасних інформаційних технологій [372, с. 95]. Вочевидь, означені фактори мають проєкцію і на сферу виконання покарань, набуваючи певних специфічних рис. Кожен з цих напрямів цілком може та повинен відобразитись у стратегії запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП України. Разом з тим, вони мають бути зваженими, передбачати ризики зловживання правами з боку засуджених, імовірність маніпуляцій спільними із громадськістю практиками контролю персоналу УВП, задля незаконного впливу на останній, досягнення протиправних цілей.

3. Стратегії реформування сфери виконання покарань та запобігання злочинності у ній, які змістовно є синтетичними та мають об'єднувати в собі світоглядні та цільові настанови перших двох видів стратегій. У цій сфері на нормативно-правовому рівні єдиним документом стратегічного характеру є Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 13.09.2017 №654-р [373]. Серед її положень, що є кримінологічно-значущими у досліджуваному аспекті, слід вказати на виділені шляхи досягнення цілей реформування, а саме: підвищення рівня правового та соціального захисту персоналу ДКВС України; оптимізації його чисельності, з урахуванням науково обґрунтованих норм навантаження та міжнародної практики; поліпшення умов праці персоналу; вдосконалення системи застосування заходів морального та матеріального стимулювання праці; створення ефективної системи добору та підготовки кваліфікованого персоналу ДКВС України; запровадження спеціалізованої системи

освіти; розширення кола державних та недержавних організацій, що залучаються до діяльності, спрямованої на забезпечення соціально-психологічного, педагогічного та профілактичного впливу на засуджених [373]. Отже, ті кроки, які робляться урядом України у сфері реформування ДКВС дають підстави для висновку про збереження деяких, найбільш загальних, але стратегічно важливих елементів реформістського руху за заданим напрямом. Йдеться, передусім про спроби демілітаризувати ДКВС. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 року №343 «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» було ліквідовано ДПтС України та започатковано процес передачі її функцій саме Мінюсту, як цивільному відомству [7]. Втім, наразі не йдеться про концептуальну цілісність, послідовність та збалансованість реформування ДКВС, яке ще має бути забезпечене належним стратегічним підходом й політичною волею.

Таким чином, варто визнати, що у сьогоденні формується умовний триєдиний комплекс стратегічних підстав у сфері державного управління, якому має, в загальних рисах, відповідати і доповнювати стратегія запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП. Водночас, треба бути свідомим й зворотного зв'язку цієї стратегії, принаймні на положення стратегії реформування сфери виконання покарань та запобігання злочинності у ній. Вони співвідносяться, відповідно, як діалектичне окреме та особливе. Відтак, питання синхронізації вказаних площин стратегічного управління набуває особливої значущості, з точки зору практичної реалізації їх настанов. Саме тому, стратегія запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП обов'язково має, з одного боку ґрунтуватися на перелічених вище загальних світоглядних та праксеологічних настановах, а з іншого – передбачати належний рівень специфікації. В цьому контексті, важливо наголосити на тому, що досліджувана стратегія має родову приналежність до класу кримінологічних стратегій. В науковій літературі небезпідставно робиться акцент на тому, що кримінологічна стратегія є системою обґрунтованих уявлень, принципів і положень про шляхи, засоби і механізми

захисту життєво важливих, законних інтересів громадянина, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз з боку злочинності [374, с. 55]. Вона характеризується такими ознаками: 1) є системою теоретичних положень, сукупністю політико-правових ідей, розгорнута на довгострокову перспективу; 2) визначає загальну орієнтацію діяльності щодо протидії злочинності, загальні цілі і довгострокові завдання, основні напрямки цієї діяльності; 3) виходить із вимог системи об'єктивних законів у сфері боротьби із злочинністю [374, с. 53]. Виходячи з цих доктринальних положень, а також враховуючи основні позиції стратегій державного розвитку, запобігання злочинності та реформування кримінально-виконавчої системи, можна запропонувати наступну теоретичну модель стратегії запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП:

1. Ціннісно-світоглядний компонент стратегії є її фундаментом. На цій підставі його межі не можуть бути завузькими; в протилежному випадку – це загрожує руйнацією (нежиттєздатністю) всієї стратегічної конструкції. Через це, слід врахувати те, що найбільш глибокі детермінанти злочинності персоналу УВП йдуть своїм корінням далеко за межі сфери виконання покарань. Певна річ, з початком розбудови Україною власного, суверенного державницького проекту, практично безальтернативно, відштовхуючись від історично доведеної неспроможності ідей соціалістично-комуністичного формату, постало питання гносеологічної формалізації та праксеологічного втілення ліберального суспільного устрою. Це – є прямим наслідком розпаду СРСР та закінчення ери протистояння глобальних ідеологій [375]. Наслідки такого стану речей даються в знаки й сьогодні. Проте, слушними, з цього приводу, є міркування Ю. В. Орлова, який вказує, що ідеологічні складові реформістського руху у вже традиційний спосіб явно не виражаються, вважаючись пострадянським атавізмом. Але, невірно було б стверджувати, що такої ідеології розвитку України немає [362, с. 482]. Так, вона не є документально зафіксованою через наявність на те конституційної заборони (ч. 1 ст. 15 Конституції України). Проте, судячи зі змісту тих кроків, які робляться у галузі державного будівництва, розвитку

підприємництва, громадянських прав і свобод, можна з упевненістю вважати, що фактично, в якості такої ідеології, використовуються фрагменти теорії лібералізму, що стало історично закономірним результатом [362, с. 482]. Визнання за людським капіталом та конвергенцією провідних чинників та індикаторів глобальних трендів суспільного розвитку пов'язується, зазвичай у науці, з так званим третім шляхом лібералізму, або ж синергетичним лібералізмом [363, с. 147–150]. Такий дослідницький підхід до визначення ціннісної основи управління не може не позначатися і на кримінологічних стратегіях. Запобігання злочинності, зокрема у сфері виконання покарань таким чином, набуває новітнього гуманістичного змісту. У зв'язку з цим, заслуговує на увагу трансформація розуміння об'єкту запобіжного впливу у досліджуваному аспекті. По-перше, служба в системі УВП має забезпечувати утвердження цінності її персоналу. По-друге, межі об'єкту запобіжного впливу, про який йдеться, мають охоплювати не тільки фактори впливу на персонал УВП, що сприяють формуванню в них елементів антисуспільних диспозицій, а й засуджених. Саме у такій єдності має відбутися ліберально-гуманістична конвергенція в парадигмі кримінально-виконавчої системи. Методологічною підставою для цього цілком може слугувати соціальний конструктивізм і сервісна спрямованість діяльності УВП. Конвергенція, як і конкуренція, як справедливо зауважує А. С. Гальчинський, є змаганням, однак воно не «воєнізоване», не здійснюється за логікою «хто кого?». Йдеться про принципово іншу філософію відносин, про інші світоглядні та етичні цінності, життєствердні пріоритети. Вирішальним тут є визнання протилежної сторони не лише об'єктом впливу, трансакцій, а таким самим суб'єктом, як «Я», – другим «Я» [363, с. 164]. Така розстановка акцентів у сприйнятті сутності соціального інституту ДКВСУ забезпечує відповідність стратегії запобігання злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняються персоналом УВП, гуманістичній домінанті публічного адміністрування загалом. В цьому виражається єдність моделі пропонованої стратегії із

наведеними вище стратегіями державного управління, в тому числі, й у сфері боротьби із злочинністю, а також реформування сфери виконання покарань.

2. Орієнтуючий компонент стратегії вміщує древо її цілей, як систему бажаних та узгоджених, проміжних і кінцевих результатів кримінологічної діяльності відповідного спрямування. Найбільш віддаленою метою розроблюваної стратегії є, власне, ефективне запобігання злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняються персоналом УВП. Йдеться про зниження їх рівня, зменшення питомої ваги насильницького перевищення влади або службових повноважень персоналом УВП. З огляду на це, загально-превентивні цілі стратегії запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП, багато в чому співпадають з цілями реформування кримінально-виконавчої системи загалом, наближення її до цивільної, людиноцентристської й безпечної основи функціонування. У той самий час, стратегія ними не обмежується. Навіть більше: забезпечення вимоги реальності до кримінологічних рекомендації є однією з базових в структурі критеріїв науковості й соціальної цінності [229]. Тим не менш, можливою і необхідною є постановка комплексу цілей, реалізація яких, по-перше, вкладається у загальну логіку зазначеного переходу у довготривалій перспективі та, по-друге, матиме на середньостроковому відтинку часу помірний кримінологічний ефект із відповідним кримінально-запобіжним та подальшим реформаційним потенціалом. Серед них, можна виділити такі: а) узгодження кримінально-виконавчої політики з економічною, правовою, безпековою, кримінологічною та гуманітарною державними політиками України, в частині зниження кримінальної активності персоналу УВП, підвищення кримінологічної ефективності функціонування кримінально-виконавчої системи в цілому; б) демілітаризація кримінально-виконавчої системи, та утвердження відповідних статутних принципів і правил функціонування нової пенітенціарної, за сутністю – правозахисної, служби; в) забезпечення її прозорості, відкритості для громадського контролю [376], а також участі неурядових організацій в процесі виконання покарань

(надання консультативних, освітніх, юридичних, медичних послуг тощо); г) формування кадрового ядра кримінально-виконавчої системи, що здатне бути носієм й активною діючою силою практичного виміру ліберально-гуманістичної ідеології державного управління; г) забезпечення професіоналізму персоналу УВП, формування у нього новітніх знань і навичок у сфері перспективних й прогресивних методик і технік соціально-психологічної роботи із засудженими [259]; д) формування моделі високої соціальної значущості персоналу УВП, престижності їх служби, як морально-правової підстави підвищеного соціально-правового навантаження на нього, пов'язаного зі специфічним комунікативним колом (але не зі знелюдненим «спецконтингентом» – об'єктом впливу), психофізіологічним виснаженням тощо [373]. По суті, йдеться про необхідність певної демаргіналізації персоналу УВП, усунення (послаблення дії) їх виключності, відчуженості за майновим та пов'язаним з ним соціально-психологічним критерієм. Спеціально-кримінологічні цілі запобігання злочинності в УВП формуються в зоні об'єктів розгортання спеціально-кримінологічної діяльності. Відтак, можна говорити про такі з них: 1) удосконалення комплексу кримінологічно-значущих фільтрів в системі відбору кандидатів на службу в УВП [3]; 2) формування ефективної системи діагностики антисупільних, кримінологічно-значущих якостей персоналу УВП [288]; 3) розбудова системи блокування (нейтралізації) та запобігання виникненню антисупільних якостей персоналу УВП [244]; 4) створення ефективної системи вчасного виявлення, припинення злочинної поведінки персоналу УВП, притягнення їх до кримінальної відповідальності [1]; 5) зниження віктимності засуджених щодо злочинів, вчинюваних персоналом УВП [353]. При цьому, кожна з цих цілей передбачає необхідність їх деталізації в низці задач, які мають ставитись на конкретному етапі реалізації стратегії, виходячи з наявних ресурсних можливостей, стану правового забезпечення, кадрового потенціалу, спеціалізованих освітніх спроможностей.

3. Функціональний компонент стратегії визначає основні напрями запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, які, по-перше, відповідають цілям стратегії, визначають шляхи їх досягнення та, по-друге, мають забезпечувати належну адаптивність комплексу запобіжних заходів, в залежності від внутрішньовидової диференціації і специфіки злочинної поведінки персоналу УВП. З огляду на це, можна виділити такі групи вказаних напрямів:

1) Запобігання формуванню антисуспільних установок персоналу УВП. Як встановлено в ході даного дослідження, фактори їх формування, як об'єкти кримінологічного впливу, є достатньо різноманітними. При цьому, ведучи ж мову про стратегічний напрям, потрібно зосередити увагу на таких його аспектах: а) впровадження в життя нової філософії пенітенціарної служби, як суть сервісної діяльності, заснованої на принципах гуманізму, відкритості й партнерства; б) сприяння здійсненню персоналом УВП усвідомленого вибору на користь самообмежень в умовах поширеності масової психології корисливості й споживацтва. Такий крок є необхідним в ситуації, коли, з одного боку, можливості держави щодо задоволення соціальних запитів працівників свого апарату є вельми обмеженими, а з іншого – сфера трансперсональних соціально-психологічних конструктів, і пов'язаних з ними практик, перенасичена уречевлено-смысловими симуляціями. Останні, стали предметом ґрунтовних досліджень соціальних філософів і психологів другої половини ХХ – почату ХХІ ст.ст., серед яких найбільш знаковою фігурою є Ж. Бодрійяр [329]. Таким чином, виникають квазіпотреби і, зрештою, такі якості, як корисливість, надмірне споживацтво [329, с. 36–48; 291, с. 22–56]. Ці теоретичні викладки є, загалом, обґрунтованими та визнаними у сучасній науці;

2) Розширення легальних способів задоволення потреб. Оперування аналітичною схемою аномії Р. Мертона [288], дозволяє чітко з'ясувати одні з провідних причин корупції серед персоналу УВП: якщо через рік у наших працівників не буде гідної заробітної платні, то гроші, яких не вистачає, їм дадуть засуджені – такою була

основна теза естонських реформаторів під час широкої дискусії щодо трансформацій пенітенціарної системи Естонії [377, с. 33]. З нею варто погодитись. І додаткові аргументи на користь цієї думки, з огляду на її очевидність, є недоречними.

3) Формування нульової терпимості до дисциплінарних проступків, як передкримінальних девіантних проявів. Цей напрям має на меті, по-перше, закладення основи руйнації кругової поруки щодо правопорушень серед персоналу УВП, а також інших негативних корпоративних узвичаєнь. По-друге, – зниження латентності як дисциплінарних, так і кримінальних правопорушень. По-третє, – зміцнення особистої дисциплінованості персоналу УВП, як необхідної умови дотримання законності в їх діяльності.

4) Забезпечення якісної систематичної діагностики та підтримання стану здоров'я персоналу УВП. Серед іншого, мова йде про реформу системи психологічного супроводження їх службової діяльності.

5) Запобігання можливості реалізації негативних, антисуспільних установок персоналу УВП при їх сформованості. Цей стратегічний напрям є не менш масштабним за попередній, та охоплює такі аспекти запобіжної діяльності: а) вчасне виявлення, кримінологічне діагностування антисуспільних якостей персоналу УВП; б) формування системи кримінологічних та організаційно-правових засад корекції (нейтралізації) виявлених антисуспільних ознак персоналу УВП, або застосування альтернативних заходів реагування: переведення на іншу посаду, не пов'язану з ризиком прояву вказаних ознак, або звільнення; в) ускладнення можливості вчинення злочинів персоналом УВП, через розширення сфер застосування технічних засобів аудіо-, відеофіксації, а також, звуження дискреції, запровадження додаткових контрольних механізмів за реалізацією службових повноважень, в тому числі щодо державних закупівель; г) удосконалення механізмів припинення злочину на стадії готування чи змаху, триваючого або продовжуваного злочину персоналу УВП. Такі механізми реалізуються переважно в площині оперативно-розшукової діяльності;

б) Підвищення ризику викриття злочинної поведінки персоналу УВП та притягнення їх до кримінальної відповідальності. Для цього напряму характерним є широкий спектр організаційно-управлінських, оперативно-розшукових, технічних і технологічних заходів, яких єднає функціональна приналежність до категорії сигнальних інструментів посткримінального значення. У світлі реалізації концепції реформування кримінально-виконавчої системи на особливу увагу, як показує дане дослідження, заслуговує такий спільний з криминологічною стратегією аспект цього напряму, як виведення медичної служби з-під підпорядкування ДКВС [373] та структурна її інтеграція до системи Міністерства охорони здоров'я України. Такий крок дозволить виключити субординаційну залежність персоналу медичних частин УВП від їх адміністрації та, таким чином, спочатку знизити латентність насильницьких злочинів, а згодом й зниження відповідної кримінальної активності персоналу УВП на підставі високого ризику її викриття.

7) Захист жертв злочинів. Цей стратегічний напрям, перш за все, відповідає концептуальним засадам віктимологічної профілактики насильницьких злочинів. Слід вказати, що засуджені потребують підвищених соціально-правових, безпекових гарантій, як суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин при вчиненні злочинів щодо них персоналом УВП;

8) Припинення існуючих та запобігання виникненню нових організованих форм кримінальних практик в середовищі персоналу УВП: а) внутрішньо-системних форм організованої злочинної діяльності: виявлення та руйнація групових осередків кримінальних (зокрема, корупційних) практик в системі УВП; запобігання втягненню персоналу УВП до груп за попередньою змовою, організованих груп як з числа іншого персоналу УВП, так і засуджених, які вчиняють злочини, займаються кримінальними промислами; б) зовнішньо-системних форм організованої злочинної діяльності;

9) Протидія кримінальній субкультурі – зворотній бік забезпечення утвердження принципів права у системі відносин «персонал УВП – засуджені». У середовищі

засуджених також, вочевидь, має відбуватися зустрічний рух, що відповідатиме трансформаціям концептуальних, ідеологічних засад виконання покарань, службової діяльності персоналу УВП, у тому числі на доктринальному рівні [354].

Слід зазначити, що запропонована модель стратегії запобігання злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняються персоналом УВП, функціонально не є жорсткою, зачिनеною. Саме тому визначені в цій роботі напрями, цілком можуть бути диференційовані на більш дрібні, а тому змістовно є достатньо гнучкими, динамічними, комплексними. Зокрема, у ній можуть поєднуватись елементи психолого-виховної, соціальної, репресивної та інших кримінологічних стратегій. Такий синтез різних підходів, що практикуються як у вітчизняній, так і зарубіжній практиці запобігання злочинності [244], в єдиній стратегії вимагає розробки належного механізму її реалізації. Останній, у свою чергу, є запорукою узгодженості, послідовності, цілісності та, зрештою, ефективності управлінської діяльності щодо переведення концептуальних задумів з ідеально-модельної в практичну площину.

3.3. Зміст та засоби реалізації загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів по запобіганню злочинам, що вчиняються персоналом УВП

Як показує практика, розробка змісту та рекомендацій щодо реалізації будь-якої кримінологічної стратегії становить досить своєрідну зону пізнавальної діяльності, в якій поєднуються як суто кримінологічні, так і управлінські аспекти [267, с. 358]. Як у зв'язку з цим небезпідставно стверджував А. П. Закалюк, упорядкування та організація управлінської діяльності у сфері запобігання злочинності та її прояви обумовлюється такими чинниками: 1) доктринальним визначенням стратегії; 2) адекватним уявленням про стан функціонування відповідного предмету кримінологічної діяльності; 3) прогнозуванням його змін і тенденцій розвитку; 4) визначенням порядку, методики,

форм, засобів і тактики запобіжної діяльності; 5) інформаційним забезпеченням; 6) належним прийняттям управлінських рішень; 7) координацією запобіжної діяльності; 8) здійсненням контролю; 9) забезпеченням правового регулювання, матеріальними та іншими ресурсами [267, с. 359]. В цьому аспекті, не можна також не визнати обґрунтованою, висловлену ще у 1975 р. Г. А. Аванесовим думку про те, що управління процесами боротьби із злочинністю, передбачає формування розвиненої керуючої системи, підтримання її функціональної спроможності, стратегічної й оперативної зорієнтованості на вирішення концептуальних і тактичних задач у вказаній сфері [378, с. 352].

Як встановлено в ході даного дослідження, наявність соціального запиту на ефективні механізми у сфері боротьби із злочинністю не спонукало, тим не менш, належного розвитку кримінологічного сегменту теорії управління. На цьому, у свій час, наголошував і А. П. Закалюк, зазначаючи, що наукова розробка особливостей управління за окремими напрямками діяльності правоохоронних органів, зокрема, у сфері запобігання та протидії злочинності, в Україні не велася [267, с. 370]. Виключення, хіба що, складають окремі праці О. М. Бандурки [374; 379, с. 6–13], Є. М. Блажівського [380], О. М. Литвака [381], О. М. Литвинова [374; 379, с. 6–13], Ю. В. Орлова [382, с. 124–130; 383, с. 53–58], В. І. Шакуна [384, с. 217–224], О. О. Юхно [385, с. 34–39] та деяких інших вчених. Визнаючи їх, безсумнівно вагоме значення для вітчизняної кримінологічної доктрини, слід, тим не менш, вказати й на недостатність наявних напрацювань. Вони здебільшого присвячені окремим теоретичним аспектам сутності управління, а також стратегії і тактики запобігання злочинності, загальним засадам стратегії інтеграції політичної і кримінологічної практик, кримінологічного прогнозування та моніторингу [345]. Аналіз наукової літератури, із зазначеної проблематики, дозволив виділити декілька базових елементів в загальній структурі багатофазного управлінського впливу, розгорнутого на певну перспективу, а саме: 1) оцінка та аналіз стану об'єкту управління; 2) прогнозування

його розвитку; 3) планування дій, залучення суб'єктів; 4) реалізація плану, контроль за його виконанням; 5) коригування плану й заходів, у відповідності до змінюваного контексту, зовнішній моніторинг; 6) удосконалення процесу управління, внутрішній моніторинг; 7) управління ризиками. При цьому, кожному з них, в теорії управління, присвячено чималу увагу. Щодо механізму реалізації Стратегії, цей конструкт можна виразити через схематичну форму, яка є візуалізацією зв'язків між базовими його елементами. В основі їх виділення, можна виокремити декілька передумов методологічного характеру: 1) механізм реалізації Стратегії є динамічною системою, що передбачає необхідність здійснення часової диференціації, етапності його реалізації з відповідним визначенням спрямованості та послідовності розгортання зв'язків між елементами; 2) механізм реалізації Стратегії є своєрідним управлінським конгломератом, що формується у єдиному стратегічному полі. Це диктує необхідність: а) узгодження завдань кожного етапу як з попередніми, так і загальними і спеціальними цілями Стратегії; б) забезпечення структурно наскрізного, проникаючого впливу орієнтуючих (ціннісно-світоглядних) настанов Стратегії до кожного елемента і на кожному етапі її реалізації; в) врахування чинників обструкції (визначення, прогнозування, коригування кримінологічних планів у зв'язку з ними), системного опору антикримінальним інноваціям; 3) використання структурно-функціонального підходу та принципу автогенезу до побудови моделі механізму реалізації Стратегії, які дозволяють забезпечити концептуальну цілісність та, водночас, необхідну функціональну специфікацію і змістовну гнучкість взаємопов'язаних елементів досліджуваної керуючої системи. При цьому, механізм Стратегії охоплює низку блоків, які умовно можливо об'єднати у три групи елементів: структурні, функціональні та каталітичні, які є його несучою конструкцією, формують загальну архітектоніку. Вони представлені суб'єктами, етапами реалізації Стратегії, а також відповідними зв'язками між ними. У свою чергу, суб'єкти поділяються на дві групи: 1) суб'єкти адміністрування, які організовують та підтримують належну функціональну

спроможність досліджуваної керуючої системи. До них, передусім, належить Міністерство юстиції України, до сфери управління якого належить ДКВС. Виходячи з цього, доцільним є створення окремого структурного утворення – Центру стратегічного управління при Мініюсті, який має забезпечити: 1) втілення доктринальних напрацювань у нормативну форму проекту реалізації Стратегії; 2) налагодження зв'язків між суб'єктами другої категорії; 3) координацію їх діяльності; 4) прийняття поточних управлінських рішень; 5) контроль за їх виконанням. Функціонування цього центру має бути забезпечена залученням до процесу вироблення рішень, їх обговорення низки інших суб'єктів – представників органів прокуратури, СБУ, Міністерства фінансів України, Адміністрації Президента України, адвокатури тощо; 2) суб'єкти запобіжної діяльності, які безпосередньо реалізують заходи щодо зниження кримінальної активності серед персоналу УВП. До них належить, власне, ДКВС, Національна поліція, прокуратура, СБУ, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Національний превентивний механізм, відомчі та інші вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку за державним замовленням фахівців для УВП, правозахисні організації. Ця група суб'єктів, по суті, є об'єктом управлінського впливу з боку суб'єктів адміністрування.

Механізм реалізації Стратегії складається із п'яти етапів, які формують середньострокову перспективу стратегічного управління. Кожному з них притаманні власні завдання, виконання яких забезпечує досягнення наскрізних, щодо етапів, цілей Стратегії.

Перший етап – активізація. Його основне призначення – запуск в дію теоретичної (кримінологічної) моделі стратегічного управління діяльністю щодо запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП. Відповідно задачами цього етапу є: 1) системна діагностика об'єкту управлінського впливу. Вона передбачає: а) первинний комплексний аналіз проблеми кримінальної активності персоналу УВП (стан,

тенденції, детермінація відповідного різновиду злочинності); б) комплексний аналіз функціональності елементів запобігання злочинам персоналу УВП; 2) стратегічне планування, програмування превентивної діяльності, оцінка ризиків; нормопроектна робота щодо розробки науково обґрунтованого тексту Стратегії, а також державної цільової програми її реалізації, які підлягатимуть а) узгодженню з пов'язаними сферами стратегічного управління; б) затвердженню на урядовому рівні; 3) інституціоналізація механізму реалізації стратегії: формування організаційно-правових основ його функціонування, в тому числі і перш за все – створення зазначеного вище центру стратегічного управління; коригування бюджетного забезпечення діяльності Мінюсту; необхідне удосконалення правового регулювання з урахуванням міжгалузевих правових зв'язків; налагодження (юридичне, організаційне забезпечення) зв'язків між суб'єктами механізму реалізації Стратегії, затвердження цілей, форм, методів і напрямів взаємодії, контролю за діяльністю окремих з них. В цьому аспекті, перспективним є запровадження венчурної системи адміністрування зі зв'язками триєдиного комплексу «центр стратегічного управління – навчальний заклад – органи та установи виконання покарань».

Другий етап – системна трансформація, яка передбачає початок стратегічного управління за визначеними напрямками запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП. Це – фаза змістовних перетворень предметної діяльності кримінально-превентивного спрямування. Її задачами є: 1) переорієнтування концепції функціонування суб'єктів запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП. В цьому контексті, слушною видається думка О. Й. Пасхавера, який, аналізуючи успіхи й провали реформістського поступу нашої країни, доходить висновку про особливу роль, домінантність їх суб'єктивних факторів. Внутрішня готовність, переконаність громадян та їх соціальний запит, як зазначає вчений, основа будь-яких реформ [386]. Ця ідея перекликається з концепцією соціальної дії М. Вебера, згідно з якою людська діяльність набуває сенсу, конструктивного соціального змісту лише в тому випадку,

коли вона зіставляється з його суспільно-позитивними цінностями [478]. Виняткова відповідальність, в цьому аспекті, знову ж таки, покладається на навчальні заклади, які готують за державним замовленням фахівців для органів та УВП [229]; 2) розробка, обговорення та прийняття правових інновацій у сфері виконання та відбування покарань, спрямованих на утвердження в праві новітнього розуміння ліберально-гуманістичної концепції: а) завершення процесу демілітаризації персоналу УВП шляхом доопрацювання проекту [387] та прийняття Закону України «Про пенітенціарну систему»; б) удосконалення правових основ виконання та відбування покарань у виді позбавлення волі в контексті: звуження дискреційних повноважень персоналу УВП; протидії кримінальному зараженню засуджених, поширенню серед них кримінальної субкультури [336]; підвищення ступеню захисту особистої безпеки як засуджених, так і працівників УВП; забезпечення організаційних умов для ресоціалізації, в парадигмі утвердження людської гідності, сервісної та правозахисної функцій УВП; в) чітке розмежування повноважень між УВП та Національною поліцією щодо оперативно-розшукової діяльності в УВП; нормативно-правове визначення принципів, напрямів, форм та методів взаємодії між ними, а також УВП із об'єднаннями громадян; г) виділення і деталізація у відомчому правовому регулюванні органів прокуратури, СБУ, НАБУ, ДБР, окремого напрямку запобіжної діяльності (в тому числі у юрисдикційній формі) щодо злочинів у сфері службової діяльності, які вчиняються персоналом УВП; 3) створення конкурентного середовища в структурах УВП, зокрема, через правове гарантування їй персоналу високого рівня їх соціального захисту й оплати праці, а також через розробку та реалізацію державної програми щодо підвищення іміджу роботи в УВП, формування відношення населення до УВП не як до репресивних, а як до соціально зорієнтованих, правозахисних інституцій; 4) технічне й технологічне оснащення (переоснащення) об'єктів інфраструктури УВП у безпековому та віктимологічному контекстах [187]; 5) розробка та впровадження у практичну діяльність органів та УВП, а також спеціалізованих суб'єктів запобігання злочинам

методик індивідуального кримінологічного прогнозування злочинної поведінки персоналу УВП, відповідного їй програмного та апаратного забезпечення. Такі методики мають ґрунтуватися на: а) комплексі кримінологічно-значущих фільтрів в системі відбору кандидатів на службу в УВП; б) комплексі ознак криміналізації персоналу УВП, узагальнених у кримінологічних банках даних, заснованих на інформації з особових справ, даних щорічного психологічного тестування, психіатричного огляду, матеріалах службових перевірок, відомостей періодичного моніторингу позаслужбових відносин тощо.

Третій етап – системна адаптація, що, по суті, є етапом апробації закладених у правових конструкціях інституціональних моделей, формування основної діяльнісної причини досягнення цілей Стратегії. Задачами цього етапу є: 1) прийняття оновлених (трансформованих, згідно з позиціями ціннісно-світоглядного компоненту Стратегії) соціальних ролей персоналом УВП, практичне втілення у службовій діяльності відповідних ціннісних настанов, орієнтирів, зміна екзистенційно-правового (аксіологічного) формату взаємин між персоналом УВП і засудженими; 2) активне та неухильне виконання інноваційних правових приписів згідно із правовим замислом, ідеєю гуманізації й демілітаризації УВП, в тому числі й на рівні підготовки фахівців за державним замовленням у відповідних навчальних закладах; 3) апробація нових моделей забезпечення відкритості органів та УВП щодо громадського контролю, а також залучення неурядових організацій (активізація їх участі) до безпосередньої роботи з ресоціалізації засуджених, соціальної адаптації осіб, які відбули покарання у виді позбавлення чи обмеження волі; 4) апробація методик індивідуального прогнозування злочинної поведінки персоналу УВП. Щодо останнього – доцільним видається запровадження кримінологічного експерименту на базі кількох виправних колоній середнього та максимального рівнів безпеки.

Четвертий етап – нарощування запобіжного потенціалу. Його задачами є: 1) підбиття проміжних підсумків, кримінологічний аналіз трирічного досвіду управління

у сфері запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП в контексті загальної реформи ДКВС; 2) внесення відповідних програмних коректив до механізму реалізації Стратегії, з метою стимуляції ефективних напрямів, форм і методів адміністрування, конкретних запобіжних заходів, а також елімінації неефективних; 3) аналіз результатів кримінологічного експерименту щодо ефективності індивідуального прогнозування злочинної поведінки персоналу УВП, прийняття рішення про внесення змін до його параметрів або поширення на всю систему УВП відповідної практики.

П'ятий етап – закріплення та пролонгація, що має забезпечити: а) фіксацію тенденції до зниження кримінальної активності персоналу УВП; б) проактивну властивість механізму реалізації Стратегії; в) концептуальну цілісність та спадковість її елементів щодо розгортання подальшого управлінського кримінально-превентивного впливу на більш віддалену (довгострокову) перспективу. Таким чином, задачами цього етапу є: 1) максимізація результативності реалізації Стратегії через управління активізацією предметної запобіжної діяльності суб'єктів як першої, так і другої структурної групи; 2) формування на 5-у році реалізації Стратегії концептуальних (теоретичних, аналітичних), правових, фінансових основ для продовження функціонування ефективної моделі управління запобіжною діяльністю відповідного спрямування. В узагальненому вигляді, такі основи можуть бути представлені як: а) цикл аналітичних доповідей (за сферами запобігання корупційним, насильницьким, нігілістичним злочинам у сфері службової діяльності, кадрової, інфраструктурної, освітньої трансформації УВП тощо) за результатами дослідження успіхів і проблем реалізації Стратегії, пропозиції щодо удосконалення її положень, з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду; б) проект Стратегії на наступну п'ятирічку з відповідною програмою її реалізації, в якій формуються напрями й інституціональні осередки системи управління запобіганням злочинам з боку персоналу УВП. До цих елементів відносяться такі:

1. Кримінологічний аналіз та прогнозування, як постійно функціонуючі підсистеми управління. Їх науково-методичні засади в науці розроблені достатньо повно. Разом з тим, необхідно зауважити, що в контексті досягнення цілей Стратегії, кримінологічне прогнозування доцільно здійснювати щодо таких об'єктів: а) стан злочинності персоналу УВП та її основних детермінант кримінальної активності персоналу УВП; б) кримінологічна ефективність нормативно-правових актів (чинних і їх проектів), що приймаються чи продовжують діяти, за умови змінених системно-правових зв'язків з іншими нормативно-правовими актами інноваційного характеру. Прогнозування кримінологічної ефективності проекту нормативно-правового акту, як зазначає Ю. В. Орлов, з огляду на необхідність забезпечення його науково-методичної виваженості, доцільно диференціювати (за змістом здійснюваних операцій) на чотири фази: 1) кримінологічне прогнозування у сфері дії нормативно-правового акту без врахування дії останнього (пошуковий прогноз); 2) кримінологічне прогнозування у сфері дії нормативно-правового акту із врахуванням дії останнього, тобто тих змін у соціальному порядку, які привносить нормативно-правова інновація (нормативний прогноз); 3) зіставлення показників двох попередніх прогнозів; 4) оцінка ступеня достовірності результатів [539, с. 135].

2. Кримінологічне планування, що здійснюється на підставі використання даних відповідних прогнозів та покликане забезпечити узгодженість, керованість управлінського впливу на суб'єктів запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП. Планування реалізації Стратегії має здійснюватись як на п'ятирічний етап загалом (стратегічний план), так і на кожен річний цикл управління (тактичне планування), зокрема [7].

3. Комунікація та координація, основне призначення яких – налагодження та підтримання постійного, як внутрішньо-, так і зовнішньо-управлінських зв'язків. Перші – формуються між суб'єктами адміністрування діяльності щодо запобігання злочинам з боку персоналу УВП та передбачають необхідність використання широкого

міжвідомчого (із залученням підрозділів Національної поліції, СБУ, Національного превентивного механізму) діалогу та управлінської консолідації, синхронізації, як у форматі обміну оперативною інформацією, так і вироблення та реалізації спільних рішень, навчання превентивним практикам. Другі – передбачають здійснення системної роз'яснювальної роботи, громадського обговорення проблемних питань виконання покарань, висунення на порядок денний проблематики реформування кримінально-виконавчого сектору системи запобігання злочинності загалом, залучення міжнародних донорів на міжурядовому рівні взаємодії. Вочевидь, функція координатора реалізації Стратегії має бути покладена на Центр стратегічного управління. На його базі необхідно розгорнути діяльність окремого сектору комунікації та координації.

4. Контроль – самостійна функціональна складова механізму та напрям діяльності суб'єктів адміністрування реалізації Стратегії, що має забезпечити: а) чітке та неухильне виконання запланованих заходів; б) виявлення поточних недоліків відповідних планів, причин їх невиконання; в) вчасне реагування на зміну оперативної обстановки у сфері запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП, зміна та доповнення планів реалізації Стратегії [376]. Варто також зауважити, що у доповіді Генерального Секретаря ООН на 30-у Конгресі ООН із запобігання злочинності та кримінальному правосуддю (Катар, 12–19 квітня 2015 р.) було у зв'язку з цим наголошено, що: регулярний моніторинг тенденцій у сфері злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя має ключове значення для визначення прогресу в зміцненні правопорядку і просуванні на шляху до сталого розвитку» [388]. Таким чином, моніторинг реалізації Стратегії є важливим компонентом відповідного механізму. Як встановлено в ході даного дослідження, чи не єдиною фундаментальною працею на теренах нашої держави, присвяченою доктринальним засадам кримінологічного моніторингу є докторська дисертація Є. М. Блажівського (2013 р.), в якій надано широку характеристику природі, проявам,

сферам та методичним основам застосування кримінологічного моніторингу [389, с. 108]. Науково-методичні засади окремих різновидів кримінологічного моніторингу достатньо ґрунтовно досліджені також в дисертації Д. М. Миронюка (2014 р.) [390]. Зокрема, на його думку, ці результати можуть бути використані: а) для обґрунтування кримінологічної доцільності внесення змін, доповнень до чинних нормативно-правових актів у сфері боротьби із злочинністю; б) для інформаційно-аналітичного забезпечення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів (у перспективі); в) для інформаційно-аналітичного забезпечення самостійного кримінологічного експерименту [300, с. 182–183]. Останнє, є особливо важливим напрямом реалізації інноваційного потенціалу Стратегії та відповідних кримінально-превентивних заходів, досвіду розгортання якого у вітчизняних умовах немає. Йдеться, наприклад, про такі складові демілітаризації УВП, як: позбавлення підрозділів УВП права на провадження ОРД, запровадження принципово інших критеріїв роздільного утримання засуджених, розширення їх прав і свобод, в тому числі й щодо доступу до низки цивільних сервісів тощо. Такі зміни, зокрема, передбачені проектом Закону України «Про пенітенціарну систему» [387], розробленим у 2016 р. Мінюстом України та запропонованим до експертного обговорення.

5. Забезпечення реалізації Стратегії, що передбачає: а) інформаційно-аналітичне забезпечення – блок заходів, спрямованих на акумулювання, обробку, зберігання та використання кримінологічно-значущої інформації в системі управління запобіганням злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняються персоналом УВП. В цьому аспекті, слушною є ідея створення Державної автоматизованої системи кримінологічної інформації (ДАСКІ). На потребі у її функціонуванні неодноразово наголошувалось у численних наукових працях під авторством В. В. Голіни [189], О. М. Джужи [391], А. П. Закалюка [345], Ю. В. Орлова [362] та ін. Проте, ця ідея і досі лишається не реалізованою, а перспективи втілення її в життя прямо залежать від політичної волі. Альтернативою ДАСКІ, в межах механізму реалізації Стратегії, може

бути автономний банк кримінологічної інформації, що цілком здатний накопичуватись та узагальнюватись підрозділом моніторингу в структурі Центру стратегічного управління. Основне завдання – створення інформаційних моделей об'єкту управління та кримінально-запобіжного впливу у сфері запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП, а також інших кримінологічно-значущих об'єктів: криміногенно-детермінаційного комплексу, фонових, для досліджуваного виду злочинності явищ тощо; б) науково-методичне забезпечення, що здійснюється з метою поглибленого (поруч з моніторинговим) дослідження системних трансформацій кримінологічно-значущих параметрів функціонування кримінально-виконавчої системи; впровадження в кримінально-запобіжну практику новітніх методів і методик запобіжного впливу як загальносоціального, так і спеціально-кримінологічного, індивідуального рівнів; в) нормативно-правове та організаційне забезпечення – вчасна розробка, проектування та прийняття нормативно-правових актів з метою ефективного правового регулювання службової діяльності персоналу УВП. Ключовими задачами нормативно-правового забезпечення реалізації Стратегії є: а) нормативна формалізація ціннісно-світоглядного її компоненту, переведення визначених Стратегією ідей і цінностей у розряд правових принципів та засад діяльності відповідних суб'єктів; б) максимальне наближення юридичної форми та, заснованої на ній правовій діяльності до стратегічного задуму, загально- та спеціально-превентивних цілей Стратегії; в) кримінологічна експертиза чинної нормативно-правової бази щодо регулювання відносин у сфері кримінально-виконавчих відносин; г) кадрове забезпечення – інтелектуальна капіталізація системи запобігання злочинам, які вчиняються персоналом УВП, що розуміється як комплекс заходів із: 1) формування високопрофесійного та мотивованого персоналу УВП (через механізми переатестації, рекрутингу, реформування відомчої освіти тощо); 2) залучення до управління реалізацією Стратегії вітчизняних та зарубіжних фахівців найвищого рівня компетентності; 3) технічне й технологічне забезпечення – інноваційний сектор управлінської діяльності щодо умов для належного

віктимологічного та іншого, за характером, запобігання злочинам у сфері службової діяльності, які вчиняються персоналом УВП, через: оновлення, переобладнання інфраструктури УВП; створення і впровадження у практику діяльності останніх належного апаратного та програмного забезпечення систем відеоспостереження, а також комп'ютерних систем діагностики формування та розвитку антисуспільних якостей персоналу УВП тощо; 4) фінансове забезпечення, як ресурсний базис механізму реалізації Стратегії в цілому, який передбачає: а) належне бюджетне гарантування; б) залучення іноземних (міжнародних) фінансових донорів за програмами сприяння розвитку демократії в Україні; в) фінансове стимулювання участі неурядових організацій, представників громадськості в процесі виконання покарань, досягнення його цілей. При цьому, як правильно зробила висновок О. Ю. Бусол, – в Україні не сформувалася потужна авторитетна система соціального контролю, яка була б в змозі спонукати вище керівництво держави до дотримання відповідних моральних стандартів [392, с. 182]; г) інституціональна залежність будь-якої сфери державного управління від політичної кон'юнктури [393]. У урахуванням вищевикладеного, до каталітичних елементів механізму реалізації Стратегії слід віднести: 1) політичний супровід реалізації Стратегії, який полягає у забезпеченні формування політичної волі на прийняття стратегічно важливих рішень як на парламентському, так і урядовому, відомчому рівнях. Технології такого супроводу – дуже різноманітні та за предметною характеристикою не повністю охоплюються кримінологічним знанням. Тож, їх наукова розробка потребує окремого дослідження чи їх циклу. Тому, можна лише фрагментарно позначити тільки окремі аспекти політичного супроводу, а саме: а) коаліційна робота щодо вироблення спільної позиції парламентських фракцій з питань правового регулювання запобіжної діяльності. Реформування УВП має стати частиною оновленої коаліційної угоди; б) забезпечення постійного та дієвого парламентського й урядового «лоббі» при прийнятті та контролі реалізації поточних управлінських рішень в процесі реалізації Стратегії; в)

налагодження діалогу з представниками великого бізнесу, фінансово-промислових груп та використання їх впливу на політиків, репрезентованих в апараті держави; 2) оперативний супровід реалізації Стратегії, метою якого є виявлення, припинення та запобігання кримінальним проявам саботажу як з боку персоналу УВП (зокрема, його керівної ланки), так і з боку інших суб'єктів (інших міністерств і відомств, приватних суб'єктів, вплив який може мати деструктивні ефекти щодо стратегічних перетворень за заданим напрямом). Як показує практика, кримінально-виконавча сфера, як і будь-яка інша сфера публічного адміністрування, серед іншого ґрунтується на розпорядженні державними коштами, управлінні державним майном [394, с. 803-804]. Вітчизняній історії та сучасності відомо безліч прикладів вибудовування досконалих імітаційних механізмів як у сфері правоохоронної діяльності, так і інших сферах державного управління [395]. Саме тому, невід'ємними каталітичними елементами механізму реалізації Стратегії має бути оперативний супровід його ходу з боку СБУ, НАБУ, в перспективі – ДБР; 3) інформаційно-роз'яснювальний супровід реалізації Стратегії, який передбачає налагодження та підтримання постійного діалогу з громадськістю, щодо: доведення до широких кіл намірів, планів керівництва держави у сфері реформування системи виконання покарань; роз'яснення окремих непопулярних кроків, які вимагатимуть великих капіталовкладень, вивільнення частини персоналу УВП; роз'яснення необхідності зміни ставлення самого суспільства до кримінально-виконавчої системи (як до її персоналу, так і до засуджених) до соціального значення кримінально-виконавчої діяльності, як такої.

Таким чином, механізм реалізації Стратегії є цілісною, динамічною, відкритою управлінською системою, компоненти якої перебувають у щільному структурному та функціональному зв'язку [375]. Більш того, лише за належної інтеграції громадськості та влади можливо розраховувати на результативність розробленої в цій роботі Стратегії.

Висновки до розділу 3

1. Визначено соціально-правову сутність та сформульовано авторське визначення поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП», під яким слід розуміти специфічний різновид суспільної діяльності, що здійснюється відповідними суб'єктами, функціональний зміст якої полягає у перешкоджанні дії детермінант зазначеної злочинності та її проявів через обмеження, нейтралізацію, блокування тощо їх впливів на формування у цих осіб злочинної мотивації і поведінки, а також у здійсненні інших запобіжних заходів, спрямованих на випередження, обмеження, усунення, захист та відвернення або припинення злочинів з боку вказаних суб'єктів протиправної діяльності. Теоретичне значення сформульовано у цій дисертації поняття полягає в тому, що таким чином розширено межу знань про даний вид суспільної діяльності у сфері виконання покарань, а також визначені потенційні можливості, невикористані резерви та перспективи кримінологічної профілактики, відвернення та припинення дії впливів зовнішнього середовища та внутрішніх психологічних, психічних та інших ресурсів цих осіб на формування їх злочинної мотивації і мотивів. У свою чергу, практичне значення даного авторського поняття виражається в тому, що такий підхід дозволив розробити по результатах проведеного дослідження низку науково обґрунтованих заходів тактичного та стратегічного характеру, спрямованих на удосконалення правового механізму запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, а також правових гарантій його реалізації на практиці з урахуванням особливостей об'єкта, предмета, завдань та мети цієї діяльності, яка досягається у результаті реалізації заходів кримінологічної профілактики, відвернення та припинення злочинів, що вчиняються персоналом УВП.

2. Доведено, що стратегія запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП, має складатись з 3-х компонентів: ціннісно-світоглядного, орієнтуючого та функціонального. При цьому, ціннісно-світоглядний компонент визначає аксіологічні

засади управління запобіжною діяльністю, які включають: а) діяльність персоналу УВП, як єдності об'єкта і суб'єкта кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності; б) конвергенцію, зближення телеологічних засад взаємодії персоналу УВП та засуджених, загально-соціальних і особистісних цілей службової діяльності в межах кримінально-виконавчих відносин. У свою чергу, орієнтуючий компонент стратегії визначає її цілі. Встановлено, що найбільш віддаленою метою розробленої стратегії є ефективне запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП. Її досягнення спираються на систему загально - та спеціально-запобіжних цілей, а саме: 1) узгодження кримінально-виконавчої політики з економічною, правовою, безпековою, кримінологічною та гуманітарною державними політиками України; 2) демілітаризація ДКВС; 3) забезпечення її прозорості, відкритості для громадського контролю, а також участі неурядових організацій в процесі виконання покарань; 4) формування кадрового ядра ДКВС, що здатне бути носієм ліберально-гуманістичної ідеології державного управління; 5) забезпечення професіоналізму персоналу УВП; 6) формування моделі високої соціальної значущості персоналу УВП. У цьому контексті, доведено, що функціональний компонент стратегії має визначати основні напрями кримінально-запобіжної діяльності. Серед них, виділено та охарактеризовано такі, як: 1) запобігання формуванню антисупільних настанов персоналу УВП; 2) запобігання можливості їх реалізації при сформованості особи; 3) підвищення ризику викриття злочинної поведінки персоналу УВП та притягнення цих осіб до кримінальної відповідальності; 4) припинення існуючих та запобігання виникненню нових організованих форм кримінальних практик в середовищі персоналу УВП; 5) протидія кримінальній субкультурі.

3. Розроблено теоретичний механізм запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП України, під яким слід розуміти керуючу, упорядковану, динамічну, відкриту систему управлінської діяльності кримінологічного спрямування щодо планомірного зниження кримінальної активності персоналу УВП. Встановлено, що цей

механізм охоплює 3 блоки елементів: структурні, функціональні та каталітичні, кожен із яких має свої змістовні ознаки. Зокрема, структурні елементи механізму представлені суб'єктами, етапами реалізації стратегії, а також відповідними зв'язками між ними. До таких суб'єктів віднесено: а) суб'єкти адміністрування, які організують і підтримують належну функціональну спроможність досліджуваної керуючої системи; б) суб'єкти кримінально-запобіжної діяльності, які безпосередньо реалізують заходи щодо зниження кримінальної активності персоналу УВП (УВП, Національна поліція, прокуратура, СБУ, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Національний превентивний механізм, відомчі та інші вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку за державним замовленням фахівців для УВП, правозахисні організації). Доведено, що до функціональних елементів механізму реалізації стратегії входять: 1) кримінологічний аналіз та прогнозування, як постійно функціонуючі підсистеми управління; 2) кримінологічне планування; 3) комунікація та координація; 4) контроль; 5) забезпечення, яке охоплює інформаційно-аналітичний, науково-методичний, нормативно-правовий, організаційний, кадровий, технічний, технологічний та фінансовий напрями. У свою чергу, каталітичні елементи механізму реалізації стратегії покликані сприяти інтенсифікації його функціонування через нейтралізацію (послаблення дії) чинників системного опору, до яких віднесено: 1) політичний супровід, який полягає у забезпеченні формування політичної волі та прийняття стратегічно важливих рішень; 2) оперативний супровід, метою якого є виявлення, припинення та запобігання кримінальним проявам, а також випадкам саботажу реалізації стратегії як з боку персоналу УВП, так й інших суб'єктів; 3) інформаційно-роз'яснювальний супровід, який передбачає налагодження та підтримання постійного діалогу з громадськістю.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо змісту мотивів вчинення злочинів персоналом УВП і їх урахування в практиці реалізації запобігання останнім. Одержані результати надають змогу сформулювати низку висновків і пропозицій.

1. Проаналізовано сучасний стан (1991–2017 рр.) дослідженості проблем, які стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП України, і виявлено, що, незважаючи на численні наукові розробки, пов'язані зі змістом злочинної діяльності зазначених суб'єктів, досі на дисертаційному рівні питання щодо змісту мотивів їх протиправної поведінки та їх реалізації на практиці не вивчали. А це, у свою чергу, впливає на рівень ефективності запобіжної діяльності, а також загалом на результативність процесу виконання/відбування покарань. При цьому на сьогодні в індивідуальному механізмі вчинення злочинів цією категорією осіб не з'ясованими повною мірою є такі важливі теоретичні та практичні аспекти, як: а) місце й роль індивідуальних мотивів протиправної поведінки персоналу УВП; б) зміст безпосередньої та посткримінальної поведінки цих осіб; в) вплив зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації зазначених суб'єктів злочинів; г) зміст і спрямованість засобів реалізації загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів із запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП, з урахуванням мотивації й мотивів їх протиправної поведінки; г) міжнародно-правові заходи мотивації службової діяльності персоналу УВП.

2. Встановлено зміст і сутність мотивів вчинення злочинів персоналом УВП, а також сформульовано авторське визначення цього поняття та здійснено аналіз його системотвірних ознак, які полягають у такому: а) протиправні наміри особи; б) зазначені наміри сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого й професійного досвіду суб'єкта злочину; в) суб'єктом реалізації злочинних

намірів є особи із числа персоналу УВП, які, у свою чергу, є органічною частиною персоналу ДКВС України; г) протиправний намір цих осіб спрямований на вчинення злочину; г) протиправний намір вчинити злочин став результатом дії внутрішньої безпосередньої причини винної особи; д) протиправний намір особи вчинити злочин виражає її особисте ставлення до того, на що спрямоване це суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння; е) протиправний намір вчинити злочин у винної особи сформувався в результаті впливу на неї певних зовнішніх умов, способу життя й конкретної життєвої ситуації. Таким чином, виходячи з отриманих результатів дослідження, доведено, що протиправні мотиви персоналу УВП формуються на індивідуальному соціально-психологічному, інтелектуальному та вольовому рівнях, а також під впливом зовнішнього середовища (сім'ї, трудового (навчального) колективу, злочинної субкультури тощо).

3. Визначено міжнародно-правові засади щодо мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб. Доведено, що зазначене питання регулюють передусім ті міжнародно-правові джерела, які регламентують порядок добору, підготовки та підвищення професійної кваліфікації персоналу УВП, а також встановлюють вимоги до цих осіб. Другу групу міжнародно-правових джерел становлять ті з них, що пов'язані з фінансовим, соціальним, матеріально-технічним та іншим ресурсним забезпеченням кримінально-виконавчої діяльності цих осіб. Третя група нормативно-правових актів регулює питання, що стосуються громадського контролю за діяльністю персоналу УВП у сфері виконання покарань. Виходячи з результатів проведеного аналізу міжнародно-правових джерел, сформульовано такі вимоги, що висувають до зазначених осіб та на підставі яких вживають відповідних заходів із запобігання злочинам з їх участю, а саме: а) наявність у них таких особистісних ознак, як: гуманність, чесність, комунікативність та здатність працювати у сфері виконання покарань; б) заборона для цих осіб за будь-яких обставин застосовувати тортури до засуджених або ув'язнених під варту; в) знання в повному

обсязі змісту міжнародно-правових актів, які регулюють сферу виконання покарань; г) обов'язок проходження спеціалізованої підготовки для тих осіб, які працюють з особливими групами засуджених (іноземці; неповнолітні; жінки тощо); г) обов'язок для персоналу УВП постійно підвищувати рівень своїх знань і професійних навичок.

4. Встановлено зміст індивідуальних мотивів вчинення злочинів персоналом УВП та здійснено їх класифікацію, запропоновано типологію мотивації злочинної поведінки персоналу УВП за двома критеріями. За суб'єктивною типовістю підстав їх формування виділено: а) мотивацію неординарної злочинності поведінки (первинна мотивація), за якої формування мотиву в певній ситуації відбувається вперше чи-то у зв'язку з новизною ситуації для особи, чи-то у зв'язку з виникненням нових рис її особистості (зокрема, під впливом специфічного досвіду, розвитком станів фрустрації, деривації, психологічного відчуження тощо); б) мотивацію ординарної злочинної поведінки (циклічна мотивація), що формується внаслідок багаторазового виникнення відповідного мотиву, потенційна реалізація якого суперечила б інтересам служби, або безпосереднього вчинення злочину в конкретних типових ситуаціях, з визначеним типовим набором стимулів, подразників тощо. За інтенсивністю формування виділено раптово сформовану (ситуативну) та поступово сформовану мотивацію злочинної поведінки. У розгортанні першого ключову роль, разом зі сферою потреб, установок і диспозиції, відіграє криміногенна ситуація. Подібний мотиваційний стан зумовлює вчинення злочину за скороченим "сценарієм": подальші стадії прийняття рішення про вчинення злочину та його реалізація обмежені поверховими, побіжними обміркуваннями. Натомість генеза другого з виділених типів мотивації обтяжена умовно-тривалими станами тривожності й комплексами зовнішніх факторів, дія яких спонукає до ініціації вчинення злочину персоналом УВП України.

5. З'ясовано зміст безпосередньої та посткримінальної поведінки персоналу УВП, а також встановлено, що реалізація прийнятого рішення про насильницьке перевищення влади або службових повноважень цими особами передбачає:

1) скорочення дистанції із жертвою (засудженим) у таких альтернативних формах: а) виклик засудженого до запланованого місця (службовий кабінет, інше приміщення); б) очікування засудженого в певному запланованому місці на території колонії; в) ситуативне скорочення дистанції внаслідок збігу розташування засудженого та персоналу УВП; 2) здійснення як однієї з альтернативних форм насильства фізичного впливу на тіло засудженого: а) безпосередній фізичний вплив – нанесення засудженому (утримуваному під вартою) ударів руками і ногами; б) опосередкований фізичний вплив, що здійснюється із застосуванням спеціальних засобів чи інших предметів; дій інших засуджених; з використанням дій інших осіб із числа персоналу УВП; 3) здійснення як однієї з альтернативних форм насильства фізичного впливу на організм жертви, що виявляється в негативному опосередкованому енергетичному впливі на засудженого (утримуваного під вартою) без порушення тілесної недоторканості, а саме: створення умов для тривалої дії низьких температур; позбавлення або обмеження в отриманні питної води, їжі, освітленні; умисне позбавлення можливостей в отриманні медичних препаратів тощо; 4) здійснення як однієї з альтернативних форм насильства біологічного впливу на жертву, зокрема поміщення завідомо здорових засуджених (утримуваних під вартою) до приміщень із хворими на туберкульоз; 5) застосування погроз як однієї з альтернативних форм психічного насильства. Доведено, що при прийнятті рішення про застосування насильства до потерпілого в більшості випадків винна особа враховує власні юридичні обов'язки як керівне начало та як основу злочинного мотивування в конкретній ситуації. Встановлено, що в 95 % ці злочини вчиняють з метою реалізації своїх службових обов'язків щодо припинення правопорушення з боку засуджених, запобігання та розкриття злочинів, вчинених ними. Визначено також, що для психологічної природи злочинів цієї категорії досить часто характерні змішані мотиви, включаючи домінування й помсту.

6. Визначено вплив зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації

персоналу УВП, зокрема здійснено типологію криміногенної ситуації, а саме на підставі чотирьох критеріїв виділено 15 їх типів з відповідними підтипами. Доведено, що більшість із цих ситуацій мають стимулюючий та провокаційний характер. Водночас виявлено такі ситуації-перепони злочинній поведінці персоналу УВП, як: 1) прибуття засуджених на спілкування з особою із числа персоналу УВП наодинці; 2) про час відвідування засудженим конкретного службового приміщення персоналу УВП було відомо іншим засудженим; 3) спілкування відбувалось на території, за якою здійснювалось відеоспостереження; 4) організація належного контролю за несенням служби персоналом УВП.

7. Визначено сутність та сформульовано авторське поняття “запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП”, а також здійснено аналіз його системотвірних ознак, таких як: а) це специфічний різновид суспільної діяльності (соціального контролю та соціальної профілактики); б) це діяльність відповідних суб’єктів запобігання злочинам (спеціалізованих; частково спеціалізованих; неспеціалізованих); в) об’єднувальним змістовним елементом для всіх суб’єктів запобіжної діяльності є перешкоджання дії детермінант, що породжують та сприяють вчиненню злочинів персоналом УВП; г) це діяльність щодо обмеження, нейтралізації, блокування тощо детермінант злочинів, що спричинили й сприяли їх вчиненню з боку персоналу УВП; г) це діяльність, що спрямована на перешкоджання дії різноманітних впливів на формування злочинної мотивації й поведінки зазначених осіб; д) це діяльність з випередження, усунення, захисту та відвернення або припинення злочинів; е) це діяльність з кримінологічної профілактики, відвернення та припинення протиправних дій чи бездіяльності вказаних суб’єктів злочинів.

8. Встановлено головні напрями діяльності, пов’язаної із запобіганням злочинам, що вчиняються персоналом УВП, а також визначено, описано й пояснено юридично значущі, функціональні зв’язки стратегії запобігання злочинам з боку цих осіб зі стратегіями державного управління загалом, а також запобігання злочинності та

реформування кримінально-виконавчої системи. Серед них – Стратегія сталого розвитку “Україна-2020”, Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки, Антикорупційна стратегія тощо. На підставі цього сформульовано умовний триєдиний комплекс системно-правових зв’язків, що визначають стратегічні підстави державного управління у сфері запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП. Виходячи із цього, обґрунтовано необхідність підтримання зворотного зв’язку стратегії запобігання злочинам і правопорушенням з боку персоналу УВП з положеннями інших стратегій протидії та запобігання злочинам і реформування сфери виконання покарань.

9. З’ясовано зміст і визначено засоби реалізації загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів із запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП. Виходячи з отриманих результатів, обґрунтовано необхідність створення Центру стратегічного управління при Міністерстві юстиції України, який має забезпечити: 1) втілення доктринальних напрацювань у нормативну форму (проекти) реалізації Стратегії; 2) налагодження зв’язків між суб’єктами цієї категорії; 3) координацію їх діяльності; 4) прийняття поточних управлінських рішень; 5) контроль за їх виконанням. Доведено також доцільність виділення в структурі досліджуваного механізму п’яти етапів, а саме: а) активізації; б) системної трансформації; в) системної адаптації; г) нарощування запобіжного потенціалу; г) закріплення й пролонгації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ліховицький Я. О. Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України : кримінологічна характеристика та запобігання : монографія / Ярослав Олександрович Ліховицький. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. 584 с.

2. Мартиненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины : монографія / О. А. Мартыненко. Харьков : Изд-во ХНУВС, 2005. 496 с.

3. Лопоха В. В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 224 с.

4. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду та пожежної безпеки УВП у 2016 році : інформ. бюл. Київ : Міністерство юстиції України. Департамент Державної кримінально-виконавчої служби, 2017. 43 с.

5. Хто відбудуватиме покарання за втечу ув'язнених з одеської колонії, чи впливають кримінальні авторитети на керівництво пенітенціарних установ, чи дійсно злодійська каса Лук'янівського СІЗО становить півмільйона доларів і чому ув'язненим не можна користуватися кольоровими олівцями. [Електронний ресурс]: Інтерв'ю заступника міністра юстиції України Дениса Чернишова головному редактору інтернет-видання "ГОРДОН" Олесі Бацман. Режим доступу: <https://gordonua.com/ukr/publications/chernishov-usi-kolonii-ta-sizo-v-ukraini-kuryruie-dvoie-kryminalnykh-avtorytetiv-288783.html>; <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-chernishov-v-tjurementnih-pravilah-vnutrishnogo-rozporjadku-dosi-je-zaborona-na-kolorovi-olivtsi-u-sojuzi-bojalisja-shcho-uv-jazneni-budut-pidrobljati-rubli-297728.html>. Назва з екрана.

6. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 20.05.2015 року № 276/2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276/2015/paran12#n12>

7. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 // Офіційний вісник України. 2016. № 44.

8. Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 08.11.2012 року № 631/2012. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/631/2012> (дата звернення: 06.12.17). – Назва з екрана.

9. Проблеми пенітенціарної теорії і практики : Бюлетень. –К. : Київський інститут внутрішніх справ МВС України, 1996. № 1. 119 с.

10. Бібліографія (кримінологія та профілактика злочинів) : Довідник / Упоряд.: В. В. Василевич, С. І. Мінченко, Т. О. Сіродан та ін; за заг. ред. д.ю.н. Джужі О. М. –Київ : Атіка, 2008. 296 с.

11. Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертаційне здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / уклад. : В. К. Гришук, Б. О. Кириць, О. Ф. Паська. –Львів : Львівський держ. у-нт. внутр. справ, 2009. 472 с.

12. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів : теорія і практика : Авторед. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08 – Харків: Українська державна юридична академія, 1994. 44 с.

13. Костенко О. М. Воля і свідомість злочинця (дослідження з застосування принципу натуралізму). Автореф... дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Ун-т внутр. справ імені Тараса Шевченка, 1995. 46 с.

14. Лихолоб В. Г. Проблемы эффективности правоприменительной деятельности органов внутренних дел в борьбе с преступностью (криминологический и теоретико-правовой аспект) : Автореф... дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08. Киев. ун-т имени Тараса Шевченка, 1992. 41 с.

15. Баулин Ю. В. Уголовно-правовые проблемы учения об обстоятельствах, исключающих преступность (общественную опасность и противоправность) деяния : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. Юридическая академия им. Ф. Э. Дзержинского, 1991. 41 с.

16. Шкарупа В. К. Доказування та докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції) : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Одеса : Одеський держ. ун-т. ім. І. І. Мечникова, 1996. 57 с.

17. Іщенко А. В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ. Україн. акад. внутр. справ, 1996. 36 с.

18. Шепітько В. Ю. Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.09 –Харків. Нац. юрид. академія імені Ярослава Мудрого, 1996. 30 с.

19. Гумін О. М. Проблеми боротьби наркотизмом серед засуджених у виправно-трудових колоніях : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. Справ України, 1997. 18 с.

20. Колб О. Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. Справ України, 1997. 23 с.

21. Литвак О. М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992-1995 роки) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Університет внутрішніх справ, 1997. 26 с.

22. Мартиненко О. А. Кримінологічні проблеми мотивів та мотивації хуліганства : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. академія імені Ярослава Мудрого, 1997. 23 с.

23. Тарасенко О. М. Ефективність попередження злочинності органами внутрішніх справ : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Українська академія внутрішніх справ, 1996. 24 с.

24. Василець В. Б. Правові та кримінологічні проблеми попередження втеч засуджених з виправно-трудових установ : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Україн. акад. внутр. справ, 1996. 20 с.

25. Дудоров О. О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за одержання хабара : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Ун-т імені Тараса Шевченка, 1994. 23 с.

26. Лукомський В. С. Кримінальна відповідальність за дачу хабара та посередництво в хабарі : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1996. 28 с.

27. Осадчий В. І. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (стаття 189 – 4 КК України) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Українська академія внутрішніх справ, 1994. 23 с.

28. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини слідчого з органом дізнання, начальником слідчого відділу та прокурором : Автореф. дис... канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.09. Харків. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 1997. 17 с.

29. Сушко Ю. С. Актуальні питання профілактичної діяльності при проведенні судово-економічних експертиз : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 – К. : Київ. ун-т імені Тараса Шевченка, 1994. – 25 с.

30. Білий П. М. Правова культура в адміністративній діяльності працівника міліції громадської безпеки : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 1998. 16 с.

31. Калаянов Д. П. Адміністративні проступки, підвідомчі міліції, та їх профілактика : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса : Одеська державна юридична академія, 1998. 16 с.

32. Кідрук Ю. В. Проблеми створення і діяльності місцевої міліції в Україні (адміністративно-правові та організаційні аспекти) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. Укр. акад. внутр. справ, 1996. 22 с.

33. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. Університет внутр. справ, 1998. 19 с.

34. Парасюк М. В. Адміністративно-правове регулювання службової дисципліни працівників органів внутрішніх справ : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. Україн. акад. внутр. справ, 1995. 22 с.

35. Подлінев С. Д. Діяльність міліції по здійсненню дозвільної системи в умовах формування ринкових відносин в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса. Одеський держ. ун-т імені І. І. Мечникова, 1996. 22 с.

36. Сидорчук Л.А. Правові та організаційні питання створення і функціонування кримінальної міліції в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. Нац. акад. внутр. справ України, 1998. 18 с.

37. Чистоклетов Л. Г. Адміністративно-правові основи застосування міліцією вогнепальної зброї : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 1997. 24 с.

38. Ярмакі Х. П. Організаційно–правові основи паспортної системи в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук :12.00.07. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 1998. 20 с.
39. Безсмертний Є. О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. Університет внутр. справ, 1997. 19 с.
40. Радов Г. О. Формування духовності засуджених у контексті пенітенціарного процесу / Г. О. Радов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : зб. наук. пр. / Київ. ін-т внутр. справ. Київ, 1998. № 1. С. 41-49.
41. Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України / Г. О. Радов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : зб. наук. пр. / Київ. ін-т внутр. справ. Київ, 1997. № 2. С. 5-10.
42. Радов Г. О. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України» // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : зб. наук. пр. / Київ. ін-т внутр. справ. Київ, 1997. № 1 (2). С. 5-52.
43. Медведєв В. С. Шляхи попередження та подолання професійної деформації працівників УВП // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1996. № 1. С. 42-47.
44. Синьов В. М. Підготовка спеціалістів для пенітенціарної системи / В. М. Синьов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : зб. наук. пр. / Київ. ін-т внутр. справ. Київ, 1996. № 1. С. 17–24.
45. Фаренюк С. Я. Пенітенціарні засади проекту кримінально-виконавчого кодексу України // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1996. № 1. С. 25-28.
46. Супрун М. О. Важлива складова гуманізації пенітенціарної ситеми України // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1996. № 1. С. 84-88.
47. Поважнюк В. Г. В єдиній державній системі боротьби зі злочинністю : перспективи подальшого розвитку та розбудови внутрішніх військ МВС України // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1996. № 1. С. 101-106.

48. Клімов М. В. Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи / В. М. Синьов, М. В. Клімов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : зб. наук. пр. / Київ. ін-т внутр. справ. Київ, 1997. № 2. С. 70–85.

49. Лукашенко А. А. Духовна культура пенітенціарного персоналу – компонент його професійної майстерності // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1997. № 2. С. 86-91.

50. Кушнірова Т. В. Соціальні та індивідуальні підходи до проблеми підготовки спеціалістів // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1997. № 2. С. 96-100.

51. Давиденко Г. Й. Формування культури мовлення спеціалістів пенітенціарної системи // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1997. № 2. С. 101-105.

52. Кривуша В. І. Використання творчої спадщини А. С. Макаренка в навчанні пенітенціарного персоналу // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1997. № 2. С. 111-116.

53. Чакубаш Ю. В. Формування наукового погляду на тюрму як на суспільно-державний інститут // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 3. С. 27-38.

54. Ніколенко Д. О. Передбачення в структурі професійного спілкування співробітників УВП із засудженими // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 3. С. 48-52.

55. Романенко О. В. До питання про роль громадянського суспільства в ресоціалізації засуджених // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1998. № 3. С. 97-101.

56. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 344/98 / Урядовий кур'єр. 1998. № 82-83. 30 квіт.

57. Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань : затв. Указом Президента України від 31 липня 1998 р. № 827/98 // Урядовий кур'єр. 1998. № 154/155. 13 серп.

58. Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування МВС України : Указ Президента України від 12 берез. 1999 р. №248/99 // Офіційний вісник України. 1999. № 11. С. 24.

59. Про затвердження Виправно-трудоного кодексу Української РСР : Закон Української РСР від 23 груд. 1970 р. № 3325–07 // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1971. № 1. Ст. 6.

60. Кримінально-виконавчий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3/4. Ст. 21.

61. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. // Офіційний вісник України. 2005. № 30. С. 4-10.

62. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629–IV // Урядовий кур'єр. 2004. 20 квіт. С. 2–3.

63. Кримінально-виконавчий кодекс України : наук.-практ. комент. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків : Юрінком Інтер, 2005. 560 с.

64. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект) : Автореф. дис... юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 2002. 39 с.

65. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників ОВС України : їх детермінація та попередження : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 2007. 36 с.

66. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 31 с.

67. Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.

68. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. ун-т внутр. справ, 2007. 20 с.

69. Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 20 с.

70. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2003. 19 с.

71. Оболенцев В. Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. академія України імені Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.

72. Подільчак О. М. Мотиви та мотивація злочинів, учинених жінками : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. академія імені Ярослава Мудрого, 2005. 20 с.

73. Терещенко Л. В. Попередження органами внутрішніх справ посягань на життя та здоров'я працівників міліції у зв'язку з їх службовою діяльністю : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 20 с.

74. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження) : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.

75. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією) : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. ун-т внутр. справ, 2006. 32 с.

76. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

77. Бодюл Є. М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2005. 18 с.

78. Львовчкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2002. 18 с.

79. Пташинський О. Б. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 18 с.

80. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. академія України імені Ярослава Мудрого, 2000. 35 с.

81. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2004. 36 с.

82. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Київський нац. ун-т внутр. справ, 2007. 36 с.

83. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2005. 35 с.

84. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи : порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. ун-т внутр. справ, 2007. 36 с.

85. Ярмаш Н. М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз) : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 40 с.

86. Анчукова М. В. Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 2004. 20 с.

87. Блинська С. Г. Кримінально-правова природа затримання особи, що вчинила злочин, як обставина, що включає злочинність діяння : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 19 с.

88. Вапсва Ю. А. Помилка у змісті суб'єктивної сторони складу злочину : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Університет внутр. справ, 2000. 19 с.

89. Верема Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2004. 18 с.

90. Гацелюк В. О. Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів. Нац. ун-т імені Івана Франка, 2005. 19 с.

91. Горбчова І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса. Одеська нац. юрид. академія, 2008. 20 с.

92. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2007. 20 с.

93. Дячук С. І. Юридична природа виконання наказу; кримінально-правова оцінка діяння особи, що віддала чи виконала протиправний наказ : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08.Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2000. 17 с.

94. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Академія адвокатури України, 2007. 18 с.

95. Ключев М. М. Кримінологічні засади програмування запобігання злочинності : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. ун-т внутр. справ, 2008. 20 с.

96. Крупко Д. І. Відповідальність за хабарництво за кримінальним правом Німеччини, Швейцарії та України (порівняльно-правове дослідження) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08.Київ. Академія адвокатури України, 2005. 20 с.

97. Лісова Н. В. Крайня необхідність як обставини, що включає злочинність діяння : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. 20 с.

98. Лупіносова О. М. Умисне вбивство при перевищенні межі необхідної оборони : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса. Одеська нац. юрид. академія, 2007. 20 с.

99. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 Львів. Нац. ун-т імені Івана Франка, 2007. 18 с.

100. Орловська Н. А. Осудність та її види (порівняльний аналіз законодавства України та інших держав) : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса. Одеська нац. юрид. академія, 2001. 20 с.

101. Сорочинський М. Г. Попередження злочинності засобами кримінального права : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса. Одеська нац. юрид. академія, 2004. 18 с.

102. Харитонов С. О. Кримінально-правова оцінка застосування вогнепальної зброї працівником міліції : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. Університет внутрішніх справ, 2000. 18 с.

103. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 20 с.

104. Хлистов Н. Б. Заохочення суспільно-корисної мотивації : кримінально-правові та кримінологічні аспекти : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Академія адвокатури України, 2008. 20 с.

105. Шалгунова С. А. Кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 16 с.

106. Галай А. О. Шляхи реформування пенітенціарної політики України у сфері діяльності персоналу пенітенціарних установ // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. С. 6-8.

107. Грейліх О. О. Розвиток у майбутніх вихователів виховно-трудова установ професійної міжособистісної взаємодії // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. С. 103-111.

108. Шадрін Є. В. Деякі аспекти адаптації молодих спеціалістів до умов роботи в установах виконання покарань // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. С. 151-158.

109. Клімов М. В. Концептуальна модель системи пенітенціарної освіти // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. С. 177-189.

110. Рева О. М., Михайлов О. В. Оцінка небезпечних властивостей поведінки, оперативного мислення та прийняття рішення у майбутніх юристів // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1999. № 4. С. 193-196.

111. Калужний Р. А., Сергєєв І. С. Актуальні засади побудови пенітенціарної доктрини та пенітенціарної політики // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2000. № 5. С. 6-10.

112. Христюк О. С. Співробітники та засуджені : проблеми спілкування // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2000. № 5. С. 158-162.

113. Пампура І. І. Життєва криза в умовах професійної діяльності працівників кримінально-виконавчої системи та органів внутрішніх справ // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2000. № 5. С. 210-215.

114. Закорко І. П. Особливості відпрацювання психологічної стійкості у співробітників правоохоронних органів в процесі підготовки до ведення рукопашного поєдинку з озброєним злочинцем // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2000. № 5. С. 224-227.

115. Котляр В. Ю., Котляр Ю. В. Сучасні методи математичного аналізу показників злочинності // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 60-67.

116. Муравйов К. В. Деякі правові аспекти попередження ухилення злочинців від дізнання, слідства та відбування покарань // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 68-72.

117. Чакубаш Ю. В. Системний підхід як основний метод розбудови теорії еволюції кримінально-виконавчих систем // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 177-184.

118. Литвак О. Урахування віктимологічного аспекту у процесі застосування кримінально-правових норм // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 208-211.

119. Делікатний С. К., Половнікова Ж. Ю. Участь психолога у збереженні особистої безпеки працівників ОВС // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 212-225.

120. Пампура І. І. Професійне становлення особистості в правоохоронній сфері // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 292-298.

121. Легуша С. М. Шляхи подолання правового нігілізму в середовищі слухачів та курсантів // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 347-354.

122. Плиско В. І. Регуляція состояния напругності сотрудников в стрессогенных ситуациях // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 376-380.

123. Калініченко Р. О. Методичні основи підвищення якості професійної підготовки співробітників ОВС // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 392-398.

124. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 394–2011 // Офіційний вісник України. 2011. № 28. С. 1161.

125. Про внесення змін і доповнень у деякі нормативно-правові акти з питань виконання кримінальних покарань [Електронний ресурс] : Закон України від 16.10.2012 р. № 5461-VI/. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5461-17>.

126. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 // Офіційний вісник України. 2016. № 44.

127. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Денисова Т. А. ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави та права В.М. Корецького. Київ, 2011. 38 с.

128. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній : Монографія / за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ. АТІКА. 2011. 367 с.

129. Кулик О. Г. Злочинність в Україні : теорія і практика кримінологічного дослідження : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Кулик О. Г. Київ. 2013. – 681 с.

130. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : монографія. Київ. Юрінком Інтер. 2011. 288 с.

131. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття : монографія. Київ. Юрінком Інтер. 2013. 272 с.

132. Гречанюк С. К. Теорія та практика взаємодії органів та установ Державної пенітенціарної служби України з державними та неурядовими інституціями : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь. Нац. ун-т Державної податкової служби України, 2011. 39 с.

133. Бараш Є. Ю. Адміністративно-правові засади управління Державною кримінально-виконавчою службою України : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків. ХНУВС. 2012. 437 с.

134. Назимко Є. С. Депеналізація як елемент пенальної політики України : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Академія адвокатури України. 2011. 20 с.

135. Стулов О. О. Реалізація принципу законності при виконанні покарання у виді позбавлення волі на певний строк : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя. Класичний приватний університет. 2011. 20 с.

136. Профілактика злочинів : Підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. Київ. Атіка. 2011. 720 с.

137. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі : Монографія. Луцьк. ПП Іванюк В.П. 2012. 168 с.

138. Автухов К. А. Особливості діяльності окремих підрозділів кримінально-виконавчої системи : навч. посіб. / К. А. Автухов, О. В. Ткачова, І. О. Яковець : за ред. А. Х. Степанюка. Харків. Право. 2012. 152 с.

139. Грушицький А. І. Реалізація права на правову допомогу засудженим до позбавлення волі : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2012. 20 с.

140. Хуторна С. В. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених до позбавлення волі : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. ХНУВС, 2012. 20 с.

141. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях : Монографія. Київ : ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

142. Копотун І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України : дис... докт. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2014. 510 с.

143. Богатирьова О. І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні : Монографія. Київ : ВД Дакор, 2013. 368 с.

144. Рябчинська О. П. Теоретико-правові засади функціонування системи покарань в Україні : Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2013. 40 с.

145. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань : автореф. дис... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ. 2013. 32 с.

146. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : Посібник / за ред. О. М. Джужі. Київ : НАВС, 2013. 620 с.

147. Кримінологічні засади запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України : навч. посіб. / І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. О. Лисенко ; за заг. ред. О. Г. Колба. Київ : Дакор, 2014. 196 с.

148. Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : Монографія. Київ : НАВС, 2014. 292 с.

149. Конопельський В. Я. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі : поняття, зміст, реалізація у кримінально-виконавчій діяльності України : монографія / В. Я. Конопельський. Одеса : ОДУВС. 2014. 474 с.

150. Конопельський В. Я. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань в кримінально-виконавчій діяльності України: автореф. дис... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ. 2014. 34 с.

151. Пропозиції щодо Пріоритетів діяльності Державної пенітенціарної служби України на 2015 рік : Київ. ДПтС України. 2015. 11 с.

152. Павлов В. Г. Кримінально-виконавчі засади забезпечення персоналом Державної пенітенціарної служби України виконання покарань у вигляді позбавлення волі : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний університет. 2015. 20 с.

153. Степанова Ю. П. Кримінально-виконавчі засади виконання та відбування покарань у виді позбавлення волі на певний строк щодо раніше судимих осіб : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Академія адвокатури України. 2015. 19 с.

154. Крук О. М. Правове регулювання короткострокових виїздів за межі колоній в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. Справ. 2015. 18 с.

155. Охман О. В. Правове регулювання застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, щодо засуджених у місцях позбавлення волі в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Нац. акад. внутр. Справ. 2015. 20 с.

156. Джужа О. М. Запобігання злочинам : кримінально-віктимологічна парадигма : Монографія: Київ. Нац. акад. внутр. Справ. 2015. 332 с.

157. Карчевський М. В. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні : інформаційно-аналітичні матеріали за результатами опитування експертів. Суми : РВВ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2015. 48 с.

158. Лопоха В. В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. Академія адвокатури України. 2016. 18 с.

159. Ліховіцький Я. О. Про деякі змістовні елементи запобіжної діяльності персоналу державної кримінально-виконавчої служби України / Я. О. Ліховіцький // Knowledge. Education. Law. Management. 2016. № 4 (16). С. 166-174.

160. Ліховіцький Я.О. Про деякі міжнародно-правові та вітчизняні підходи щодо реалізації у діяльності персоналу колоній принципу гуманізму / Я. О. Ліховіцький // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Право. Ужгород, 2016. Т. 2, вип. 38. С. 34-41.

161. Ліховіцький Я. О. Про деякі змістовні елементи організаційно-правових засад діяльності персоналу колоній по забезпеченню безпеки засуджених в Україні // Я. О. Ліховіцький // Российский следователь. 2016. № 5. С. 98-104.

162. Ліховіцький Я. О. Про деякі кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до персоналу органів та установ виконання покарань України / Я. О. Ліховіцький // Knowledge. Education. Law. Management. 2016. № 3 (15). С. 134-141.

163. Ліховіцький Я. О. Персонал органів та УВП як суб'єкт виконання покарань в Україні : Монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. 556 с.

164. Ліховіцький Я. О. Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України : Кримінологічна характеристика та запобігання : Монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. 584 с.

165. Ліховіцький Я. О. Характеристика мотивів злочинної поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у сфері службової діяльності / Я. О. Ліховіцький // Публічне право. 2016. № 4. С. 172-179.

166. Ліховіцький Я. О. Про зміст індивідуального запобігання корупційним злочинам / Я. О. Ліховіцький // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 31 берез. 2017 р.). Київ : НАВС, 2017. С. 121-122.

167. Ліховіцький Я. О. Застосування інтегративного підходу до аналізу мотивів злочинної поведінки персоналу ДКВС України у сфері службової діяльності / Я. О. Ліховіцький // Кримінологічна теорія і практика : досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 80-83.

168. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби в Україні у сфері виконання покарань : Монографія / А. В. Савченко, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський та ін. : за заг. ред. докт. юрид. наук, професора, член-кореспондента НАПрУ Коваленко В. В. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2017. 526 с.

169. Руденко В. І. Про деякі детермінанти мотиваційного характеру, що сприяють вчиненню злочинів персоналом виправних і виховних колоній України. / В. І. Руденко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право, № 48. 2018. С. 95-98.

170. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т. В. Ковальова. Харків. Фоліо, 2005. 767 с.

171. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва : Мартин, 2010. 704 с.

172. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків. Право, 2013. Т. 1 : Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 376 с.

173. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – Київ : Юрінком Інтер, 2015. 1063 с.

174. Юридична енциклопедія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ. Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2001. Т. 3 : К- М. 789 с.

175. Грищук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія / В. К. Грищук. 2-е вид., перероб. і допов. Хмельницький : Хмельн. ун-т упр. та права, 2013. 768 с.

176. Кримінологічний довідник : довідкове видання / за ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка НАПр України Бандурки О. М.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Джужі О. М. та д-ра юрид. наук, професора Литвинова О. М. Харків. Діса плюс, 2013. 412 с.

177. Теорія держави і права : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.

178. Кримінологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

179. Нежурбіда С. Етіологія злочину : теорії, аналіз, результат : Монографія. Чернівці : Друк Арт, 2013. 432 с.

180. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 380 с.

181. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : Монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2016. 192 с.

182. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : Монографія. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 446 с.

183. Кримінологія: питання та відповіді / Кол. авторів: Авдєєв О. О., Васил'єв А. А. та інші, за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Золота миля, 2015. 324 с.

184. Проблеми протидії злочинності : підруч. / Кальман О. Г., Козьяков І. М., Куц В. В. та ін.; за ред. проф. О. Г. Кальмана. Харків: Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. 352 с.

185. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем / Автори-упорядники: С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, С. Г. Кулик, О. С. Шеремет. Чернігів : ПАК ПВК «Десна», 2015. 658 с.

186. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.

187. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв [та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2006. 352 с.

188. Віктимологія: навч. посіб. / В. В. Голіна, Б. М. Головкин, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкина. Харків : Право, 2017. 308 с.

189. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посібн. / Голіна В. В. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

190. Криминология и профилактика преступлений : Учебник / под ред. докт. юрид. наук А. И. Алексеева. Москва : РИО МВД СССР, 1989. 431 с.

191. Кримінологія : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2009. 312 с.

192. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (загальна та Особлива частини) : Навчальний посібник. Київ : Атіка, 2001. 368 с.

193. Кримінологія : [навч. посіб.] / [О. М. Джужа та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Прецедент, 2004. 208 с.

194. Шнайдер Г. Й. Криминология : перевод с немецкого / Г. Й. Шнайдер ; под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва : Прогресс : Универсал, 1994. 504 с.

195. Криминология : Учебник. Алматы : «Международный центр научных исследований и правовой экспертизы РК», 2008. 614 с.

196. Криминология : учебник / под общ. ред. А. И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Норма, 2002. 848 с.

197. Гейро Ж.-Ф., Тюаль Ф. Геостратегия преступности. Киев : «Издательский дом «Скиф», 2014. 292 с.

198. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / под ред. докт. юрид. наук, профессора Д. А. Шестакова. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. 353 с.

199. Криминология: Учебник / под ред. проф. Малкова В. Д. Москва : ЗАО Юстицинформ, 2004. 528 с.

200. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : [У 3 кн.]. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. Київ : видавн. дім «Ін Юре», 2007. 424 с.

201. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12. 2003. № 15 // постанова Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 254-258.

202. Дудоров О. О. Поняття злочину. Класифікація злочинів // Правова доктрина України : у 5 т. Харків : Право, 2013. – т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні : стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 131-150.

203. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації : монографія / М. І. Хавронюк. Київ : Істина, 2005. 264 с.

204. Європейські пенітенціарні правила : Рекомендація Ради Європи R (2006) 2. Донецьк : Донецький Меморіал, 2010. 32 с.

205. Принципи медичної етики : прийняті резолюцією 37/194 Генеральної Асамблеї ООН від 18 груд. 1982 р. // Права людини і професійні стандарти для народних організацій. Київ, 2002. С. 81–83.

206. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 78–81.

207. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы) [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf. Название с экрана.

208. Про міжнародні договори : Закон України від 1 квітня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.

209. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

210. Буроменський М. В. Українська доктрина співвідношення міжнародного і національного права / М. В. Буроменський // Правова доктрина України : у 5 т. Харків, 2013. Т. 2 : Публічно-правова доктрина України / Ю.П. Битяк [та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 632-662.

211. Мікієвич М. М. Міжнародно-правова доктрина України щодо членства у міждержавних союзах / М. М. Мікієвич, О. Я. Траганюк // Правова доктрина України : У 5 т. Харків, 2013. Т. 2 : Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк [та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 696-730.

212. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів [Електронний ресурс] : Закон України від 8 квітня 2014 року. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

213. Декларація про державний суверенітет України : від 16.07.1990 № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.

214. Степанюк А. Х. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України : монографія / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець. Харків : Кроссруд, 2007. 184 с.

215. Уголовно-исполнительное право : учебник / ред. И.В. Шмарова. Москва : Новый Юрист, 1998. 368 с.

216. Загальна декларація прав людини // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 9–12.

217. Декларация о праве и обязанности отдельных лиц, групп и органов общества поощрять и защищать общепризнанные права человека и основные свободы // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 29–33.

218. Конвенція про права дитини: прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. : ратифікована та набула чинності для України з 27 вересня 1991 р. // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – Київ, 2002. – С. 83-95.

219. Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями: прийняті на I Конгресі ООН по попередженню злочинності та поведження із засудженими 30.08.1955 року // Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями. Київ, 2008. С. 18-36.

220. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 39/46 від 10 грудня 1984 р. : ратифікована Україною 5 листопада 1998 р. // Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями / упоряд.: О. І. Шинальський [та ін.]. Київ, 2008. С. 63-69.

221. Про ратифікацію факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання : Закон України від 21 липня 2006 р. // Зб. поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики. 2006. № 33. С. 20-25.

222. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню : прийнята резолюцією Ради Європи від 4 листопада 1993 р. ; ратифікована Україною // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 191-198.

223. Свод принципів зашиты всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 33-40.

224. Основные принципы применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 40–45.

225. Кримінально-виконавче право України (Загальна та Особлива частини) : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 448 с.

226. Кримінально-виконавче право : підручник [для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2006. 256 с.

227. Кримінально-виконавче право України : підручник / [О. М. Джужа та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2010. 752 с.

228. Європейська конвенція з прав людини // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 147–157.

229. Шкарупа К. В. Система підготовки співробітників служби в'язниць в Швеції, Норвегії і Німеччині. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 грудня 2016 року). Київ, 2016. С. 3-5.

230. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. // Офіційний вісник України. 2004. № 26. Ст. 1733.

231. Про дію міжнародних договорів на території України : Закон України від 10 грудня 1991 року // Відомості Верховної ради України. 1992. № 10. Ст. 137.

232. Про умови перспективного вступу України у Європейський Союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.3w.mk.ua/Site3W/00000126.htm>.

233. Основні принципи поводження із засудженими : Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р. // Права людини і діяльності органів і установ виконання покарань : науково-методичний посібник для проведення занять в системі службової підготовки / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Чернігів, 2012. С. 220.

234. Колб О. Г. Про деякі результати наукових досліджень, пов'язаних із змістом діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України. *Актуальні питання реформування правової системи* : матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 16-17 червня 2017 р.). Луцьк, 2017. С. 196-199.

235. Правила Организации объединенных Наций, касающиеся защиты несовершеннолетних, лишенных свободы // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ, 2002. С. 114-125.

236. Конвенція про захист прав і основних свобод людини із поправками, внесеними відповідно до положень протоколу № 11: прийнята у Римі 4 листопада 1950 р.; ратифікована Україною // Права людини і діяльність органів і установ виконання покарань : науково-методичний посібник для проведення занять в системі службової підготовки / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Чернігів, 2012. С. 174-191.

237. Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. Київ : Сфера, 2002. 293 с.

238. Фріс П. Л. Політика у сфері боротьби із злочинністю (загальні питання) / П. Л. Фріс // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України : теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ-Харків, 2016. С. 10-24.

239. Борисов В. І. Ефективність кримінально-правової політики / В. І. Борисов, П. Л. Фріс // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України : теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ ; Харків, 2016. С. 69-83.

240. Про національну поліцію України : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40/41. С. 379.

241. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.

242. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.

243. Про основи охорони здоров'я в Україні : Закон України від 19 листопада 1992 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.

244. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах : монографія. Київ: ВД «Дакар», 2018. 514 с.

245. Колб О. Г. Реалізація принципу гуманного ставлення до засуджених у сучасних умовах в Україні / О. Г. Колб, І. М. Васидлюк // Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах Євроінтеграційного поступу України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 27-28 жовт. 2016 р.). Чернігів, 2016. С. 145-146.

246. Іванков О. І. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення захисту прав засуджених до позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 16 с.

247. Орел Ю. В. Кримінально-правова охорона нормативної діяльності органів та установ кримінально-виконавчої служби України : автореф. дисс ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 39 с.

248. Ковалев С. В объятиях (тисках) власти / С. В. Ковалев // Аспект : інформ. бюл. Донецьк, 2003. № 1 (9). С. 41-42.

249. Покрас А. Инициативы тюремной реформы / А. Покрас // Аспект : інформ. бюл. Донецьк, 2003. № 1 (9). С. 42-43.

250. Мак-Манус Д. Роль персоналу у забезпеченні прав людини у в'язниці / Д. Мак-Манус // Аспект : інформ. бюл. Донецьк, 2003. № 2 (10). С. 5-8.

251. Келли М. Судебная практика и переполненность тюрем / М. Келли // Аспект : інформ. бюл. Донецьк, 2003. № 2 (10). С. 19-20.

252. Гумін О. М. Проблеми боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудових колоніях : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1997. 18 с.

253. Исследования возвращения в общество : проверка реальности // Аспект : інформ. бюл. Донецьк, 2007. № 1. С. 57-58.

254. Свинаръов В. І. Проблеми конфліктів у середовищі засуджених / В. І. Свинаръов, І. Г. Богатиръов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : зб. наук. пр. / Київ. ін-т внутр. справ. Київ, 1999. № 4. С. 117-121.

255. Сванидзе Э. Борьба с жестоким обращением и безнаказанностью : Права лиц, лишенных свободы и обязанности должностных лиц органов правопорядка : 11 ключевых вопросов и ответов / Э. Сванидзе. Киев : К.І.С., 2011. 40 с.

256. Мардох Д. Боротьба з жорстоким поведженням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поведження : доповідь по Україні / Д. Мардох. Київ : К.І.С., 2010. 108 с.

257. Шемшученко Ю. С. Гармонізація законодавства України з міжнародним європейським правом / Ю. С. Шемшученко // Європа, Японія, Україна : Міжнар. наук.-практ. конф. [«Шляхи демократизації державно-правових систем»] (м. Київ, 17-20 жовтня 2000 р.). Київ, 2000. С. 8-20.

258. Калашник Н. Г. Реформування пенітенціарної системи України / Н. Г. Калашник // Практика виконання альтернативних покарань : інформ. бюл. 2008. № 2. С. 8–14.

259. Дубчак Л. М. Застосування E-LEARNING в системі підвищення класифікації атестованих співробітників Служби ув'язнення Польщі. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крім призму правових реформ* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 груд. 2016 р.). Київ, 2016. С. 273-275.

260. Стиврениекс М. Э. Исполнение наказания в виде лишения свободы в Латвии : теория и практика. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 грудня 2016 року). Київ, 2016. С. 8-10.

261. Потельнікова Н. М. Тюремний і апробаційний омбудсмен Англії та Уельсу як елемент забезпечення позитивного досвіду. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 грудня 2016 року). Київ, 2016. С. 184-186.

262. Мак-Манус Д Система подачи жалоб как гарантия соблюдения прав человека / Д. Мак-Манус // Аспект : інформ. бюл. Донецьк, 2003. № 2 (10). С. 14-18.

263. Тацій В. Я. Проблеми зближення європейських правових систем як умова гармонізації законодавства України / В. Я. Тацій, В. Я. Грошевий // Проблеми

гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 1998. С. 53-57.

264. Шемшученко Ю. С. Гармонізація законодавства України з міжнародним європейським правом. *Європа, Японія, Україна* : Міжнар. наук.-практ. конф. «Шляхи демократизації державно-правових систем» (м. Київ, 17-20 жовтня 2000 р.). Київ, 2000. С. 8-20.

265. Щербаков В. А. Механизм индивидуального преступного поведения лиц, совершающих насильственные преступления против личности : диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук : 12.00.08. Москва, 2003. 155 с.

266. Щербакова А. К. Механізм індивідуальної злочинної поведінки особи, яка вчиняє бандитизм: характеристика та протидія : монографія / А. К. Щербакова, О. М. Литвинов. Харків : Панов, 2015. 236 с.

267. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : [У 3 кн.]. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. Київ : видавн. дім «Ін Юре», 2007. 424 с.

268. Исправительно-трудовая психология : учебник / под ред. К. К. Платонова, А. Д. Глаточкина, К. Е. Игошева. Рязань : РВШ МВД СССР, 1985. 359 с.

269. Аванесов Г. А. 10 глав о мотивации и мотивах. Через призму науки криминологии : монография / Г. А. Аванесов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2012. 303 с.

270. Волков Б. С. Детерминистическая природа преступного поведения / Б. С. Волков. Москва : Изд-во РУДН, 2004. 128 с.

271. Орлов Ю. В. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу злочину: сутність та питання доцільності законодавчого закріплення / Ю. В. Орлов // Право і безпека. 2011. № 4. С. 116–120.

272. Куспенский А. А. Криминологическая характеристика преступлений, совершаемых сотрудниками уголовного розыска в связи со служебной деятельностью :

автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук : 12.00.08. Омск, 1991. 19 с.

273. Самотієвич В. О. Кримінологічна характеристика особистості працівників ОВС України, які вчиняють злочини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 226 с.

274. Андреев Ю. В. Сотрудники исправительных учреждений как субъекты преступлений против государственной власти и интересов государственной службы: уголовно-правовой и криминологический аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Челябинск, 2002. 217 с.

275. Демин В. М. Профилактика правонарушений сотрудников уголовно-исполнительной системы : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2007. 25 с.

276. Салатин А. В. Характеристика должностных преступлений сотрудников уголовно-исполнительной системы и классификация личностей преступников [Электронный ресурс] / А. В. Салатин. Режим доступа : http://www.fsin.su/territory/Vipe/journal_bulletin_of_the_institute/archive/magazine/16/03.pdf. Название с экрана.

277. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.

278. Кондратюк Л. В. Ещё раз о криминологическом понятии преступления и преступности [Электронный ресурс] / Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинский // Журнал российского права. 2004. № 9. Режим доступа : <http://www.lawmix.ru/comm/2463>. – Название с экрана.

279. Ігнатов О. М. Насильницькі злочини, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України : кримінологічна характеристика, детермінація та попередження : монографія. Харків : ТОВ «Формат Плюс», 2008. 296 с.

280. Мерзлов Ю. А. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершаемых сотрудниками службы криминальной милиции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Омск, 1998. 18 с.

281. Варыгин А. Н. Преступность сотрудников органов внутренних дел и воздействие на неё : монография. Саратов, 2003. 224 с.

282. Новаков О. С. Класифікація мотивів злочинної поведінки працівників міліції у сфері службової діяльності. Право і безпека. 2002. № 4, т. 1. С. 192–196.

283. Тарасов Н. В. Преступления, совершаемые сотрудниками милиции : криминологический аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2000. 19 с.

284. Антонян Ю. М. Личность преступника. Криминологическое исследование / Ю. М. Антонян, В. Е. Эминов. Москва: Норма; Инфра-М, 2010. 368 с.

285. Антонян Ю. М. Психология преступника и расследование преступлений / Ю. М. Антонян, М. И. Еникеев, В. Е. Эминов. Москва : Юрист, 1996. 336 с.

286. Антонян Ю. М. Криминология : избранные лекции / Ю. М. Антонян. Москва : Логос, 2004. 448 с.

287. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 352 с.

288. Психологія особистості : словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. Київ : Рута, 2001. 320 с.

289. Волошок О. В. Психологічний аналіз проблеми тривожності особистості / Проблеми сучасної психології. 2010. № 10. С. 120–128.

290. Лунеев В. В. Мотивация преступного поведения / В. В. Лунеев. Москва : Наука, 1991. 383 с.

291. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр ; пер. с фр. Е. А. Самарской. Москва : Республика ; Культурная революция, 2006. 269 с.

292. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва, 1969. С. 348–374.

293. Подільчак О. М. Мотиви та мотивація злочинів, учинених жінками : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Подільчак Ольга Миколаївна ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 237 с.

294. Сахнік О. В. Професійно-психологічна підготовка персоналу Державної пенітенціарної служби України як засіб забезпечення його особистої безпеки та надійності / Юридична психологія та педагогіка. 2014. № 1. С. 106–114.

295. Даньшин І. М. Усталені форми злочинності : (кримінологічний нарис). Харків : Акта, 2002. 110 с.

296. Кримінологічні засади запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України : навч. посіб. / І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. О. Лисенко ; за заг. ред. О. Г. Колба. Київ : Дакор, 2014. 196 с.

297. Рейсмен В. М. Скрытая ложь. Взятки: «крестовые походы» и реформы : перевод с английского / под общ. ред. и со вступ. ст. А. М. Яковлева. Москва : Прогресс, 1988. 328 с.

298. Василевич В. В. Механізм злочинної поведінки // Кримінологічний довідник / за наук. ред. О. М. Бандурки ; за заг. ред. О. М. Джужі та О. М. Литвинова. Харків, 2013. С. 236–237.

299. Бандурка О. М. Механізм злочинної поведінки / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов // Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. пр. / [редкол.: О. М. Бандурка (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2016. № 3. С. 109–119.

300. Ефремова Г. Х. Психологическая защита и самооправдание в генезисе преступного поведения / Г. Х. Ефремова, А. Р. Ратинов // Личность преступника как объект психологического исследования : сборник научных трудов / Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности / редкол.: А. Р. Ратинов (отв. ред.) [и др.]. Москва, 1979. С. 44–62.

301. Социальные отклонения / С. В. Бородин, В. Н. Кудрявцев, Ю. В. Кудрявцев, В. С. Нерсисянц. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юридическая литература, 1989. 368 с.

302. Кучера Г. М. Оцінка ефективності діяльності виправно-трудових установ, виконуючих покарання у відношенні осіб, засуджених вперше до позбавлення волі : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Кучера Г. М. Київ, 1993. 24 с.

303. Шкуро В. В. Кримінологічна характеристика та протидія суїцидальності як фоновому для злочинності явищу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 250 с.

304. Саркисов Г. С. Объект индивидуального профилактического воздействия в теории предупреждения преступности / Г. С. Саркисов ; отв. ред. Г. А. Аванесов. Ереван : Изд-во АН АрмССР, 1985. 169 с.

305. Шарапов Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве / Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2001. 298 с.

306. Панов Н. И. Понятие насильственного преступления по законодательству Украины / Н. И. Панов // Проблемы борьбы с насильницькою злочинністю : збірник матеріалів науково-практичної конференції / за ред. В. І. Борисова. Харків, 2001. С. 44–48.

307. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства: монографія / Харків : НікаНова, 2015. 472 с.

308. Яковець І. С. Політика у сфері виконання кримінальних покарань : поняття та місце у політиці держави / Кримінально-виконавче право України : навч. посіб. за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ, 2008. С. 13-18.

309. «Українське Гуантанамо», яке не існує де-юре [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://job-sbu.org/ukrayinske-guantanamo-yake-ne-isluyue-de-yure.html>. Наза з екрану.

310. Кримінальний кодекс України : прийнятий 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25/26. Ст. 131.

311. Моніторингова група виявила порушення умов тримання осіб у Полтавській установі виконання покарань (№ 23) [Електронний ресурс] / Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Режим доступу : <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/all-activity/23216-ev-monitoringova-grupa-viyavila-porushennya-umov-trimannya-osib-u-poltavs/>. Назва з екрана.

312. Иванов В. В. Преступное насилие : учебное пособие для вузов / Москва : Книжный мир ; Изд-во ЮИ МВД РФ, 2002. 83 с.

313. Панов Н. И. Квалификация насильственных преступлений / Харьков : Юрид. ин-т, 1986. 54 с.

314. Тер-Акопов А. А. О правовых аспектах психической активности и психологической безопасности человека / Государство и право. 1993. № 4. С. 88–97.

315. Дриль Д. А. Преступность и преступники. Учение о преступности и мерах борьбы с нею / Д. А. Дриль ; сост. и предисл. В. С. Овчинского. Москва : ИНФРА-М, 2012. 700 с.

316. Тард Г. Преступник и преступление / Г. де Тард. Москва : ИНФРА-М, 2001. 397 с.

317. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу : монографія / О. М. Костенко. Київ : Атіка, 2008. 352 с.

318. Овчинский С. С. Преступное насилие. Преступность в городах / С. С. Овчинский ; сост. и вступ. ст. А. С. Овчинского, В. С. Овчинского. Москва : ИНФРА-М, 2012. 408 с.

319. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / Москва : Госюриздат, 1961. 279 с.

320. Шляпочников А. С. О классификации обстоятельств, способствующих совершению преступлений / Советское государство и право. 1964. № 10. С. 96–99.

321. Шестаков Д. А. Криминология. Новые подходы к преступлению и преступности. Криминогенные законы и криминологическое законодательство. Противодействие преступности в изменяющемся мире : учебник / Д. А. Шестаков. 2-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2006. 561 с.

322. Мясникова К. А. Преступное насилие в криминофамилистике / Общество и право. 2012. № 2 (39). С. 147–153.

323. Ларченко М. О. Сімейні девіації як кримінологічна проблема / Юридичний вісник. 2011. № 3 (20). С. 99–103.

324. Соціально-психологічний мікроклімат у середовищі засуджених та установ виконання покарань України [Електронний ресурс] : Результати соціологічного дослідження / Центр компетентності Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Біла Церква, 2011. 88 с. Режим доступу : <http://i-rc.org.ua/files/doslid-mikroklimat.pdf>. Назва з екрана.

325. Бараш Є. Ю. Деякі проблеми роботи з персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України та шляхи їх вирішення / Митна справа. 2011. № 6, ч. 2 (кн. 2). С. 464–470.

326. Боднарчук О. Г. Соціальна незахищеність співробітників кримінально-виконавчої системи як додатковий ризик корупції / Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2012. № 4. С. 156–161.

327. Профілактика професійної деформації персоналу установ виконання покарань : тренінгова програма [Електронний ресурс] / Центр компетентності Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Біла Церква, 2011. 80 с. Режим доступу : http://i-rc.org.ua/files/prog_prof_def.pdf. Назва з екрана.

328. Стиглиц Д. Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему / пер. с англ. Е. А. Рождественская. Москва : Эксмо, 2015. 512 с.

329. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / пер. с фр. А. А. Качалова. Москва : ПОСТУМ, 2015. 240 с.

330. Чистотина О. А. Криминологическая характеристика и профилактика преступлений, совершаемых сотрудниками уголовно-исполнительной системы [Электронный ресурс] : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук : 12.00.08. Рязань, 2000. 24 с. Режим доступа : <http://lawtheses.com/jreader/574674/a#?page=1>

331. Доверие к милиции и латентная преступность : взгляды украинских и российских исследователей / Ю. А. Свеженцева [и др.]. Харьков : Финарт, 2002. 310 с.

332. Романова Н. П. Моббинг : учебное пособие / Н. П. Романова. Чита : ЧитГУ, 2007. 110 с.

333. Проскуракова О. С. Традиції в органах внутрішніх справ України : соціологічний аналіз : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Харків, 2009. 210 с.

334. Медведєв В. С. Кримінальна психологія : [підручник] / Київ : Атіка, 2004. 368 с.

335. Антонян Ю. М. Социальная среда и формирование личности преступника (неблагоприятные влияния на личность в микросреде) / Москва : ВНИИ МВД СССР, 1975. 159 с.

336. Крикушенко О. Г. Сучасна субкультура місць позбавлення волі та її запобігання персоналом установ виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 253 с.

337. Игошев К. Е. Типология личности и мотивация преступного поведения / Горький : Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. 168 с.

338. Орлов Ю. В. Прогнозування кримінологічної ефективності проектів нормативно-правових актів: науково-методичні засади / Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. № 3. С. 132–144.

339. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2010 року № 1380/5. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>

340. Гуров А. И. Криминальный профессионализм / Человек и закон. – 1990. – № 9. С. 219-228.

341. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затв. Наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 р. № 2186/5. Офіційний вісник України. 2015. № 4. Ст. 88.

342. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2000. 16 с.

343. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине : причины и пртиводействие : Монография. Харків: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.

344. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення : монографія / Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2010. 266 с.

345. Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології : теорія і практика : [у 3 кн.] Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.

346. Запобігання правопорушенням у місцях позбавлення волі : [навч. посіб.]. [2-е вид., допов. і випр.] / за заг. ред. В. Л. Ортинського та О. Г. Колба. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2010. 244 с.

347. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених : Закон України від 6 вересня 2016 р. № 1492-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 43. С. 736.

348. У слідчому ізоляторі Києва бунтує персонал [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://vechirniykiev.com.ua/>. Назва з екрана.

349. Голова Державної пенітенціарної служби України вивів на страйк підлеглих [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vechirniykiev.com.ua>. Назва з екрана.

350. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>.

351. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran9#n9>

352. Конопельський В. Я. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі : поняття, зміст, реалізація у кримінально-виконавчій діяльності України : монографія / Одеса : ОДУВС, 2014 474 с.

353. Потерпілий від злочину : міждисциплінарне правове дослідження / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків : Кроссрод, 2008. 367 с.

354. Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. // Голос України від 02.03.1994 р.

355. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1992. N 22. Ст. 303.

356. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 13 квітня 2012 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9/10, № 11/12, № 13. Ст. 88.

357. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. [4-е вид., перероб. та допов.]. Харків : Право, 2010. 456 с.

358. Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1998, № 20. Ст. 99.

359. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2/3. Ст. 12.

360. Про Положення про здійснення помилування : затв. Указом Президента України від 19 липня 2005 р. № 1118/2005 // 2005 // 36. поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики. 2005. № 30. С. 15-16.

361. Даньшин І. М. Усталені форми злочинності : (кримінологічний нарис) / Харків : Акта, 2002. 110 с.

362. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія / Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.

363. Гальчинский А. С. Маркс и современный мир: Гуманистическая доминанта / Киев : Лыбидь, 2015. 328 с.

364. Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 року № 474-р. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#n9>. Назва з екрану.

365. Про рішення Ради національної безпеки і оборони від 04.03.2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 14.03.2016 року № 92/2016. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.

366. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2016 року. Статистична інформація. [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України: [офіційний веб портал]. Режим доступу : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112657&libid=100820&c=edit&_c=fo, вільний. Назва з екрана.

367. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до

2020 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 року № 1407-р. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>

368. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 року № 1053-р. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1053-2015-%D1%80>

369. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.2014 року № 1699-VII. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

370. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 року № 265. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF>

371. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21.10.2011 року № 1000/2011. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

372. Голіна В. В. Світова злочинність: сучасні тенденції та стратегії протидії / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний / Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 2. С. 92–100.

373. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80>

374. Бандурка О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. Харків : Ніка Нова, 2012. 318 с.

375. Ярмиш О. Н. Реформа правоохоронної системи в сьогоденній Україні : здобутки, втрати, перспективи / *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 березня 2017 року). Хмельницький, 2017. С. 10-16.

376. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 року № 975-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 46. Ст. 366.

377. Ильченко Ю. А. Реформирование тюремной системы и новая тюремная философия / Тюремная реформа: поиски и достижения / Харьковская правозащитная группа. Харьков, 1999. С. 31–36.

378. Аванесов Г. А. Криминология. Прогностика. Управление / Горький : ГВШ МВД СССР, 1975. 423 с.

379. Бандурка О. М. Управління протидією злочинності як системна реакція на нові кримінальні реалії / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов / Вісник Криминологічної асоціації України. 2014. № 7. С. 6–13.

380. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : монографія / Харків : Золота миля, 2013. 372 с.

381. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: криминологічно-правове дослідження / Київ : Юрінком Інтер, 2000. – 280 с.

382. Орлов Ю. В. Наукові засади формування стратегій інтеграції політичної системи та протидії злочинності / Право і безпека. 2014. № 2. С. 124–130.

383. Орлов Ю. В. Стратегії інтеграції політичної та криминологічної практики / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. Херсон, 2014. Вип. 5, т. 3. С. 53–58.

384. Закалюк А. П. Поняття, функції та система управління діяльністю щодо запобігання та протидії злочинності / А. П. Закалюк, В. І. Шакур / Право України. 2012. № 9/10. С. 217–224.

385. Юхно О. О. Актуальні проблеми визначення місця кримінологічної стратегії і тактики у системі запобігання злочинності держави / Південноукраїнський правничий часопис. Одеса, 2008. № 2. С. 34–39.

386. Шаров В. М. Олександр Пасхавер: «Історія знає багато невдалих революцій» [Електронний ресурс] / Політика і культура. 2015. 23 листоп. Режим доступу : <http://www.pic.com.ua/oleksandr-pashaver-istoriya-znaje-bahato-nevdalyh-revolyuutsij.html>.

387. Проект Закону України «Про пенітенціарну систему» від 05.08.2016 URL [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.yagunov.in.ua/?p=682> (дата звернення: 18.01.2017). Назва з екрана.

388. Положение в области преступности и уголовного правосудия в мире. Доклад Генерального Секретаря ООН [Электронный ресурс] : Тринадцатый Конгресс ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию (Катар, г. Доха, 12–19 апреля 2015 г.). Режим доступа : http://www.unodc.org/documents/congress//Documentation/ACONF.222-4/ACONF222_4_r_V1500371.pdf. Название с экрана.

389. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 418 с.

390. Миронюк Д. М. Кримінологічний моніторинг правового регулювання у сфері протидії злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 227 с.

391. Джужа О. М. Пенітенціарна кримінологія та соціально-попереджувальна діяльність. Загальна частина : навч. посіб. / О. М. Джужа, А. В. Кирилюк. Київ : Правник, 1997. 386 с.

392. Бусол О. Ю. Political games, або Створення Державного бюро розслідувань в Україні : монографія / Київ : Самміт-Книга, 2017. 232 с.

393. Коалиция с большой дороги. Как устроена коррупция в украинской инфраструктуре [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://www.liga.net/projects/corruption_transport/.

394. Яковець І. С. Наукові засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань / Правова доктрина України : у 5 т. Харків, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні : стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій [та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тацій, В. І. Борисов. С. 799-820.

395. Ягунов Д. В. Пенітенціарна система України : Історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування : монографія / Одеса : Одес. регіон. ін-т держ. упр., 2006. 444 с.

396. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"[Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

397. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 грудня 2010 року / Офіційний вісник України. 2010. № 94. Ст. 3334.

398. Вирок Березанського міського суду Київської області : Справа № 356/1372/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55928053> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

399. Вирок Радомишльського районного суду Житомирської області: Справа № 1-кп/289/121/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37407373> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

400. Вирок Комінтернівського районного суду м. Харкова : Справа № 641/4830/16-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59250070> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

401. Вирок Перевальського районного суду Луганської області : Справа № 422/1750/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38708248> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

402. Крайник Г. С. Мотиви злочинів, вчинені з необережності / Юридична Україна. 2014. № 12. С. 65–70.

403. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області : Справа № 0305/559/2012. Провадження № 1/0305/69/2012 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22598942> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

404. Вирок Краснолуцького міського суду Луганської області : Справа №413/1564/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38110291> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

405. Вирок Торезького міського суду Донецької області : Справа № 247/3662/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36805990> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

406. Вирок Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області : Справа № 1-кп/264/302/2014 [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41373766> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

407. Вирок Керченського міського суду Автономної Республіки Крим : Справа № 108/5271/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24577590> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

408. Вирок Радомишльського районного суду Житомирської області: Справа № 1-кп/289/121/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37407373> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

409. Вирок Перевальського районного суду Луганської області : Справа № 1-113/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24172539> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

410. Вирок Суворовського районного суду м. Херсона : Справа № 2120/7574/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38541309> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

411. Вирок Любашівського районного суду Одеської області : Справа № 507/1641/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43282098> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

412. Вирок Маневицького районного суду Волинської області : Справа № 164/160/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44497148> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

413. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси : Справа № № 711/9464/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38782240> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

414. Вирок Миколаївського районного суду Львівської області : Справа № 447/216/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт.

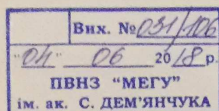
Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29276592> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

415. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області : Справа № 473/5601/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57023239> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

416. Вирок Московського районного суду м. Харкова : Справа № 643/648/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29289242> (дата звернення: 05.12.17). Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Додаток А1

Голові Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної ради України
Кожем'якіну А. А.

01008, м. Київ – 8, вул. м. Грушевського, 5

Шановний Андріє Андрійовичу!

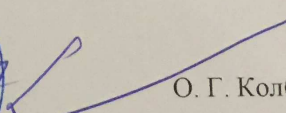
Направляємо Вам для опрацювання та використання у роботі Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України розроблені аспірантом Руденко В'ячеславом Івановичем науково обгрунтовані пропозиції щодо удосконалення кримінально-виконавчого законодавства – у виді порівняльної таблиці та пояснювальної записки до неї.

Про результати вивчення зазначених матеріалів та можливості їх врахування у законодавчій роботі прошу повідомити у встановлені законом терміни.

Додаток: порівняльна таблиця – на 20 аркушах;
пояснювальна записка – на 6 аркушах.

З повагою,
Проректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янука
доктор юридичних наук, професор

 О. Г. Колб

"04" червня 2018 року

Додаток А2

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 024-10/12-1437

"08" 08 2010 р.

Проректору Міжнародного
економіко-гуманітарного
університету ім. С. Дем'янчука
Колбу О.Г.

вул. Академіка С. Дем'янчука, 4,
м. Рівне,
33027

Шановний Олександр Григоровичу!

Повідомляємо, що пропозиції, підготовлені аспірантом Руденком В.І., Комітетом отримані та доведені до відома народних депутатів України – членів Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

З повагою

Голова Комітету

А. Кожем'якін

Додаток АЗ

Порівняльна таблиця
щодо внесення змін і доповнень у законодавчі акти, що стосуються сфери
виконання покарань України

№ п/п	Чинна редакція (Зміст правових норм Законів України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про пробацію», КВК України)	Нова редакція (Пропоновані зміни та доповнення законів)	Примітка
1	<p style="text-align: center;">ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p style="text-align: center;">Стаття 2. Основні принципи діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. Основними принципами діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є:</p> <p>1) законність;</p> <p>2) повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина;</p>	<p style="text-align: center;">ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p style="text-align: center;">Стаття 2. Основні принципи діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. Основними принципами діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є:</p> <p>1) законність;</p> <p>2) повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина;</p> <p>3) гуманізм;</p> <p>4) позапартійність;</p> <p>5) єдиноначальність;</p> <p>6) колегіальність при розробці важливих</p>	<p style="text-align: center;">Статтю 2 «Основні принципи діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити такими принципами, як: компетентність, добросовісність, неупередженість та постійної професійної готовності до виконання завдань у сфері виконання покарань.</p> <p>Такий підхід ґрунтується на положеннях п. 46 Мінімальних стандартних правил поведення із засудженими, п. п. 8 ч. 1, 13, 81.3, 83 та 90.1 ЄВП, а також на результатах сучасних наукових досліджень з означеної проблематики, а також ст. 16 Закону України «Про Державну</p>

	<p>3) гуманізм; 4) позапартійність; 5) єдиноначальність; 6) колегіальність при розробці важливих рішень; 7) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, благодійними і релігійними організаціями; 8) відкритість для демократичного цивільного контролю.</p>	<p>рішень; 7) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, благодійними і релігійними організаціями; 8) відкритість для демократичного цивільного контролю; 9) компетентність; 10) добросовісність; 11) неупередженість 12) постійна професійна готовність до виконання завдань у сфері виконання покарань</p>	<p>кримінально-виконавчу службу України».</p>
2	<p>Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p>	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 3. Правова основа діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України 2. У своїй діяльності персонал органів та УВП вправі використовувати й ті міжнародно-правові акти, що по змісту не суперечать Конституції України та законам</p>	<p>Статтю 3 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою такого змісту: «У своїй діяльності персонал органів та УВП вправі використовувати й ті міжнародно-правові акти, що по змісту не суперечать Конституції України та законам України». Зазначена позиція ґрунтується на положеннях п. 3 «Попередніх зауважень» до</p>

		України	Мінімальних стандартних правил поведження із засудженими, у якому зазначено, що Правила не мають на меті перешкоджати проведенню експериментів і введенню нової практики, які були б сумісні з викладеними в них принципами і спрямовані на досягнення окремої мети, а також витікає із змісту вимог, що викладені в п. 81.3, п. 81.4 та п. 83 ЄПП, відповідно до яких пенітенціарне керівництво має вводити системи організації та управління, які гарантують, що робота із засудженими відповідає високим стандартам, які ґрунтуються на міжнародних та регіональних документах у сфері прав людини
3	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 17. Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України 2. Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України в обов'язковому порядку має передбачати спеціалізовану підготовку, яка відповідає особливому характеру роботи, пов'язаної з різними групами ув'язнених під	Статтю 17 «Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою такого змісту: «Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України в обов'язковому порядку має передбачати спеціалізовану підготовку, яка відповідає особливому характеру роботи; пов'язаної з різними групами ув'язнених під варту та засуджених, а також вивчення

		<p>варту та засуджених, а також вивчення міжнародних правових документів і норм у сфері прав людини</p>	<p>міжнародних правових документів і норм у сфері прав людини».</p> <p>Необхідність такої видозміни витікає із змісту п.п. 81.3, 81.4 ЄПП та принципу поваги та дотримання прав і свобод людини та громадянина, який закріплений у п. 22.1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».</p>
4	<p>Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p>	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 27-1 Громадський контроль за діяльністю ДКВС України</p> <p>У визначеному чинним законодавством України порядку контроль за діяльністю органів та УВП вправі здійснювати громадські організації або уповноважені ними особи.</p> <p>Керівництво органів та УВП зобов'язані постійно інформувати громадськість про результати своєї діяльності у межах захисту інформації, що носить конфіденційний та особистий характер, а також звітувати з цих питань у друкованих та інших засобах інформації.</p>	<p>Розділ VII «Контроль і нагляд за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити ст. 27-1 «Громадський контроль за діяльністю ДКВС України» та викласти її в такій редакції:</p> <p>«У визначеному чинним законодавством України порядку контроль за діяльністю органів та УВП вправі здійснювати громадські організації або уповноваження ними особи.</p> <p>Керівництво органів та УВП зобов'язані постійно інформувати громадськість про результати своєї діяльності у межах захисту інформації, що носить конфіденційний та особистий характер, а також звітувати з цих питань у друкованих та інших засобах</p>

		<p>Керівництво Державної кримінально-виконавчої служби України, органів та УВП мають створювати належні умови для залучення до роботи із засудженими громадян на добровільних засадах, у тому числі для проведення у межах закону досліджень та оцінки результатів діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України</p>	<p>інформації.</p> <p>Керівництво Державної кримінально-виконавчої служби України, органів та УВП мають створювати належні умови для залучення до роботи із засудженими громадян на добровільних засадах, у тому числі для проведення у межах закону досліджень та оцінки результатів діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України».</p> <p>Відповідні аргументи з цього приводу викладені в частині V ЄПП, у якій визначені умови роботи адміністрації та персоналу органів і УВП та сформульовані основні вимоги до цих осіб (п.п. 71-91)</p>
5	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p>Стаття 1. Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення</p>	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p>Стаття 1. Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, а також щодо реалізації інших завдань, визначених у</p>	<p>Статтю 1. ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p>«Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України» доповнити словосполученням «а також щодо реалізації інших завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України» та викласти у такій редакції:</p> <p>«На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних</p>

<p>державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.</p>	<p>кримінально-виконавчому законодавстві України</p>	<p>покарань, а також щодо реалізації інших завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України».</p> <p>Зазначений підхід ґрунтується:</p> <p>а) по-перше, на теоретичних висновках про те, що будь-який вид політики, включаючи кримінально-виконавчу, реалізується у двох формах: на законодавчому та практичному рівнях (шляхом правотворчої та правореалізаційної діяльності). При цьому, слід зазначити, що завдання будь-якого виду політики, галузі законодавства та практичної діяльності не співпадають в об'ємі і співвідносяться, відповідно, як: загальне, особливе та конкретне;</p> <p>б) по-друге, на тому, що будучи одним із джерел кримінально-виконавчого законодавства України, Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» своїм завданням має мати не тільки здійснення завдань кримінально-виконавчої політики, але й законодавства, позаяк ці явища є нерозривні та діалектично взаємообумовлені;</p> <p>в) по-третє, вимогами проаналізованих вище нормативно-правових актів (ст. 1 Кодексу поведінки посадових</p>
--	--	--

			осіб у підтриманні правопорядку; ст. 6 Конвенції про права дитини; ч. 3 ст. 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; ін.).
6	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».</p> <p>Розділ VI «Фінансування і забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України»</p> <p>Стаття 26-1 Відшкодування шкоди, завданої персоналом органів та УВП</p> <p>1. Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією або бездіяльністю органу або установи виконання покарань.</p> <p>Відшкодування шкоди здійснюється з винних осіб з числа персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у регресивному порядку в добровільному або</p>	<p>Доповнити розділ VI «Фінансування і забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» ст. 26-1 «Відшкодування шкоди, завданої персоналом органів та УВП » такого змісту:</p> <p>«Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією або бездіяльністю органу або установи виконання покарань.</p> <p>Відшкодування шкоди здійснюється з винних осіб з числа персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у регресивному порядку в добровільному або судовому порядку».</p> <p>Зазначена позиція базується на наступних аргументах по суті:</p> <p>а) сучасних підходах законодавця до вирішення цих проблем при регулюванні діяльності правоохоронних органів (зокрема, ч. 3 ст. 19 Закону України «Про</p>

		судовому порядку	<p>Національну поліцію»;</p> <p>б) вимогах норм міжнародного права (принцип 35 зводу принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі);</p> <p>в) положеннях Цивільного кодексу України у якому визначений порядок відшкодування шкоди, завданої державою (глава 82);</p> <p>г) змісті ст. 56 Конституції України, у якій говориться про те, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень</p>
7	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p>ст. 22 Правовий захист осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби</p> <p>4. При порушенні своїх прав і законних інтересів, персонал вправі здійснити їх захист у судовому порядку на</p>	<p>Доповнити ст. 22 «Правовий захист осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби» частиною четвертою такого змісту:</p> <p>«При порушенні своїх прав і законних інтересів, персонал вправі здійснити їх захист у судовому порядку на загальних підставах».</p> <p>Така позиція ґрунтується на:</p>

		загальних підставах	<p>а) необхідності усунення прогалин, що мають місце з цих питань у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;</p> <p>б) положенні ст. 55 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1).</p> <p>Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;</p> <p>в) ч. 1 ст. 9 Декларації про права і обов'язки окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати за захищати загально визнані права людини і основні свободи, у якій право на захист визнано на міжнародному рівні.</p>
8	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p>Стаття 18. Права та обов'язки посадових і службових осіб органів і УВП, слідчих ізоляторів</p> <p>2. Посадові і службові особи</p>	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p> <p>Стаття 18. Права та обов'язки посадових і службових осіб органів і УВП, слідчих ізоляторів</p> <p>2. Посадові і службові особи органів і УВП, слідчих ізоляторів мають право:</p> <p>7) застосовувати і</p>	<p>У новій редакції викласти п. 7 ч. 2 ст. 18 даного Закону, а саме:</p> <p>«2. Посадові і службові особи органів та УВП, слідчих ізоляторів мають право:</p> <p>7) застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю тільки у виключних випадках, коли інші засоби виявились неефективними або не дали</p>

<p>органів і УВП, слідчих ізоляторів мають право:</p> <p>7) застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України;</p>	<p>використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю тільки у виключних випадках, коли інші засоби виявились неефективними або не дали будь-яких надій на досягнення запланованого результату, на підставах і в порядку, визначеному чинним кримінально-виконавчим законодавством України</p>	<p>будь-яких надій на досягнення запланованого результату, на підставах і в порядку, визначеному чинним кримінально-виконавчим законодавством України».</p> <p>Зазначений підхід базується на:</p> <p>а) положеннях ст. 27-29 Конституції України, згідно яких кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. При цьому ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, у тому числі у ході арешту та триманні під вартою;</p> <p>б) ст. 106 КВК України, у якій чітко визначені правові та фактичні підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї;</p> <p>в) сучасних підходах законодавця при регламентації дій правоохоронців у таких ситуаціях (ст. ст. 43-46 Закону України «Про Національну поліцію»);</p> <p>г) п. 9 Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку, у якому визначені міжнародно-правові підстави, що стосуються зазначеної діяльності, у тому</p>
--	---	--

			числі персоналу органів та УВП ; г) вимогах ст. 6 Конвенції про права дитини, відповідно до якої кожна дитина має невід’ємне право на життя.
9	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 18. Права та обов'язки посадових і службових осіб органів і УВП , слідчих ізоляторів 2. Посадові і службові особи органів і УВП , слідчих ізоляторів мають право: 7) застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю тільки у виключних випадках, коли інші засоби виявились неефективними або не дали будь-яких надій на досягнення запланованого результату, на підставах і в порядку, визначеному чинним кримінально-виконавчим законодавством України. Участь персоналу органів та УВП , який обіймає посади медичних працівників, у будь-якій процедурі гамівного характеру не допускається, за	Пункт 7 ч. 2 ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», що запропонований у новій редакції, варто також доповнити реченням наступного змісту: «Участь персоналу органів та УВП , який обіймає посади медичних працівників, у будь-якій процедурі гамівного характеру не допускається, за винятком, якщо такі дії пов'язані із забезпеченням особистої безпеки цих осіб чи інших засуджених або ув'язнених під варту, а також персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та інших учасників кримінально-виконавчої діяльності». Така позиція ґрунтується на: а) змісті принципу 5 Принципів медичної етики, що стосуються ролі працівників охорони здоров'я, а особливо лікарів, у захисті ув'язнених чи затриманих осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують

		<p>винятком, якщо такі дії пов'язані із забезпеченням особистої безпеки цих осіб чи інших засуджених або ув'язнених під варту, а також персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та інших учасників кримінально-виконавчої діяльності.</p>	<p>гідність, видів поведження та покарання;</p> <p>б) положеннях ч. 3 ст. 28 Конституції України, згідно якої жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам;</p> <p>в) вимогах п. 72.1 ЄПП, у якому мова ведеться про те, що керування пенітенціарними закладами мусить здійснюватися в етичному контексті, у рамках якого визнається, що до засуджених необхідно ставитися гуманно та з повагою до невід'ємної гідності людини;</p> <p>г) змісті Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», у якому зазначені етичні аспекти діяльності медиків в Україні.</p>
10	<p>Відсутня норма в ЗУ «Про пробацію»</p>	<p>ЗУ «Про пробацію» Стаття 19. Правовий статус персоналу органу апробації Добавити речення до частини першої: Вимоги до персоналу органу пробації визначаються Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», міжнародними</p>	<p>Частину першу ст. 19 Закону України «Про пробацію» необхідно доповнити реченням такого змісту:</p> <p>«Вимоги до персоналу органу пробації визначаються Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», міжнародними договорами, згоду на які надала Верховна Рада України, а також цим Законом».</p> <p>Зазначена позиція</p>

		<p>договорами, згоду на які надала Верховна Рада України, а також цим Законом</p>	<p>ґрунтується на:</p> <p>1) відсутності у ч. 1 ст. 19 цього Закону словосполучення та й взагалі норми, як це передбачено в ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «вимоги, що пред'являються до персоналу органів пробації»;</p> <p>2) положеннях п.п. 15.2, 15.3. додатку до Мінімальних стандартних правил ООН по відношенню до заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила»).</p>
11	<p>Відсутня норма в статті 7 Основи правового статусу засуджених КВК України</p>	<p>КВК України Стаття 7 Основи правового статусу засуджених 6. Утримання засуджених до позбавлення волі в умовах, які порушують їхні права, свободи і законні інтереси, не може бути виправдано нестачею державних ресурсів</p>	<p>З метою активізації процесів, пов'язаних з приведенням умов виконання та відбування покарань в Україні до міжнародно-правових стандартів, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, а також удосконалення правового механізму кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України, необхідно доповнити ст. 7 «Основи правового статусу засуджених» КВК України частиною шостою такого змісту:</p> <p>«Утримання засуджених до позбавлення волі в умовах, які порушують їхні права, свободи і законні інтереси, не може бути виправдано нестачею</p>

			<p>державних ресурсів».</p> <p>Цей підхід ґрунтується на загально визнаних положеннях міжнародних правових актів у сфері виконання покарань, зокрема на вимогах п. 4 с. 1 Європейських пенітенціарних правил.</p>
12	<p>Відсутня норма в статті 121 Основи правового статусу засуджених КВК України</p>	<p>КВК України Стаття 121 Відрахування із заробітку або іншого доходу засуджених до позбавлення волі 3. Перелік послуг, що надаються засудженим до позбавленням волі, визначається Кабінетом Міністрів України</p>	<p>Статтю 121 «Відрахування із заробітку або іншого доходу засуджених до позбавлення волі» КВК України доповнити частиною третьою наступного змісту:</p> <p>«Перелік послуг, що надаються засудженим до позбавленням волі, визначається Кабінетом Міністрів України».</p> <p>Така позиція ґрунтується на аналогії: на сьогодні норми харчування, матеріально-технічного та іншого забезпечення ув'язнених під варту засуджених затверджуються Кабінетом Міністрів України.</p> <p>Крім цього, такий підхід впливає із змісту принципів виконання, відбування покарань та кримінально-виконавчого законодавства (ст. 5 КВК), а також ч. 2 ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, у яких визначено, що виключно законами визначається діяльність органів та УВП . А відповідно до рішення</p>

			Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 (справа про тлумачення терміна «законодавство») постанови Кабінету Міністрів України відносяться до законодавчих актів
13	Відсутня норма в КВК України	КВК України Стаття 121 Відрахування із заробітку або іншого доходу засуджених до позбавлення волі Примітка: Під послугами, що надаються засудженим до позбавлення волі, слід розуміти систему господарських вигод, на які вони мають право, відповідно до встановленого у нормативно-правових актах порядку та у визначених межах.	Статтю 121 КВК України доповнити приміткою наступного змісту: «Під послугами, що надаються засудженим до позбавлення волі, слід розуміти систему господарських вигод, на які вони мають право, відповідно до встановлено у нормативно-правових актах порядку та у визначених межах». Таке визначення витікає із змісту слова «послуга», що визначено у наукових джерелах.
14	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 17. «Підготовка кадрів для ДКВС України» 2. З метою підтримання належної готовності персоналу органів та УВП до виконання службових повноважень у Державній	Статтю 17 «Підготовка кадрів для ДКВС України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою наступного змісту: «З метою підтримання належної готовності персоналу органів та УВП до виконання службових повноважень у Державній кримінально-виконавчій службі України можуть створюватись інститут

		кримінально-виконавчій службі України можуть створюватись інститут наставників та залучатись можливості інших громадських формувань, які діють відповідно затверджених положень і статутів	наставників та залучатись можливості інших громадських формувань, які діють відповідно затверджених положень і статутів» Зазначена пропозиція витікає із результатів вивчення кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та УВП за кордоном, а також ґрунтується на загально визнаних положеннях нормативно-правових актів у сфері виконання покарань (ЄГП, Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими; ін.).
15	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 23 Соціальний захист ДКВС України 9. З метою запобігання професійної деформації персоналу в органах та установах виконання покарань здійснюється комплекс заходів у порядку, визначеному у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України	Статтю 23 «Соціальний захист ДКВС України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною дев'ятою такого змісту: «З метою запобігання професійної деформації персоналу в органах та установах виконання покарань здійснюється комплекс заходів у порядку, визначеному у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України». Цей підхід є загально визнаним у всіх цивілізованих державах світу (США, Великобританії, ФРН, Швеції ін.).
16	ЗУ «Про	ЗУ «Про Державну	Сучасна кримінально-

	<p>Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 1. Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.</p>	<p>кримінально-виконавчу службу України» Стаття 1. Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. На ДКВС України покладаються завдання по забезпеченню виконання та відбування покарань, а також інших завдань, що визначені в кримінально-виконавчому законодавстві України</p>	<p>виконавча політика України відображає, в цілому, існуючий стан правоохоронної та правозастосовної діяльності нашої держави, який, у свою чергу, виступає визначальним фактором, що обумовлює наявність проблем різноманітного характеру, які виникають в процесі формування її змісту та реалізації на різних рівнях (концептуальному, законодавчому, нормативному, управлінському та правозастосовному).</p> <p>З метою їх усунення та удосконалення, в цілому, її змісту обґрунтована необхідність здійснення наступних заходів:</p> <p>1) Внести зміни та доповнення в Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», а саме:</p> <p>а) ч. 1 ст. 1 викласти в новій редакції: «На ДКВС України покладаються завдання по забезпеченню виконання та відбування покарань, а також інших завдань, що визначені в кримінально-виконавчому законодавстві України»</p>
17	<p>Відсутня норма в ЗУ «Про Державну</p>	<p>ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»</p>	<p>Одним із критеріїв оцінки роботи органів ДКВС є рівень громадського контролю за</p>

<p>кримінально-виконавчу службу України»</p>	<p style="text-align: center;">Розділ V-1 Громадський контроль ДКВС України Стаття 23-1 Звіт про діяльність органів та УВП</p> <p>1. З метою інформування громадськості про діяльність органів та УВП керівник Державної кримінально-виконавчої служби України та керівники територіальних органів Державної кримінально-виконавчої служби України раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах звіт про діяльність органів та УВП .</p> <p>2. Щорічний звіт про діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України та територіальних органів Державної кримінально-виконавчої служби України повинен містити аналіз ситуації із засудженими і прирівняними до них особами в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися Державною кримінально-виконавчою службою України, та результати цих заходів, а</p>	<p>діяльністю ДКВС України та взаємодії персоналу органів та УВП з громадськими організаціями, що зареєстровані в установленому законом порядку та предметом яких, одним із статутно-визначених завдань є контроль за дотриманням прав, свобод та законних інтересів ув'язнених під варту і засуджених.</p> <p>Обов'язковими умовами при цьому та, одночасно, змістовними елементами оціночного критерію ефективності, у даному випадку, виступають положення, що визначені у законах, затверджених в установленому порядку Статутах та в інших нормативно-правових актах, включаючи міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та закріплюють форми, види і засоби громадського контролю у сфері виконання покарань.</p>
---	--	--

		<p>також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед Державною кримінально-виконавчою службою України та її територіальними органами відповідними комісіями.</p> <p>3. Керівники територіальних органів Державної кримінально-виконавчої служби України зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про діяльність органів та УВП на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють.</p> <p>Стаття 23-2. Прийняття резолюції недовіри керівникам органів Державної кримінально-виконавчої служби України</p> <p>1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу Державної кримінально-виконавчої служби на території відповідно Автономної Республіки</p>	
--	--	---	--

		<p>Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України, що є підставою для звільнення його із займаної посади.</p> <p>2. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України може бути прийнято не раніше, ніж через один рік після його призначення на посаду.</p> <p>3. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від складу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Київської та Севастопольської міських рад, обласних, районних та міських рад.</p> <p>4. У рішенні про прийняття резолюції</p>	
--	--	---	--

		<p>недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України мають бути зазначені мотиви для його прийняття з посиланням на обставини, що їх обґрунтують.</p> <p>5. Завірена належним чином копія рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України невідкладно надсилається кур'єром або поштовою кореспонденцією з повідомленням про отримання керівнику органу Державної кримінально-виконавчої служби України до повноважень якого належить право призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України, щодо якого відповідний орган прийняв резолюцію недовіри.</p> <p>6. Керівник органу Державної кримінально-виконавчої служби України, до повноважень</p>	
--	--	--	--

		<p>якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, з моменту надходження до очолюваного ним органу завіреної належним чином копії рішення відповідної місцевої ради про прийняття резолюції недовіри зобов'язаний невідкладно своїм наказом звільнити з посади такого керівника або відсторонити його від виконання службових обов'язків та призначити службу перевірку для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою такого рішення. Про прийняте рішення відповідна місцева рада інформується в одноденний строк.</p> <p>7. Службова перевірка для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України,</p>	
--	--	---	--

		<p>проводиться в десятиденний строк.</p> <p>8. За результатами проведеної службової перевірки керівник органу Державної кримінально-виконавчої служби України, до повноважень якого належить право на призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня закінчення перевірки прийняти рішення про подальше перебування такого керівника на займаній посаді.</p> <p>9. Про прийняте рішення стосовно подальшого перебування керівника, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді письмово інформується місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри.</p> <p>10. У разі прийняття рішення про залишення керівника органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України, щодо</p>	
--	--	--	--

		<p>якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді відповідний керівник органу Державної кримінально-виконавчої служби України повинен письмово поінформувати відповідну місцеву раду про причини прийняття такого рішення та надати копії матеріалів проведеної перевірки. Матеріали, що містять інформацію з обмеженим доступом, надаються на підставах та в порядку, визначених законом.</p> <p>11. Місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри, протягом одного місяця з дня отримання рішення про залишення на посаді керівника органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, та копій матеріалів проведеної перевірки має право повторно розглянути питання про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України.</p>	
--	--	--	--

12. У разі якщо при повторному розгляді за рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) Державної кримінально-виконавчої служби України проголосувало не менше трьох четвертей від складу відповідної місцевої ради, таке рішення вважається остаточним і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк з дня прийняття.

13. У разі якщо керівник органу Державної кримінально-виконавчої служби України, до повноважень якого належить право на призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу), щодо якого прийнято резолюцію недовіри, протягом чотирнадцяти днів з дня отримання відповідного рішення очолюваним органом не видав наказу про звільнення такого керівника або не надіслав до відповідної місцевої ради інформацію щодо залишення на посаді такого керівника разом із матеріалами проведеної

		<p>перевірки, рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри набуває статус остаточного і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк.</p> <p>Стаття 23-3. Взаємодія між керівниками територіальних органів Державної кримінально-виконавчої служби України та представниками органів місцевого самоврядування</p> <p>1. Керівники територіальних органів Державної кримінально-виконавчої служби України повинні не менше одного разу на квартал проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між Державною кримінально-виконавчою службою України та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність органів та УВП, визначаються поточні проблеми та обираються</p>	
--	--	--	--

найефективніші способи їх вирішення.

2. Керівники територіальних органів Державної кримінально-виконавчої служби України з метою підвищення авторитету та довіри населення, засуджених та осіб, прирівняних до них, систематично інформують громадськість про стан утримання засуджених та осіб, прирівняних до них, заходи, які вживаються щодо їх виправлення, реабілітації, соціального захисту та ін.

**Стаття 23-4.
Спільні проекти з громадськістю**

1. Державна кримінально-виконавча служба України взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів щодо засуджених та осіб, прирівняних до них та покращення ефективності виконання органами та установами виконання покарань покладених на них завдань.

2. Співпраця між Державною кримінально-виконавчою службою України та громадськістю

спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням діяльності органів та УВП, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності.

3. Державна кримінально-виконавча служба України надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності.

Стаття 23-5.
Залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність органів Державної кримінально-виконавчої служби України

1. Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність органів Державної кримінально-виконавчої служби України та до перевірки інформації про

		належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України.	
18	Відсутня норма в КВК України	КВК України Стаття 25 3. Порядок здійснення громадського контролю визначається цим Кодексом, Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», міжнародними договорами, згоду на які надала Верховна Рада України, та іншими законодавчими актами України.	Видозміна необхідна для створення належних правових умов і гарантій для здійснення громадського контролю за кримінально-виконавчою діяльністю та удосконалення правового механізму з цих питань.
19	Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» Стаття 24. Фінансування діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України 3. Держава гарантує встановлення належної заробітної плати персоналу органів та УВП з урахуванням винятково важливих	Статтю 24. Фінансування діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною третьою наступного змісту: «Держава гарантує встановлення належної заробітної плати персоналу органів та УВП з урахуванням винятково важливих суспільних функцій, які виконують ці особи та особливо відповідального

		<p>суспільних функцій, які виконують ці особи та особливо відповідального характеру їх діяльності</p>	<p>характеру їх діяльності».</p> <p>Зазначена видозміна цієї норми Закону у такому випадку повністю відобразить положення п. п. 76, 79.1, 79.2 ЄПП, відповідно до яких заробітна плата персоналу органів та УВП повинна бути достатньою для залучення і утримання належного персоналу</p>
--	--	---	---

**Пояснювальна записка до порівняльної таблиці
щодо внесення змін і доповнень у нормативно-правові акти у сфері виконання
покарань України**

1. Обґрунтування необхідності внесення змін у зміст правових норм Законів України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про пробацію», КВК України.

Як свідчить практика та результати спеціальних наукових досліджень, однією із ключових проблем кримінально-виконавчої діяльності в Україні у сучасних умовах є низька ефективність виконання покарань. При цьому, не дивлячись на те, що до зазначеного процесу залучена різноманітна кількість учасників кримінально-виконавчих правовідносин та визначені в законі основні засоби виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених (ст. 6 КВК), головним з яких є загальноосвітнє та професійно-технічне навчання.

Для вирішення цієї та інших проблем у сфері виконання покарань в Україні, з часів її незалежності організовано низку організаційно-правових реформ, які, проте, бажаних цілей та результатів так і не досягли.

У наявності складна прикладна проблема, що потребує не тільки вирішення на нормативно-правовому рівні, але й наукового супроводу та обґрунтування реформаційних процесів, які відбуваються в органах і установах виконання покарань та мають безпосереднє відношення до видозміни змісту їх діяльності.

2. Мета і шляхи її досягнення.

Метою запропонованих змін є встановлення соціально-правової природи діяльності персоналу органів і установ виконання покарань з цих питань та розробка на зазначеній основі науково обґрунтованого комплексу заходів, спрямованих на

удосконалення правового механізму забезпечення права засуджених на освіту та підвищення ефективності кримінально-виконавчої діяльності України у сучасних умовах в цілому (функціонування ДКВС у складі Міністерства юстиції України).

3. Правові аспекти.

Питання загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених в органах та установах виконання покарань регулюються Конституцією України, Кримінально-виконавчим кодексом України, Законами України: «Про освіту», «Про вищу освіту» та іншими нормативно-правовими актами, що стосуються сфери виконання покарань.

4. Запропоновані зміни у пунктах 1-19 таблиці:

Пункт 1. Статтю 2 «Основні принципи діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити такими принципами, як: компетентність, добросовісність, неупередженість та постійної професійної готовності до виконання завдань у сфері виконання покарань.

Такий підхід ґрунтується на положеннях п. 46 Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими, п.п. 8 ч. 1, 13, 81.3, 83 та 90.1 ЄВП, а також на результатах сучасних наукових досліджень з означеної проблематики, а також ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Пункт 2. Статтю 3 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою такого змісту:

«У своїй діяльності персонал органів та установ виконання покарань вправі використовувати й ті міжнародно-правові акти, що по змісту не суперечать Конституції України та законам України».

Зазначена позиція ґрунтується на положеннях п. 3 «Попередніх зауважень» до Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими, у якому зазначено, що Правила не мають на меті перешкоджати проведенню експериментів і введенню нової

практики, які були б сумісні з викладеними в них принципами і спрямовані на досягнення окремої мети, а також витікає із змісту вимог, що викладені в п. 81.3, п. 81.4 та п. 83 ЄПП, відповідно до яких пенітенціарне керівництво має вводити системи організації та управління, які гарантують, що робота із засудженими відповідає високим стандартом, які ґрунтуються на міжнародних та регіональних документах у сфері прав людини.

Пункт 3. Статтю 17 «Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою такого змісту:

«Підготовка кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України в обов'язковому порядку має передбачати спеціалізовану підготовку, яка відповідає особливому характеру роботи; пов'язаної з різними групами ув'язнених під варту та засуджених, а також вивчення міжнародних правових документів і норм у сфері прав людини».

Необхідність такої видозміни витікає із змісту п.п. 81.3, 81.4 ЄПП та принципу поваги та дотримання прав і свобод людини та громадянина, який закріплений у п. 22.1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Пункт 4. Розділ VII «Контроль і нагляд за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити ст. 27-1 «Громадський контроль за діяльністю ДКВС України» та викласти її в такій редакції:

«У визначеному чинним законодавством України порядку контроль за діяльністю органів та установ виконання покарань вправі здійснювати громадські організації або уповноваження ними особи.

Керівництво органів та установ виконання покарань зобов'язані постійно інформувати громадськість про результати своєї діяльності у межах захисту інформації,

що носить конфіденційний та особистий характер, а також звітувати з цих питань у друкованих та інших засобах інформації.

Керівництво Державної кримінально-виконавчої служби України, органів та установ виконання покарань мають створювати належні умови для залучення до роботи із засудженими громадян на добровільних засадах, у тому числі для проведення у межах закону досліджень та оцінки результатів діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України».

Відповідні аргументи з цього приводу викладені в частині V ЄПП, у якій визначені умови роботи адміністрації та персоналу органів і установ виконання покарань та сформульовані основні вимоги до цих осіб (п.п. 71-91)

Пункт 5. Статтю 1. ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»

«Завдання Державної кримінально-виконавчої служби України» доповнити словосполученням «а також щодо реалізації інших завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України» та викласти у такій редакції:

«На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, а також щодо реалізації інших завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України».

Зазначений підхід ґрунтується:

а) по-перше, на теоретичних висновках про те, що будь-який вид політики, включаючи кримінально-виконавчу, реалізується у двох формах: на законодавчому та практичному рівнях (шляхом правотворчої та правореалізаційної діяльності). При цьому, слід зазначити, що завдання будь-якого виду політики, галузі законодавства та практичної діяльності не співпадають в об'ємі і співвідносяться, відповідно, як: загальне, особливе та конкретне;

б) по-друге, на тому, що будучи одним із джерел кримінально-виконавчого законодавства України, Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу

України» своїм завданням має мати не тільки здійснення завдань кримінально-виконавчої політики, але й законодавства, позаяк ці явища є нерозривні та діалектично взаємообумовлені;

в) по-третє, вимогами проаналізованих вище нормативно-правових актів (ст. 1 Кодексу поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку; ст. 6 Конвенції про права дитини; ч. 3 ст. 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; ін.).

Пункт 6. Доповнити розділ VI «Фінансування і забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» ст. 26-1 «Відшкодування шкоди, завданої персоналом органів та установ виконання покарань» такого змісту:

«Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією або бездіяльністю органу або установи виконання покарань.

Відшкодування шкоди здійснюється з винних осіб з числа персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у регресивному порядку в добровільному або судовому порядку».

Зазначена позиція базується на наступних аргументах по суті:

а) сучасних підходах законодавця до вирішення цих проблем при регулюванні діяльності правоохоронних органів (зокрема, ч. 3 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію»;

б) вимогах норм міжнародного права (принцип 35 зводу принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі);

в) положеннях Цивільного кодексу України у якому визначений порядок відшкодування шкоди, завданої державою (глава 82);

г) змісті ст. 56 Конституції України, у якій говориться про те, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування

матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень

Пункт 7. Доповнити ст. 22 «Правовий захист осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби» ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» частиною четвертою такого змісту:

«При порушенні своїх прав і законних інтересів, персонал вправі здійснити їх захист у судовому порядку на загальних підставах».

Така позиція ґрунтується на:

а) необхідності усунення прогалин, що мають місце з цих питань у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;

б) положенні ст. 55 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1).

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;

в) ч. 1 ст. 9 Декларації про права і обов'язки окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати за захищати загально визнані права людини і основні свободи, у якій право на захист визнано на міжнародному рівні.

Пункт 8. У новій редакції викласти п. 7 ч. 2 ст. 18 ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», а саме:

«2. Посадові і службові особи органів та установ виконання покарань, слідчих ізоляторів мають право:

7) застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю тільки у виключних випадках, коли інші засоби виявились неефективними або не дали будь-яких надій на досягнення запланованого результату, на підставах і в порядку, визначеному чинним кримінально-виконавчим законодавством України».

Зазначений підхід базується на:

а) положеннях ст. 27-29 Конституції України, згідно яких кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. При цьому ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, у тому числі у ході арешту та триманні під вартою;

б) ст. 106 КВК України, у якій чітко визначені правові та фактичні підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї;

в) сучасних підходах законодавця при регламентації дій правоохоронців у таких ситуаціях (ст. ст. 43-46 Закону України «Про Національну поліцію»);

г) п. 9 Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку, у якому визначені міжнародно-правові підстави, що стосуються зазначеної діяльності, у тому числі персоналу органів та установ виконання покарань;

г) вимогах ст. 6 Конвенції про права дитини, відповідно до якої кожна дитина має невід'ємне право на життя.

Пункт 9. Пункт 7 ч. 2 ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», що запропонований у новій редакції, варто також доповнити реченням наступного змісту:

«Участь персоналу органів та установ виконання покарань, який обіймає посади медичних працівників, у будь-якій процедурі гамівного характеру не допускається, за винятком, якщо такі дії пов'язані із забезпеченням особистої безпеки цих осіб чи інших засуджених або ув'язнених під варту, а також персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та інших учасників кримінально-виконавчої діяльності».

Така позиція ґрунтується на:

а) змісті принципу 5 Принципів медичної етики, що стосуються ролі працівників охорони здоров'я, а особливо лікарів, у захисті ув'язнених чи затриманих осіб від

тортур та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання;

б) положеннях ч. 3 ст. 28 Конституції України, згідно якої жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам;

в) вимогах п. 72.1 ЄПП, у якому мова ведеться про те, що керування пенітенціарними закладами мусить здійснюватися в етичному контексті, у рамках якого визнається, що до засуджених необхідно ставитися гуманно та з повагою до невід'ємної гідності людини;

г) змісті Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», у якому зазначені етичні аспекти діяльності медиків в Україні.

Пункт 10. Частину першу ст. 19 Закону України «Про пробацію» необхідно доповнити реченням такого змісту:

«Вимоги до персоналу органу пробації визначаються Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», міжнародними договорами, згоду на які надала Верховна Рада України, а також цим Законом».

Зазначена позиція ґрунтується на:

відсутності у ч. 1 ст. 19 цього Закону словосполучення та й взагалі норми, як це передбачено в ст. 16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «вимоги, що пред'являються до персоналу органів пробації»;

положеннях п.п. 15.2, 15.3. додатку до Мінімальних стандартних правил ООН по відношенню до заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила»).

Пункт 11. З метою активізації процесів, пов'язаних з приведенням умов виконання та відбування покарань в Україні до міжнародно-правових стандартів, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, а також удосконалення правового механізму кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України, необхідно доповнити ст. 7 «Основи правового статусу засуджених» КВК України частиною шостою такого змісту:

«Утримання засуджених до позбавлення волі в умовах, які порушують їхні права, свободи і законні інтереси, не може бути виправдано нестачею державних ресурсів».

Цей підхід ґрунтується на загальновизнаних положеннях міжнародних правових актів у сфері виконання покарань, зокрема на вимогах п. 4 с. 1 Європейських пенітенціарних правил.

Пункт 12. Статтю 121 «Відрахування із заробітку або іншого доходу засуджених до позбавлення волі» КВК України доповнити частиною третьою наступного змісту:

«Перелік послуг, що надаються засудженим до позбавленням волі, визначається Кабінетом Міністрів України».

Така позиція ґрунтується на аналогії: на сьогодні норми харчування, матеріально-технічного та іншого забезпечення ув'язнених під варту засуджених затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Крім цього, такий підхід впливає із змісту принципів виконання, відбування покарань та кримінально-виконавчого законодавства (ст. 5 КВК), а також ч. 2 ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, у яких визначено, що виключно законами визначається діяльність органів та установ виконання покарань. А відповідно до рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 (справа про тлумачення терміна «законодавство») постанови Кабінету Міністрів України відносяться до законодавчих актів.

Пункт 13. Статтю 121 КВК України доповнити приміткою наступного змісту:

«Під послугами, що надаються засудженим до позбавлення волі, слід розуміти систему господарських вигод, на які вони мають право, відповідно до встановлено у нормативно-правових актах порядку та у визначених межах».

Таке визначення витікає із змісту слова «послуга», що визначено у наукових джерелах.

Пункт 14. Статтю 17 «Підготовка кадрів для ДКВС України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою наступного змісту:

«З метою підтримання належної готовності персоналу органів та установ виконання покарань до виконання службових повноважень у Державній кримінально-виконавчій службі України можуть створюватись інститут наставників та залучатись можливості інших громадських формувань, які діють відповідно затверджених положень і статутів».

Зазначена пропозиція витікає із результатів вивчення кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань за кордоном, а також ґрунтується на загальновизнаних положеннях нормативно-правових актів у сфері виконання покарань (ЄГП, Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими; ін.).

Пункт 15. Статтю 23 «Соціальний захист ДКВС України» Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною дев'ятою такого змісту:

«З метою запобігання професійної деформації персоналу в органах та установах виконання покарань здійснюється комплекс заходів у порядку, визначеному у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України».

Цей підхід є загальновизнаним у всіх цивілізованих державах світу (США, Великобританії, ФРН, Швеції ін.).

Пункт 16. Сучасна кримінально-виконавча політика України відображає, в цілому, існуючий стан правоохоронної та правозастосовної діяльності нашої держави, який, у свою чергу, виступає визначальним фактором, що обумовлює наявність проблем різноманітного характеру, які виникають в процесі формування її змісту та реалізації на різних рівнях (концептуальному, законодавчому, нормативному, управлінському та правозастосовному).

З метою їх усунення та удосконалення, в цілому, її змісту обґрунтована необхідність здійснення наступних заходів:

Внести зміни та доповнення в Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», а саме:

а) ч. 1 ст. 1 викласти в новій редакції:

«На ДКВС України покладаються завдання по забезпеченню виконання та відбування покарань, а також інших завдань, що визначені в кримінально-виконавчому законодавстві України».

Пункт 17. Одним із критеріїв оцінки роботи органів ДКВС є рівень громадського контролю за діяльністю ДКВС України та взаємодії персоналу органів та установ виконання покарань з громадськими організаціями, що зареєстровані в установленому законом порядку та предметом яких, одним із статутно-визначених завдань є контроль за дотриманням прав, свобод та законних інтересів ув'язнених під варту і засуджених.

Обов'язковими умовами при цьому та, одночасно, змістовними елементами оціночного критерію ефективності, у даному випадку, виступають положення, що визначені у законах, затверджених в установленому порядку Статутах та в інших нормативно-правових актах, включаючи міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та закріплюють форми, види і засоби громадського контролю у сфері виконання покарань.

Пункт 18. Доповнити статтю 25 КВК України частиною 3 наступного змісту:

«Порядок здійснення громадського контролю визначається цим Кодексом, Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», міжнародними договорами, згоду на які надала Верховна Рада України, та іншими законодавчими актами України».

Видозміна необхідна для створення належних правових умов і гарантій для здійснення громадського контролю за кримінально-виконавчою діяльністю та удосконалення правового механізму з цих питань.

Пункт 19. Статтю 24. Фінансування діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною третьою наступного змісту:

«Держава гарантує встановлення належної заробітної плати персоналу органів та установ виконання покарань з урахуванням винятково важливих суспільних функцій, які виконують ці особи та особливо відповідального характеру їх діяльності».

Зазначена видозміна цієї норми Закону у такому випадку повністю відобразить положення п.п. 76, 79.1, 79.2 ЄПП, відповідно до яких заробітна плата персоналу органів та установ виконання покарань повинна бути достатньою для залучення і утримання належного персоналу.

5. Прогноз результатів.

Прийняття відповідних змін сприятиме підвищенню ефективності освітньої діяльності в органах та установах виконання покарань України та удосконалення правового механізму з означеної проблематики у сучасних умовах (функціонування ДКВС у складі Міністерства юстиції України).

Додаток А5

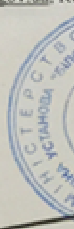

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА

«БІЛОЦЕРКІВСЬКА ВИПРАВНА КОЛОНІЯ (№ 35)»

вул. В.Симоненка, 16, м. Біла Церква, Київської обл., 09109, тел./факс (04563) 5-26-68, тел. (04563) 5-12-05,
E-mail: bvk35@kvs.gov.ua. Код ЄДРПОУ 08563665

09.07.2018 № 2759

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Начальник державної
установи «Білоцерківська
виправна колонія (№ 35)»

полковник внутрішньої служби

С.В. Поночовний

«09» липня 2018 року

Акт

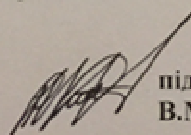
впровадження в практичну діяльність результатів
дисертаційного дослідження Руденка Вячеслава Івановича
«Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання
покарань України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці»
(спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право)

09.07.2018

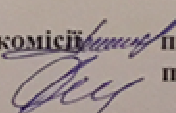
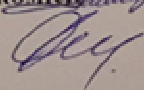
м. Біла Церква

Комісія у складі: першого заступника начальника Державної установи «Білоцерківська виправна колонія (№ 35)» Добровольського В.М. (голова), заступника начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи Пешехонова О.М., начальника оперативного відділу Сушка В.А. (члени комісії), склала зазначений акт про те, що результати дисертаційного дослідження Руденка Вячеслава Івановича «Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці» (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право) впровадженні у практичну діяльність персоналу Білоцерківської виправної колонії № 35 та використовуються при проведенні занять з цими особами по службовій підготовці.

Голова комісії

підполковник внутрішньої служби
В.М. Добровольський

Члени комісії

підполковник внутрішньої служби О.М. Пешехонова

підполковник внутрішньої служби В.А. Сушко

Вух №02-13/100

Затверджую:
 Директор Волинського інституту
 імені В'ячеслава Липинського
 ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
 кандидат економічних наук, доцент
 Л. М. Горбач
 07 2018 р.

АКТ

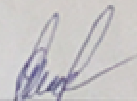
про впровадження в навчальний процес Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП» дослідження Руденко В'ячеслава Івановича «Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці» (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право)

«11» 07 2018 р.

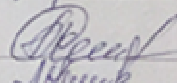
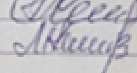
м. Луцьк

Комісія в складі: Чайки Романа Анатолійовича – к.ю.н., завідувача кафедри права, Кадебської Елеонори Володимирівни – к.е.н., заступника директора з науково-методичної роботи, Копетюка Миколи Івановича – к.ю.н., доцента кафедри права, склали даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження Руденко В'ячеслава Івановича «Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці» (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право) впроваджені у навчальний процес Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП» та використовуються як дидактичний матеріал при проведенні різноманітних форм занять із студентами та аспірантами юридичного профілю, а також при підготовці магістерських робіт по зазначеній вище науковій спеціальності.

Голова комісії

 Р.А. Чайка

Члени комісії

 Е.В. Кадебська
 М.І. Копетюк

Додаток Б**Анкета****анонімного опитування засуджених до позбавлення волі, по темі «Мотиви вчинення злочинів персоналом УВП України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці»****1. Всього прийняло участь в опитуванні – 396 осіб (100%), у тому числі:**

- 1.1. Повнолітні особи - 333 (84%);
- 1.2. Неповнолітні особи - 63 (63%);
- 1.3. Особи чоловічої статі - 317 (80%);
- 1.4. Особи жіночої статі - 79 (20%);
- 1.5. Особи, які відбувають покарання у виховних колоніях - 63 (16%);
- 1.6. Особи, які відбувають покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки - 99 (25%);
- 1.7. Особи, які відбували покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки - 162 (40%);
- 1.8. Особи, які відбували покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки - 72 (19%).

2. Вікові ознаки респондентів:

- 2.1. Від 14 до 18 років - 63 (16%);
- 2.2. Від 18 до 25 років - 189 (49%);
- 2.3. Від 25 до 35 років - 79 (20%);

2.4. Від 35 до 50 років – 49 (12%);

2.5. Від 50 років і старші – 16 (3%).

3. Освітні характеристики засуджених:

3.1. Мали не повну середню освіту - 177 (44%);

3.2. Мали повну загальну середню освіту - 167 (49%);

3.3. Мали середню спеціальну освіту
(незакінчену вищу освіту) - 32 (10%);

3.4. Мали вищу освіту - 10 (3%).

4. Відомості про судимість:

4.1. Раніше засуджувались, судимість з яких не знята та непогашена в
установленому законом порядку - 134 (35%);

4.2. Раніше не засуджувались - 106 (27%);

5. Питання, які виносились для опитування:

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Абсолютне число відповідей	Питома вага у розрізі відповідей	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи забезпечує персонал колоній безпечні умови відбування покарання у виді позбавлення волі?	так ні частково	55 182 159	14% 46% 40%	
2.	Чи були Ви жертвами злочинів, які вчиняли особи з числа персоналу колоній?	так ні частково	25 264 167	7% 66% 27%	
3.	Чи вважаєте Ви кар'єризм	так	211	54%	

	одним із мотивів злочинів, що вчиняються персоналом колоній?	ні	71	16%	
		частково	114	30%	
4.	Чи відносите Ви користь до мотивів вчинення злочинів персоналом колоній?	так	180	45%	
		ні	17	5%	
		частково	199	50%	
5.	Чи ефективними є на практиці заходи по запобіганню злочинам з боку персоналу колоній?	так	39	10%	
		ні	209	53%	
		частково	148	37%	
6.	Чи виправдуєте Ви злочинну діяльність персоналу колоній, враховуючи сьогоднішній низький рівень заробітної плати та соціального забезпечення цих осіб?	так	35	7%	
		ні	129	33%	
		частково	232	60%	
7.	Чи були Ви співучасниками вчинення злочинів спільно з персоналом колоній?	так	29	605%	
		ні	179	7%	
		частково	188	48%	
8.	Чи допустимою є злочинна поведінка персоналу колоній?	так	15	3%	
		ні	312	80%	
		частково	69	17%	
9.	Чи в змозі запобігати злочинам з боку персоналу колоній оперативні	так	113	32%	
		ні	128	28%	
		частково	155	40%	

	підрозділи цих УВП ?				
10.	Чи в змозі запобігати злочинам, що вчиняються персоналом колоній інші оперативні підрозділи, які визначені в законі?	так	189	48%	
		ні	20	5%	
		частково	187	47%	
11.	Чи можуть запобігти злочинам з боку персоналу колоній засуджені, які відбувають у цих установах покарання?	так	139	36%	
		ні	93	22%	
		частково	164	48%	
12.	Чи належним є чинне законодавство з питань запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	37	10%	
		ні	203	50%	
		частково	156	40%	

Примітка: опитування проведено на добровільній основі у 2017-2018 р. р. у областях України, де дислокувались виправні та виховні колонії (Волинська, Київська, Чернігівська, Харківська, Запорізька).

Анкету підготував:

В.І. Руденко

«__»_____2018 р.

Аналітична довідка
за результатами анонімного опитування засуджених до позбавлення волі, по
темі «Мотиви вчинення злочинів персоналом УВП України: поняття та
запобігання їх реалізації на практиці»

Зазначене дослідження серед засуджених до позбавлення волі на певний строк проведене на добровільній основі у 2017-2018 р. р. у виправних і виховних колоніях, які дислокувались на території 5-ти областей України (Волинській, Запорізькій, Київській, Чернігівській та Харківській), по спеціально розробленій анкеті.

Перед опитуванням всім респондентам роз'яснено порядок заповнення розданих для них анкет, у тому числі те, що на кожне питання варто давати відповідь тільки на один із запропонованих у ній варіантів («так», «ні», «частково»), а також визначено місце для вкидання анкет у спеціальну поштову скриньку, яка розташована на території житлової зони виправної або виховної колонії.

У дослідженні прийняло участь 396 засуджених (100%), які відбували покарання у виді позбавлення волі у зазначених вище колоніях, а саме: а) у виправних колоніях – 63 особи (16% від загальної кількості респондентів, які були охоплені анонімним опитуванням); б) у виправних колоніях мінімального рівня безпеки – 99 осіб (25%); в) у виправних колоніях середнього рівня безпеки – 162 особи (40%); г) у виправних колоніях максимального рівня безпеки – 72 особи (19%).

Серед опитаних засуджених 333 особи, або 84% від усіх респондентів, які взяли участь в опитуванні – повнолітні та 63 – (16%) – неповнолітні. При цьому

засуджені чоловічої статі серед респондентів склали 80% (317 із 396 осіб, які приймали участь у даному дослідженні), а жіночої статі – 79 осіб (20%).

Вікові характеристики респондентів мали наступний вигляд: 1) засуджені від 14 до 18 років – 63 особи, або 16% від усіх, хто взяв участь в опитуванні; 2) засуджені від 18 до 25 років – 189 осіб (49%); 3) засуджені від 25 до 35 років – 79 (20%); 4) засуджені від 35 до 50 років – 49 осіб (12%); 5) засуджені від 50 і старші – 16 осіб (3%).

164 засуджених, які брали участь в опитуванні, раніше засуджувались, судимість з яких не була погашена або знята в установленому законом порядку (ст. ст. 89-91 Кримінального кодексу України) (43% від загальної кількості респондентів), та 232 особи (57%), які були засуджені вперше.

Для проведення анонімного опитування було розроблено 12 питань з трьома варіантами відповідей на них, один із яких і мав вибирати засуджений, який взяв участь у даному дослідженні.

У ході проведення анонімного опитування були отримані наступні відповіді:

1. На питання «Чи забезпечує персонал колоній безпечні умови відбування покарання у виді позбавлення волі?» «так» відповіли 55 респондентів, або 14% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 182 респонденти (46%); «частково» - 159 осіб (40%).

2. На питання «Чи були Ви жертвами злочинів, які вчиняли особи з числа персоналу колоній?» «так» відповіли 25 респондентів, або 7% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 264 респонденти (66%); «частково» - 107 осіб (27%).

3. На питання «Чи вважаєте Ви кар'єризм одним із мотивів злочинів, що вчиняються персоналом колоній?» «так» відповіли 211 респондентів, або 54% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 71 респондент (16%); «частково» - 114 осіб (30%).

4. На питання «Чи відносите Ви користь до мотивів вчинення злочинів персоналом колоній?» «так» відповіли 180 респондентів, або 45% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 17 респондентів (5%); «частково» - 199 осіб (50%).

5. На питання «Чи ефективними є на практиці заходи по запобіганню злочинам з боку персоналу колоній?» «так» відповіли 39 респондентів, або 10% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 209 респондентів (53%); «частково» - 148 осіб (37%).

6. На питання «Чи виправдовуєте Ви злочинну діяльність персоналу колоній, враховуючи сьогоднішній низький рівень заробітної плати та соціального забезпечення цих осіб?» «так» відповіли 35 респондентів, або 7% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 129 респондентів (33%); «частково» - 232 особи (60%).

7. На питання «Чи були Ви співучасниками вчинення злочинів спільно з персоналом колоній?» «так» відповіли 29 респондентів, або 7% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 179 респондентів (46%); «частково» - 188 осіб (47%).

8. На питання «Чи допустимою є злочинна поведінка персоналу колоній?» «так» відповіли 15 респондентів, або 3% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 312 респондентів (80%); «частково» - 69 осіб (17%).

9. На питання «Чи в змозі запобігати злочинам з боку персоналу колоній оперативні підрозділи цих УВП?» «так» відповіли 113 респондентів, або 32% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 128 респондентів (28%); «частково» - 155 осіб (40%).

10. На питання «Чи в змозі запобігати злочинам, що вчиняються персоналом колоній інші оперативні підрозділи, які визначені в законі?» «так» відповіли 189

респондентів, або 48% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 20 респондентів (5%); «частково» - 187 осіб (47%).

11. На питання «Чи можуть запобігти злочинам з боку персоналу колоній засуджені, які відбувають у цих установах покарання?» «так» відповіли 139 респондентів, або 36% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 93 респонденти (22%); «частково» - 164 особи (42%).

12. На питання «Чи належним є чинне законодавство з питань запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» «так» відповіли 37 респондентів, або 10% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 203 респонденти (50%); «частково» - 156 осіб (40%).

Узагальнені результати даного дослідження спрямовані у територіальні управління виконання покарань, що здійснювали управлінські функції щодо виправних і виховних колоній, у яких проводилось анонімне опитування зазначених респондентів, для відома та використання у роботі, а також використані у дисертаційному дослідженні в якості емпіричних матеріалів.

«__»_____2018 р.

В.І. Руденко

Додаток Д

Анкета

**анонімного опитування персоналу виправних і виховних колоній, по темі
«Мотиви вчинення злочинів персоналом УВП України: поняття та запобігання їх
реалізації на практиці»**

- 1. Всього прийняло участь в опитуванні - 388 осіб (100%), у тому числі:**
 - 1.1. Персонал виправних колоній мінімального рівня безпеки - 80 (21%);
 - 1.2. Персонал виправних колоній середнього рівня безпеки - 199 (50%);
 - 1.3. Персонал виправних колоній максимального рівня безпеки - 56 (15%);
 - 1.4. Персонал виховних колоній - 53 (14%).
- 2. Персонал колоній за статевою ознакою:**
 - 2.1. Особи чоловічої статі - 298 (80%);
 - 2.2. Особи жіночої статі - 92 (20%).
- 3. Види персоналу колоній за статусом:**
 - 3.1. Старший начальницький склад - 53 (14%);
 - 3.2. Середній начальницький склад - 90 (23%);
 - 3.3. Молодший начальницький склад - 177 (46%);
 - 3.4. Державні службовці - 29 (7%);
 - 3.5. особи які працюють в колоніях згідно трудового законодавства - 39 (10%).
- 4. Освітній рівень респондентів:**
 - 4.1. Повна загальна середня освіта - 134 (35%);
 - 4.2. Середня спеціальна освіта - 106 (27%);
 - 4.3. Ступінь бакалавра - 99 (26%);
 - 4.4. Ступінь магістра - 49 (12%).
- 5. Стаж роботи в органах та установах виконання покарань:**

- 5.1. Від 1 до 3-х років - 132 (34%);
 5.2. Від 3-х до 6-х років - 81 (21%);
 5.3. Від 6-ти до 10-ти років - 63 (16%);
 5.4. Від 10-ти до 15-ти років - 39 (10%);
 5.5. Від 15-ти до 20-ти років - 36 (9%);
 5.6. Від 20-ти до 25-ти років - 25 (7%);
 5.7. Від 25-ти і старші - 12 (3%).

6. Віковий рівень респондентів:

- 6.1. Від 20 до 25 років - 153 (39%)
 6.2. Від 25 до 35 років - 149 (38%)
 6.3. Від 35 до 45 років - 40 (11%)
 6.4. Від 45 до 55 років - 34 (9%)
 6.5. 55 років і старші - 12 (3%)

7. Питання, які виносились для опитування:

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Абсолютне число відповідей	Питома вага у розрізі відповідей	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи забезпечує персонал колоній безпечні умови відбування покарання у виді позбавлення волі?	так ні частково	163 66 159	42% 17% 41%	
2.	Чи були Ви жертвами злочинів, які вчиняли особи з числа персоналу колоній?	так ні частково	15 346 27	4% 89% 7%	

3.	Чи вважаєте Ви кар'єризм одним із мотивів злочинів, що вчиняються персоналом колоній?	так	113	29%	
		ні	139	36%	
		частково	139	35%	
4.	Чи відносите Ви користь до мотивів вчинення злочинів персоналом колоній?	так	181	47%	
		ні	30	7%	
		частково	177	46%	
5.	Чи ефективними є на практиці заходи по запобіганню злочинам з боку персоналу колоній?	так	105	27%	
		ні	70	18%	
		частково	213	55%	
6.	Чи виправдуєте Ви злочинну діяльність персоналу колоній, враховуючи сьогоднішній низький рівень заробітної плати та соціального забезпечення цих осіб?	так	69	17%	
		ні	247	64%	
		частково	72	19%	
7.	Чи були Ви співучасниками вчинення злочинів спільно з персоналом колоній?	так	19	5%	
		ні	306	79%	
		частково	63	16%	
8.	Чи допустимою є злочинна поведінка персоналу колоній?	так	6	1%	
		ні	325	84%	
		частково	57	15%	
9.	Чи в змозі запобігати злочинам з боку персоналу	так	47	12%	
		ні	193	50%	

	колоній оперативні підрозділи цих УВП ?	частково	148	38%	
10.	Чи в змозі запобігати злочинам, що вчиняються персоналом колоній інші оперативні підрозділи, які визначені в законі?	так	186	48%	
		ні	89	23%	
		частково	113	29%	
11.	Чи можуть запобігти злочинам з боку персоналу колоній засуджені, які відбувають у цих установах покарання?	так	117	30%	
		ні	133	34%	
		частково	138	36%	
12.	Чи належним є чинне законодавство з питань запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	29	7%	
		ні	166	43%	
		частково	193	50%	

Примітка: опитування проведено на добровільній основі у 2017-2018 р. р. у областях України, де дислокувались виправні та виховні колонії (Волинська, Київська, Чернігівська, Харківська, Запорізька).

«__»_____2018 р.

Анкету підготував:

В.І. Руденко

Додаток Е

Аналітична довідка
за результатами анонімного опитування персоналу виправних
і виховних колоній України, по темі «Мотиви вчинення злочинів
персоналом УВП України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці»

Дане наукове дослідження було проведене у 2017-2018 р. р. на добровільній основі, по спеціально розробленій анкеті, у 5-ти областях України (Волинській, Запорізькій, Київській, Чернігівській та Харківській), серед персоналу виправних і виховних колоній, які дислокувались у зазначених адміністративно-територіальних одиницях.

Всього у анонімному опитуванні взяли участь 388 осіб (100%), у тому числі: а) персонал виправних колоній мінімального рівня безпеки – 80 осіб, або 21% від загальної кількості респондентів; б) персонал виправних колоній середнього рівня безпеки – 199 осіб (50%); в) персонал виправних колоній максимального рівня безпеки – 56 осіб або (15%); г) персонал виховних колоній – 53 особи (14%).

Серед респондентів особи чоловічої статі склали 80% від загальної кількості персоналу, який брав участь в опитуванні (236 осіб в абсолютних цифрах), та 92 (20%) особи жіночої статі.

По структурі (виду персоналу) респонденти мали такий вигляд: 1) старший начальницький склад – 53 особи (14% від загальної кількості опитаних респондентів); 2) середній начальницький склад – 90 осіб (23%); 3) молодший начальницький склад – 177 осіб (46%); 4) державні службовці - 29 осіб (7%); 5) персонал, який працював в колоніях, згідно трудового законодавства – 39 особи (10%).

Стаж роботи респондентів в органах та установах виконання покарань мав наступний вигляд: а) від 1 до 3-х років на час опитування мали 132 особи (34% від загальної кількості опитуваних респондентів); б) від 3-х до 6-ти років – 81 особа

(21%); в) від 6-ти до 10-ти років – 63 особи (16%); г) від 10-х до 15-ти років – 39 осіб (10%); д) від 15-х до 20-ти років – 36 осіб (9%); г') від 20-ти до 25-ти років – 25 осіб (7%); е) від 25-ти років і старші – 12 осіб (3%).

У загальній структурі респондентів повну загальну середню освіту мали 134 особи, або 35% від усіх представників персоналу виправних і виховних колоній, які взяли участь в даному дослідженні; 106 осіб (27%) – середню спеціальну освіту; 99 осіб (26%) – ступінь бакалавра; 49 осіб (12%) – ступінь магістра.

Вікові характеристики респондентів мали такий вигляд: 1) від 20 до 25 років – 153 особи (39% від загальної кількості респондентів, які взяли участь в опитуванні); 2) від 25 до 35 років – 143 осіб (38%); 3) від 35 до 45 років – 40 осіб (11%); 4) від 45 до 55 років – 34 особи (9%); 5) 55 років і старші – 12 осіб (3%).

Для опитування було розроблено 12 питань з трьома варіантами відповідей («так», «ні», «частково»). При цьому, респондентам роз'яснено, що при заповненні анкети слід вибрати один із них.

Крім цього, особами, які брали участь в даному дослідженні надано спеціальна опломбована урна, в яку вони мали помістити видану та заповнену анкету.

У ході проведення анонімного опитування були отримані наступні відповіді:

1. На питання «Чи забезпечує персонал колоній безпечні умови відбування покарання у виді позбавлення волі?» «так» відповіли 163 респонденти, або 42% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 66 респондентів (17%); «частково» - 159 осіб (41%).

2. На питання «Чи були Ви жертвами злочинів, які вчиняли особи з числа персоналу колоній?» «так» відповіли 15 респондентів, або 4% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 346 респондентів (89%); «частково» - 27 осіб (7%).

3. На питання «Чи вважаєте Ви кар'єризм одним із мотивів злочинів, що вчиняються персоналом колоній?» «так» відповіли 113 респондентів, або 29% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 139 респондентів (36%); «частково» - 139 осіб (35%).

4. На питання «Чи відносите Ви користь до мотивів вчинення злочинів персоналом колоній?» «так» відповіли 181 респондент, або 47% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 30 респондентів (7%); «частково» - 177 осіб (46%).

5. На питання «Чи ефективними є на практиці заходи по запобіганню злочинам з боку персоналу колоній?» «так» відповіли 105 респондентів, або 27% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 70 респондентів (18%); «частково» - 213 осіб (55%).

6. На питання «Чи виправдовуєте Ви злочинну діяльність персоналу колоній, враховуючи сьогоднішній низький рівень заробітної плати та соціального забезпечення цих осіб?» «так» відповіли 69 респондентів, або 17% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 247 респондентів (64%); «частково» - 72 особи (19%).

7. На питання «Чи були Ви співучасниками вчинення злочинів спільно з персоналом колоній?» «так» відповіли 19 респондентів, або 5% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 306 респондентів (79%); «частково» - 63 особи (16%).

8. На питання «Чи допустимою є злочинна поведінка персоналу колоній?» «так» відповіли 6 респондентів, або 1% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 325 респондентів (84%); «частково» - 57 осіб (15%).

9. На питання «Чи в змозі запобігати злочинам з боку персоналу колоній оперативні підрозділи цих УВП ?» «так» відповіли 47 респондентів, або 12% від

усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 193 респонденти (50%); «частково» - 148 осіб (38%).

10. На питання «Чи в змозі запобігати злочинам, що вчиняються персоналом колоній інші оперативні підрозділи, які визначені в законі?» «так» відповіли 186 респондентів, або 48% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 89 респондентів (23%); «частково» - 113 осіб (29%).

11. На питання «Чи можуть запобігти злочинам з боку персоналу колоній засуджені, які відбувають у цих установах покарання?» «так» відповіли 117 респондентів, або 30% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 133 респонденти (34%); «частково» - 138 осіб (36%).

12. На питання «Чи належним є чинне законодавство з питань запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» «так» відповіли 29 респондентів, або 7% від усіх осіб, які взяли участь в опитуванні; «ні» - 166 респондентів (34%); «частково» - 193 особи (50%).

Узагальнені результати даного дослідження спрямовані у територіальні управління виконання покарань, що здійснювали управлінські функції щодо виправних і виховних колоній, у яких проводилось анонімне опитування респондентів для відома та використання у роботі, а також використані у дисертаційному дослідженні в якості емпіричних матеріалів.

« ___ » _____ 2018 р.

В. І. Руденко

Додаток Ж

Аналітична довідка
за результатами вивчення архівних кримінальних справ (проваджень),
порушених по фактах вчинення злочинів персоналом виправних і виховних
колоній у 2010-2017 р. р.

Вивчення матеріалів архівних кримінальних справ (проваджень) було здійснено у 2017-2018 р. р. у 5-и областях України, в яких дислокувались виправні та виховні колонії (Волинській, Запорізькій, Київській, Чернігівській та Харківській).

Всього в ході даного дослідження було проаналізовано 196 кримінальних справ (проваджень), а саме порушених по:

- 1) ст.115 КК «Умисне вбивство» – 2 справи (1%);
- 2) ст.127 Кримінального кодексу (далі КК) України «Катування» – 3 справи або 1,5 у загальній структурі;
- 3) ст.307 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» – 75 справ (38%);
- 4) ст.309 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» – 36 справ (18%);
- 5) ст.364 КК «Зловживання владою або службовим становищем» – 11 справ (5,5%);
- 6) ст.365 КК «Перевищення влади або службових повноважень» – 12 справ (6%);
- 7) ст. 367 КК «Службова недбалість» - 5 справ (2,5%);
- 8) ст.368 КК «Прийняття пропозицій, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» – 52 справи (26,5%).

Кримінальні справи (провадження) були порушені щодо 196 (100%) осіб з числа персоналу виправних і виховних колоній, у тому числі щодо:

- а) старшого начальницького складу – 8 справ або 4,1% у їх загальній структурі;
- б) середнього начальницького складу – 17 справ (8,7%);
- в) молодшого начальницького складу – 160 справ або (81,6%);
- г) державних службовців – 5 справ (2,6%);
- г) вільнонайманих осіб, які працювали по трудовому договору (контракту тощо) - 6 (3%).

В ході вивчення зазначених архівних матеріалів було встановлено, що основними мотивами вчинення злочинів персоналом виправних і виховних колоній стали наступні:

- 1) кар'єризм – 21 особа, або 10,7% у структурі злочинів;
- 2) користь – 107 осіб (54,6%);
- 3) викривлене почуття власної гідності – 19 осіб (9,7%);
- 4) садизм – 5 осіб (2,6%);
- 5) хуліганство – 16 осіб (8,2%);
- б) інші мотиви, включаючи й ті, що не встановлені по справі (провадженні) – 28 осіб або (14,2%).

Серед мети вчинення злочинів даними суб'єктами пріоритетними стали:

- а) незаконне збагачення – 114 осіб, або 58,2% у загальній структурі злочинів;
- б) підвищення особистого авторитету – 36 осіб (18,3%);
- в) задоволення психологічних потреб або станів (заздрощі, помсти, ненависті тощо) – 26 осіб (13,3%);
- г) інша мета, у тому числі й та, що не встановлена в ході досудового розслідування та суду – 20 осіб (10,2%).

Як показали результати вивчення архівних кримінальних справ (проваджень), основними причинами вчинення злочинів персоналом виправних і виховних колоній України стали:

- 1) соціальні патології цих осіб (алкоголізм, схильність до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) – 69 осіб або 35,2% від загальної кількості злочинів;
- 2) професійна деформація (деградація) зазначених осіб – 105 осіб (53,6%);
- 3) раптові конфлікти із засудженими – 11 осіб (5,6%);
- 4) інші причини (хворобливий стан, стан обмеженої осудності, сильне душевне хвилювання, т. ін.) – 11 осіб (5,6%).

Умовами, що сприяли виникненню злочинів персоналом виправних і виховних колоній, стали:

- а) незадовільний рівень заробітної плати та соціального забезпечення цих осіб – 101 особа, або 51,5% у загальній структурі суб'єктів злочинів;
- б) низький рівень професійної підготовки зазначених осіб – 18 осіб (9,2%);
- в) формальна організація та малоефективна діяльність відповідних суб'єктів по запобіганню злочинів з боку цих осіб – 48 осіб (24,5%);
- г) інші умови (зловживання довірою керівників цих колоній; перевищення повноважень у відносинах з засудженими; збільшення об'єму службових повноважень без його фінансового забезпечення; низький рівень матеріально-технічного забезпечення службової діяльності цих осіб) – 29 осіб (14,8%).

Отримані у ході даного дослідження результати спрямовані керівництву Державної кримінально-виконавчої служби України та керівництву її територіальних управлінь для відома та використанні у дисертації як емпіричний матеріал.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях

1. Руденко В. І. Щодо змісту кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом кримінально-виконавчих установ України. *Kelm.* 2017. № 4 (20). С. 278–293.
2. Руденко В. І., Коваленко В. В. Про роль і місце основних засобів виправлення і ре соціалізації засуджених у змісті сучасної кримінально-виконавчої політики України. *Kelm.* 2017. № 3(19). С. 106–114.
3. Руденко В. І., Колб О. Г. Про деякі проблемні питання діяльності персоналу колоній, пов'язаної з гарантіями забезпечення прав засуджених в Україні. *Kelm.* 2018. № 2 (18). С. 167–178. *(Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання порушенням прав засуджених персоналом установ виконання покарань України)*
4. Руденко В. І. Про деякі детермінанти мотиваційного характеру, що сприяють вчиненню злочинів персоналом виправних і виховних колоній України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету “Право”.* 2018. № 48. С. 95–98.
5. Руденко В. І. Про деякі змістовні елементи поняття “мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань”. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки.* Херсон, 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 123–126.
6. Руденко В. І. Про стан та деякі результати наукових досліджень мотивів вчинення злочинів у сфері виконання покарань. *Право і суспільство.* Дніпро, 2018. № 4. С. 84–88.
7. Руденко В. І. Щодо змісту мотивів вчинення злочинів деякими суб'єктами у сфері виконання покарань України. *Приватне та публічне право.* Суми : Гельветика, 2018. № 3/2018. С. 76–79.

Монографії, навчальні посібники

8. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань : монографія / А. В. Савченко, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрУ Коваленка В. В. Луцьк : ПрАТ “Волинська обласна друкарня”, 2017. 526 с. *(Особистий внесок здобувача: підрозділи 2.3, 2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1).*
9. Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами: теорія і практика : навч. посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ : Кондор, 2017. 250 с. *(Особистий внесок здобувача в підрозділ 3.2 (у співавторстві): теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України).*

10. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах : навч. посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Савченка. Київ : Кондор, 2018. 240 с. (*Особистий внесок здобувача: підрозділ 3.4*).

Матеріали конференцій

11. Руденко В. І., Копотун І. М. Персонал органів та установ виконання покарань як суб'єкт кримінально-виконавчої діяльності в Україні. *Кримінальне право: традиції та новації* : матеріали III Міжнар. круглого столу, присвяч. пам'яті видат. вченого, Героя України, академіка В. В. Сташиса (м. Чернігів, 5 вересня 2017 р.). Чернігів : Десна Поліграф, 2017. С. 61–62. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

12. Руденко В. І., Коваленко В. В. Щодо визначення ефективності діяльності органів та установ виконання покарань. *Безпека людини, суспільства, держави* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 жовтня 2017 р.). Київ : Київ. кооп. ін-т бізнесу і права, 2017. С. 111–113. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади оцінювання ефективності діяльності органів та установ виконання покарань*).

13. Руденко В. І., Колб О. Г. Щодо соціально-правової природи персоналу органів та установ виконання покарань як об'єкта запобігання злочинам. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ* : зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017). Київ : Ін-т крим.-викон. Служби ; ФОП Кандиба Т. П., 2017. С. 43–45. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

14. Руденко В. І., Колб О. Г. Про деякі критерії оцінки ефективності застосування до засуджених основних засобів виправлення та ресоціалізації. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності* (м. Одеса, 24 листоп. 2017 р.). Одеса : ОДУВС, 2017. С. 102–104. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

15. Руденко В. І., Колб О. Г. Методологія досліджень практики застосування до засуджених основних засобів. *Публічне та приватне право у формуванні компетентності юриста та фахівця в галузі інтелектуальної власності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 грудня 2017 р.). Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. С. 323–324. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання формуванню та реалізації на практиці мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України*).

16. Руденко В. І., Колб О. Г. Про порушення конституційних засад при реалізації норм, що стосуються боротьби із корупційними злочинами в Україні. *Актуальні проблеми запобігання корупції в органах публічної влади в Україні в умовах євроінтеграції* : тези

доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10–11 квітня 2018 р.) / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 264 с. (*Особистий внесок здобувача: теоретико-прикладні засади запобігання вчиненню корупційних правопорушень персоналом установ виконання покарань України*).

17. Руденко В. І. Щодо поняття персоналу органів та установ виконання покарань як суб'єкта запобігання злочинам. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали круглого столу (м. Київ, 21 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 19–22.

18. Руденко В. І., Колб О. Г. Злочинність персоналу установ виконання покарань як обставина, що дестабілізує правопорядок та порушує права засуджених. *Актуальні проблеми публічного та приватного права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 травня 2018 р.). Запоріжжя: КПУ, 2018. С. 115-117. (*Особистий внесок здобувача: актуалізація наукового дослідження злочинності персоналу установ виконання покарань*).